DE DVPLICI COPIA VERBORVM AC RERVM, COMMENTARII DVO,

DES. [redacted]

AVTORE.

Venetijs Apud Cominum de Tridino Montisferrati

M. D. XLV.

DES. ERASMVS ROTERODAMVS IOANNI COLETO, DECAno ſancti Pauli apud Londinum, S. D.

ON poſſum equidē non uehementer laudare, COLETE, ſingularem iſtam, uere Chriſtianā animi tui pietatem, qui conatus tuos omnes, omnia uitæ ſtudia ſemper huc deſtinaris, non ut tuis priuatim commodis cōſuleres, ſed uti patriæ, ciuibusq; tuis quàm plurimum prodeſſes. Neque minus admiror iudicium, qui duas præcipuè res delegeris, quibus id cumulatiſſimè cōſequi poſſes. Videbas enim ampliſſimū charitatis fructū in eo ſitum eſſe, ſi quis aſſiduis concionibus, ſacraq; doctrina, Chriſtum popularium ſuorum animis inſerat. Quo tu quidem in negocio iam annos complureis uerſaris, non dicā quanta cum laude, quam tu adeò nō ſpectas, ut nec admittas, ſed certè magno cum fructu. Quo nomine Paulus ille tuus alioqui modeſtiſſimus ſubinde gloriatur, ac ſeſe ſancta quadam inſolentia iactat. Deinde quod proximum exiſtimabas, ludum literarium longè pulcherrimum ac magnificentiſſimum inſtituiſti, ubi ſub electiſſimis ac probatiſſimis præceptoribus, Britannica pubes rudibus ſtatim annis, ſimul & Chriſtū et optimas imbiberet literas: nimirū grauiter intelligēs & in hac ætate uelut herba ſpem Reipub. poſitam eſſe, & quanti referat in omnem uitam, protinus ab incunabulis optimis imbui. Iam uerò quis non adamet

etiã generoſam iſtam animi tui celſitudinẽ, ac ſanctã (ut ita dixerim) ſuperbiã, qui utrunq; hoc in patriã officium ita gratuitũ ac ſyncerum eſſe uolueris, ut nec ex tot annorũ laborioſiſsimis concionibus uel terũcio factus ſis ditior: cumq; tua ſeminaris ſpiritualia, nullius unquã carnalia meſſueris, & ſcholæ ſumptus, tã uidelicet ingẽteis, ut ſatrapãquoque deterrere poſsint, ſolus omneis ferre uolueris. Et cum uulgus hominum nulla in re libentius ſocium accerſere ſoleat, tu patrimonium, tu cenſum uniuerſum, ad hæc domeſticam etiam ſupellectilem profundere maluiſti, quàm ullum mortalem in iſtius gloriæ partem admittere. Quæſo quid iſtud eſt aliud, quàm in uniuerſos tuorum liberos, in uniuerſos ciues animum plus quàm paternum gerere? Teipſum ſpolias, ut illos locupletes. Teipſum nudas, ut illos ornes. Teipſum laboribus conficis, quò tua ſoboles uegeta ſit in Chriſto. Breuiter totum te impendis, ut illos Chriſto lucrifacias. Nimium profectò ſit inuidus, qui talia conanti non impenſiſsimè faueat: impius, qui reclamet & obſtrepat: hoſtis Angliæ, qui non pro ſua uirili adiumenti aliquid conferre ſtudeat. Ego ſanẽ nõ ignarus, & quantum Angliæ debeam publicè, & quantopere tibi priuatim ſim obnoxius, officij mei ſum arbitratus, literarium aliquod munuſculum in ornamentum ſcholæ tuæ cõferre. Itaque duos hos nouos. De copia commentarios, nouæ ſcholæ nuncupare uiſum eſt, opus uidelicet cum aptum pueritiæ, tum non infrugiferum, ni fallor, futurum. Sed quantũ habeat eruditionis, quantum'ue ſit utilitatis allaiurus hic, labor meus, aliorum eſto iudicium. Illud uere mihi ſumere poſſum, argumentum hoc

à me primùm & excogitatum, & proditum fuisse. Nam quòd Iulius Pollux Græcus & antiquus autor, singularũ rerum uocabula per locos digeßit, & synonyma quædam ac finitima uelut in aceruos cõgeßit, quis non uidet, quam id sit à nostro instituto alienum? Neque enim Isidoros, Marios, aut Philiscos libet cõmemorare, homines in tantum alienos à copia, ut ne semel quidem quæ sentiunt, Latine poßint efferre. Iam uerò libellus ille, qui Ciceroni inscribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis studioso ex illius scriptis collectum arbitror) quæso quid aliud habet quàm tumultuariam paucarum uocum congeriem? Nos formulas quasdam copiæ, ceu fontes ostendere sumus conati, sic ut a generalibus per gradus ad particulares deuenerimus. Quanquam & fateor, & doleo huic operi iustam curam defuisse. Siquidem olim rudem materiã in futurum opus temere congesseramus, ad quam expoliendã plurimis uigilijs, plurimorum autorum lectione uidebam opus fore. Itaque non admodum erat in animo edere. Verùm cum intellexissem quosdam his commentarijs insidiari, parumq; abfuisse, quin in castigatißimos etiam ediderint, coactus sum, utcunque emendatos in lucem emittere. Nam id malum uisum est leuius.

Bene uale Colete
optime Lon
dini,
Anno M. D. XII.
III. Cal. Maias.

DES. ERASMI ROTERODAMI DE VERBORVM COPIA

Commentarius primus.

Periculosam esse copiæ affectationem. CAP. I.

T NON est, aliud uel admirabilius, uel magnificentius, quàm oratio, diuite quadam sententiarum, uerborumq; copia, aurei fluminis instar exuberans: ita res est profecto, quæ non mediocri periculo affectetur, propterea quòd iuxta prouerbium, Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Vnde non paucis mortalibus usu uenire uidemus, ut diuinam hanc uirtutem, sedulò quidem, sed parum feliciter æmulantes, in futilem quandam ac deformem incidant loquacitatem, dum inani, citraq; delectum congesta uocum & sententiarum turba, pariter & rem obscurant, & miseras auditorum aures onerant. Adeò ut literatores aliquot hac ipsa de re, si Dijs placet, etiam præcepta tradere conati, nihil aliud assecuti uideantur, quàm quòd copiam professi, suam prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos commouit, ut partim è medijs artis rhetoricæ preceptis ad hoc institutum idonea diligentes, partim quæ diutino iam dicendi, scribendiq; usu sumus consecuti, uariaq; plurimorum autorum lectione obseruauimus accommo-

dantes, utraq; de copia rationes aliquot, mox exempla, denique formulas complures proponeremus: non id quidem conantes, ut libro rem omnem absolutè complectamur: sed edito ueluti commentariolo, doctis & studiosis uiam aperuisse contenti, quasiq; syluam quandam operis futuri subministrasse: siue quòd solo iuuandi studio ad hoc laboris capessendum adducti, non inuidemus, si penes aliũ sit uel tota gloria, modò à nobis ad studiosam iuuentutem aliqua manarit utilitas: siue quòd grauioribus studijs addicti sumus, quàm ut in his utilissimis quidem illis etiam ad maxima, sed tamen in speciem minutis, uacet permultum operæ collocare.

A quibus inuenta, & à quibus exercitata copia. CAP. II.

PORRÒ ne quis hoc inuentum tanquam neotericũ, ac nuper domi nostræ natum aspernandum existimet, sciat hanc orationis uariãdæ rationẽ, ab homine doctissimo pariter & diligentissimo Quintiliano locis aliquot Lib, 10. ca. 1 leuiter attingi, & nobiles aliquot sophistas in compendium contrahendi sermonis, uiam ostẽdisse. Quod facere nequaquam poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extarent, aut si quod admonuit Fabius, ad plenum tradere uoluisset, non admodum futurum erat opus ijs meis præceptiunculis. Accedit ad huius negotij commendationem, quòd neutiquam piguit uiros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidem extant etiamnũ mirabiles aliquot Maronis experientiæ de speculo, de fluuio gelu concreto, de Iride, de solis exortu, de quatuor anni partibus, de signis

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet, aut posit lacrymis æquare labores?

Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus, quot hic uerbis inundauit? Verùm hoc exemplum ad sententiarum copiam magis referendum alicui uideatur. Lusit & uerborum luxurie, cum ait:

=Superat ne, & nescitur aura
Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris?

Sed hoc Nasoni familiarius est, ita ut eo nomine taxatus sit, quòd in copia modum non teneat. At taxatus à Seneca, cuius totam dictionem damnant Fabius, Suetonius, & Aulns Gellius.

Fab.li.10.c.1. Sueto. in Caligula. Aul.Gel.lib.12.cap.2.

Quibus uitio data immodica copia.

CAP. IIII.

NEque quicquam mea refert, si quibus uel immodica uel perperā affectata copia uitio data est. Nā in Stesichoro Quintilianus notat nimis effusam & redūdantem copia: sed ita notat, ut uitium esse fateatur non admodum refugiēdum. Aeschylo probro datur in uetere Comœdia, quòd bis idem dixerit ἥκω καὶ κατέρχομαι. *Interdum Seneca uix fert Maronem eundem sensum bis aut ter accinentem. Et ne frustra longum catalogum recenseam, non defuerunt, qui M. etiā Tullium, ut Asianum ac redundantem, nimiaq; luxuriantem copia damnarent. Sed hæc, ut dixi nihil ad me pertinent, qui, quidem non quomodo scribendum aut dicendum sit prescribo, sed quid ad exercitationem faciat, ostendo: ubi quis nescit omnia iusto maiora esse debere? Deinde adulescentiam instruo, in qua Fabio non displicet orationis luxuries,*

In Ranis Aristophanis.
Id est, Venio & postliminio, redeo.
Vide Gell. lib.13.ca.14
Lib.11.ca.3

QVòd si casu uel huc, uel illuc ducimur periculum est, ne nobis usu ueniat, quod quibusdã Laconismi κακοζήλοις uidemus euenire. Qui cũ pauca dixerint, tamẽ in ipsis paucis multa supersunt, ne dicã omnia. Sicut è diuerso imperitis copiæ affectatoribus euenit, ut cũ immodicè loquaces sint, tamen parum dicant multa nimirum dictu necessaria pretereuntes. Nostræ igitur præceptiones eò spectabũt, ut ita rei summam quàm paucissimis cõplecti poßis, ut nihil desit: ita copia dilates, ut nihil redũdet tamẽ: liberumq; tibi sit cognita ratione, uel Laconismum æmulari, si libeat, uel Asianam illam exuberãtiam imitari, uel Rhodiensem mediocritatẽ exprimere. Id est, in malis affectatoribus.

Duplicem esse copiam. CAP. VII.

POrrò duplicem esse copiam non arbitror obscurum esse, uel Fabio declarante, qui inter cæteras Pindari uirtutes precipue miratur beatißimam illam rerũ, uerborumq; copiam. Quarum altera consistit in Synonymia, in Heterosi, siue Enallage uocum, in Metaphoris, in mutatione figure, in Isodynamijs, reliquisq; id genus uariandi rationibus. Altera in congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis, exemplis, collationibus, similibus, dißimilibus, contrarijs, atque alijs hoc genus modis, quos suo loco reddemus accuratius, sita est. Hæ quanquam alicubi sic coniunctæ uideri possunt, ut haud facile dignoscas (ita alteri inseruit altera, ut præceptis potius, quàm re atque usu discretæ uideantur) nos tamen docendi gratia ità separabimus, ut neq; superstitionis in secando, neq; rursum negligentiæ meritò damnari poßimus.

Quas ad res cõferat hæc exercitatio. CAP. VIII.

NVnc quò studiosa iuuentus propẽsioribus animis in hoc studiũ incũbat, quas ad res conducat, paucis aperiemus. Principiò quidẽ in totum ad phrasim illam non parum adferet momẽti hæc uariandæ orationis exercitatio. Peculiariter autem conferet ad uitandam ταυτολογίαν, uitium cum fœdum, tum odiosum. Ea est eiusdẽ uerbi aut sermonis iteratio. Neque rarò usu uenit, ut idẽ nobis crebrius sit dicendũ. Vbi si destituti copia, aut hæsitabimus, aut κοκκυγὸς in morem eadem identidem occinemus, neque poterimus sententiæ colores alios, aliosq́; uultus dare, pariter & ipsi ridiculi erimus, nostram prodentes infantiam, & tædio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία peior ὁμοιολογία, quemadmodum Fabius ait, quæ nulla uarietatis gratia leuat tedium est'que tota coloris unius. Quis autem est auribus usque adeò patientibus, ut uel paulisper ferat orationem ubique sui similem? Tantam ubique uim habet uarietas, ut nihil omnino tam nitidum sit, quod non squallere uideatur, citra huius commendationem. Gaudet ipsa natura uel in primis uarietate, quæ in tam immensa rerum turba nihil usquam reliquit, quod non admirabili quodam uarietatis artificio depinxerit. Et sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur, ita semper animus circunspectat, in quod se ueluti nouum intendat. Cui si cuncta sui similia occurrant undique, tædio protinus auertitur. atque ita perit totus simul orationis fructus. Hoc igitur tantum malum facilè uitabit, cui promptum erit sententiam eandem in plures formas uertere, quàm Proteus ipse se transformasse dicitur. Neque uerò mediocriter contulerit

hæc exercitatio ad extemporalem uel dicendi, uel scribendi facultatem: præstabitq;, ne subinde uel hæsitemus attoniti, uel turpiter intersileamus. Neque diffcile fuerit, uel temere cæptam orationem commode ad id quod uolumus deflectere, tot formulis in procinctu paratis: Preterea in enarrandis autoribus, in uertendis ex aliena lingua libris, in scribendo carmine, non parum adiumenti nobis attulerit. Siquidem in ijs, nisi erimus his instructi rationibus, sæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri, aut muti denique.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur. CAP. IX.

DEinceps, quibus exercitationibus hæc paretur facultas, reliquum est, ut paucis admoneamus. Præceptis diligenter memoriæ mandatis, sæpius ex industria sententias quasdam sumamus, easq; uersemus quàm numerosissimè, quemadmodum monet Fabius: uelut eadem, inquiens, cera, aliæ atq; aliæ formæ duci solent. Is porrò labor uberiorem adferet frugem, si compluscuIi inter se conflictentur uel uoce, uel scripto, proposito in medium themate. Tum enim mutuis inuentis adiuuabuntur singuli, & uelut ansa præbita, plura quisque inueniet. Deinde totum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis. Qua quidem in re conueniet Milonis illius Crotoniatæ solertiam imitari, ut principio bis, deinde ter, deinceps sæpius ac sæpius uertēdo, ad eam facultatē proficiamus, ut iam sine negotio centies ac ducenties uariare poßimus. Ad hæc, uertendis Græcis autoribus non mediocriter augebimus sermonis copiā, propterea quòd hæc lin-

gua rerum, uerborumq́; ditißima eſt. Fuerit autẽ utilius interdum paraphraſi quoque cum illis certare. Profuerit plurimum carmina poëtarum oratione proſa retexere, rurſum orationem ſolutam numeris aſtringere, atq; idem argumentũ in aliud, atq; aliud carminis genus transfundere. Magnopere iuuabit & illud, ſi eum locum, qui maxime uidebitur ſcatere copia, ex autore quopiam æmulemur, & eum noſtro Marte uel æquare, uel etiam ſuperare contendamus. Præcipuam autem utilitatem adferet, ſi bonos autores nocturna, diurnaq́; manu uerſabimus, potißimum hos, qui copia dicendi præcelluerunt: cuiuſmodi ſunt Cicero, Aul. Gellius, Apuleius atq; in his uigilãtibus oculis figuras omneis obſeruemus, obſeruatas memoria recondamus, reconditas imitemur, crebraq́; uſurpatione conſueſcamus, habere in promptu.

Prima præceptio de copia. CAP. X.

HAec quaſi præfati, ſupereſt, ut ad præceptionum traditionem accingamur: tametſi & ipſa quæ diximus præcepta quædam uideri queunt. Videmur autem non abſurde facturi, ſi præceptiones hinc auſpicemur, ut præmoneamus, copiæ cãdidato in primis eſſe curandum, ut apta, ut Latina, ut elagans, ut pura ſit oratio: neque quicquam exiſtimet ad copiam pertinere, quod abhorreat a linguæ Romanæ caſtimonia. Elegantia partim ſita eſt in uerbis receptis ab autoribus idoneis, partim in accommodando, partim im compoſitione. Exemplum primi fuerit, ut ſi quis pijßimum dicat. Quod uerbum (teſte Cirerone) Latinis auribus inauditum eſt. Quanquam & hoc reperitur apud autores haudquaquam reijciendos.

Philip. 13.

In huius igitur locum substituere licet quodvis uerbum barbarum aut soloe cum: ueluti si quis dicat, auisare pro præmonere. Barbaries autem etiam uitiosa scriptura aut pronuntiatione cōmittitur: ut si quis docere sonet prima acuta aut Christum dicat Christum, aut percam, parcam, aut lego priore producta. Secundi exemplū fuerit, si quis ita loquatur, Dedit mihi licentiam abeundi, pro eo quod est, Fecit mihi potestatem abeundi. Hic nulla est uox non Latina, sed in abusu uitium est. Potestas enim generale nomen est ad omnem facultatem: Licentia uergit in malum. hic igitur peccatur in perperam accommodando uocem, ueluti si quis dicat compilare, pro colligere. Latina uox est compilare, sed in alium sensum: significat enim furto spoliare. Horat. Serui fugientes compilant dominos Item: Ne me Chrysippi scrinia lippi Compilasse putes. Tertium genus huic similimū, est, quum uoces bonas male connectimus: ueluti si quis eodem sensu dicat. Iniuriam dedit, quo Damnum dedit. Nam Dare damnum, eleganter dicitur. Facere autem iniuriam dicitur qui lædit, non dare iniuriam. Dare malum, Latinè dicitur: dare iacturam. aut dolorem non recte dicitur. Facere iacturam emendatè dicitur, qui damnum patitur: facere infamiam, qui infamia afficitur, nō rectè. Facere iniuriā qui lædit, Latinè dicitur: facere contumeliā M. Tullius Latinis usitatum esse negat: quanquam hæc sermonis forma apud Plautum, Terentium, aliosq; probatos autores reperitur, & fieri potest, ut ætate Ciceronis abierit in desuetudinem. Accepit iniuriā, probè dicitur, qui affectus est iniuria: accepit contumeliam, non ausim dicere. Facere æs alienum dicitur,

qui contrahit debita, ut Facere uorsuram, qui creditorem mutat. At non recte ad eum sensum diceretur facere inuidiam, aut simultatem, qui eam conflat sibi. Aedes uitium fecerunt. quæ ex sese corruptæ sunt. rimas fecerunt, non ausim dicere, quum Rimas agere Latinè dicatur. Sic facere stipendium recte dicitur, qui militat stipendio. Facere salarium, nō item. Fecit sui copiam, rectè dicitur: dedit sui copiam, non ausim dicere, quum tamen eleganter dixerit Vergilius, Et coràm data copia fandi. At fecit, spem, ac dedit spem, utrunq; Latinè dicitur. Interdū uox nō in loco posita uitiat orationem. Quod genus: Quid sibi uult hic homo? recte dicitur. Quid sibi uult hic mortalis? ineptè diceretur. Sed ad rem, quod est uestis nostro corpori, id est sententijs elocutio. Neque enim aliter quàm forma, dignitasq; corporis, cultu habituq;, itidem & sententia uerbis uel commendatur, uel deturpatur. Itaq; plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse, quibus uerbis quæ res efferatur, modo utcunq; poßit intelligi. Neq; diuersa est commutandæ uestis. & orationis uariande ratio. Sit igitur prima curarū, ne uestis aut sordida sit, aut parū apta corpori, aut perperam cōposita. Nam indignum fuerit, si forma per se bona, uestis sordibus obfuscata displiceat. Et ridiculum sit, si uir muliebri amictu prodeat in publicū. Et fœdum, si quis ueste præpostera atq; inuersa conspiciatur. Quare si quis copiam affectare uelit, priusquam linguæ Latinæ mundiciem sibi compararit, is meo quidem iudicio non minus ridiculè fecerit, quàm si quis pauper, cui nec unica sit uestis, quam sine magno pudore poßit induere, subinde mutato ue-

stitu

ſtitu,alijs atq; alijs pānis obſitus,in forum prodeat, ambitioſe mendicitatem ſuam oſtentans pro opibus. Hic quò ſæpius id fecerit,an non hòc uidebitur inſanior? Videbitur opinor. Atqui nihilo minus abſurde faciunt iſti quidā affectatores Copiæ, qui cum ne ſemel quidem poßint id quod ſentiūt,mundis uerbis efferre, tamen perinde quaſi pudeat eos parum balbos uideri,ita balbutiem ſuam alijs atq; alijs modis reddūt balbiorem,quaſiq́; certamen ipſi ſecum ſumpſerint, ut quàm poßit barbarißime dici, dicant. Volo ego multijugam eſſe domus opulentæ ſupellectilem, ſed totam elegantem eſſe uolo,ne mihi ſalignis, ficulnis,ac Samijs uaſculis omnia ſint referta. Volo ī ſplendido conuiuio diuerſa ciborum genera proponi: ſed quis ferat,ſi quis centum apponat eduliorum formas, quorum nullum ſit quod non nauſeam moueat? Hæc non temere pluribus uerbis admonui,quòd exploratam habeam plerorumq; mortaliū præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis,ſtatim & illotis (quod aiunt) pedibus, ad ſumma malunt feſtinare. Neq; multo leuius peccant, qui ſordida miſcentes elegantibus,purpuram pannis deturpant,ac uitrea gemmis intertexūt, Atticisq; bellarijs iungunt alliata. Nunc uariandi formulas proponemus, eas nimirum,quæ ad uerborum pertinent copiam.

Prima variandi ratio per Synonymiam.

CAP. XI.

PRima igitur ac ſimplicißima uariandi ratio, in his uerbis ſita eſt,quæ diuerſa cū ſint,eandē omnino rē declarant,ita ut ad ſignificationē nihil referat, hoc an illo malis uti. Quæ quidē Synonyma grāmaticis di-

cuntur, contraria his quæ dicuntur Homonyma illa quidam audent dicere æquiuoca, hæc uniuoca: licet hæc cognomina iuxta dialecticos magis congruant rebus ipsis, quàm uocabulis: nam uoces diuersas rem eandem significantes rectius dicemus ἰσοδυναμούσας, & his contrarias πολυσήμους. prioris generis sunt, ensis gladius, domus ædes, codex liber, forma decor pulchritudo. Horum itaq; maxima uis undecũq; è bonis autoribus cõtrahẽda, uaria cõparãda supellex, & (ut Fabius ait) diuitiæ quædam extruendæ, quibus ubicunq; desideratum erit, poßit nobis cõstare uerborum copia. Neq; sat erit huiusmodi uocum mundum copiosum ac penum diuitem parasse, nisi non solum in promptu, uerum etiam in conspectu habeas, ut protinus uel non quæsita sese ostendant oculis. Qua tamen in re illud in primis cauendum, ne, quod quidam faciunt, citra delectum uelut ex aceruo quicquid primum occurrerit, quolibet loco dicamus. Primũ enim uix usquã duo uerba reperies adeò ἰσοδυναμοῦντα, quin aliquo discrimine dißideant. Nam quid tam idem significãt, quàm homines & mortales? Et tamẽ qui paßim omneis mortales, pro omneis homines dixit Græco isto notatus est prouerbio, τὸ ἐν φακῇ μύρον, id est, In lenticula unguentũ. Et alicubi literæ & epistola rem eandẽ significãt, alicubi diuersas. Tum ut demus in significatu nihil omnino discriminis esse, tamen sunt alia alijs honestiora, sublimiora, nitidiora, iucũdiora, uehemẽtiora, uocaliora, ad cõpositionem magis cõcinna Proinde dicturo delectus adhibẽdus, ut ex omnibus optima sumat. In promẽdo iudiciũ requiritur, in cõdendo sedulitas. Vt iudices, præstabit diligen-

Id est, in lenticula unguẽtũ. Vide Eras. Chiliade prima, cent. 7. prouerb. 13.

ter obſeruata ſermonis elegantia, proprietasq́;. Vt quàm plurima recondas, omnis generis autorũ aſsidua lectio dabit. Siquidẽ alijs uerbis multa eloquũtur poëtæ, alijs oratores. Sunt & ætatibus ac ſeculis ſua quædam peculiaria uocabula. Quin ijdem etiam ſcriptores rem eãdem ſæpenumero diuerſis modis efferunt. Primum igitur ex omni ſcriptorum genere, uerba quàm optima ſeligenda. Deinde qualiacunq; erunt, tamen in cogeriem addentur, neque uox ulla reijcienda, quæ modo apud ſcriptorem nõ omnino peſsimũ reperiatur. Nullum enim uerbũ eſt, quod non alicubi ſit optimũ. Proinde quantumuis erit humile, inuſitatum, poëticum, priſcum, nouum, obſoletum, durum, barbarum, ac peregrinum, tamen in ſuo ueluti grege nidoq́; reponatur, ut ſiquando uenerit uſus, tum accerſatur. Quòd ſi uerebimur, ne uerbi uetuſtas aut nouitas aures offendat, rectum erit Fabiano uti conſilio, ut meminerimus προεπιπλήττειν, Id fiet ijs ferme rationibus: Cato librorũ helluo, ſi tamen eo uerbo fas eſt uti in re tã præclara. Ipſiſsimus, ut Plauti more loquar. Cur enim non utar Ennianis uerbis? Nã Horatiano uerbo libenter utimur. Sic enim iſti neoterici loquũtur. Agnoſcis caſtrenſe uerbum, ut poëtæ loquuntur, ut priſci loquebantur, ut dicam antique. Si ſic loqui licet. ſi mihi permittis uulgato more loqui, dicam enim Græce, quò dicam melius. Idem faciundũ in his uerbis quæ uocantur κακέμφατα, hoc eſt, quæ uergunt ad obſcœnæ rei ſignificationem.

Id eſt, præcaſtigare, & uelut occurrere, ſi quãdo uel obſcurius, uel durius, uidebitur.

SORDIDA.

Sordida igitur ſunt quæ humiliora uidebuntur, quàm pro rei dignitate, ueluti ſi quis amicũ ac familiarem

congerronem appellet literarum auidum, heluonẽ. Nam acetum, spongia, pulegium, demiror quur Senecæ uerba sordida uideantur. Mihi rectius sordida uidentur, quibus ipse usus est in quadã epistola, pilicrepi, botularij & crustularij: Huiusmodi ferè sunt, quæ à sordidis artibus, ac opificijs sumuntur, uelut à balneis, à culinis, à corriarijs, à popinis. Quibus tamẽ necessariò utimur, si de talibus argumentis sit differendum. Siquidem chirurgi, ac medici coguntur interdum uti uerbis aptis potius quàm splendidis. Et Plinius iocatur in uerba castrensia. Et Tuburcinandi uerbum latronum sodalitia nobis dederunt. Quædam autem per se sordida sunt, alia ad argumentum, ad personas, aut alias circunstantias relata. Veluti stercus & stercorare non est sordidum uerbum, si apud agricolas de agricultura loquaris: secus si apud principem de repub. habeatur oratio.

INVSITATA.

OLim plurimũ ius erat cõsuetudini publicæ quẽadmodũ testatur et Horatius: Multa renascẽtur quæ nunc cecidere, cadẽtq́;. Quæ nũc sunt in honore, uocabula, si uolet usus. Nunc quoniam loquendi ratio nõ à uulgo, sed ex eruditorum monumentis petitur, nõ est eadem consuetudinis autoritas. Inusitata tamen uideri possunt, quæ rarius occurrũt apud eos autores, qui frequẽtius terũtur ab eruditis. Et hodie dãda est opera, ne moleste loquamur, longeq́; recedamus ab istorum studio, qui recte loqui, putant inusitate loqui quod in L. Sisenna uiro alio qui docto notat M. Tullius: quiq́;, quod eleganter dictũ est à Diomede, ita demum sibi uidentur ingeniosi, si

ad intelligendos ipsos opus sit ingenio: Denique qui malunt scribere, quæ mirentur homines magis, quàm intelligãt: Nec uno tamẽ modo fit, ut sermo sit inusitatus: quod ex his quæ sequuntur fiet perspicuum. Si quis exemplum requiret: Inusitate loquetur, qui passos senes dicat, pro rugosis: interduatim, & interatim pro interdum & interim. Titilli uitiũ, pro re nihili. Vagorẽ, pro uagitum.

POETICA.

SVnt & apud poëtas, quibus parcius est utẽdũ præsertim in oratione libera. Cuiusmodi sunt apud Horatiũ: eliminare, pro efferre foras arcanũ: quo tamẽ usus est M. Tullius pro eijcere. Iuuenari, pro iuueniliter lasciuire, quæ uox ad Græcã efficta est, νεανιζειν et νεανιευειν. Furiare, pro in furorem agere. Clarare, pro illustrâre. Aeternare, pro sempiternæ memoriæ tradere. Inimicare, pro inimicitias cõcitare. Pauperare, pro damno afficere. Cinctutis, pro cinctis. Inuideor, pro mihi inuidetur. Et apud Vergilium, Agmen pro actu, seu ductu: Leni fluit agmine Tybris. Indomitum furit, pro indomitè. Acerbà tuẽs, pro acerbè. Sperare, pro timere siue expectare: Hũc ego si tantum potui sperare dolorẽ, Et perferre soror potero. Similiter Terẽtius: Nã quod speras, propulsabo facilè. A qua tamen sermonis forma nõ abhorruit M. Tul. in epist. famil. Et mobili in me, meosq; esse animo nõ sperabam. Græcis mira felicitas in cõponendis dictionibus, quam interdum imitantur poëtæ; quum idem non perinde succedat oratoribus Latinis. Quod genus sum, Vulnificus, tristificus, tabificus, fatidicus, laurigeri, caprigenum pecus, ueliuolum mare, uitisator, aliaq; id genus in-

numera Vitiligatores ausus est Cato dicere. Alius offi ci perandam. ad poeticam licentiam accedunt Historici.

PRISCA.

PRisca gratiam addũt, si modice & apte uelut emblemata intertexantur: Quod genus sunt expectorare, pro eo quod est, expromere uerbis quod est in animo. Actutum, pro quàm primum. Antigerio, pro ualde. Oppidò, pro eodem. Creperum bellum, pro dubio. Hostire, pro pensare. Hostimentum, pro pensatione. Vitulantes, pro gaudentes. Iumentũ, pro uehiculo. Perduellis & perduellio, pro hoste patriæ. Duellum, pro bello. Cluere, pro pugnare. Temetum, pro uino. Emathia, pro Thessalia.

OBSOLETA.

INusitata sunt, quorum rarus est usus, Prisca, quæ ex scriptis ob antiquitatem relictis à posteriobus decerpta sunt, uelut è XII. tabulis, ex Ennio & Lucilio, Neuio & Paucuuio. Obsoleta sunt, quæ prorsus in desuetudinẽ & obliuionem abierũt. Cuiusmodi snnt bouinari, pro tergiuersari. Apludã edit, & floces bibit: pro furfure uescitur, & fecem bibit, quæ merito deridet Gellius. Hostem pro hospite ac peregrino dixit antiquitas. Nunc redicu lus sit, qui tentet ad eum loqui modum. Obsoletis non uideo quis sit locus, nisi per iocũ & ironiam: Veluti si quis ineptum antiquitatis affectorem ita notet: Hic profecto dignus est, qui apludã edat, & floces bibat. Hîc non solum habenda est ætatis ratio, uerumetiam studij & affectationis. Est enim antiquitas iã exoleta, ac rudis, qualis uideri potest ab ætate Liuij Andronici, quæ paulatim

enituit, usq; ad M. Tulij tempora, quibus sic expolita est Romana eloquentia, ut quò cresceret, non haberet, sed ut sunt res humanæ, paulatim ab illo summo candore degeneraret: necesse enim fuit, ut posteriores quum aliter dicere conarētur, peius dicerent. Et tamen Sallustius quum eadē ætate scripserit, qua Cicero, Catoni Cēsorio, quàm Ciceroni similior est. Ac Mecenas quū idem ferme ætatis uixerit, tamē à seculi sui puritate longißime abest. Itidem Valerius maximus quū Tiberij Cæsaris ætate fuerit, qua nondum degenerarat Tulliani seculi candor, tamē suo potius quā ætatis suæ more scripsit. De Tacito Suetonio, Plinijs, Aelio Lampridio, alijsq; posterioribus nihil dicam. Cæterum quemadmodum iure laudatur illorum institutū, qui sese ad illius felicißimi seculi imitationem componunt, ita non probarim quosdam qui ceu barbarum horrent, quod in his posterioribus reperiūt: præsertim quum fieri poßit, ut quod hic refugiunt, apud M. Tullium fuerit in libris, quos desideramus.

DVRA.

DVra sunt quæ parū cōmode transferuntur. Notatus est qui rempub. dixit castratā mortē Camilli, quum sentiret ciuitatis robur illius morte cōcidisse. Et Flaccus recte notat Furiū quendā qui scripserit: Iuppiter hybernas cana niue cōspuit Alpes. His adsimile fuerit illud: Campos pacis sustulit, belli mōtes excitauit. Mollius erat si à mari trāquillo ac turbato duxisset Metaphorā.

PEREGRINA.

HAbent suā et peregrina gratiā, in loco adhibita. Veluti quū Gazas dicimus, pro diuitijs, quæ uox

Persica est. Celebrata est autem eius gentis opulentia, & opulētiæ comes luxus. Acinaces pro gladio, Medicū uerbum est. Essedum pro rheda, Britannicum. Vngulū, Oscorum lingua anulus dicitur. Cascus pro uetulo, Sabinorum est. Vri pro bubus feris, Gallica uox est: quemadmodū & merga, pro medulla siue adipe terræ, qui effoditur ad lætificādos agros: Et gessa pro teli genere. Parasanga pro spatio triginta stadiorum, Persicum uerbum est. Quin & Camurū pro eo quod in se recurrit, inter peregrinas uoces censetur. Apud ueteres Christianos recepta sunt Nōnus & Nonna, pro sancto & sancta: quæ uocabula sunt Aegyptiorum, quòd olim illic monachorū & monacharum examina sanctimoniæ nomine cōmēdarentur. Quòd siquando necessitas cogit, ut barbaris utamur, nō sine honoris præfatione sunt adhibenda, quemadmodum ait Plinius. Sūt aliæ ꝑmultæ uoces, quæ à barbaris nationibus unà cū ipsis rebus ad Græcos, à Græcis ad nos dimanarūt. Quod genus sunt, Sinapi, Piper, Zinziber, & cæt.

OBSCOENA.

OBscœnas uoces oportet ab omni Christianorum sermone procul abesse. Nec audiendi sunt Cynici, qui nihil putāt turpe dictu, quod turpe factu non sit. Rursus quod turpe nō sit in occulto facere, id nec ī publico turpiter fieri, ueluti reddere lotiū, aut exonerare aluum. At è diuerso nō statim turpe dictu est, quod factu turpe est. Parricidium, et incestus uerecunde nominātur, quū utrunq; factu sit turpissimum. Verum ut sunt quædam corporis membra, quæ quum per se inhonesta non sint, tamen pudore quodam humano uelantur: ita sunt actio=

nes quædam mediæ, quæ uerecundiæ gratia celantur. At non statim quod indecorum est propalam facere, turpe est suo nominare uocabulo. Parere uerecunde dicitur, quod tamen turpe fieret in propatulo. Meiere nõ est uerbum obscœnum, tametsi reddere lotium uerecundius est, palam tamen meiere inuerecundum est. Cõtrà, cacare uerbum est obscœnum, quum actio sit æquè media. Venter pudice, nominatur, impudice ostenditur. Vulua uerbum est honestum, quum cunnus sit obscœnum. Vnde igitur ducitur obscœnitatis ratio? Nõ aliunde quàm ab usu, non quorumlibet, sed eorum quorum est casta oratio. Nam poëtæ præcipue Satyrici in his sibi nimium pmiserunt. Interdũ metaphora simplici uerbo est obscœnior. Quale est illud Horatij: Alienas permolere uxores. & Patritiæ immeiere uuluæ. Et apud Catullum: Deffuit patruum, et deglubere uiros. Quædam detorta sunt in obscœnum sensum, quum per se sint honesta. Vt dare fidem uerecunde dicimus: Et tamen obscœnum est quod est in Priapeijs, Simplicius multo est da, Latinè dicere. Et Martialis: Vis dare, nec dare uis. Ab his igitur quæ manifestam habent obscœnitatem in totum est abstinendum. Quæ media sunt, possunt ad uerecundum sensum accommodari: ueluti si quis dicat se exosculari aut dissuauiari ingenium alicuius, quo ualde delectetur, aut philologiæ procum appellet eruditionis candidatum.

NOVATA.

Nouata trifariam accipi poßũt, uel quæ fingũtur noua uel quæ in aliũ usum deflectuntur, uel quæ compositione nouantur. Primi generis exemplum fuerit,

quòd Nero morari dixit prima producta, pro fatuum esse, à Græca uoce μωρος. Secūdi quo Sallustius ductare exercitum dixit, quum ductare apud Terentium, aliosq; ueteres sensum habeat obscœnum: Vt meam ductes gratis. Item patrare bellum, pro gerere bellum, quū patrare prius diceretur, qui daret operam creandis liberis. Tertij generis sunt uitilitigator à uitio litigādi, quod antè retulimus. Bubsequa pro bubulco. Item illa Pacuuij. Nerei repandirostrum, incuruiceruicum pecus, quorum meminit Fabius. Ad hanc classem pertinent quæ deriuatione nouantur: ut, uitupcrones, amorabundus, nupturire, uerbigerari, cuiusmodi uocibus præcipue gaudet Apuleius, Martianus Capella, Sidonius Appolinaris: et qui ad horum exemplum sese cōposuerunt. Habēt & hæc gratiam si modò in loco modiceq; uelut aspergantur. Nam ut eleganter est à Fabio dictū, In cibis interim acor ipse iucundus est. Porro Græca Latinis in loco intermixta, nō mediocrem addunt gratiam. In Loco adhibētur, uel cū Græca uox est significantior, ut λογομαχία, pro contentione siue rixa: uel cum est etiam breuior, ut φίλαυτος, pro eo qui sibi placet: uel quum est uehementior, ut γυναικομανής, pro mulieroso: uel quum est uenustior, ut si quis de rebus arduis, sed inutilibus disserentem dicat eum μετεωρολέχον, aut eum qui sibi sapiens uideatur, quum sit stultus, appellet μωρόσοφον, nam Græcæ uocis gratiam nulla Latina posset assequi. uel quum ad locum aut dictum autoris alicuius alludimus, ueluti quum notantes aliquem inconsideratius loquutum dicimus, ποῖον ἔπος, &c. quod est apud Homerum: aut indicantes aliquem

non respondisse ad id quod proponebatur, dicamus, ἄμας ἀπῄτουν, *quod si Latine dicas, falces petebam, perit sermonis lepos.* Allusionem habet illud Horatianum: Ter *uncti trans* Tiberim *nanto*, Irriguumq́; *mero sub noctem corpus habento.* Facit enim Trebatium *loquentem* Iureconsultum. *Solent enim ij uerbis duodecim tabularum delectari.* Quod & M. Tullius *imitatur in libris de* Legibus. Deniq; *quum nolumus id quod dicimus à quibuslibet intelligi.* Ac *ne singula persequar, quoties inuitat aliqua cõmoditas, recte* Græcæ *Latinis intertexẽtur, presertim quum ad eruditos scribimus.* Cæterum *quum nihil huc inuitat, uelut ex instituto sermonem semilatinũ & semigræcum texere, fortaßis in adolescentibus semet ad utriusq; linguæ facultatem exercentibus ueniam mereatur:* In *uiris, mea sententia, parum decora fuerit hæc ostẽtatio neq; plus habeat grauitatis, quàm si quis alternis & è prosa oratione, & meritis librum misceat: quod tamẽ ab eruditis quibusdam factum uidemus, ab* Arbitro Petronio *sed non sine specie dementiæ: à* Seneca *in ludicro* Encomio Claudij. & *quod magis admirandum, à* Boethio *in argumento serio, qui tamen in carminibus adeò sui dißimilis est, ut docti uix credant ipsius* Marte *fuisse conscripta.* Boethium *imitatus est* Ioannes Gersonensis, *scriptor haud contemnendus, si in hoc seculum incidisset.* Iam *fit interdum, ut aut longo circuitu cogamur efferre quod sentimus, aut à* Grecis *mutuo sumere, ut in* πολυπραγμοσύνη, φιλαυτία, ἀφαμαρτοεπής, πολυφιλία, δυσωπία, περισσολογία, ταυτολογία, βαττολογία, *atque id genus sex milibus, de quibus, fortaßis aliâs nõnihil*

dicemus. Sunt non paucæ Græcorum uoces, quas antiquitas Latinitate donauit. Is perinde atque Latinis uti licebit: ut rhetor & orator, hypotheca & pignus, helleborum & ueratrū, fœniculum & marathrū: ſycophanta, calumniator: præbibo, quo uſus eſt Apuleius, & pro pino: maſtigia, uerbero. Quædā ita recepta, ut deſit uerbum Latinum, ſicuti Philoſophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma. In quibus ipſis inerit nonnihil uarietatis, ſi modo Græca, modo Latina forma inflectantur, ut ſcorpius et ſcorpio, elephantus & elephas, delphinus, delphin: lampas, lampada dæ: grammatica grammaticæ, grammatice grammatices.

Aetatum propria vocabula. CAP. XII.

Diligenter itaque cōueniet obſeruare, quid in uſurpādis uocibus ætas uariarit. Beatitudinem: & beatitatem, mulieroſum & mulieroſitatē, Cicero primus auſus eſt dicere. Declamare pro exerceri ad eloquentiam illius ætate nouū erat. Aetate Varronis æditumus pro æditimo nouum erat. Sic enim ab æde dicebatur æditimus, quemadmodum à legi legitimus. Interim pro interdum, Obiter pro interea, & uelut aliud agendo, Subinde pro identidem, Quintiliani ſeculo nata ſunt. Reatum Meſſala primus dixit: Munerariū Auguſtus. Fauor & Vrbanus ſeculo Ciceronis uoces erant nouæ. Obſequium primus dixit Terentius, ut exiſtimat Tullius. Ceruicem numero ſingulari primus dixiſſe fertur Hortenſius. Piraticam, muſicam, fabricam pro artibus, uixdum à ſuis præceptoribus recepta fuiſſe teſtis eſt Fabius. Huiuſmodi uocum idem pollentiū congeries, quā Græci συναθροισμὸν

uocant conducent non tantum ad hoc, ut ſi quãdo res eadem crebrius erit repetenda, uitemus ὁμοιολογίαν, id eſt ſimilem ubiq; ſermonis colorem, uerum etiam ad δείνωσιν id eſt, uehementiam faciet. Abijt, erupit, exceßit, euaſit: parentem necaſti, patrem occidiſti, progenitorem trucidaſti. Quod genus rhetores inter, orationis decora referunt, uocantq; intepretationem: ego magis arbitror ad exercitationem adhibendum eſſe, quàm ad orationem. Difficilimum enim uariandi genus eſt, ſi manente ſermonis habitu: ſenſum eundem ſæpius alijs atque alijs uerbis idem pollentibus efferre conſueſcas. Vt adire periculum, ſubire diſcrimen, ſuſcipere, periculum, aggredi diſcrimen. Aedificat domum, extruit ædes. Emit librum, mercatus eſt codicem. Ablegauit puerum, amandauit miniſtrum. Hic tibi ab illo habitus eſt honos, hæc tibi ab illo relata eſt gratia. Hoc præmij recepi, hoc fructus tuli. Condanauit culpam, remiſit noxiam, ignouit admiſſum. Quoties eius diei recolo, quoties recordor, quoties reminiſcor. Nihil eſt humanis auribus faſtidioſus: ac recte præcipit Horatius, Vt currat ſententia, neu ſe Impediat uerbis laſſas onerantibus aures. Secus eſt, quum & affectui ſeruit iteratio, & uarietas aliqua leuat repetitionis tædiũ. Quod genus eſt illud Maronis, Supereſt'ne, & ueſcitur aura Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris? Huic ſimilis eſt illa M. Tulij copia pro Q. Ligario: O' clementiam admirabilem atq; omniũ laude, prædicatione, literis, monumentisq; decorandam, etc. Similia dixit, non eandem. Laudatur etiam, idq; merito, ex eadem oratione locus rem eandem alijs atq; alijs uerbis inculcans.

Quid enim Tubero tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius, & c. Hæc eò diligentius admoneo, quòd celebris alioqui nominis cōcionatores præsertim apud Italos senserim hoc teu preclarū affectare, ut huiusmodi synonymis tempus eximant, ueluti si quis interpretans illud psalmi: Cor mundū crea in me Deus, ita loquatur, crea in me cor mundum, cor purum, cor nitidum, cor immaculatum, cor expers sordium, cor nullis uitijs inquinatū, cor purgatum, cor lotum, cor niueum, atq; idem faciat in cæteris uerbis. Atqui hæc copia nòn multum abest à battologia.

Ratio variandi per Enallagen, siue ετεϱωσιν.

CAP. XIII.

PRoxima uariandi ratio est, cùm eadē uoce modice deflexa, uarietatis nōnihil cōciliatur, ut Edax edo, bibax bibulus, bibosus bibo, loquax locutuleius, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus, uoluptuosus uoluptuarius. Huius generis est, cum substantiuum nomen adiectiuo commutatur, aut contrà: ut, Iuxta sententiā Homeri, iuxta sententiam Hemericam, Vir mire facundus, uir mira facundia, Ingsignite impudens, insignita impudentia. Cum uerbum actiuu n mutatur in paßiuum, aut contrà: Plurimam habeo gratiam, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me tenet admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic amatur à matre filius. Et ut rem infinite uariam summatim dicam, duobus potißimum modis constat hæc mutatio: Vel cum pars ipsa mutatur, uel cnm eadem orationis parte manente, qualitas nouatur. Ea totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res quæ uoci cuipiam accidunt.

Prioris exemplum erit, Non confido facturum me, nõ est fiducia. Non dubito quin poßit, nõ est mihi dubium quin adsit illi facultas. Iudicent alij, aliorũ esto iudicium. Quid huc rediſti? quid huc reditio est? Desine nugari, desine nugas. Id mihi anus indicium fecit, pro indicauit. Est illi mira sitis auri, mire sitit aurũ. Non est apud illum discrimen amici & inimici, id est, non discernit amicum ab inimico. Nostrum istud uiuere triste. Infinitum uerbum, pro nomine. Virtus est uitium fugere, id est, uirtus est fuga uitiorum. In his orationibus uerbum nomine permutatur. Amantem redama. Promerẽti benefac. Redama eum qui te amat. Benefac ei qui promeretur. Tui desiderantißimus est, te maxime desiderat. Nemo tui uidendi cupientior, nemo qui te magis uidere cupiat. Hic uerbum participio cõmutatur. Venit ereptum, uenit eripere, uenit erepturus, uenit ut eripiat. Hic uerbum supino aut participio mutatur. Ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat. Hic gerundiuum, ut uocant, gerundio commutatum est. Hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Si quid recte curatum uelis, si quid recte curari uelis. Hic infinitum uerbum participio commutatur. Magnum dat ferre talentum. ferre pro ferendum. Sthelenus sciens pugnæ: id est. sciens pugnandi. Cupidus litium, cupidus litigandi. Hic nomen positum pro gerundio. Libitum est, pro libuit. Misertum est, pro misertus sum. Pertæsum est, pro tæduit. Placitum est, pro placuit. Puduit, puditum est. Hic supinum pro uerbo. Meliuscula est, meliuscule est. Plurimum est in foro, plurimus est in foro. Rarus est conuiua, raro, est conuiua. Multus est apud mulie-

rem, multum apud mulierem uersatur. Frequens est in aula, aßiduus in literis. Hic nomine commutatur aduerbium frequenter & aßidue. Verum aliâs fortaßis ut commodius, ita & copiosius de his dicemus. Nunc de qualitatis uariatione docendi causa pauca ponamus, quasi digito fontes ipsos indicantes.

NVMERVS.

Vsurpatur numerus pro numero. Romanus prælio uictor, pro Romani uictores. Haud secus ac patrijs acer Romanus in armis. Vtrumq; armato milite cõplent, armatis militibus. Omnem pecuniam absumpsit, omnes pecunias. Populo imposuimus: id est imposui: & oratores uisi sumus, cum de uno loquatur Cicero. Vergil. Sed nos immensum spatijs confecimus æquor. Hominis uultus, pro uultu. Datur ora tueri, pro datur uidere faciem. Animos pro animo. Nam in prima persona pro singulari pluratiuum numerum ponere frequentissimum est, aliquoties modestiæ causa. In secunda nunquam, nisi, genus ipsum significamus: Quæ uestra libido est, id est uirorum. In tertia inuidiæ causa mutauit Terentius, Cum ad uxores uentum est tum fiunt senes, cum de uno Chremete diceretur. Inexplicitosq; Platonas, Martialis, cum de uno Platone dicat. In genere mollior ac frequentior est numeri mutatio, in nominibus quæ grammatici collectiua uocant. Cuiusmodi sunt, uulgus, populus, grex, ordo, Pars in frusta secãt. Item in his quæ non unum aliquod indiuiduum, sed genus, aut speciem declarant. Nihil enim refert utrum dicas, elephãtus decimo demum anno parit, aut elephanti decimo anno pariunt.

Perso

PERSONA.

VAriatur et persona pluribus modis, uel cũ certa pro quauis ponitur, quid facias? ut homo est, ita morẽ geras uideas et flumina sicca: id est, uideri poterãt Idem fit per primam personã itidem, ut per secundam.

Ne mihi tum molleis sub diuo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbam.
Ne'ue tibi ad solem uergant uineta cadentem.

Nonnunquã pro prima, aut etiam secunda persona, tertiã usurpamus. Vt, Ait Clodius, negat Cicero, id est, tu ais, ego nego. Verg. Nec me meminisse pigebit. Elissæ id est, tui. Idem: Et tandem Turnũ experiatur in armis Turnum dixit pro me. Item: Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ: id est meo. Huc pertinet quæ uocatur Apostrophe, quum orationem ad aliquam personam, aut ad rem tanquam ad personã uertimus, Vt Scipiadas duros bello, et te maxime Cæsar. Polydorũ obtruncat, & auro Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Vergilius Parenthesim cum apostrophe coniunxit in illo,

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus.

Ad hanc formã pertinet, quoties uerbum personale impersonali commutamus: ut, Non te hæc pudent? Non te horum pudet? Apud Barbaros aßidue bellatur: Barbari continenter bellant. Dicitur paßim pontificẽ aduẽtare: Plerique dicunt pontificem aduentare. Dici non potest, quam te amen: Nemo dixerit facilé, quam te amen.

GENVS.

EST nõnihil uarietatis et in generis cõmutatione. ut, Lacrymat pro lacrymatur. Luxuriat ꝑ luxuriatur. Fluctuatur ꝑ fluctuat, Præuertere pro præuerti. Præcipitat ꝑ præcipitatur. Auertit ꝑ auertitur. Reuerto reuertor, Impertio ĩpertior, Aſsẽtio aſsẽtior. Solebat fieri ſolitũ eſt fieri. Nõ quiuit cõpeſci, nõ quita eſt cõpeſci, deſijt haberi in pretio, deſita ẽ haberi in pretio. Cauſa cœpit agi, cepta eſt agi. Aſsẽtior et aſsẽtio tibi. Cõſpicor, et cõſpicio. In quorum poſtremo mutatur et συζυγία Nã illa quæ refert Diomedes, fruſtro, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atq; id genus, alia priſcis arbitror relinquẽda, niſi ĩ carmine ĩciderĩt. nã tũ excuſatius adhibebũtur. Conſimiliter in nominibus. Pileũ et pileus hæc ficus, et hic ficus: hæc barbitus, hic barbitus, hoc barbitõ: hic helleborus, hoc helleborũ: hoc naſũ dixit Plaut.

CASVS.

CAſus etiã mutatur. Eius rei mihi uenit in mẽtẽ, ea res. Nõ ſum id neſcius nõ ſũ eius rei neſcius. Quædã etiam citra Tropum duplicem habent conſtructionem. Vtor hanc rem, et hac re. Egeo tui egeo te. Diues pecore, diues pecoris: Dono te libro, dono tibi librũ. Impertior herã hoc malo, impertior heræ hoc malum.

SPECIES.

SPecies uariatur cũ deductitijs utimur pro primogenijs. Vt, Magnis negotijs prohibitus, magnitudine negotiorum prohibitus. Cum diminutiuis loco ſimpliciũ ut loquaculus pro loquax, naſutulus pro naſuto, paucula pro pauca, pauxillum pro paulum. Cùm frequentatiuis

uerbis pro primitiuis Dictito pro dico, uolito pro uolo, iactito pro iacto. Cùm substantiuo pro adiectiuo, ut si quis pro pestilente pestem appellet, pro scelerato scelus dicat. Cui finitimum est quum Italas artes dicimus pro Italicis, Batauas aures pro Batàuicas, Hispanos mores pro Hispanicis. Cum comparatiuum aut superlatiuum absoluti loco ponimus: Vt,

Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitentes.

Et facundißimus, pro uehemẽter facundo. De quibus suo loco dicemus. Cum patronymicum loco primo genij ponitur, ut Scipiadas pro Scipionibus. Verum hoc in carmine fortaſſe liceat, in oratione prosa nemo tulerit.

FIGVRA.

Figuræ mutatio copiã adiuuat quoties simplici dictione pro cõposita utimur, aut cõtra, siue id Tropo fiat, siue citra Tropũ, ut tẽnere, pro contẽnere. Ruere pro eruere Ponere pro deponere. Mittere pro omittere. Rursum cõscribere pro scribere. Comedere pro edere. Demirari pro mirari. Inaudire pro audire. Incognoscere pro cognoscere. Cõsipere pro sapere. Cõplacare ꝓ placare. Depẽdere pro pendere. Deridiculus pro ridiculus. Quandoquidem pro quando. Fit et hoc modo: Non poteſt pudeſcere, non poteſt pudefieri. Tempus eſt, ut expergiſcaris, ut expergefias. Caleſcere, et calefieri. Ad hãc formam fortaſſe referendum eſt illud quoties cõpoſitam dictionem simplicibus circumloquimur. Magnanimus uir, uir magno animo. Relege, denuo lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere. Non animaduertit, non aduertit animum. Non satisfacit, non facit mihi

ſatis. Interdum uariatur compoſitionis ratio, ut expr o brare & opprobrare, perſoluere, diſſoluere, exoluere, reſoluere æs alienum.

TEMPVS.

TEmpus quoq; non raro commutatur. Memini legere, & memini legiſſe. Prædiceres, p prædixiſſes uel prædicere debuiſſes. Laurus erat, p Laurus eſſet. Vicimus pro uincemus. Salutato pro ſaluta. Imus uenimus uidemus præſens pro præterito.

MODVS.

HVic finitima eſt modi uariatio, ut uicero pro uĩcã: Salutabis pro ſalutato. Ne crede, ne credas. Si uoles, ſi uolueris. Vbi uoles, ubi uolueris. Cũ uacabit cum uacauerit. Quia bene natus eſt, quia bene natus ſit. Venari pro uenabatur.

DECLINATIO.

IN nonnullis licebit et declinationem uariare. Vt hilarus, et hilaris, uiolẽs et uiolentus, imbecillus imbecillis, contagium contagio, iuger et iugerum, capo & capus, pauo & pauus, ſcorpio ſcorpius, ſenectus ſenecta, iuuentus & iuuenta.

CONIVGATIO.

IN aliquot cõiugationẽ, ut lauere pro lauare, ferue re et feruêre, accerſere et accerſire. Variatur eadẽ dictio his quoque modis. Protheſi, ut tetuli pro tuli gnatus pro nato. Epẽtheſi, Mauortis pro Martis. Proparalepſi ut admittier, accĩgier, dicier, p admitti, accingi, dici Paragoge, poteſtur pro poteſt. Aphæreſi, Ruit omnia latè, pro eruit. Linquere caſtra, pro relinquere. Syncope

extinxti, dixti pro extinxiſti, dixiſti. Apocope, Mage pro magis, uin' pro uis'ue. Quæ quidē ſpecies ſunt Metaplaſmi, propterea quod dictionē quaſi transforment. Reliquas ſpecies prudēs omitto, quod non admodum ad copiā facere uidentur. Et nobis propoſitū eſt, ea dūtaxat perſequi, quæ propriæ pertineāt ad id quod inſtituimus.

Variādi ratio, per Antonomaſiā. CA. XIIII.

PRoxima uariādi ſermonis ratio cōſtat. Antonomaſia, id eſt, nominis permutatione, ut ſi quis pro Achille Pelidē, aut Aeacidē dicat. Pro Romanis romulidas. Pro Troianis Priamidas, aut dardanidas. Pro Hercule Tyrinthiū. Pro Venerer. Cytereā, aut Cypridem: Pro diana, Cynthiam. Pro, Ioue, Saturnium. Pro Mercurio. Cyllenium. Nonnunquā Epitheton pro nomine ipſo ſubijcere licebit. Verg. Thalamo quæ fixa reliquit Impius impium pro Aenea dixit. Liuius Pœnū pro Annibale. In Terentio ſæpe ſenex pro perſona heri. Eiuſdem generis eſt, ſi quis Poëtam dicat Homerum ſentiens, Philoſophum Ariſtotelem ſignificans. Quemadmodum Græci perſarum Regem Βασιλέα nominant. Neq; ab hoc genere abhorret, ſi quis pro fure Verrem dicat, pro molli Sardanapalum, pro diuite Crœſum, pro crudeli Phalaridem: quæ ſuo loco referemus.

Variandi ratio, per Periphraſim. CAP. XV.

ID ſi pluribus uerbis fiat Periphraſis erit, quā quidā Circuitionē nominant, ut ſi quis euerſorem Carthaginis et Numantiæ pro Scipione dicat, ut Troiani belli ſcriptorem dixit Horatius pro Homero. Item ſi Mātuanus uates ponatur pro Vergilio: Venuſinus poëta pro

Horatio. Peripateticæ scholæ princeps, pro Aristotele. Stoicæ familiæ pater, pro Zenone. Voluptatis assertor, pro Epicuro hæc autem ratio plurimis constat modis, Etymologia, notatione, finitione.

ETYMOLOGIA.

ETymologia, cū nominis rationē explicamus, ut si quis hæredipetā dicat, qui hæreditates alienas appetat, captetq;. Aut ꝑ parasito, hominē n cibo uentriq; deditum. Aut pro philosopho, hmoinem sapiētiæ studiosum. Pro grāmatico, qui literas doceat. Pro aßiduo, qui det æra. Pro locuplete, qui plurima loca poßideat Pro pecunioso, qui magnam pecorum copiam poßideat.

NOTATIONE.

NOtatione constabit, cùm notis quibusdā accidētium rē quampiā describimus, ut si quis ira intelligens, animi aut bilis efferuescentiam dicat, quæ pallorem uultu ardorem oculis tremorem membris inducat. Eiusdem generis est & illud. Qui digito scalpunt uno caput: quo molles & parum uiri significantur. Aut si dicas, Cubito se emungit, salsamentarium indicans.

FINITIONE.

FInitione constabit, ut si quis artē bene dicēdi pro rhetorica dicat: Peculatorē uirū ꝗ ciuitatis ærarium compilasset. Hominem tyrannum qui ui leges, ac ciuium libertatem oppreßisset.

Variandi ratio per Metaphoram.

CAP. XVI.

ALia uerò uarietatis ratio ex Metaphora nascitur quæ Latinè Trāslatio dicitur, ꝓpterea ꝙ uo

cem à genuina, ac propria significatione ad non ppriam transfert. Ea multis modis tractatur.

DEFLEXIO.

PRimum deflexione, quoties uox è ppinquo ad rē proximā deflectitur, ut uideo p intelligo. Audire p obtemperare, aut credere. Sentire p intelligere. Perspicere pro cognitum habere. Odorari, olfacere, p suspicari ac deprehendere. Concoquere pro ferre. Deuorare pro uincere, ac pferre. Complecti, exosculari, pro amare. Suspicere pro admirari. Despicere p cōtemnere. Ita stupet animus, stupent oculi, stupent dentes. Siquidem in his, quod est corporis, ad animum trāsfertur. Quo Metaphoræ genere nihil usitatius. Huc fortaßis ptinent & illa, quoties cano pro dico, canto p scribo dicimus. Præconium pro laude. Buccinari pro celebrare.

Ab irrationali ad rationale.

PRoxima species est, quoties à bruto animante ad animal ratiōe præditū fit trāslatio, aut cōtrà: ut si hominē odiosæ, atq; insulsæ loquacitatis, rudere dicas aut blaterare, aut grūnire, aut gānire. Si oblatrare pro obtrectare, allatrare p cōuitiari dicas. Cōtra si olorē canorum, musicā lusciniā, pfidā uulpē, ambitiosum leonem assentatorē canem, parcā formicā, operosam apem dicamus. Cuiusmodi multa Vergilius tribuit apibus, dū qc quid agitur in hominū Rep. id traducit ad hoc animal.

Ab animali ad non animal, aut contrà.

LOngius erit petita Trāslatio, si ab aīali, ad inanimū traducatur, aut cōtrà. Verg. Si tantū pectore robur Cōcipis. hic robur à ligno ad hominē trāstulit. At

procul excelſo miratus uertice mōtis. Animale ad inanimatum tranſtulit, cum uerticem ꝓ cacumine dixit. Item, Et nunc omnis ager, nūc omnis parturit: arbos. Et ridet ager. Cōtrà, Ambo florētes ætatibus. Et uiridis ætas, & uernat ætas. Iratum mare, Indignatus Araxis, Auidum mare, Mirantur Gargara. Quod genus & plura ſunt exempla, & frequentius obuia, quàm ut hic debeant referri. Interdum translatio fit.

Ab animali ad animal.

Vt ſi quis coruū ſui inequitātē dicat, et paſcentes apes.

Ab animato ad inanimatum

SVmetur Metaphora, ſi quis ſyluā ſcatere dicat, ꝗ eſt fontiū. Aut odiū ſuppullulaſcere, quod eſt fruticum. Aut ſi quis pilos fruticare dicat, aut barbam ſylueſcere, quod eſt arborū. Si quis orationem fluere dicat aut fluctus, & undas negotiorum. Eiuſdem generis eſt, ſi quis collem uerucam dicat, quemadmodum Cato.

Metaphora reciproca Cap. XVII.

QVædā trāslationes reciprocæ ſunt, ſiue cōmunes, quas Græci uocāt ἀκολούθας. Nā ut pro gubernatore aurigā, itē pro auriga gubernatorē rectè dixeris. Quædā unius dūtaxat partis, quas, ἀνακόλουθας appellāt. Siquidem ut uerticē rectè trāsfers ab homine ad montem, ita non rectè cacumen ad hominem traduxeris. Facit autem Metaphora non ſolum ad copiā orationis, dū præſtat, ut ait Fabius, ne ulli rei nomen deeſſe uideatur: uerū & ad ornatum, ad grauitatem, ad euidētiā, ad ſublimitatem, ad feſtiuitatem. Nōnunquā & neceſſaria eſt, quemadmodū ruſtici gemmā dicunt in uiti-

bus gẽmare uites, ſitire agros. fructus laborare, luxuriare ſegetes. Nos durum hominẽ, aſperũ, neq; enim aliud habemus uerbum. Sed quot modis adhibeatur trãslatio, & quatenus differat à finitimis tropis, nõ eſt huius ꝓpoſiti ſcrupuloſius perſequi. Illud admonuiſſe profuerit, ut qui uolet in dicendo copioſus eſſe, ex optimis autoribus maximã inſignium trãslationũ uim adnotatã comparet, & ad eandem rem cõplures adhibeat ſimilitudines. Sunt autẽ apud Mar. Tulliũ optimæ, apud. Quintilianum plurimæ. Sed in his uix alius felicior quã Plutarchus. Ex adagijs itẽ nõ pauca colligi poterunt, propterea quòd pleraq; aut allegoriam habent, aut aliquã Metaphoræ ſpeciẽ. In his colligẽdis nos elaborauimus, haud ſcio quàm feliciter, magnis certè uigilijs. Nihil uerò ꝓhibet, quo minus ipſi uel ex lectis, uel ex animaduerſis rerũ omnium naturis undecũque Metaphoras fingamus modò ne ſit dura trãslatio, ne ſordida, ne maior, quam oportet, ne diſsimilis, ne nimiũ crebra, præſertim ĩ eadẽ ſpecie. Illud item nõ abs re fuerit admonere, Metaphoram interdun in ſimplici nomiue ſitã eſſe: Vt ſi quis hominem uentri addictum, pecudem appellet. Nonnunquã ĩ epitheto: Vt cum ſaxeum hominẽ, aut ferreum ſcriptorem dicimus, aut uitreas undas: floridã ætatem. Interim in uerbo ſimplici: Vt auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphorã explicet. Inflãmauit hominem cupiditate gloriæ, Incendit ira.

Variandi ratio per Allegoriam. Cap. XVIII.

ID efficit Allegoria, quod Metaphora. Neq; enim alliud eſt Allegoria, quã Metaphora ꝑpetua. Vt pe-

dem conferre, pro eo quod est cõcertare argumentis. Iugulũ petere, ꝓ eo quod est caput causæ aggredi. Et tragulam inijcere, ꝓ eo quod est fallaciã intẽdere. Vt etiam nauem ꝑforet, in qua ipse nauiget, id est, ciuitatem euertat, qua subuersa sibi quoq; sit pereundũ. Huius usus frequentior est in sentẽtiis, ꝓuerbialibus ac prouerbijs. Vt flamma fumo est proxima, quo significatur tempestiuiter cauendum esse periculum. Et, uino uendibili suspensa hedera nihil est opus, quum significamus rei ꝑ se laudabili nihil opus esse commendatione aliena. Et Cretizandum aduersus Cretensem, id est, mendaciis ac dolis agendũ cũ subdolo ac uano. In huiusmodi parœmijs Allegoria nõnunquã exit in ænigma. Neq; id erit uitiosum, si doctis uel loquaris, uel scribas. Imò ne tũ quidẽ, si uulgo. Neq; enim ita scribendum, ut omnes omnia intelligant, sed ut quædam etiam uestigare ac discere cogantur.

Variandi ratio per Catachresim. Cap. XIX.

EAndẽ uim obtinet Catachresis, quã Latini dicũt abusionẽ, atque hac nota secernitur à trãslatiõe quòd Abusio est ubi nomẽ omnino defuit. Translatio ubi aliud fuit. Veluti cum parricidã dicimus, qui fratrem occiderit, quia fratricida nõ dicitur. Et piscina ĩ qua lauamus, nec pisces insunt. Vires hominis breues, longum cõsilium, minutum animum ꝓ paruo. Illud orationis genus maxime probat Quintilianus, in quo trium ꝑmixta est gratia, Similitudinis, Allegoriæ, et Trãslatiõis. Vt apud Ciceronem: Quod fretum, quẽ Euripum, tot motus, tãtas, tã uarias habere creditis agitationes, cõmutationes

fluctus, quantas perturbationes, et quantos æstus habet ratio comitioru͂? Dies intermißus, unus, aut nox i͂terpo sita ſæpe & perturbat omnia, et totam opinione͂ parua nonnunquam commutat aura rumoris. Similitudo eſt ex plicata &, ad rem accõmodata Metaphora, qua͂ Cicero uocat collationem. Totus ex canduit ira. Metaphora eſt. Nõ aliter qua͂ ferru͂ igni inca͂deſcit, ita ille per iracu͂dia͂ toto uultu inflammatus eſt, Collatio eſt, Itaq; quòd æſtus Euripi cõparat inconſtantiæ comitiorum, ſimilitudo eſt. Quod ait, qua͂tos æſtus habet, Allegoria eſt. Aura rumo ris, Metaphora eſt. Quanqua͂ hi Tropi pertine͂t etia͂ ad copiam ſententiaru͂, de qua ſecundo libro nobis dicetur.

Variatio per Onomatopœiam. CAP. XX.

NOnnihil accedit uarietatis et ex Onomatopœia qua fictio nomins dici poteſt. Quod genus ſunt taratantara, pro cantu tubæ, Sibilus, murmur, mugitus. Ad eandem forma͂ pertinet Paragoge, id eſt, deductio ac deriuatio nouorum uerborum, ex Analogia ſumpta, quæ cur nobis etiam ſit fugienda, non uideo, ſi quando ſenten tia poſtulabit. Syllaturire, pro eo quod eſt Syllæ mores imitari uelle. Et quemadmodum dicimus. Cacaturire, mi cturire, eſurire, quid uetat quo minus iuxta Anologiam dicamus. Dormiturire, Scripturire, Proſcripturire, Dictiturire, Bellaturire, Nupturire? Et que͂admodu͂ diximus Græcari, cur nõ itidem dicamus iuuenari, poëtari, cornicari, rhetoricari, philoſophari, theologari? Vulpinari p αλωπεκίζειν auſus eſt dicere. Plautus. Vt laureati, nu͂mati, ſcutati, cur non itidem pileati, laruati, perſonati, et ſi qua ſunt ſimilia? cur non ſicceſcere, ſicut areſcere?

Et in his quidem fictionibus Græci *longè sunt.* Latinis *feliciores.* Quorũ *sunt illa,* Cretissare, Platonissare, *aliaq́; innumera.* Nobis *tamen nonnihil audẽdum cẽseo, præsertim in carmine, & in uertẽdis* Græcis *autoribus.* Certè, *quæ reperiuntur apud idoneos autores, ea sunt audacter usurpanda.* Neq; *enim ullum uerbũ nobis uideri debet durum, aut obsoletum, quod apud scriptorem probatum reperiatur.* Qua *quidem in re longè lateq́; dissentio ab his, qui uocem omnem ceu barbaram horrent, quam apud* M. Ciceronem *non legerint.* Quin *illud etiam obseruandum, eiusdem dictionis interdum uariã esse* Paragogen, *quemadmodum superius attigimus:* Voluptuosus *& uoluptuarius, edax & edo, homunculus, homulus, homuntio, pauxillum & paucula.* Harum *igitur omnium rerum obseruatio, copiã orationis non mediocriter adiuuabit, ꝓptereà quod in his factitijs nominibus magna pars opum linguæ* Latinæ *sita est.*

Variandi ratio per Metalepsim. Cap. XXI.

A*Busioni cõfinis est* Metalepsis, *quæ trãsũptio* Latinis *dicitur.* Ea *erit, ubi gradatim itur ad id quod ostẽdimus: ut.* Speluncis *abdidit atris.* Nã *nigræ intelligũtur, ex nigris obscuræ, & ꝑ hoc demũ in præceps ꝓfundæ.* Sic. Græci *uocant acutum, quod uelox intelligi uolunt.* Verum *huius figuræ usus magis incidet in carmine, quàm in oratione soluta.* Et Synecdoches *species uideri potest, quemadmodum & ea quæ sequitur.*

Variandi ratio, ꝑ Metonymiã. Cap. XXII.

N*Eq; mediocriter ad copiã oratiõis facit* Tropus *qui uocatur* Metonymia, *quæ dicitur nominis*

trāſmutatio. Ea fit cōpluribus modis. Vel quū inuētorē, pro re ſubiecta ponimus, ut apud Maronē, Cererem corruptā undis. Apud Terentium, ſine Cerere & Baccho friget Venus. Apud Horatium, Receptus terra Neptunus. Claſſes Aquilonibus arcet. Vulcano dicare. Vario Marte pugnare. Venus cōfert oculis & uoci. Hîc inuentor, aut qui præſidet, pro re ſubiecta ponitur. Quod ſi uertas, erit durius: Vt, uinū precemur, nā hic Deus præſens adeſt: hîc uinum pro Baccho poſitum eſt. Vel quum id quod continet, pro eo quod continetur, uſurpatur: ut epotos cados, cœlo gratiſſimus amnis, id eſt, cœlitibus. Seculū fœlix. Aut cōtrà, id quod durius, & uiolētius fit. Verg. Iam proximus ardet Vcalegon: hominem pro domo poſuit. Terent. Eamus ad nos, id eſt: ad ædes noſtras, et cum dicimus hominē deuorari, cuius patrimoniū cōſumitur. Hunc tibi comedendū ꝓpino. Horatius, De ſene guſtarit, id eſt, de pecunia ſenis: ubi dominus rei prore ipſa ponitur. Vel cum ex efficiēte, effectum ſignificamus hic melior remis: ſignificat enim uelocitatē, ſed quæ per remos fit. Vel contrà, ut frigus pigrum. Mœſtumq́; timorem Mittite. Pallida mors. Audax iuuenta. Pallentesq́; habitāt morbi, triſtisq́; ſenectus. Præceps ira, hilaris adulescentia, incōſultus amor. Inuerecunda nox. Audax uinum. Vel quum ducem ponimus, pro his qui ſubſunt. Vt quum ab Annibale cæſa apud Cannas ſexaginta milia dicimus. Aut quum autorē ꝓ opere ponimus. Vt quum dicimus, Vergiliū uēdi, Plinium ſemper in manibus habēdum. Simile eſt huic, quum ſacrilegium depræhenſum dicimus, nō ſacrilegū. Et armorum ſcientiā habere, non

artis. Ad hãc classem arbitror referẽda, quæ pariter & ad personam, & ad rem referuntur. Vt facundus homo, facunda oratio: audax homo audax facinus. Confutasti hominem, confutasti hominis argumenta. Sed quoniam hæc passim obuia sunt, desino persequi.

Variandi ratio per Synecdochen.
Cap. XXIII.

VEhemẽter adiuuabit copiã et Synecdoche, quã quidã Intellectionẽ uocant, quoniã aliud ex alio intelligimus, ut quũ ex uno plures intelligimus: ut quod suprà retulimus, Romanus prælio uictor. et Pœnus fugatus, p Pœni. Ex parte totum, ut mucronem pro gladio: tectum, p domo. Retroq́;, ut Ingens à uertice põtus. Et, Fontemq́; ignemq́; ferebãt: põtũ dixit pro procella, fontem pro parte aquæ. Ita Maro. Ex specie genus. Horat. Iracundior Adria, pro quouis mari. Acheloia pocula, p quouis fluuio, Maro. Quod non ita cõmode uertitur. Ex materia rem cõfectam, ut ferrum p gladio: abies aut pinus pro naui. Et præcedentibus sequentia: ut, Virgineã solui zonã, id est, deuirginauit. Subdidit equo calcaria, id est, cucurrit. Item quum lautum & unctum dicimus, quod nitidum ac splendidum uolumus intelligi. Breuiter quum quocunq; modo aliud ex alio inlligitur. Vixerunt p mortui sunt. Nos quoq; floruimus. Et, Fuimus Troës. Et iam summa procul uillarum culmina fumant: noctem imminentem intelligimus, quum longè aliud dictum. Porrò hic ex signo rem signatam colligimus.

Variandi ratio per Aequipolentiam.
Cap. XXIIII.

PRæcipua uariãdi ratio ſumitur ꝑ ἰσοδυναμίαν id eſt, ꝑ æquipolentiã. Ea conſtat negationis additione, detractione, geminatione, & uerbis cõtrarijs. Vt Primas obtinet, non eſt in poſtremis. Vir egregie doctus uir minime indoctus. Omnia fecit, nihil nõ fecit. Nõnihil fallaciæ intendendum in hominẽ, id eſt, aliquid fallaciæ. Aſſumpto autem uerbo diuerſo, & appoſita aut adẽpta negatione, ſtatim nouã orationis faciem conſtitueris. Placet, non diſplicet. Accipio conditionem, nõ recuſo conditionem. Verum de his, reliquiſq; æquipollẽtius exactius ſuo loco tractabimus. Eorum uerò quæ inter ſe pugnãt, uaria eſt ratio. Quædam contraria, ſunt, ut amor, odiũ iratus, propitius: formoſus, deformis. Quædã priuatiuè diſsident, ut cæcus & uidẽs, mortuus et uiuus, ſurdus et audiens, mutus & loquẽs. In his quod remouet, nõ prædicatur, niſi de his, quorum natura capax eſt oppoſiti. Neq; enim lapis dicitur mortuus aut cæcus. Quædã contradictoriè diſsident, ut nolo, uolo: doctus, nõ doctus: ꝓbat, nõ probat. Eſt puella deformis. Eſt minime formoſa. Eſt minime deformis. Eſt egregie formoſa. Eſt homo minime ſurdus. Eſt egregie auritus ẽ parũ auritus. Eſt ſur daſter. Non poſſum nõ probare. De relatiuis mox dicemus. Ad hanc formã ꝑtinent quæ actionẽ & paſsionem declarãt. Ab illo graue uulnus accepit. Inflixit illi graue uulnus. In Cicerone quædã deſiderantur à doctis. In Cicerone docti quædã deſiderant. De his alibi dictum eſt.

Variandi ratio per Comparatiua. Cap. XXV.

IN nõnullis cõparatiuis dictionibus fit hæc commutatio citra negationem, trãslatis dũtaxat partibus.

Vt, anteponit famam pecuniæ. Poſthabet pecuniã famæ. Minoris facit famã, quàm pecuniã. Pluris facit pecuniã quàm famã. Prius habet lucrum, quàm honeſtũ Poſterius habet honeſtũ, quàm lucrum. Atq; hæc quidem copia naſcitur ex cõtrarijs. Cuiuſmodi ſunt, Suſpicit, deſpicit: curat, negligit: appetit, faſtidit, atq; id genus innumera.

Variandi ratio per Relatiuorum commutationem. Cap. XXVI.

FAcilis eſt itẽ uariãdi ratio ꝑ dictiones relatiuas, quæ & ipſa ad contrariorũ genus ꝑtinent. Vxor illius eſſe nõ uult: Nõ uult illũ maritũ. Recuſat illius eſſe ſocer: Recuſat illũ generũ. Pudet me huius nurus: Pudet me huius ſocrũ uideri. Nõ alium mihi patrem optẽ: Nullius malim eſſe filius. O me tali felicem præceptore: Felicem me qui tuus ſim diſcipulus. Caue iſti locaueris agrum: Ne cõmittas, ut hic agrum conducat tuum. Iãdudum expectat, ut uiro nubat: Expectat, ut ſe uir aliquis ducat: Nolĩ tibi debere: Nolĩ te mihi creditorẽ. Hoc me docuiſti: Hoc ex te didici. Hoc mihi retulit Paulus: Hoc ex Paulo audiui. Cautes te gẽuit. E caute natus. es Plurimũ ex ea re capies emolumẽti: Ea res plurimum tibi adferet emolumẽti. Literæ nõ parũ ornamenti tibi cõciliabũt: Ex literis nõ parũ ornamẽti tibi accedet. Pater filio reconciliatus eſt: Filius cum patre redijt in gratiã.

Variandi ratio per Amplificationem. Cap. XXVII.

EX Auxeſi, hoc ẽ, amplificatiõe uariatur oratio, cũ amplificãdæ rei gratia uerbũ atrocius ſubijcimus loco ꝓprij, ut cũ occiſũ dicimus, ꝙ ſit cæſus: Latronẽ,

qui

qui sit improbus. Occidisse, cui res acerbior acciderit. Exanimatũ, dolore affectum. Enectum, cruciatũ. Mutum, qui nihil respõderit. Reuixisse, qui spem receperit. Oblitum iniuriæ, qui ignouit. Huc pertinent & appellationes illæ exaggerantes, de quibus ante nõnihil memini, quum carnificem appellamus hominem immitem, sacrilegum, sceleratũ. Veneficã, malã. Præterea illæ, Scelus, mõstrũ, pestis, labes. Postremò et hæ, Atreus pro crudeli, Sardanapalus pro effœminato. De quibus suo loco copiosius.

Variandi ratio per Hyperbolem.
CAP. XXVIII.

VAriat & Hyperbole, quam quidã superlationem nominauit. Hac mẽdacio, ut inquit Seneca, peruenimus ad uerum. Plus enim dicit Hyperbole, quam res habet: attamen quod uerum est, ex falso intelligitur. Vt hic uel saxa suo loquacitate poßit rumpere. Cœlum digito attingere. Ocyor Euro. Et fulminis ocyor alis. Sublimi feriam uertice sydera.

Variandi ratio per μείωσιν, id est, per diminuitionem. CAP. XXIX.

DIuersus uariandi modus per μείωσιν, hoc est, per diminutionem. Veluti quoties attigisse dicimus eum qui pulsauit, læsisse qui uulnerauit. Interdũ diminutio sapit Hyperbolen: ut, Vix oßibus hærent. Breuior Pygmæo. Minus habet quàm nihil. Verum de his quoq; nonnulla suo loco disseremus.

Variandi ratio per Cõpositionẽ. C. XXX.

VAriatur oratio nõnihil et ex cõpositione. Ea sita est ĩ his ferme figuris, Asyndeto, Polysyndeto:

Veni, uidi, uici. Maro: Tectumq;, laremq;, Armaq;, Amyclæumq; canem, Cressamq; pharetram. Syzeugmeno. Id fit quoties ad unum uerbum plures sentẽtiæ respondent. Fit autem trifariam, aut quũ præponitur, aut quum sequitur, aut quum interponitur: ut, Deflorescit forma uel morbo, uel ætate. Hic præponitur. Vel morbo, uel ætate forma deflorescit. Hic subijcitur. Aut ætate forma deflorescit, aut morbo. Hic in medio intercedit. Item M. Tul. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Cõtr. i. Neq; enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. Nonnunquã & per iterationem repetitur non coniunctio, sed nomen aut uerbum, quam Epanalepsim uocant. Nihil'ne te nocturnũ præsidium palatij, nihil urbis uigiliæ, nihil timor populi, nihil cõcursus bonorum omnium, nihil hic magnificentißimus Senatus habendi locus, nihil horum ora uultusq; mouerunt? Simile huic fuerit, Vicit pudorem libido, uicit timorem audacia, uicit rationẽ amentia: aut per συνωνυμίαν, Vicit timorẽ audacia, rationẽ superauit amentia, libido pudorem expugnauit. Experiamur igitur quot rationibus eadem sentẽtia poßit per has figuras uariari. Contẽnit Deos, contemnit homines. Deos contemnit, homines contẽnit. Contemnit & deos, & homines. Et deos & homines cõtemnit. Deos contẽnit atq; homines. Ad hunc locum pertinẽt & illa, Inediæ, quã frigoris patientior. Lucri quam gloriæ cupientior. Cupiẽtior lucri, quã gloriæ. Lucri cupiẽtior, quàm gloriæ. Chariorem habeo neminẽ: et, neminem habeo chariorem. Quanquam hæc nõ ita multũ adferunt

momenti, adiuuant tamen. Et, quibus de causis. Ob eam rem. Eam ob rem. Ob causam tam paruulam. Tam paruulam ob causam. Veniã ad te, quando ita uult pater: quando ita uult pater, ueniam. Eiusdem rationis est, cùm ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrà: ut omnia tua mihi debes. Quicquid habes, id omne mihi debes.

Variandi ratio per συνταξιν, id est, constructionem: CAP XXXI.

EX ordine siue constructione item nõnulla sermonis uarietas existit, id quod superius attigimus. Nam pleræq; dictiones sunt, quæ nõ respuunt diuersam cõstructionem: ut, multum pudorem, & multum pudoris. Scripsit mihi, & scripsit ad me: Diuersum seu alienũ huic, &, diuersum seu alienum ab hoc. Idem huic, &, idem cum hoc. Iactat maiores suos, iactat se de suis maioribus. De te somniaui, te somniaui. De te ridet, te ridet. Tota nocte potauit, totam noctem potauit. Romanorũ summus, summos inter Romanos. Seruitus morte durior, seruitus durior quàm mors. Damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum. Natus gloriæ, natus ad gloriam. Tuæ partes sunt, tuarum est partium.

Variandi ratio per mutationem figuræ variis modis. CAP. XXXII.

VAriatur oratio quoties alio atq; alio affectu, ac uelut habitu profertur, quã interim figuræ mutationem licebit appellare: ut, nõ est miserũ mori, &, usq; adeo'ne mori miserũ est? Nihil est te uanius, an quicquam te uanius. Hic per interrogationem uariata est figura. Nõ magnam laudem assecutus es: egregiam uerò laudem es

assecutus. Non ista curat populus, Id populus curat scilicet. Hic per Ironiam cõmutata est sermonis facies. Vehementer amat pecuniam, Dij boni, quàm amat pecuniam: per admirationẽ uersus est orationis color. Tum deos contemnit, tum homines: Haud scio magis'ne deos cõtemnat, an homines. Hic per dubitationem cõmutata est orationis forma. Nihil mihi carius aut antiquius fama: Disper eã, si quid mihi carius fama. Hic per adiurationẽ uariatus est sermo. Ista nunquã cogitaui. Dij meliora quàm ut ista cogitarim. Hic per abominationem cõmutatus est color. Est uir insigni uanitate. O' singularem hominis uanitatem. Hic per exclamationem. Nõ modo uirgines aliquot cõstuprauit, uerumetiã, uestalem incestu polluit. Virgines complures stuprauit, ut interim de uestali incestu polluta sileam. Hic per occupationem uariatus est sermo. Quũ & genere sis obscurißimo, et re nulla, nullis literis, nulla forma, nullo ingenio, quid est cur te adeò iactes? Quid habes, cur tam sis insolens? Natalium splendorem? atqui genere es obscurißimo. Opes? at uel Iro ipso pauperiores. Eruditionem? sed bonas literas nec attigisti unquam. Formam? at ipso Thersite deformior es. Ingenium? at istud profectò nactus es stupidißimum. Quid igitur ista tua iactantia est, nisi mera insania? Hic per subiectionem uariatus est orationis habitus. Neque uerò solum per omnes figuras, uerumetiam per locos propè omnes uariari potest oratio. Cæterum quoniam hæc magis uidentur ad rerum copiam pertinere, secundo commentario de his diligentius differemus. Hactenus formas ferme omneis paucis indicauimus, quibus manente sententia commutatur oratio.

Experientiæ. CAP. XXXIII.

NVnc quò res fiat dilucidior, experiũdi gratia sententiam unã, atq; alterã proponamus, conemurq́; quoad fieri poterit eandem, ueluti Proteum, in omnem speciem uertere. Non quòd omnis uariandi ratio in unã quampiam orationem poßit incidere, sed quot incident, tot utemur. Sumaturq́; illud exempli loco.

Tuæ literæ me magnopere delectarunt.

Tuæ, non admittit Synonymiam. Tuæ amplitudinis, Tuæ celsitudinis, Tuæ maiestatis, Peripharasis est. Si nomen proprium ponas, puta Fausti, Heterosis est & partis, & personæ. Fausti litere. Si Faustinæ literæ, Heterosis substantiui in Epitheton.

Literæ.

Epistola, literæ, tabellæ, Synonymia est. Literulæ, epistolium, tabellulæ, Heterosis. Schede, scripta, Synecdoche. Quod ad me scripsisti, Periphrasis est.

Me.

Animum meum, pectus meum, meos oculos, uel Peripharasis, uel Synecdoche. Nos pro me, Enallage numeri. Erasmum, Heterosis est personæ.

Magnopere.

Valdè, uehemẽter, nimiũ, mirè mirificè, magnificè, &c. Synonymia est. Magnopere, summopere, supra modum, præter modum, unice, αὔξησις est. Haud mediocriter, non parum, non uulgariter: per contraria & negationem. Dici non potest quantopere, incredibile dictu, uerbis consequi nequeam, atque id genus alia Hyperbolen sapiunt.

Delectarunt.

Oblectarunt, recrearunt, exhilararunt. Synonymia est. Nisi quòd in exhilararunt Metaphora uidetur esse. Voluptatē attulerunt, uoluptati fuerunt, iucundæ fuerunt, et similia, Periphrasim habent. Voluptate perfuderūt, mellitißimæ fuerunt, & consimilia, translatitia sunt. Non iniucundæ fuerunt, non insuaues, à contrariorum permutatione. Reliqua citra contextū commode ostendi non possunt. Nunc igitur experiamur. Tuæ me literæ magnopere delectarunt. Delectarunt mirum in modum tuæ me literæ. Maiorem in modum me tuæ delectarūt literæ. Hactenus præter compositionem nihil ferme mutatum est. Tuis literis sum magnopere delectatus. Delectatus sum maiorē in modū tuis literis. Hic genus uerbi duntaxat est commutatum. Epistola tua me uehementer exhilarauit. Tua quidem epistola sum uehementer exhilaratus. Tuæ literulæ non mediocriter animum meum refecerunt. Humanitatis tuæ scriptis sum nō mediocriter animo refectus. Ex amantißimis literis tuis incredibilem cepi uoluptatē. Hyperbole & relatio. Amantißimæ tuæ literæ incredibilem mihi uoluptatem attulerunt. Nouam quandam lætitiam tuæ schedæ mihi pepererunt. Tuis ex schedis mirificam lætitiam concepi. Summum gaudium tua scripta mihi apportarunt. Tuis è scriptis summū mihi gaudium allatum est. Ex excellentiæ tuæ literis magnam hausimus uoluptatem. Et hic relatio est. Cætera sibi quisque facilè adnotabit. Ex Fausti mei literis plurimum hausi uoluptatis. Tuis è scriptis haud uulgaris mihi uoluptas accesßit. Epistola tua sum unicè delectatus. Ex Faustinis literis miri

ficum quoddam oblectamentum percepi. Tuæ literæ ſanè quàm delectarunt animum meum. Ineffabili gaudio tuæ me ſchedulæ perfuderunt. Hic metaphora eſt. Tuis ex literis noua quadam delectatione ſum perfuſus, Incredibili lætitia tua me ſcripta delibutum reddiderũt. Et hic metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliauit epiſtola. Legendis tuis literis oppidò quàm ſum delectatus. Lectio tuarum literarum ſingulari uoluptate deliniuit mentem meam. Admodum delectabilis mihi tua fuit epiſtola. Eximia quadam lætitia tuæ me literæ affecerunt. Tuis ex literis ſingulari ſum affectus lætitia. Maximæ uoluptati mihi tua fuit epiſtola. Summo oblectamento mihi tua ſcripta fuerunt. Incredibili gaudio mihi tua fuit epiſtola. Nimis quàm iucunda nobis tua fuit epiſtola. Vix credas quantoperè in tuis ſcriptis acquieſcam. Ita Marcus Tullius frequenter utitur acquieſcere pro oblectari. Summæ iucunditati nobis tua fuit epiſtola. Suauiſsimæ mihi tuæ fuerunt literæ. Tuis ex literis ſingularis mihi profecta eſt lætitia. Tuæ literæ fecerunt, ut prorſus exilirem gaudio. Tuis acceptis literis, lætitia geſtiebam. Vbi mihi tuæ ſunt redditæ literæ, lætitia ſum expletus. Lectis tuis amantiſsimis literis, noua quadam lætitia correptus ſum. Acceptis literis tuis incredibilis uoluptas cœpit animum meum. Inuſitata lætitia me tua demulſit epiſtola. Quòd ad me ſcripſeris, id mihi tam iucundum fuit, quàm quod iucundiſsimum. Quòd ad me tuas dederis literas, id uehemẽter fuit gratum. Quòd me tuis dignatus es literis, eo nihil mihi potuit accidere gratius. Tuæ me literulæ oppidò gaudi-

bundum effecerunt. Tuis literis oppidò quàm lætabundus sum effectus. Quòd me tuis literis certiorem reddidisti, fuit id mihi non gratum modò, uerumetiam iucundum. Cum tua ad me perferretur epistola, uidisses me gaudij magnitudine gestientem. Quòd me saltem epistola salutaris, id profectò uolupe fuit. Literis tuis nihil adferri potuit optatius. Epistola tua ad nos uenit uehemẽter expectata literis tuis nihil adferri potuit desideratius. in his tribus Metalepsis est, aut certe Synecdoche. nam iucunda solent accidere, quæ magnopere desideramus. Nõ possunt non esse iucundissimæ Erasmo Faustinæ literæ. Non iniucunda mihi tua fuit epistola. Neutiquã insuaues mihi tuæ uenerũt literæ. Haudquaquam ingrata mihi tua scripta acciderunt. Tam mihi dulcis tua fuit epistola, quàm ea quæ sunt dulcissima. Literas tuas multa cũ uoluptate perlegi. Epistolam tuam non sine summa uoluptate recepi. Qui mihi tuas reddidit literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit. Dictu mirum, quàm me tua ceperit epistola. Schedæ quas abs te missas accepi, noua quadam gaudiorũ luce pectus meum serenarunt. Literæ tuæ quicquid in animo mœroris erat, id omne protinus excusserunt. Mirã animo persensi uoluptatem, cùm tua nobis redderetur epistola. Tuis ex literis uoluptas insolita animo incessit meo. Tuæ literæ fuerunt in caussa, ut affatim gauderem. Tuis literis effectum est, ut totus exultarim gaudio. Dici uix queat, quantum mihi lætitiæ tuis ex literis obortum sit. Vix possim sermone consequi, quantum gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola. Dictu mirum est, quantum uoluptatum nobis ex tuis affulserit literis.

Deum immortalem quàm ingens gaudiũ nobis è tua prouenit epiſtola? Papæ quantas lætitiæ cauſas nobis tuæ literæ ſuppeditarunt? Dij boni quantam uim gaudiorum tua mihi ſcripta ſubminiſtrarũt? Maiorem lætitiam tuæ mihi tabellæ attulerunt, quàm ut explicare poßim. Plurimum uoluptatis nobis tuus tabellarius adportauit. Vix credas quantum aceruum lætitiæ literæ tuæ in animum inuexerint meum. Verbis eloqui nequeam, quantis gaudijs me tua onerauit epiſtola. Cur autẽ ſic uerear loqui? cum Terẽtius dixerit, Multis commoditatibus oneratum diem. Tuæ me literæ gaudijs onuſtum reddidere. Tuis literis ualde ſum gauiſus. Tuis literis unicè ſum lætatus. Tua ſcripta nobis uberrimam lætitiæ copiam offuderũt. Lætißima mihi tua fuit epiſtola. Tuis literis factũ eſt, ut prorſus frõtem exporrexerim. Viſis tuis literis, protinus animi mei frontem explicui. Inter legendum ea, quæ ad me ſcripſiſti, mira quædam uoluptas animo obrepſit meo. Simulatque tuas inſpexiſſem literas, noua quædam gaudiorum uis mentem occupauit meam. Inſpectis tuis literis, incredibilis quidam æſtus lætitiæ pectus ſubijt meum. Acceptis humanißimis literis tuis, immenſa quædam lætitia me totum obſedit. Emoriar, ſi quicquam unquam accidit iucundius tuis literis. Diſperеam, ſi quid in uita ſuauius obtigit tuis literis. Ita me Muſæ bene ament ut nihil antehac accidit tuis literis gratius. Caue credas rem ullam obijci à fortuna poſſe iucundiorem quàm tuæ ſunt literæ. Quàm ipſe charus es animo meo, tam me iuuant tuæ literæ. Papæ quantum gaudiorum tua mihi excitauit epiſtola? Quantum riſus, quantum plauſus, quan=

tum tripudiorũ tuæ nobis attulerunt literæ? Elegantisſimas tuas literas legens, insolita quadam letitia tangebar. Calamus tuus me gaudijs exaturauit Multam uoluptatem mihi tua præbuit epiſtola. Totum me gaudijs imbuit tua tam elegans epiſtola. Omneis pectoris mei ſinus uoluptate reſerſit tua tam amabilis epiſtola. Rara quadam uoluptate me tuæ reſperſerunt literæ. Tua quidem epiſtola nouam quandam animo meo uoluptatem aſperſit. Tuis literis nulla res unquam accidit mihi feſtiuior. Nihil unquam uidi tuis literis lubentius. Haud eſt quicquam quod gaudentiore acceperim animo, quàm proximas Fauſti mei literas. Quo me credis affluxiſſe gaudio, cum tuum animum tuis in literis agnoſcerem? Cum tabellarius tuam mihi traderet epiſtolam, ſtatim animus mihi lætitia ineffabili prurire cœpit. Quid ego tibi nunc referam, quæ uoluptas acceptis tuis literis, animũ Eraſmi tui titillarit. Animus gaudio uelut exundabat, cùm tua mihi redderetur epiſtola. Vt lubens tuam accepi epiſtolam? Poſteaquàm epiſtolium tuum ad me delatum eſt animus nimirum mihi gaudio efferbuit. Vix eram apud me præ gaudio, cum tuas acciperem literas. Literarum tuarum lepos, præcipua quadam uoluptate remoratus eſt animum meum. Non poſſum non uehementer gaudere, quoties tua ſcripta ad nos aduolant. Mel merum mihi tuæ fuerunt literæ. Quicquid literarum abs te proficiſcitur, id mihi ſaccaro ac melle fluere uidetur. Opiparis literarũ tuarũ epulis ſum lautiſſimè refectus. Tua ſcripta ſunt mihi quauis ambroſia ſuauiora. Schedulæ mei Fauſti mihi fuere uel menſis Siculis lautiores.

Nulla uoluptas, nullæ sunt deliciæ, quas cum tuis literis cōferre uelim. Nausea sunt omnia præ tuis literis. Inter legendum amantißimas literas tuas Erasmi pectus gaudio subsultabat. Charte digitis tuis exaratæ, me quantus eram, gaudijs explerunt. Meræ deliciæ cordi meo sunt, quicquid scriptorū abs te redditur. Nil nisi gaudium tua spirat epistola. Festum diem attulit is, qui tuas attulit literas. Triumphum adduxit, qui tuum adduxit epistolium. Nullum ego nectar tuis scriptis anteposuerim. An ego ullum mel Atticum cum tuis amantißimis literis contulerim? Saccarum non est saccarum, si cum literis tuis cōponatur. Nulli mortaliū tam sapit lotus, quàm mihi literæ tuæ sapiunt. Quod sitiendi uinum, hec mihi tuæ sunt literæ. Quod apibus cytisum, quod salignæ frondes capellis, quod urso mel, hoc mihi tuæ sunt literæ. Epistola tuæ celsitudinis, mihi fuit quouis, melle mellitior. Vbi recepissem tantopere expectatas tuas literas, dixisses Erasmū planè gaudijs ebrium. Vt redditæ sunt abs te literæ, statim uidisses nos nimia quadam lætitia quasi temulētos. Quam unicè te diligo, tam unice tuis epistolis delector: Nil nisi merum delicium tua mihi scripta uidentur. Non tam palato blandiuntur ulle cupediæ, quàm animum meum tuæ literæ deliniunt. Nullæ lautitiæ suauius titillāt palatum, quàm tua scripta mentem titilant. ἅμαξας ἡδονῶν attulit, qui tuas reddidit literas. Voluptatū ἄχθον adportauit tabellio tuus, tuis ad me redditis literis. Gaudiorū θάλασσαν aduexitis, qui schedas pertulit tuas. Mihi planè tuæ litæræ fuerunt quod Persis Διὸς ἐγκέφαλος quemadmodum aiunt Græci. In his Porrò si qua uidebuntur eiusmodi,

ἅμαξας, id est plaustra uoluptatū. Datus uoluptatū, uide Et in Chiliadib.

θαλάσσαν: id est mare.

Διός ἐγκέφαλος id est, Iouis cerebrum.

ut in oratione ſoluta uix toleranda putentur, meminerit hanc exercitationem ad carminis quoque compoſitionem accomodari. Age iam ad eundem modum in altera quapiam ſententia uariandi facultatem experiamur. Eaq; deligatur, natura non admodum fœcunda, neq; ad uarietatem idonea, quò magis appareat, quantum poßit hæc cõmutandi ratio, ſi uſu atq; exercitatone cõfirmetur. Hanc igitur ſententiam ſumamus.

Semper dum uiuam, tui meminero.

PRincipiò aduerbio ſemper nullum reſpondet idem pollens: neq; in aliam uocem deflecti poteſt. Deinde Viuam nullum item habet ſimile, et uerbum eſt unicæ uocis, id eſt, neutralis, nec ullum ex ſe propagat nomen præter uitã. Deinde Meminero non ſolum unicæ uocis eſt uerbum, uerumetiã mancum, & mutilum, peneq; ſterile, utpote à quo nulla ſoboles proficiſcatur, præter memor & memoria. Porrò duo uerba, quæ his opponuntur, mori et obliuiſci uidelicet, & ipſa ſunt tum manca, tum ſterilia. Tamen aggrediemur. Cæterum uariandi rationes ex ſuperioribus per ſe lector agnoſcet. Semper dum uiuam, tui meminero. Nunquã dum uiuam, tui non meminero. Nunquã quoad uicturus ſum, me tui capiet obliuio. Haud unquam dum uixero, tu animo excideris meo. Nũquàm donec uiuam, mihi uenies in obliuionem. Nunquàm quoad in uiuis ero, tui nobis ueniet obliuio. Non prius tui meminiſſe deſinam, quã uiuere. Nõ me ante tui memoris, quam uita ipſa reliquerit. Vſque dum ſpirabo, tui memor fuero. Donec hac luce fruar, tu animo hærebis meo. E uiuorũ cõtubernio citius emigrauerim, quã tui memoria noſtro e pe-

ctore demigrarit. Ipse prius è uiuis excessero, quàm Morus è nostra excesserit memoria. Lux hæc me prius deficiet, quàm tui immemor esse cœpero. Vita me non serius destituet, quàm tā chari capitis recordatio. Idem dies mihi tui memoriā eripiet, qui uitā. Eadem lux obliuia tui nobis est adductura, quæ mortem. Idem nostræ tui memoriæ, uitæq; finis erit. Dū memor ipse mei fuero, tui meminisse neutiquā pigebit. Non alius nostræ tui memoriæ, quàm lucis erit interitus. Is solus dies tui memoriā extinxerit, qui uitā. Antè mei ipsius quàm tui obliuisci incipiā. Nostro è pectore non prius elabetur Mori memoria, quàm hæc anima. Præter unam mortem, nullus omnino te mihi casus expectorabit. Ego'ne tam iucundi conuictoris unquam uiuus queam obliuisci? Tum demum Mori sui obliuisci poterit Erasmus, cū ipse sui desinet memor esse. Dum mihi sensus ullus mei reliquus erit, tu semper animo nostro obuersaberis. Cordi meo charior es, quàm ut uiuo quidem in obliuionem uenire poßis. Intimè nostris in præcordijs repostus est Morus, sic ut præter unam mortem, nulla res illū illinc queat eruere. Orco tradar ipse prius, quàm te mandem obliuioni. Dū spiritus his oculis: his manibus imperabit, tu pectori insidebis meo, Dum spiritus hos reget artus, tui meminero. Quàm diu supererit in nobis halitus, non quiuero tui non meminisse. Dum in uiuis agā, usq; uiuet in me tui memoria: Is mihi dies uitæ finis erit, qui tui obliuionis erit initiū. Idē casus hāc animam, teq; è meo reuellet animo. Donec superstitem esse sinent superi, tui perpetuò recordabor. Dū quicquam uitalis caloris in hoc pectore palpitabit, tui memoria nō euanescet.

Non mihi diuturnior uita futura est, quā tuorum in me meritorū memoria. Non mihi breuior fuerit tui memoria, quā ipsa uita. Nō minus durabilis erit tui capitis recordatio, quā hæc ipsa uita. Me mihi eripiet is dies, qui tui memoriā adimet. Ipse mihi subducar prius, quā te in memoria habere destitero. Haud lōgior erit mihi lucis huius functio, quā tuæ benignitatis memoria. Non mihi posterius suppetet uiuere, quam tui meminisse. Extra me fuero citius, quàm Morus ītra hoc pectus esse desinet. Vita hæc tuiq; memoria pari studio ad metā decurrēt. Prorsus nō erit Erasmus, cū Mori īmemor erit. Non extabit hoc caput, ubi tā singularis amici quiuero obliuisci. Donec sup terrā acturus sum, nō cōmittā, ut obsolescat apud me tuæ comitatis memoria. Donec cōmunem hunc aërē hauriā, tu crebrò animo occursabis meo. Nunquam serius futurum est Erasmo uitam, quā tui memoriam obtinere. Non antè de te cogitandi finem fecero, quàm Atropos fatale filum secuerit. Si qua dies unquam tui paritura est obliuiscentiam, ea certè nunquàm antecesserit ei, quæ me luce orbabit ipsa. Sol hic qui uidet omnia, nunquā me uidebit non memorem tui. Mors una tui recordationem his è præcordijs emouebit. Donec ulla uitæ portio his in artubus residebit, Morus ab Erasmi cogitatione nunquàm aberit. Quādiu sanguinis ulla pars hoc in corpusculo calebit, nunquàm apud me refrixerit Mori memoria. Mihi quidem dum uita aderit, tu à mente mea nūquam es absfuturus. Quousq; manebit huius animæ corpusculiq; copula, tu à mea memoria nullo tempore seiūgêris. Prius animus corpori, quā tu animo meo præsens esse desines, Spi-

ritus ipſe citius ex huius corpuſculi domicilio demigra=
bit, quàm animo impreſſa meo imago tui deleatur. Aequè
diuturna fuerit apud me tui memoria ac uitæ curſus. Ea=
dem erit & uiuēdi, & de te cogitandi meta. Non arctio=
ribus pomerijs tui recordatio claudetur, quàm ipſa uita.
Quoad ulla uena mihi uitali tepore ſaliet, dulce fuerit
uſq; tui meminiſſe. Quantum mea Lacheſis fatale ſtamen
extēderit, tantundē extēdetur et mea tui memoria. Eadem
mihi et uiuendi, et de te cogitandi menſura fuerit. Quoad
corporis molem flatus uiuificus ſuſtinebit, animum maxi=
mè tui memorem geram. Dum lucis uſum cœlitum indul=
gentia concedet, te ſemper animo feram. Dum uitam per=
mittent ſuperi, non committemus, ut tam fidi congerronis
unquā nobis obrepat obliuio. Donec me non deficiet ani=
ma, animū hunc & memorem, & gratum nunquàm po=
ſuero. Quoaduſq; ſole uolubili frui fas erit, hūc hominem
habebis tui memorem. Viuum non uidebit Eraſmum, qui
uidebit oblitum tui. Quanto tempore uita mihi duratura
eſt, mens quidē hæc manebit tui recordātiſsima. Quandiu
ſupero hoc Ioue continget frui, non mihi contigerit obli=
uiſci tui. Donec uita perſeuerabit, tu cordis obtutibus ſem
per es obuerſaturus. Nominis antè mei quàm tā rari ami
ci mihi uentura eſt obliuiſcētia. Ipſe mihi prius excidero,
quā tui uultus imago. Viuenti quidē Eraſmo haud unquā
excidet Morus. Nulla diuturnitas æui, tui apud me me=
moriā obliterabit. Non niſi mecū tui extinguetur memo=
ria. Ante fatalem diem è noſtra memoria non eliminabe=
ris. Ante obitū non deſiſtā tui meminiſſe. Ante ſuprema
funera non ceſſabo tui memor eſſe. Non ante exacta uitæ

ſtamina tui queā obliuiſci. Viuo quidem Eraſmo, Morica memoria haud unquam affluet. Tui apud me memoriam nulla unquam ætas antiquabit: Ante ſummum diem non abrogabitur in me memoria tui. Nulla neq; locorum, neq; temporum iniuria efficiet, quo minus tui quàm maximè meminerim in uita. Per omnem uitā tui meminero. Hæc uita quàm longa continget cum tui memoria ſemper erit coniuncta. Ad ipſum uſq; rogum me tui memoria proſequetur. Mei ſenſu carebo, priuſquàm cōiunctiſsimi hominis cariturus ſim recordatione. A[1] meis ipſe membris diſtrahar, antequàm tu ab animo meo diuellare. Mors mihi citius acciderit, quàm obliuio tā dilecti capitis: Certum eſt mortē oppetere potius, quàm tui memoriā nō iugiter obtinere. Non niſi me ſepulto, tui recordatio ſepelietur in me. Tui quidem aut mecum, aut nunquā eſt interitura memoria. Donec expirem ipſe, ſpirabit in me Mori mei memoria. Donec apud ſuperos agitabimus, nūquàm mihi inceſſet tuæ begnignitatis obliuio. Ante obitū nunquàm animo meo tui incurret obliuio: ſic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduū hæc uita mihi gignere queat, ut tui memoriā ex is præcordijs poſsit extūdere. Nulla res tam atrox mihi poſsit in hac exoriri uita, quæ tui cōciliet obliuionē. Viuo nihil poſsit exiſtere, quod mihi tuæ erga me humanitatis conſtet obliuiſcentiam. Sic in me radices egit memoria tui, ut nullis omnino caſibus, qui quidē uiuis ſoleant accidere, ſit unquā ceſſura. His nimirū monumentis animo meo cōſecratus es, ut ea nullū æui ſpatiū ualeat demoliri, ni fortè mors, cui nihil rerum mortaliū nō cedit. Niſi ipſe mortalis eſſem, nō dubitarē hāc de te memoriā

immor-

immortalem fore polliceri. Si immortalis esset Erasmus, immortalis itidē foret tui apud illum memoria. Eiusmodi statuam in animi mei penetralibus tua merita erexerunt, ut ea, quoad me tellus sustinebit, nullo casu sit diruenda. His titulis Morus inscriptus est cordi meo, ut eos nulla tēporis iniuria poßit unquam exedere. Nō nisi unà cum ætate tui recordatio in me cōsenescet. Ipse mihi prius excutiar, quàm mori nomen ex adytis cordis exigatur. Id unum tibi & confirmo, & præstabo, donec in mortalium numero futurus sum, tu è scrinio memoriæ nostræ nunquā dimouebere. Vt omnia tēpus poßit, certè hoc unum illi non licebit unquā, ut uiuo mihi tui pariat obliuionem. Semper hic animus tui cum primis meminerit, neq; id me dies quamlibet longa dedocebit. Donec me tellus alet, unum illud nunquam quibo dediscere, uidelicet tam chari sodalis meminisse. Donec futurus sum ἐπιχθόνιος, ut Homerico dicam uerbo, Mori memoriā cōtinētur obtinebo. Quoad mihi cōtinget inter σῖτον ἔδοντας, ut Homericè loquar, annumerari, nunquā hoc de pectore Mori uultus labetur. ὄφρ᾽ ἂν ἔγωγε ζωοῖσι μετέω καὶ μοί φίλα γούνατ᾽ ὀρώρῃ, quēadmodū inquit Homerus, tu mihi nūquā es obliuiscendus. ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δερκομένοιο, ut est apud Homerum, nunquam te auferet obliuio. Tui memoriam perpetuò pariter cum ipso uitæ progressu producā. Superstiti Erasmo sublimitatis tuæ memoriā nullus unquam dies expunxerit. Corpore quidem abs te distrahi potero, uerum animo te semper intuebor quoad uitā numina largientur. Donec aura uitalis hos artus moderabitur, tu à nostris cogitationibus nullo momento es absuturus. Vsq;

Id est, superstes.

Id est, cibum edentes.

Id est, Donec adsim uiuentibus, & mihi genua moueantur. Iliad. 12.

Id est, Me viuēte, & in terra conspecto. Iliad.

adeò penitus his præcordijs tui impressa est memoria, ut nullo unquã pacto uideatur eradẽda. Vt omnia tempore marcescãt, tui certè memoria ad occasum usq; uitæ apud me uigebit. Arctius Morum meum animo cõplexus sum, quàm ut uiuo poßit elabi. Eadem me lux examinẽ uidebit, quæ tui cõspiciet immemorem. Adeò uiuam quandam imaginem tui, pectori insculpsisti meo, ut uix etiam mors ipsa sit abolitura. Non erit Erasmus tui memoria uiuacior. Tam uiuas erit tui apud me memoria, ut ipse non sim futurus uiuacior. Nunquã intercidet apud me Morica memoria, donec ipse nõ intercidero. Semper hunc hominem experieris tui recordantẽ, donec uitæ particeps erit. Expers huius uitæ fuero prius, quàm à tui memoria alienus. Adeò uiuax est in me tui memoria, ut ipse nõ sim illi futurus superstes. Altius meæ memoriæ insedisti, quàm ut ulla te res inde queat emoliri. Tenacius inhæres cordi meo, quàm ut præter mortis casum, quicquam aliud inde te queat eijcere. Penitius hoc in pectore cõditus es, quàm ut hic ulla ratione sis excludendus, donec mihi uitam fata nõ inuidebunt. Interius insitus es animo nostro quam ut inde incolumi quidẽ queas extirpari. Fixius impressum est cordi meo simulachrum tui, quàm ut superstiti poßit unquam detrahi. Si effigies tui cogitationi meæ penitus impressa est, ut eam nulla sit ætas abrogatura. Dum uita suppeditabit, nihil extiterit, quod fixam animo meo Mori statuam ualeat labefactare. Fieri nunquam poterit, ut uel uiuã parum tui memor. Donec apud superos cõmorabor, ne tota quidẽ Lethes aqua tui memoriam poterit abolere. Donec aura uescar ætherea, subinde tui reminescar. Vitam modò

Deus impertiat, ego tibi mentem perpetuò tui memorem polliceor. Si quis mihi uita functo sensus erit, tam dulcis amiculi recordabor, tantum abest, ut uiuus sim obliturus. Omnia mihi citius acciderint in uita, quàm obliuio tui. Tum sursum uersus recurrent amnes, ut Græcis est in prouerbio, cum Erasmus Mori sui poterit nõ meminisse. Non alius me uisurus est oblitum tui, quàm qui uisurus est arduis pronos relabi riuos montibus, et Tyberim reuerti, ut ait Flaccus. Antè leues alto pascentur in æthere cerui, quàm uiuum Erasmum Mori capiat obliuio. His coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, ut eam nulla annorũ series possit eluere. Supremus uitæ dies me tui memorem deprehendet, Sospite uita, nõ me fugiet memoria tui. Salua uita hac, nõ demorietur apud me tui memoria. Quoad hæc mihi uita comes erit, comitabitur & tui recordatio. Hæc me uita tui memorẽ relinquet. Non auolabit à nobis tui memoria, nisi auolãte uita. Ad supremũ usque uiuendi limitẽ, tui nobis memoria perseuerabit. In obtinẽda tui memoria nõ fuero mihi dissimilis, nisi uiuus esse desiero. Donec hoc uitæ munus diuina benignitas mihi saluũ esse uolet, nõ intermorietur apud me tuæ benignitatis memoria. Vita defungar prius, quàm tui recolere cessabo. Diem obiero citius, quã te uentis et auræ mandẽ. Clauis adamantinis nostræ memoriæ infixus est Morus, quos non nisi una mors ualeat abrumpere: Ad ipsos usq; cineres pergam tui meminisse. Ad extremã usq; senectam tui me comitatura est memoria. Per uniuersum uitæ spatium Mori meminerit Erasmus. Ad extremũ usq; rogum tuorũ erga me beneficiorũ memoria prorogabitur.

Fatalis ille dies denique me tui memorem est reperturus. Dabo operam, ut tuæ humanitatis recordatio ad libitinã usque proferatur. Nunquam mihi quicquam obtigerit in uita, neq; tam lætum, neq; tam acerbum, quod tui nominis recordationem è sinu pectoris mei queat expellere. Quoad hic animus in hoc corpusculo tenebitur alligatus, non exulabit mea memoria Morus. Citius futurũ est, ut alterum in orbem tui memoriam mecũ deferam, quàm ut hic abijciam. Animam egero prius quàm te memoria tenere desiero. Si quando corpus umbram suam poterit effugere hic animus tui quibit obliuisci. Non antè, quàm diem uitæ nouißimum clausero, desiturus sum tuam in me beneficen tiam animo circũferre. Quam lõga dabitur uita, tã erit longa tui memoria. Par nobis erit memoriæ, uitæq; modus. Tui meminero, quoad auras carpsero uitales. Absit ut mihi breuior fuerit tui memoria quàm uita. Quandiu superabit Erasmus, tandiu tui meminisse nõ grauabitur. Vita orbabor antè, quàm tui me relinquet memoria. Supero priuabor lumine, ut priscorum more loquar, citius, quàm morus ex animo deleatur meo. Ocyus hoc mihi cor pusculum morte refrixerit, quàm tui memoria frigescat apud me. Inextinctam tui memoriã semper tenebo. Quãtum temporis anima fruar, sic enim loquitur Sallustius, tantundem tui meminero. Perpetim tui recordatus fuero. Sine fine tui meminero. Nulla res mihi tui obliuionem inuexerit, nisi quæ me ex hac luce euexerit. Orbẽ hunc uerterim citius, quàm animũ hũc tui memorem uertero. Vita me exuerit is casus, qui tui importabit obliuionem. Crudelibus umbris occubuero, quemadmodum loquũtur poetæ,

citius, atque tui recolere desiturus sim. Efferar ipse citius quã tui memoria e corde efferatur meo. Ad ipsum usque bustum me tui memoria prosequetur. Ne defunctus quidem tui poßim obliuisci, nedum uiuus. Viuenti mihi nunquã obolescet hominis tam bene meriti recordatio. Quando futurum est, ut apud Erasmum euanescat Mori memoria? nempe dum uita destituetur. Vsque eò tui memor ero, dum in uiuis agam. Vsque dum spirabo, te corde gestabo. Quãdiu dabitur anima frui, ut Sallustiano more loquar, non desinam tui memoria frui. Sed iam sit modus. Neque enim id agitur, ut ostentemus quousq; nos in commutando progredi poßimus, sed ut studiosis adolescentibus exemplo demonstramus, quantam orationis ubertatem paritura sit hæc exercitatio. Sententiam enim non admodum felicem, neque magnopere ad commutandum fœcundam ferme ducenties, ut opinor, commutauimus, neque tamen minutulas illa uariandi rationes sumus anxie persequuti. Nunc quod reliquum esse uidetur, uarias quasdam orationum formulas proponemus, non id agentes ut omnes persequamur, nam hoc utilißimum quidem, uerùm prorsus infiniti fuerit operis: sed ut ostensis aliquod uelut exemplis, uel sibi quisque similia fingat, uel alius aliquis cui plus ocij suppetet quàm nobis huiusmodi dicendi figuras ex omnibus autoribus petitas, copiosus, atque accuratius impertiat copiæ candidatis.

Quibus modis tribuimus plura ex æquo. CAP. XXXIIII.

Est uir tum eruditus, tũ probus. Est iuuenis et formosus, & bene ingeniatus. Atq; repetitũ poëtarũ

est. Verg. Atq; deos, atque astra uocat crudelia mater. Est uir doctus pariter ac probus. Est uir doctus simul & integer. Est uir tam doctus, quã bonus. Vir est doctus iuxtà ac bonus. Vir est nõ minus probus, quã literatus. Vir est nõ inferior literis, quã moribus. Vir est ex æquo probus atq; doctus. Vir est æquè literatus atque incorruptus Vir doctus æquè ac probus. Vir perinde doctus ac probus. Exquisite doctus est iidem & facundus. Vir est non minore morũ probitate, quàm doctrina præditus. Vir est quemadmodum doctus ita et integer. Vir est doctusq; bonusq;: in carmine. Vir simul eruditus, simul integer. Vir est doctus'que & integer: in carmine. Vir est haud secius eruditus ac probus. Vir est ut doctus, ita et probus. Vir est doctus, et idem probus. Vir est optimus, idemq; doctissimus. Vir est pari uel doctrina, uel probitate præditus. Vir est non tantũ eruditus, sed & integer. Vir est nõ modò doctus, uerumetiã probus. Vir optimus quoque est, nõ modò doctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt. Hæc sermonis forma peculiaris est Senecæ, ut omittatur etiam Vir est præter summam eruditionem etiã optimus. Vir præterquam quòd doctus, est, etiã optimus. Vir est de quo dubites, doctior'ne sit an melior. Vir est in quo cũ literis probitas morum ex æquo certet. Vir est qui literas æquarit cum uitæ santimonia. Vir est cuius eruditioni respondet morum integritas. Vir est qui parem uitæ castimoniã cum eruditione copularit. Vir summa quidem doctrina, uerum morum integritate neutiquã inferior sese. Interdũ idem pollet uel. Literis tuis maiorem in modũ sum delectatus, uel quòd essent elegantissimæ, uel quòd humanita-

tis plenæ. Vir est in literis egregius, neq; sui dißimilis in moribus. Vir est clarus imaginibus, neque non illustris egregijs in Remp. meritis. Officium beneficio cumulasti. Corporis formã animi dotibus æquiparas. Cum Dijs ex pari uiuit. Oratiõe tua grauiter offensus est, partim quòd esset incondita, partim quòd arrogans. In hoc probitas æquat eruditionem. In hoc fortuna cum probitate facit paria. Ita Seneca. Vir est egregiè doctus, atque item probus. Vir est similiter doctus ac facũdus. Vir est haud dissimiliter eloquẽs ac doctus. Vir pari doctrina ac probitate. Vir est perinde facundus ut doctus. Ciues, hostes iuxtà metuit, dixit Sallustius, pro eo quod est, ciues æquè atq; hostes. Fortunæ corporis animiq; bonis iuxta diues. Ita Sallustius: Plebi partibusq́; iuxta charus. Idem. Hyemem atq; æstatem iuxtà pati. Plinius: Iuxtà diebus noctibusq́; tacitus labitur mũdus. Idem: In Italiæ partibus quibusdã iuxta hyeme & æstate fulgurat. Ad hanc formam pertinẽt & illla. Plautus: Iuxta mecum rem tenes: id est, æquè atque ego. Idem in Persa: Iuxtà tecum si tu nescis, nescio. Sallustius in Catilinario: Quo in loco res sitæ, sunt iuxtà mecum omnes intelligitis. Huc pertinent & illa minus quidem usitata, sed tamen apud probatißimos autores reperta. Terent. Quo iure, quaq́; iniuria me in pistrinum dabit: id est, siue iure siue iniuria. Cicero ad Atticum: At quàm honesta, quàm expedita tua consilia, quàm euigilata tuis cogitationibus, quà itineris, quà nauigationis quà congressus, sermonisq́; cum Cæsare. Idem ad eundem: Quum uideo te distentißimum esse, quà de Butrotijs, quà de Bruto. Quà posuit pro tum.

Quæ commodius copulent contraria.

CAP. XXXV.

Vir est doctrina quidē egregia, uerū moribus illaudatis. Est ille quidem uir bonus, uerum parū eruditus. Vir est ut lingua blandißima, ita ingenij amarulenti. Vir est ut optimis prognatus maioribus, ita peßimis præditus moribus. Vir est tam deformis animo, quàm corpore formosus. Petrus quemadmodum est tacitus cōuiua, ita est loquacißimus susurro. Hic salutator quidē est comis, sed uirulētus obtrectator. Blandus est uultu, cæterum animo truculēto. Ferox est in timidos, at in feroces timidus. Aestate friget, cōtra hyeme calet. Plautus sic usurpauit Item: Venit hoc mihi in mentē Megadore, te esse hominem diuitem factiosum: Me item esse hominem pauperum pauperrimum. Item dixit pro contrà. Inimicis supplex, in amicos contumeliosus. Hic nullum additur aduerbium. Voluptas parit dolorem, contrà dolor uoluptatem.

Quibus modis æqualiter remouemus.

CAP. XXXVI.

Vir est neq; doctus, neq; probus. Nec literis nec moribus probatus. Vir est nō indoctus modò uerumetiā improbus. Vir est ut indoctus, ita et improbus. Nō minus improbus, quàm illiteratus. Vir est tum indoctus, tū improbus. Aeque indoctus atq; improbus. Quintilianus: Nescias prestare uelint minus an poßint, id est, tam nō poſſunt præstare, quàm nolunt. Pariter & indoctus et improbus. Vir peßimus est, & nihilo doctior. Seneca Flamma deprimi nō potest, nō magis quam quiescere. Vir cui nihil sit omnino bonarū literarum, bonorum

quoq; morum tantundem. Breuiter *iisdem ferme rationibus remouemus, quibus tribuimus.*

Quibus modis tribuimus inæqualiter.

CAP. XXXVII.

VIr est cum doctus, tum probus. Iuuenis cum elegāti forma, tum uerò moribus optimis. Nō pecuniā modò uerum etiam uitam tibi paratus sum impendere. Vitam etiam tibi impenderim, non modo pecuniam. Verum hæc uerba, non solum, & similia, cōmunia sunt tum ad æqualitatem, tum ad inæqualitatem. Non sat erat impulisse, nisi & proderet. Nō sufficiebat spoliasse, nisi & iugularet. Parum erat deformem esse, ni mores forma dignos addidisset. Nihil erat deformi esse uultu, nisi moribus etiam esset teterrimis. In hac sermonis forma eleganter interdum altera pars subauditur, eaq; ferè potior. ut, Chrysostomus non ore tantum aureus, subauditur, uerū etiam pectore. Et Corneliæ Gracchorum matris epistolæ seruatæ sunt, non tantum in sexus honorem, subauditur, sed etiam ob admirationem eloquentiæ. Vidisti, hominem non corpore tantum distortum, subauditur, uerū etiam animo.

Inæqualiter remouemus his modis.

CAP. XXXVIII.

NOn modo non intelligit, uerùm ne legit quidē. Nō solū parum intelligit, sed nec legit. Non tantum nihil intelligit, imò nec legit. Ne legere quidē nouit, nedum intelligat. Nō nouit uel legere, tantum abest ut intelligat. Tantum abest ab intelligendo, ut ne legere quidem norit. Adeò non intelligit, ut nec legat. Vsq; adeò nō in-

telligit, ut nesciat uel legere. Hic in Grecis literis nihil, quid dicam intelligere, imo nec legere potest. Hic nihil in bonis literis non dicam intelligit, imò ne legit quidem. Ingenium quoq; senectus deterit nedum corporis uigor perpetuo duret. Horat. Ne dum sermonis stet honos & gratia uiuax. Nedum, nouè posuit, pro eo, quod est, tantũ abest ut. Ne pecuniam quidem impenderet amico, nedum uitam. Eam figuram Quintilianus nouauit ad hunc modum: Nec enim de omnibus causis dicere quisquam potest, saltem de præteritis, ut taceam de futuris: id est, nec de præteritis: tantum abest, ut de futuris.

Quo pacto tribuamus aut remoueamus ordine. CAP. XXXIX.

VT quisq; est gloria dignißimus, ita gloriæ est negligẽtißimus. Vt quisq; gloria est maximè dignus ita gloriæ minime est auidus. Optima quæq; uitæ pars quã ocyßime præteruolat. Catullus: Tanto peßimus omniũ poëte, Quantò tu optimus omniũ patronus. Quã uos facilimè agitis, tam uos maximè æquum est equa facere.

Per comparatiuum eadem effertur sententia. CAP. XL.

QVò quisq; dignior est qui laudetur, hòc minus laudari gaudet. Quantò quisque fama dignior, tantò minus affectat famam. Quò quisque magis promeretur honorem, eò minus honorem appetit.

Verti possunt.

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quò, quisq; laude sit dignior. Tantò quisq; minus optat pecuniam, quantò minus poßidet pecuniæ.

Formulæ augendi Positiuum. CAP. XLI.

Positiua augentur compositione harum dictionum, per, perquàm, præ, perdifficile perquàm difficile, prælongus, præualidus, præpotens. Quod idē contingit in uerbis, peruelim, perquā uelim, percupio. In quibus idem interdum efficit hæc præpositio de: deamo demiror. Eandem uim uidetur obtinere ad, adprobe, adfabre, adprime, adamo. Adiungūt iureconsulti præpositionē in, tanquam idem pollentem: sed errant mea sententia: Quod enim illi legunt, indifficile est: pro ualde difficile, legendum est, in difficili est, pro difficile est: quemadmodum dicimus in procliui est, pro eo quod erat, procliue est: et in promptu est, pro, promptum est. In tuto est, in causa est, in uitio est. Augetur positiuum & citra compositionem quàm, sed figurate. Quàm tenerè amat filium? quàm nihil pudet? Vt, eandem uim obtinet. Vt gandet? ut est seuerus? Immane quantum distat: papæ, quàm is sibi placet? ad hanc rationem pertinent. Preterea his aduerbijs intenditur, oppidò quàm, sanè quàm, nimis quā, antigerio, quod priscum est: atque hæc, ut dixi, non repudiantur et à uerbis, perquàm uelim, percupio, sanè quàm cupit. Neque diuersam uim habere uidetur næ. Næ ego infelix homo sum. Faciūt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Item aduerbia illa omnia Epitasim significātia: Admodū, ualde, egregie, insigniter, insignite, magnopere, maximopere, summopere, In primis adprime, cū primis, in paucis pro egregie apud Qu. Curtium, tantopere et quantopere, figurate. Adeò pro ualde. Fratrem adeò nobilem. Maiorem in modum, mirum in modum, supra modum, præter modum, sin-

gulariter, unice, eximie, impendio, impense, effuse, abunde, affatim, atque alia innumerabilia. Vel, utrunque efficit, auget. Cicero: Vt uel perire maluerit. Seneca: Vel umbra satis est. Amico non uel teruncium impertiat. Sallustius: Quibus rebus supra bonum & honestum perculsus, id est, magis quàm decuit. Plusquam, item magnam uim augendi obtinet. Homo plus quàm insanus. Senex plus quàm delirus. Plus æquo sæuit. Cui finitimum est nõ tantũ, non ut respondeat illi Græco, μόνον οἰχι, sed ut idem ualeat quod plusquàm, uelut, Homo non tantum uino temulentus. Vir non tantum imaginibus nobilis, de quo paulò antè meminimus. Terq; quaterq; beati, Græcanicum est, Latinis tamen usurpatũ, in carmine potißimum. Sunt & aliæ formæ longius petitæ. Incredibile dictu quàm elegans. Sallustius: Immane dictu. Dici non potest. Sermone consequi nequeam: & rara quadam modestia: Præcipuum honcrem. Primariam laudem. Incredibili sapientia. Haud uulgari doctrina. Et Deũ immortalem qua doctrina uirum: id est, egregia. Plus satis animosus. Plus nimio tristis. Plus quã par est. Atque id genus alia, non absurde fortaßis ijs adiungantur. Nam uulgata est illa amplificandi ratio, quoties superlatiuus pro positiuo ponitur. Plurima pro multis admodum. Maxima pro uehementer magnis. Dicere tibi promptißimum est, mihi facere facilimum.

De variando Positiuo.

VTimur uulgò cõparatiuis pro absolutis, uel ipso Quintiliano autore. Vt si quis dixerit infirmiorem, id est, meticulosum.

Rationes minuendi Positiuũ. CAP. XLII.

Minuitur a regione positiuus adpositis præpositiõibus, Subtristis, subrusticus, subobscurus, sub asper, subinuidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit *in uerbis, suppudet, subirascitur, subolet. subridet, sub odoratur, subtimet.* Minuitur *&* aduerbijs appositis. Nõ nimis molestum est. Vtcunq; iucundum fuit. Aliquantulum mordax. Quæ uerbis etiam adiunguntur. Vtcunq; sapit, paululum delirat. Præterea de formatione in uocem diminutiuam, quæ uaria fingitur. Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutule, sæpicule, ebriolus, sciolus, tenellus nigellus, integellus, philosophaster. Tullius. Comparatiuus positiui loco diminuit, ut tristior, id est, subtristis. Sed ferme in uitiũ accipitur, addito aduerbio paulo, *&* κατ ἔλλειψιν. Vir integer quidem, sed seuerior, id est, paulò seuerior, quam cõuenit. Facundus homo, sed paulò loquacior. His igitur modis uitium ferè significamus cum exteruatione. Diminuũtur et uerba uocis deflexione, ut uellico, cantillo, cantito, uolito, dormito, uictito. Parum et Non admodum, idem efficiunt. Ne parũ multa scire uiderentur. Vir nõ admodum senex. Nõ admodum adolescens. Non perinde sapiens ut diues. Non satis mihi liquet. Parum mihi liquet. Minus cõpertum habeo. Idem efficiunt Vix et Semis. Vix uiuus, semiuiuus, uix bene Græca, parum bene Græca, Cum semiuiro comitatu, id est, parum uirili. Ad idem ualent, saltem *&* at. Cato: Si non eodem die, at postridie. M. Tul. Si non propinquitatis, at ætatis suæ: si non hominis, at humanitatis rationem haberet. Si non primus, certe non postremus.

Id est, per defectũ, quum aliquid deest.

Quibus rõnibus augeť Cõparatiuus. C. XLIII.

Comparatiuus peculiariter his aduerbijs amplificatur, lõgè, multò, nimiò. Tum his, multis partibus, in immensum, in infinitũ. Infinitis partibus, Longè uenustior, Multò grauior, Nimio seuerior. Horatius, ne doleas plus nimiò memor immitis Glyceræ. Multis partibus præstãtior. In infinitũ utilior. Infinitis partibus diuina humanis sunt potiora. Tãtò et quãtò figurate idem efficiunt. Tãtò corpore præstãtior est animus: id est, multò. Idem efficit, quò & eò, quum subijciuntur. Est prædiues, quò magis admiror hominis sordes. Eò magis admiror. Papæ quantò satius est amicis, quàm pecunijs abundare?

Quibus modis imminuitur Comparatiuum.

Minuitur aduerbijs positiuis. Paulò uenustior est Gellius, quã Macrobius: Aliquanto breuior est hic quã ille. Nihilo ditior. Ne tãtillo quidem melior eris, si diues fueris. Minimo fueris honoratior, si titulus accesserit. Quãtulo figurate, pro quàm paulò. Papæ, quantulo hic homo sapientior est? id est, penè nihilo. Minuuntur et deflectione uocis. Grandiusculus, id est, paulò grandior. Meliusculus, celeriuscule.

Quibus rationibus augetur Superlatiuum. CAP. XLIIII.

Superlatiuus augetur eisdem aduerbijs, quibus cõparatiuus, lõge, multò. Accedit autẽ facilè. Cicero lõgè facundißimus, et idem uir multo omniũ optimus, eius ciuitatis lõge princeps, aut facilè princeps, aut primus. Idem efficitur per tanto & quanto figurate posita: ut, Deũ immortalem quanto Socrates philosophorum omnium opti-

mus? Quàm in compositione nonnihil addit augmenti. Quàm plurimos uidit. Vt quàm optime res cadat, tibi nihil cōmodi fuerit. Per Hyperbolen augetur hoc modo, Mulier plusquam peßima, & peßima peior. Homo non loquacißimus, sed ipsa loquacitas. Et ipsa loquacitate loquacior. Ipsa Venere uenustior. Nam in Sallustiano illo, Quàm quisq; peßime fecit, tam maximè tutus est: æqualitas est, nō augmentū. Superlatiuus non recipit diminutionem, nisi fortè per quidē, aut similē coniunctionē. Est ille quidem doctißimus, uerum moribus nō perinde probatis.

Periphrasis Comparatiui. CAP. XLV.

Comparatiuū circuitione reddimus per aduerbia cōparandi Magis et Minus. Auidior uoluptatū, quàm pecuniæ: Magis auidus uoluptatū quàm pecuniæ. Huic finitimū est, potius. Voluptatum auidus potius, quàm pecuniæ. Item, Non tam uoluptatū appetens, quàm pecuniæ. Minus auidus pecuniæ, quàm uoluptatū. Nō perinde literarū admirans, quàm pecuniæ. Breuiter modis illis omnibus quibus diximus inæqualitatem significari. Obtinent & uerba quædam uim cōparatiui: Præstat lucrum pudori: id est, potius est lucrū pudore. Cicero Platone facundior. Plato Cicerone doctior. Cicero Platonē superat eloquētia. Plato Ciceronem antecellit eruditione. Hieronymus Augustinū uincit rerum sciētia. Augustinus Hieronymum anteit ingenij subtilitate. Plautus: Pol mœrores mihi anteuerterūt gaudijs. Terēt. Quanto herū ante eo sapientia. Plau. Præuerti hoc certū est alijs rebus omnibus: id est, præferre rebus omnibus. Liuius: Conati noui consules omnibus eam rem præuerti. Cic. Si uacas animo, neq;

habes aliquid quod huic sermoni præuertendum putes. Plautus dixit anteuenire, pro præcellere. Sallust. Homines qui per uirtutē soliti erāt nobilitatē anteuenire. Huc pertinent & illa: Anteponere, præferre, posthabere, præcellere. Noue dixit Sallust. Inuidia atq; superbia postfuere. Idem: Facundia Græcos, gloria belli Gallos ante Romanos fuisse, id est, præcelluisse, cedere, secundū esse, præripere laudē, & si qua sunt similia. Nā his ferme modis orationem cōparatiuā uariamus. Magis amat pecuniam quàm famā. Pecuniæ Socrates amans est magis quàm famæ. Pecuniarū amātior est quàm famæ. Famam pecuniæ posthabet. Famæ pecuniā anteponit. Minus famæ cupiditate ducitur quàm pecuniæ. Impēsius amat pecuniā quàm famā. Huic potior est pecunia quàm fama. Huic prius est lucrum quàm honesta fama. Huic antiquius est laudari quàm admoneri. Huic uilior est uita quàm pecunia. Similem uim obtinet, præ. Cicero, Omnium minas atq; omnia pericula præ salute sua leuia duxerūt. Idē: Nō tu quidem uacuus molestijs, sed præ nobis beatus: id est, nobis beatior. Terent. Ludū iocumq; alterū dices illum, præ ut huius rabies quæ dabit. Plautus: Nihil hercule hoc quidem, præ ut alia dicam. Idem dixit, præ quàm, pro, præ ut.

Quibus modis Superlatiuum variamus. CAP. XLVI.

SVperlatiuū uariatur primū aduerbijs quæ apponūtur uel uerbis, uel nominibus positiuis. Amat te maximè. Amātißimus ē tui. Effusißime te diligit. Vir idoctißimus, uir minime doctus. Minime multos, id est, quā paucißimos. Variatur et p cōparatiuū, idq; affirmatiue, sed inusita

inusitatius, negatiue frequẽtius. Cicero reliquis omnibus eloquẽtior. Cicero quo nõ alius eloquẽtior. Quo nõ præstantior alter id est, omnium præstantißimus nihil minus amat, quã assentationẽ. Nulla re minus capitur, quàm gloria. Nihil hũc æquè delectat, atq; musica. Nihil prius habet, quam adesse cõuiuijs. Nihil pulchrius ducit, quàm diuitem uocari. Nihil minus faciã, nihil minus sentiebam, quàm quod tu suspicabare. Homo qduis potius quã doctus. Efficiã, ut intelligas omnia mihi defuisse potius, quàm fidem ac diligentiam Omnia potius, quàm illud agnoscet. Quiduis potius, quàm uanitatem fatebitur. Nullo inferior, id est, summus nullo nõ inferior, id est omnium infimus. Nemine non deformior, id est omniũ deformißimus. Per uerba nonnunquam idem efficitur. Cicero superat omnes dicẽdi copia. Vincit omnes candore. Nemini cedit candore. In dicendo prĩcipatum obtinet. Primas tenet. Arcem tenet. Adde huc et illa, uir præter cæteros spectatæ fidei. Præter omnes te diligit: Supra cũctos tuæ gloriæ fauet. Ante omnia rei studẽdũ. Vnicus et solus, primus, et similia natura superlatiuam significationem habent: ut et Singularis. Vnicè te amat. Solus est homo homini amicus. Singulari beneuolẽtia te prosequitur. Primã laudem obtinet. Tullius eloquentiæ princeps. Penulatorum alpha dixit Martialis. Eôdẽ ptinent. Tam facundus, ut cum hoc nemo sit cõferendus. Tam eruditus ut ei nemo sit equandus. Tam prudens ut parem non inuenias. Horat. sic ut mihi nunquam in uita fuerit melius. Adeò placet, ut magis nõ poßit. Itẽ et illa: Quis hoc uno facũdior? Quid inuenias pecunia uilius?

An quicquã ẽ patria dulcius? Erras si credis mihi quicquã esse uno te charius. Sũt et illæ orationes annotãdæ: Officium tuum tam mihi gratũ fuit, quàm quæ gratissima. Tam te amo, quàm qui maxime. Terent. Amabat, ut quũ maxime, tum Pãphilus. Cicero, Domus celebratur ita, ut cũ maxime. Rursum hæ quoq;: Hoc crede mihi si quid unquam escrediturus. Homo doctus, si quisquã est omnino doctus. Homo uorax, ut si quis alius. Homo q̃ntum alius nemo doctus. Nullus æque pernouit hominis ingenium atq; ego. Haud aliũ reperies perinde tui studiosum. Neminem adæque timet atq; te. Si aliâs unquã nunc summa uigilantia utendum est, id est, nunc maxime Si quando aliâs amicum præstitisti, nunc ostende quanti me facis. Quantum potest, quo ad fieri potest, & consimilia superlatiui uim uidentur obtinere. Tu quantũ potes abi, id est, quã ocyssime. Enitar quoad potero, id est, quàm maxime. Haud ab re fuerit huc annumerare denominationes, et cõparationes illas per Hyperbolẽ sumptas. ut si quis hominem crudelissimum, Atreũ appellet: Eloquentissimum, alterum. Ciceronem: Seuerissimũ, tertium. Catonem. Tum per comparationem. Hic est niue cãdidior, Scytha barbarior, Graculo loquacior, aut turture Verum huius generis aliquot exempla cõmemorare nõ inutile fuerit. Sumuntur autem uarijs modis. Vel à re quapiam eximia, ut niue candidior, pice nigrior. Vel à nomine abstracto, quod uocant, cæcitate cæcior, Vel ab animante insigni, ut talpa cæcior, caprea oculatior. Vel à persona insigni: ut, Phalaride crudelior. Tũ adhibentur per simplicem denominationẽ: ut si rem ue-

hementer ſuauẽ mel, aut nectar appelles. Rem uehemẽ itr acerbam, fel. Hominem ſupra modum ſenem ſenium pſum. Vehementer ſceleſtum, ſcelus. Odioſum, odium. Ganeonem, cœnum. Lurconem, baratrum. Contaminatum, labem. Contemptum, quiſquilias. Impurum, ſterquilinium. Pernicioſum, peſtem. Tenebrionem, tenebras Inquinatum, lutum. Infamem, propudium. Portentuoſum, portentum. Dedecoroſum, dedecus. Moleſtum, ulcus. Vitioſum, ſentinam. Odioſum, odium hominis, Brutum, pecudem. Virulentum, uiperam, Vehementer cæcum, talpam. Vehementer rapacem, lupum. Impendiò deformem, Therſitem.

Eadem hæc nomina per comparationem efferri poſſunt.

Melle dulcior	Pice nigrior
Niue candidior	Pluma mollior
Oleo tranquillior	Auricula infima mollior
Auro purior	Plumbo ſtupidior
Stipite tardior	Caudice ſtolidior
Silice durior	Cortice leuior
Littore ſurdior	Aequore ſurdior
Iracundior Adria	Spongia bibacior
Arenis ſitientior	Aere Dodonæo loquacior
Vitro fragilior	Pila uolubilior
Cothurno inſtabilior	Alno procerior
Cote durior	Sole clarius
Buxo pallidior	Sardois herbis amarior
Alga uilior	Ruſco horridior
Glacie frigidior	Aetna æſtuantior

Beta magis inſipidus	Trutina iuſtior
Spina diſtortior	Ampulla inanior
Pluma leuior	Ramento leuior
Vento inſtabilior	Morte odioſior
Barathro capacior	Rubo arido præfractior
Charybde uoracior	Clemate Aegiptia nigrior
Corchoro uilior	Crambe recocta moleſtior
Subere leuior	Clauo purior
Floralibus licentioſior	Piſtillo retuſius ingeniū
Magnete illicibilior	Pumice aridior
Cornu ſicior	Vuis paßis aridior
Dolio pertuſo incōtinētior	Laterna magis pellucidus
Cribro infidelior	Euripo inquietior, aut inconſtantior
Fonte purior	
Oculis charior	Luce magis dilecta.

Item per Hyperbolen eadem uoce iterata.

Ipſa cæcitate cæcior	Ipſa nequitia nequior
Ipſa fame eſurientior	Ipſa ſiti ſiticuloſior
Voracitate uoracior	Quauis peſte peſtilentior
Ipſa moroſitate moroſior	Ipſa loquacitate loquacior
Deformitate deformior	Quouis mōſtro mōſtroſior
Confidentia confidentior	Senio ſenilior ipſo
Ipſa ſtultior ſtultitia	Calamitate calamitoſior.

His finitima ſunt illa,

Venere formoſior	Marte bellacior, ſeu pugnacior
Mercurio facundior	Salute ipſa ſalubrior
Fortuna ipſa fortunatior	Ipſo īfortunio īfortunatior
Vertumno inconſtantior	Proteo mutabilior
Empuſa magis uarius	Ipſis Gratijs humanior

Ipso Momo mordacior — *Priapo salacior*
Minerua doctior — *Euterpe concinnior*
Pluto dictior — *Penia pauperior*
Furia furiosior — *Harpyia rapacior.*

His proxima sunt nomina personarum, quę petuntur è Tragœdijs aut Comœdijs, aut fabulis alijs.

Gnathone adulantior — *Thrasone gloriosior*
Phormione confidentior — *Geta uersutior*
Euclione tenacior — *Thaide blandior*
Demea asperior — *Mitione lenior*
Parasito edacior — *Tantalo sitientior*
Atreo crudelior — *Horeste insanior*
Aiace insanior — *Vlysse dolosior*
Thersite deformior — *Nestore uiuacior*
Orpheo uocalior — *Glauco stupidior*
Cyclope immanior — *Iro pauperior*
Penelope castior — *Nireo formosior*
Tithono uiuacior — *Diana intactior*
Achille animosior — *Erisitone esurientior*
Niobe fœcundior — *Stentore clamosior*
Tiresia cæcior — *Busyride illaudatior*
Sphinge inuolutior — *Labyritho ĩtricatior*
Dædalo ingeniosior — *Icaro audacior*
Gigantibus elatior — *Gryllo stultior*
Excetra pertinacior — *Nestore facundior.*

His confinia sunt quæ sumuntur ex historijs: ut,

Phalaride crudelior — *Timotheo felicior*

Polycrate fortunatior
Sardanapalo nequior
Phocione iustior
Crœso ditior
Crasso locupletior
Aesopo luxuriosior
Fabio cunctantior
Milone fortior
Lynceo perspicatior
Demosthene facundior
Annibale uafrior
Aristarcho doctior.
Timone inhumanior
Numa religiosior
Aristide incoruptior
Catone præfractior
Codro pauperior
Herostrato ambitiosior
Socrate sanctior
Chrysippo acutior
Thracalo uocalior
Curione obliuiosior
Heraclito obscurior

Huc pertinent & illa quæ sumuntur à gentibus

Pœno perfidior
Scytho tauris inospitalior
Partis fugatior
Thracibus bibacior
Care uilior
Sybarita fastosior
Arabibus ditior
Arcade stolidior
Asoto luxuriosior.
Scytha asperior
Cretensi mendacior
Græco uanior, seu leuior
Thessalo perfidior
Leontinis luxuriosior
Milesijs effœminatior
Pygmæo breuior
Cretensi uanior.

Addantur his quæ sumuntur ab animantibus:

Muliere loquacior
Hirco libidinosior
Coruo uiuacior
Graculo loquacior
Passere salacior
Ceruo uiuacior
Cornice uiuacior
Luscinia uocalior

Dipsade nocentior
Echino asperior
Lepore timidior
Delphino lasciuior
Scropha fœcundior alba
Albo coruo rarior
Scorpio improbior
Testudine tardior
Glire somniculosior
Asello tardior
Dama timidior
Hirudine bibacior
Equo indomito ferocior
Stipula leuior
Cane adulantior
Ceruo demissis auribus surdior
Coccyce importunior
Vulpe fraudulentior
Anguilla lubricus magis
Pisce sanior
Phœnice rarior
Nigro cygno rarior
Vulture edacior
Iaculis i expectatior, aut pestilentior
Cochlea contractior
Sue indoctior
Hydra immitior
Tauro robustior
Cane rixosior
Vrso hispidior
Simia lasciuior
Fele rapacior
Laro stultior
Scarabeo improbior.

Idem pollent quæ sumuntur ab officiis: Vt,

Carnifice immanior
Cinædo effœminatior
Athleta robustior
Areopagita tristior
Hæredipetis adulantior
Fossore durior.
Lenone periurus magis
Milite gloriosior
Rege magnificentior
Monacho imperitior
Tyranno uiolentior

EAdē uim obtinent uoces denominatiuæ ab his deformatæ: ut, Mellitum, ꝑ uehemēter iucundo. Niuei mores, ꝑ uehementer puris. Aureum seculum, ꝑ magnopere fœlici, laudatoq;. Plumbeū, saxeum, pro duro.

Ferreus scriptor. Bliteus, Betaceus: p fatuo. Ficulnum, pro molli. Adamantinum, pro duro, ac laborum egregie toleráti. Vitreum, p fragili. Vultureus uenter. Vulpinum ingenium. Leonina ferocia. Thrasonica iactantia. Demeana asperitas. Stẽtorea uox. Ciceroniana facundia. Cuius generis plura sunt, quàm ut numerũ eorũ psequi laboremus. Illa porrò lõgius quidẽ petita uidentur sed tamen hunc ad locum ptinent: Quàm curat numerũ lupus, aut torrentia flumina ripas. Nõ pluris illius cõuitia facio, quàm culicem elephantus Indicus. Pili nõ facio. Nauci nõ facio. Flocci non facio. Sed hæc alio loco.

Communis omnium graduum variatio. Cap. XLVII.

OMnes gradus circuitione uariamus. Vir magnopere doctus. Vir magna doctrina præditus. Magis doctus Maiore doctrina præditus. Doctißimus. Maxima doctrina præditus. Et res cũ magna, cũ maiore, cũ summa turpitudine cõiuncta est. Quæ uocãtur ἰσοδυναμίαι signorũ, id est, æquipollẽtiæ, non mediocriter ad orationis copiã faciunt. Quare primùm uocũ ipsarũ
Totus. ĩter ipsas discrimina paucis ostẽdemus. Totus, ad partes refertur magis, quàm ad formas. Si mors totum hominẽ absumeret, meritò tãtopere formidaretur. Totum hunc
Cunctus. mensem, totam hanc noctem sine fruge transegi. Cunctus ad singula, quæ ratio nominis complectitur, collectim refertur, quasi dictum sit à cõiunctis. Cunctos Romanos,
Vniuersi. cunctos mortales. Vniuersi, omnes simul collectos significat. Aut nullam, aut uniuersam pecuniam uult, id est, omnem simul. Terent. Id illa nunc abripiet uniuersum.

Singuli, huic diuersam habet rationem: nam omnes quidem ita significat, ut unusquisq; singillatim p se intelligantur. In singulas naues singuli milites accensebātur. Singuli.
Omnis, quasi generale est ad omnia. Siquidem omne corpus, pro toto dicimus. Et omnem populum, pro toto populo. Et omnem diem, pro singulo die. Horat. Omnem crede diem tibi diluxisse supremum. Omnes pro cunctos & omne p uniuersum. Terent. At ut omne reddat. Tametsi hic pro toto positū uideri poßit. Quisq;, addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionē: ut, Sua cuiq; sententia. Natura animantiū sua cuiq; dedit arma. Suas cuiq; dotes largitus est deus. Vnusquisq;, nihil à quisque differre uidetur, nisi quòd et pro singulo ponitur. Vnūquenq; sua cupiditas ducit. Nunc unumquodque crimen cuiusmodi sit, excutiamus. Nihil autem phibet & Singuli per distributionem huiusmodi accipi. Singulis nauibus singulos duces præfecit, Quisquis, nō absoluit orationem, Quicūq;, modò perficit, modò non pficit. Quisquis grauabitur sementem facere, is nō metet. Quicūq; recusabit laborem, nō feret fructum. Aliquoties absoluit propemodum, cum significat ignorantiam: ut, Quisquis fuit ille deorū. Quisquis es armatus, qui nostra ad limina tendis. In obliquis nonnunquam unico uerbo cōtentum est utrunq;. Rem facias quocūque modo. Hominem quoquo modo absoluas, pro quouis modo. Quilibet & quiuis citra discrimen unumquodlibet significāt. Horatius, Quælibet in quemuis obprobria dicere sæuus. Resoluuntur autem per coniunctionem, uel, cum omnis & reliqua ferme per copulatiuam exponantur. Quemuis

Omnis.
Quisq;.
Vnusquisq;.
Quisquis.
Quicunq;.
Quilibet.
Quiuis.

arbitrum cedò id est, uel hunc, uel illũ, mea nihil refert. Qualibet hirsutas frõde tegente comas: quod Græci dicunt τυχόν, quasi non delectum, sed fortuitum, & casu oblatum. Vnusquilibet, consimilem obtinet rationẽ. Significat enim unum aliquem è multis quicunque sit ille. Deligas tibi autorem unum quemlibet. Et unusquiuis ab hoc nihil differt. Hæc autem, quilibet, quiuis, unusquilibet, unusquiuis, non nisi unicum uerbum admittunt. Semper enim absolutam reddunt orationem. Quantuscunq;, qualiscunq;, quantusquantus, qualisqualis, eandem obtinent rationem cum quicunq;, et quisquis: Aduerbia item utut, utcunq;, ubiubi, ubicunq;, quoquo, quocunq;. Breuiter cõposita semper sequuntur naturã particulæ appositæ. Vndeuis, undelibet, undecunq;. Quorum duo prima absoluunt orationem, postremum cõmune est. Quocũq;, quoquo communia sunt: Quolibet & quouis non sunt. Quo quouersum & quaquauersum cõmunia sunt. Vbiuis & ubilibet absoluunt orationem. Vbicunq; cõmune est: Vbiubi non est, uti nec utut: non enim absoluũt cõstructionem. Vter, quod ad duo pertinet, cum ijsdem compositum, idem accipit discrimen. Vtercunque, anceps est uteruis absoluit, uterlibet itidẽ, utrocunq; anceps, utrouis, utrolibet absoluũt. Vterq; copulatiue significat, ut et illa, Vtroq;, utrinq;, utroqueuersum. Aliquis ĩdefinite significat unumquempiam. Quid si hoc aliquis uoluit deus? Quis idem pollet, sed his ferme dictionibus præcedentibus, Si, Ne, Nũ, Ec, Vbi. Si quid extiterit noui. Ne quid temere faxis. Num quem tuorum offendi? Ecquid tui tetigi? Vbi quis te læserit. Vbi pro alicubi. Vnde, p

Vnusquilibet.
Vnusquiuis
Aduerbia.
Vter.
Aliquis.
Quis.

aliciide usurpatur, duntaxat in compositione, ut Sicubi, necubi, nuncubi, siciide, necunde. Quidam definite accipitur. Quendam uolo uisere. Nisi cum habet aut contemptum, aut translationem. Vt, Isidorum quendã mihi citabat. Perinde quasi dicas, Isidorum nescio quem. Lacrymas emisit, quendam animi sanguinem, id est, ueluti sanguinem. Seditio morbus est quidam ciuitatis. Quispiam anceps est ad usum quidam, & item ad usum aliquis, tametsi refragatur Valla. Sed cõplurium autoritas Vallæ reclamat. Mittito ad me tuorum quempiam. Est domi tuæ quispiam, cum quo iure debeam expostulare. Quisquam & Vllus inter se conueniunt. Siquidem præterquàm quòd habent plusculum uehementiæ, quàm superiora, illud quoq; peculiare obtinent, quòd gaudẽt uel negatione uel signo, si, uel ne, prohibẽtis, uel interrogatione: ut, Haud ullus mortaliũ ista posit præstare. Haud posit mortalium quisquam ista præstare. Si quisquã est qui sapientiam cũ eloquentia coniunxit, certè Tullius is est. Vide ne quisquam hinc aufugiat. Caue ne quoquam oculos tuos à meis dimoueas. An est quisquam qui suam amicam se præsente? Nũ quisquã est mortalium tam patiens? Similis est ratio aduerbiorum, Vsquam, & Vspiã quantum ad signa pertinent.

Quidam.

Quispiam

Quisquam. Vllus.

De propositione generali. Cap. XLVIII.

HIs iactis, ceu fundamẽtis, ad ἰσοδυναμίας, id est, æquipollẽtias, ꝓgrediamur. Propositionẽ generalẽ, uel uti uocãt uniuersalem, uariis modis efficimus. Primum proprijs ac peculiaribus signis. Omnes amicos alienauit. Deinde ꝑ negationem. Neminẽ nõ alienauit.

Deinde per interrogationē. Quem nō amicum alienauit? Verg. Quas gētes Italûm, aut quas nō oraueris urbes? Nulli non maledicis. Duplex generale signum non liceat eodē modo uertere. Cicero, Cùm omnibus omnia minabatur. Omnibus omnia īuidet. Neq; enī rectè, Nihil nō īuidet alicui. Omnibus maledicis. Quis est cui nō maledicas? Omnia dixit. Quid nō dixit? Vt autem īterrogatio addita negatione, generaliter affirmat, ita citra negationē generaliter remouet. Quid poßit dici stultius? id est, nihil dici poßit stultius. Deinde p signa infinita. Haud pepercit cuiquam. Nō est ullum ueritus. Haud ullum ueritus. Haud ullum est facinus reliquū: quod non peregerit. Nō excepit aliquem, neminem excepit. Idem efficitur per quantum, & quicquid, & si quod aliud. Quantum est hominum uenustiorum, id est, omnes uenustiores. Quicquid erat copiarū, eò traduxit, id ē, omnes copias. Et si quid erat copiarum amisit. id est, omnes copias. Si quid aliâs sibi bonæ famæ cōpararat, id nunc pdidit. Redditur generalitas ceu prouerbiali figura, ut cum dicimus, Miscebis sacra pphanis, id est, omnia. Itē. Iuuenesq; senesq;, id est, omnes. Neque magnum neque paruum, id est, nihil. Est & infinita propositio, Per fas, nefasq;, id est, quocunq; modo: quo iure, qua'ue iniuria. Idem efficit Ad unum. Verg. Si nō exosus ad unum Troianos, id est, omnes Troianos.

Interrogatio cum negatione.

De ppositione nō generali. Cap. XLIX.

NOnnihil ē uel aspicere, id ē, aliquid est. Nōnulli pluris faciunt pecuniā quàm fidē. Nō nemo pro aliquis. M. Tul. Nō nemo etiam in illo sacrario Reip. ī

ipsa inquam curia non nemo hostis est. Idem: Quũ esset nõ nemo ĩ Senatu, qui diceret nõ oportere. In est et: infantibus nõnihil ingenij. Non omnem pecuniam absumpsit, id est, est quam non absumpserit. Qui legat argentum factum, nõ omne legat argentum. Omittitur interdum signum, manente sententia. Sunt qui pecuniam anteponant famæ, id est, sunt aliqui. Horat. Est ubi peccet, id est, alicubi peccet. Est qui plures agros occupet, id est aliquis. Vbi nõnunquam subauditur quiddam. Est ĩ quo mihi poßis magnopere gratificari, id est, quiddam. Negatio iterata nonnunquam neceßitatem significat, non affirmationem simplicem: ut, Non possum non ridere. Non possum non mirari. Non potest non uolui cœlum. Non potest non stare terra. Nõ potest non uerum dicere ueritas. Id accidit duntaxat in hoc uerbo possum. Negatio iterata.

Elegantia signorum. Cap. L.

ILlud igitur obseruandum, ne signorũ differentias in uariandis ꝓpositionibus confundamus, id quod ferè faciunt, hi qui uulgò dialecticã ꝓfitentur. Non erit tibi res cum quoquam, id est, cum nemine tibi res erit. Non erit tibi res cum quolibet homine, id est, erit cũ homine singulari, ac præstanti. Altera est negatiua, altera affirmatiua, & longè diuersam habẽt uim. Nõ cuiuis homini contingit adire Corinthum, id est, nõ cõtingit nisi præcipuis. Non cõtingit ulli. Vides, quãto aliud pollet. Nõ amat quẽpiam è ministris. Nõ amat aliquẽ, id est, neminem. Non satis amat quendã: unum significat quem oderit. Nõ satis tibi fauet quidam. Hoc sensu quidam usurpãt certos. Per certos homines hoc fœdus diremptũ est.

Iussus est ad certum diem adesse. Nõ tibi fauet quisquã tota ratione dißidẽt. Nõ recuso quenquã, recte dicitur: Nõ recuso quemlibet, perperam, nisi in diuersa sententia. Non exclusit omnes, id est, quosdam nõ exclusit. Nõ exclusit quoslibet, significat delectu quodã alios exclusos fuisse, alios admissos. Oĩa folia huic arbori decidẽt, uerè dicitur. Vniuersa decidẽt, falsò. Sĩgulos salutauit: Non salutauit quemlibet. Lupæ unumquemlibet admittunt, id est, citra delectum quoscũq;. Vide ne cui dicas, id est, nemini dixeris. Vide ne dicas cuiquã. Vide ne cuipiã dixeris. Vide ne dixeris alicui. Vide ne mortaliũ ulli dixeris. Hactenus idem pollent. Vide ne cuiuis, aut ne cuilibet dixeris, id est, uide cui dicas, & uide ne temere apud hominẽ quencunq; effutias. Omnes sibi malũt esse rectè, quàm alijs. Sibi quisq; uult esse recte potius quàm alijs: Idem pollent. Nemo nõ malit sibi rectè esse, quàm alijs. Singuli sibi malũt esse bene, quã alijs. Hactenus idẽ pollent. Vniuersi sibi malũt esse rectè, quàm alijs, inepte diceretur, propterea quòd uniuersi peculiarẽ uĩ habeat. Toti respondet aliquãtum, quod aliquã partẽ significat: Semper respondet aliquandiu, id est, aliquãto tempore. Vt superius admonuimus, omnis reddi per quãtũ, itidem totus redditur p quantum, & quàm longus. Homo quãtus erat, humi prostratus est, id est, totus Verg. Nũc hyemẽ inter se luxu quàm lõga fouere, id est, totã hyemen.

Vterq;, Neuter.

Vterq; utriq; est cordi, mutua est affirmatio. Vterq; alteri est odio, mutua itẽ, id ẽ, mutuo sese amãt, mutuo sese oderũt. Neuter alteri fidit, mutuã diffidentiã significat;

Neuter neutri nõ perinde diceretur. Id genus orationẽ tot ferme modis uariamus. Vterq; alterũ odit. Vterque utrunq; odit. Alter alterum odit. Oderunt alter alterũ. Mutuum oderunt. Oderunt se mutuo. Oderunt inuicẽ. Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium. Neuter alterum amat. Alter alterum uicißim odit.

Semper.

Semper generalitatem habet temporis. Cui cõtrariũ Nũquàm. Huic subiectum est aliquãdo. Semper litigas. Nunquam nõ litigas. Quando non litigas? Nunquando non litigas? An est quando non litigas?

Sæpe.

Sæpe respondet Aliquoties infinito. Multis, Aliquot Magno, aliquãtus. Sæpe oppõitur raro. Neq; raro admonui, id ẽ. admonui frequẽter. Haud sæpe me uisit. Plerunq;, fermè, ferè. nonnunquã et ipsa generalitatis quiddam obtinent. Ita ferme ingenium est hominũ. Eo ingenio plerique sumus. Ferè fit, ut diuites habeantur in pretio, id est, ferè fit apud omnes. Temere in oratione negatiua similem uim habet. Haud temere peruenit ad frugẽ id est, ferè nunquam, aut uix unquam.

De varietate negationis. Cap. LI.

INterdũ unica negatio idẽ efficit quod duæ. Neminẽ audit. Ne parentem quidem audit. Nõ audit uel parentẽ. Nemo parẽ referre gratiã parẽti potest, ne malo quidẽ. Nec malo parenti quisquã parem referre gratiã potest. Nõ potest par gratia repẽdi patri, uel malo. Non reliquit ille nec ruinam. Ne ruinã quidẽ reliquit.

De tribus.

Tribus interdum negationibus nihilo plus efficitur,

quàm una, aut duabus. Nõ ueretur neq; deos, neq; homines. Neque deos, neq; homines ueretur. Nõ ueretur aut deos, aut homines. Nõ metuit homines'ue, deos'ue: ĩ carmine. Conduplicare negationẽ asseuerãdi gratia, Latinis etiam receptũ est, si modò nõ iteretur sola: Non faciam, nõ inquam. Græci solam iterant, interdũ etiam citra asseuerationem, οι μὴ πινωέτι. Est autẽ Aticis familiare plures negationes pro una cõgerere. Manentibus ijsdem signis tamen interdũ uariatur ꝓpositio, et mutatis, manet eadẽ mutato uerbo: ut, Omnes admittit: Omnes reijcit: Neminẽ nõ reijcit: Neminẽ admittit. Omnibus displicet: Nemini placet. Nulli non displicet. Nulli placet. Hic aĩaduertendũ quæ uerba cũ quibus pugnẽt.

Synonyma negandi.

His fermè uocibus remouemus: Nõ, haud: nec, neque haudquaquàm, neutiquam, minime, minus: parum, absit, dij prohibeant, bona uerba: quiduis potius, omnia citius & similia. Inter que haud et haudquaquam plusculum habent uehemẽtiæ, quàm nõ. Neutiquam: asseuerationẽ habet peculiarẽ. Minime, plus quiddã significat, quàm negationem. Homo minime malus, id est, quiduis potius quàm malus; Parum: modestius remouet: Parũ eruditus. Ne parũ multa scire uiderẽtur, id est: ne pauca: siue nõ satis. Minus, diuersam habet naturã. Interdũ cõparat duntaxat. Vtrunq; diligit: famam et pecuniam: sed illam minus quàm hanc. Interdũ negat dũtaxat. Homo minus mihi notus, id est, parum notus. Nam cũ ea uoce minus conuenit, id est, nõ conuenit. Interdũ pariter utrunq; facit. Quĩtilianus cap. de Narratione: Cũ interim, quod

tanquam

tanquam facile cõtemnunt, nescias præstare uelint minus, an poßint. Terent. in Hecyra: Non tibi illud factum minus placet quàm mihi Laches. neq; hîc placet pro displicet positum, ut exponunt Grammatici. Quis enim sanus id faciat? Sed minus perinde ualet, ac si dicas, Non amat me Dionysius, et minus te, id est, me magis odit quàm te. Subaudiendum est enim factum utriq; nõ placere. Atque ita minus simul negat & comparat.

Connectendi formulę. CAP. LII.

VErum de his accuratius disquirere, magis ad dialecticos pertinere uidetur. Cæterum ad huius operis rationem satis arbitramur utcunque paucis attigisse. Nunc ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primum cõnectendi. Videmus enim in mediocriter etiã eruditis eã uirtutem desiderari, ut apte concinneq; orationis membra, atq; articulos, ceu neruis quibusdã cõmittãt. Sed quibus ansulis minutiores orationis particulæ sint committendæ, id propè fuerit infinitum explicare. Maiores his ferme modis connectuntur. Præterea, Deinde, quod sæpius apud M. Tullium reperitur. Pro deinde Seneca usurpat, Subinde, sed cum significatione celeritatis, hoc est, prò mox. Idem facit Suetonius. Præcipuum est stercus columbarum, proximum caprarũ, ab hoc ouium, deinde boum. In nostro orbe proximè laudatur Syriacum mox Gallicum. Mox usurpat Plinius aliquot locis, pro deinde. Itẽ in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco, secundo, aut tertio loco, proximum ab hoc. Porrò, porrò autem. Quod nouo iam quasiq; maioris sermonis initio conuenit, annotatore Donato.

Subinde.

Porro,

Cæterum. Cæterum, quo licebit uti, quoties ad diuersa digreditur oratio. Tum pro præterea. Ad hoc. Ad hæc, quod apud Græcos πρὸς τούτοις. Cum hoc, similẽ habet usum. Super hæc, pro eo quod est, præter hæc, locis aliquot usurpauit Suetonius. Super ingenuorum pædagogia, & super innumeram turbã. Adde his. Accedit his. Accedit ad hoc. Huc accedit. Huc pertinet. Eôdem pertinet. Huic confine est illud. His finitimum est. Ad hanc formam pertinet. Ad hunc ordinem referendum est. Huic proximum est. Illud haudquaquam prætereundum silentio. Sed operæpretium est

Iam. illud audire. Iam, aliquoties eandẽ uim habet, uox Quintiliano præcipuè familiaris. Deinde cùm progressu incandescit oratio. Iam uerò, Agè uerò, Quid quòd, & consimilia. Iam uerò quid referam? Agè uerò ad bellũ in Africa gestũ ueniamus. Quid quòd suos etiam inceßit? Quin, quinetiam, insuper, ad hoc pertinet genus. Interim & per occupationem connectemus, ut ne dicam interim, Vt omittam domesticas huius sordes. Nam illud quid attinet cõmemorare? Nam hæc aliâs. Sed illud suo loco dicetur. Interim per dubitationem, ut illud, Eloquar an sileam? Nunc idem ualet: Nunc ad id quod secundo loco dicturos nos sumus polliciti.

Transitionum uariæ formulæ. CAP. LIII.

TRãsitionibus uariè connectitur oratio. Siquidem aliquãto sumuntur ab æquali. At erãt hæc iucundißima, neque minus uoluptatis attulerunt illa. Interdum ab inæquali. Sed hæc utcunq; ignoscenda, illud quis ferat? Audistis grauißima, sed audietis grauiora. A simili: ut, Hæc perfidia designauit, cuius generis sunt & illa, quæ

nuper Romæ patrasse dicitur. A contrario: ut, Sed hæc priuatim, nunc quæ publice. Hactenus quæ domi geßit, nunc quæ sub signis. Sed hæc iuuenis peccauit: nunc senis uirtutes audietis: A diuerso. De moribus habes, nunc de doctrina reliquũ est, ut dicamus. Quasi per occupationẽ. Iam ad reliqua properabimus, sed si prius illud unũ adiecerimus. Per reprehensionem. Verum de his plus satis. Quorsum nos transuersos abripuit dolor? ad rem redeamus. Quid his immoror? Ad id quod est huius causæ caput, festinet oratio. A consequentibus siue relatiuus. Habes quia in illum contulerim beneficiorum: nunc quàm gratiam mihi retulerit, audi. Quid pollicitus sit expositum est: nunc quid ille præstiterit, paucis accipite.

A re & persona. CAP. LIIII.

GEneralis uariandi formula est à re, et à persona: ut, Nihil opus meis monitis. Nihil opus me monitore. Te suasore, tuo suasu. Te impulsore, tuo impulsu. Te instigante, tuo instinctu. Te hortatore, tuo hortatu. Te auspice, tuis auspicijs. Te duce, tuo ductu. Te cõsule, in tuo consulatu. Te doctore profeci, tua doctrina profeci. Patrem consulem non desinit iactare, patris cõsulatum sine fine iactat. Gloriatur formosa uxore, de uxoris forma gloriatur. De te incolumi superis habeo gratiã, de tua incolumitate grator superis. Discruciat animum uxor impudica, discruciat animum uxoris impudicitia.

Exmore. CAP. LV.

EX more, Trãquillus dixit, de more. Maro, ꝓ more. Patrio more, citra præpositionẽ. More hominũ facit. Nõ insolens istud facis. Pro uetere consuetudine.

Solens meo more fecero. Nihil præter solitum. Hoc apud Scythas solenne est. Ita Suetonius. Mos est, uel moris est. Vsu puplico receptum est.

Subornandi. CAP. LVI.

SVbornauit accusatorem. Submisit è consularibus uiris, qui regio genere ortā peierarent. Supponi puerū. Subdere oua in nidū alienū. Submißitij. Suppositítij partus. Subditítij partus. Terēt. Ne credas à me allegatū hunc senem. pro subornatum. Cic. Allegarem ad te illos, à quibus intelligo me præcipue diligi. Quintil. Et ad eos allegandum est: id est, subornādi sunt, qui persuadeāt. Ita serui allegant precatorē. Hinc allegationes dicuntur subornationes. Translatum est hoc ad citātes autorum testimonia, qui ueluti subornantur, quum nobis diffiditur.

Renouandi. CAP. LVII.

VEtus Atheniensium exēplum renouemus. Pristinum morē reuocemus. Gratias egit, quòd pristinum morem retulisset redeamus ad intermissa studia. Studiū intermißū repetamus. Bellū redintegrarunt. Diuûm instauramus honores. Templum instar prioris quod conflagrarat, excitauit. Libertatē amissam restituit. Odium uetus eo dicterio recruduit. Recanduit ira. Refricuit illi ueteris iniuriæ memoriam. Horat. Cras ingens iterabimus æquor. Iteranti noxam non est ignoscendum.

Finales formulæ. CAP. LVIII.

TV uigilas, uti ditescas. Ego laboro, quò doctus euadam. Obiurgo te, quò reddā meliorem. Vt melior euadas, ob id obiurgo te. In hoc reperta Musica, ut animos delectet. Ad id adhibēdæ literæ, ut nos reddant me-

lius moratos. Cui rei paras opes? Demulcendis animis excogitatus est usus uini. Huc repertæ sunt disciplinæ: Hunc literis genui, hunc negotiationi destinaui filium. Quò mihi diuitias? Quorsum opus est numis? Quò spectas? Quò tendis? Quem scopum tibi proponis? Huc pertinent orationes illæ omnes, quas de supino priore posuimus. Spectatum ueniunt, &c.

Causales formulæ. CAP. LIX.

NOn dico quò quenquam habeam chariorem. Non dico, quòd parum tua mihi placeant. Ob id te sæpius reprehendo, quòd impensius amo. Quoniam impensius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli places, quia tibi nimium places. Quando tu me negligis, tui quoque curam abijciam. Age reuocentur copiæ, quandoquidem ita tibi uidetur. Horat. Iubeas miserum esse libenter, Quatenus id facit. Ad eundem modum locutus est Plinius in Epist. Maneat puella, posteaquam sponso iucunda est. Posteaquam mihi non credis, alios in consilium adhibe. Virgil. Quando hæc te cura remordet. Neminem ex animo amat, in caussa est pecuniæ studium. Pertinent & illa ad formulam χιτιολογικων: Amo Socratem, ut pote uirum integerrimum. Odi Dionysium, quippe Tyrannum. Amplector Petrum, ut optime de me meritũ. Demiror te qui fidẽ habeas Afro. Erras qui credas alios tua diligentius curaturos quàm te ipsum. Stultus es qui id speres. Impudens qui id postules. Delector Augustino, uiro nimirum festiuißimo. Delector Augustino, ut qui uir sit moribus festiuißimis. Amo Nicolaum tanquam hominẽ mei amantißimum. Contemne pecuniã, quid enim ad bonam

mentem confert? Amandus est tibi Cicero, siquidem te diligit effusissime. Semper in manibus habendus Tullius, nã hoc uno autore Latine disces. Vnus Cicero uere Latinum potest reddere, proinde pueris hic semper in sinu gestandus. Optimus dicendi magister Terentius, quare semper est euoluendus: Quo mihi rectius esse uidetur, & eò magis, & hoc lubentius id negotij suscepimus. Non habes quam ob rem mihi succẽseas. Non est cur mihi succenseas. Horat. Non est quod multa loquamur. Cic. In uiam quod te des hoc tempore, nihil est. Succenset, eaq; gratia nos non uisit. Luget, atq; ob id uocatus ad cœnam excusauit. Potest nonnunquam omitti signum. Parentem amo, parricidam non amo: id est, quòd parẽs est, hoc nomine amo: quòd parricida, hac de caussa non amo: Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo:

Quod εἰδικῶς. CAP. LX.

Εἰδικῶς accipitur, quũ speciẽ generi subijcit: Gaudeo, genus est: Quòd me amas, species gaudij. Potest aliquis multis uarijsq; de causis gaudere, sperare, dolere. Genus autem & speciem dico grammaticorum more non dialecticorum. Quòd meæ nugæ nõ omnino displicent doctis, gaudeo: Gaudeo meas nugas non omnino displicere doctis. Quòd res tibi feliciter euenerit, lætor. Lætor rem feliciter euenisse. Quod uxorem duxeras, nondum audieram. Vxorem duxisse te, nondum audieram. Quòd puellam repudiaris, demiror. Demiror te repudiasse puellam. Quod literas reliqueris, doleo. Doleo te reliquisse literas. In huiusmodi orationibus quòd εἰδικῶς accipitur, quòd tamen apud Græcos est usitatius in ὅτι.

Latini magis gaudent infinitis uerbis, nisi species præmittatur: ut, Quòd pater reualuit, gaudeo.

Vt, εἰδικῶς acceptum. CAP. LXI.

EOdem modo nõnunquam accipitur Vt. ueluti, Spero fore, ut facto gaudeas. Confido futurum, ut te minime facti pœniteat. Non committã, ut usquam uidear officio meo defuisse. Efficiam, ut intelligas mihi quiduis potius quàm fidem defuisse. Da operam, ut reualescas. Cura ut ualeas. Fac uti nos ames. Fac uti sciam.

Dignus & indignus.

Dignus qui quam diutißime uiuat: Dignus ut quã diutißime uiuat. Longißima uita dignus. Dignus quàm diutißime uiuere: in carmine. Mart. Dispereã si tu Pyladi præstare matellã Dignus es. Horat. Digna sequi potius quàm tortum ducere funem. Meritus est cui laurea imponatur: Promeritus es, ut tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quem ames. Indignus ut abs te diligatur Indignus abs te amari: in carmine. Hora. Indigni fraternum rumpere fœdus. Idoneus est qui bellũ gerat. Idoneus ut bellũ gerat. Idoneus bello gerẽdo. Idoneus bellum gerere. Hora. Fons etiam riuo dare nomẽ idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio. Non me dignatur alloqui. Dignum patella operculum. Res digna cognitu. Res digna quæ cognoscatur. Res indigna tua cura. Indigna quam tu cures. Res est infra tuam dignitatem.

Decet.

Haud decet simiam purpura. Dedecet simiã purpura. Indecora est simiæ purpura. Parum decorum est loquacem esse uirginem. Ornat mulierem silentium, dedecorat

garrulitas. Haud quaquã decora est simiæ purpura. Haud decet Imperatorẽ unà cum amica ire in uia. Haud decet ut te loquente, ego sileam. Quòd solus ambulas, id parum te decet. Demitte pallium, nam sic indecorè sedes. Hic gestus uirgini indecorus est. Ista petulantia iuueni dedecorosa est. Quod huic honestum est, tibi est inhonestum. Quod huic pulchrum est, tibi fœdum est. Non congruit, non conuenit, non quadrat.

Necessitatis.

Exorandus est pater. Vigilandum ei qui uelit ditescere. Vigilet oportet, qui cupit ditescere. Vigilare necessum est eum, qui rem cupit facere. Vigilet necesse est, uel necessum est, qui uelit diues euadere. Qui literas assequi cupiat, uti sudet necessitas est. Nam sic Quintilianus subinde loquitur. Non potest non dolere qui læsus est. Fieri non potest quin doleat is, cui fit iniuria. Abibis uolens nolens. Vel uelis nolis, hinc abibis. Non mihi possum temperare, quin lacrymem. Non me contineo, quin clamem. Cogor, compellor. Huc me adegit inopia. Huc redegit fortuna. Ad hæc traxit necessitas. Huc fatis pertrahor. Huc obtorto collo trahor. Inuitus dicam. Coactus dicam.

Libertatis.

Vt cunq; uoles facito. Vt lubet rideto. Quidlibet et dicas, & facias licebit. Tuo arbitratu facito. Tuo arbitrio rem gere. Vtcunq; uisum erit agito. Animo tuo gerito morem. Obsequere animo tuo: Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sententia rem tractabis. Vt animo libitum erit tuo, ita facies. Vtcũq; feret animus, ita facito. Liberũ est seu uelis à pacto discedere, seu manere conuentis. Nunc

integrum non est tibi,hac de re quod uelis statuere. Mihi ius est,creditum abs te reposcere. Ius tibi facio pro tuo arbitrio transigēdi negotium. Tibi permitto quomodocunq; uelis uiuere. Age tuo more. Sine me nūc meo more uiuere. Tibi in manu est,utrum malis efficere. Penes illum est ius uitæ ac mortis. Summa rerum penes te est. M. Tul. Vt ad te familiariter & quasi pro meo iure scriberem. Idem in Verrem: Quem iure suo adire aut appellare posset.

Statuendi.

Decretum est. Deliberatum est. Certum est. Stat sentētia. Visum erat. In animo habebam. Erat in animo. Non est animus. Non est sententiæ. Non est sententia. Non est consilium,siue consilij. Non erat ratio, apud Ciceronem. Placebat. Placitum est senatui. Decreuit Senatus. In eam sententiam pedibus ibāt omnes. Statueram in animo. Mecum statueram. Vtrum utro melius nondum statui. Constitui hoc anno nauigare. Est mihi in animo hoc uere nauigare. Verg. Si mihi non animo fixum immotumq; sederet. Mihi nihil æquè propositū in uita,quàm tibi per omnia gratificari. Si ita animum induxisti tuum. Destinaram in animo. Hic murus aheneus esto.

Assentiendi.

Assentior tibi, Tecum sentio. Consentiebāt uniuersi. In tuam sententiam pedibus eo. In eam sententiam reliqui omnes pedibus discedebant. Cicero, Frequentes ierunt in alia omnia. Accedo tuæ sententiæ. Non his accedo, qui Pythagoræ sequuntur opinionē. Tuo iudicio subscribo. Sententiæ tuæ meum addo calculum. Ea sententia plerisque probatur. Idem sentio quod tu. Sententiæ tuæ nemo non

suffragabitur. Hæc mihi tecum conueniunt. Hactenus omnia mihi tecum constant. Hac de re summus est inter Philosophos consensus. Huic sententiæ frequenter acclamatum est. ὁμόψηφοι Græcè eiusdem sententiæ, eiusdemq; suffragij dicuntur. ὁμόδοξοι eiusdem opinionis, eiusdem sectæ uocantur, Idem uno omnes ore confirmabant. Omnibus eruditorum calculis siue punctis eloquentiæ princeps M. Tullius.

Dissentiendi.

Lunge lateq; abest. Dissentio. Ego longè diuersa sentio. Multo aliter atq; tu sentio. Ei sententiæ refragabuntur omnes. Isti sententiæ nemo non reclamabit. Mihi tua sententia neutiquam probatur. Magnopere nostra cum tua pugnat opinio. Variatum est sententijs. Id unum nobis est controuersum. Id solum est in controuersia, uel in controuerso. Equidem ab opinione tua minimum absum. Multum à tua mea discrepat sententia. Longe secus atq; tu sentio. Haud mediocriter à tua mea dißidet opinio. Nimium inter tuam atque meam interest opinionem. Plurimum à tua mea distat opinio. Mihi secus uidetur. Dijs aliter uisum est. Huic sententiæ milites aduersabantur.

Precandi.

Quod agis, bene fortunēt superi. Quod agis bene uertat. Feliciter cadat quod instituisti. Dij cœpta secundent. Optimè cecidit. Bene uertat reipub. Sit felix, faustum, bonūq; reipub. Feliciter cedat nobis omnibus. Hanc affinitatè precor, ut Deus nobis omnibus lætam esse uelit. Feliciter exeat quod cœpisti. Prosperè succedat quod agis. Ex animi sententia procedat quod aggressus es. Deū optimum

maximumq; precor, ut istud consilium quàm est honestum tam sit etiam auspicatum. Precor ut bonis auibus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor ut hic ãnus tibi lætis auspicijs ineat, lætioribus procedat, lætißimis exeat, ac sæpius recurrat semper auspicatior feliciorq;. Precor ut hic dies tibi candidus illuxerit. Incolumem reditum opto liberis tuis. Precor ut apud tuos omnia læta reuersus offendas. Vtinam prospere nauiges, similiq; successu renauiges. Bonis auspitijs ancorã soluas. Precor ut tuis optatis omnia respondeant. Faxint superi, ut alba tibi contingant omnia. Velim ut ex uoto res omnis succedat. O si res ita, ut uolumus, nobis eueniat. Precor ut tibi secunda occurrant omnia. Precor ut Dijs secundis fauentibusq; negotiũ hoc conficias. Queso ut hanc rem stultißimo cœptam superi nobis bene uertant. Nihil malim quàm ut his pulcherrimis cœptis dextra aspirẽt numina. Quæso ut quod instituisti, superis bene fortunantibus absoluas. Precor ut hic contractus commodo sit utriusq; Precor ut hoc matrimonium uoluptati sit omnibus nobis.

Primi supini uariatio.

Venit repetitũ depositum. Venit ad repetendũ depositum. Venit ad repetendam pecuniam. Venit repetendi depositi causa. Venit ut depositum repetat. Venit repetiturus depositum. Venit repetere depositum. Græcanicum hoc postremum. Tametsi poëtæ Latini ab hac loquẽdi forma non abstinent, præsertim Horatius.

Diuidendi formæ. CAP. LXII.

OMnis eloquẽtia rebus cõstat et uerbis, Rerũ uniuersitas decẽ generibus continetur. Officiũ orato-

ris in quinq; partes distribuitur. Oratio sex partes cōplectitur. Oratio sex partibus absoluitur. Primum genus sex continet species. Quidam in septem species secant. Reip. tres sunt formæ. Respublica in tres diuiditur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariā diuiditur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes septem deriuatur. Huic generi species subiectæ sunt decē. Summa diuisione in duo genera digeritur, quorum utrunq; in species complures distrahitur: præiudiciorum uis omnis tribus in generibus uersatur.

Distribuendi. CAP. LXIII.

BIs me tuæ delectarūt literæ, partim quòd essent mirum in modū elegātes, partim quòd eximiā quandā in me beneuolentiā præ se ferrent. Pars ingeniū, alij corpus exercebant, duriuscule dixit Sallustius, sed eleganter: Vtrumq; fratrē alienauit à sese, unū morū asperitate, alterum sordibus. Corpore atq; animo constat homo, alterum cū pecudibus habet cōmune, alterū cum Dijs. Neminē non lacessit, hunc scriptis, illum cōuitijs, alium minis. Hunc negligit, hunc odit. Verū id magis in carmine quadrauerit. Geminatio uerborū interdum habet uim, leporem aliâs: Cic. Alios assentatione delinit, alios muneribus corrūpit, alios promissis illectat. Modo ait, modo negat. Interim obiurgat, interim inepte blanditur. Quod quidē Fabianum est. Nunc neminem admittit, nūc omnibus occurrit.

Prohibendi aut impediendi signa. CAP. LXIIII.

NEmo prohibet ire quēquā publica uia. Tu me prohibes, ne publica ĩgrediar uia. Quo minus assecu

tus sis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento fuit, quo secius lex ferretur. Hactenus rescribere nō licuit per ualetudinem, etiamsi per occupationes licuisset. Ego id agam, quî ne detur: apud Terentium legimus. Metuo ut ferre poßis: id est, ne non poßis. Etiamsi hîc ut, pro quomodo positum uideri poßit. Id utile, ut ne quid nimis. Vti ne, ut ne, pro ne, quemadmodum apud Grecos ἵνα μὴ. Non ueto, quin quæ uelis, faciar. Suetonius in Tyberio: interceßit, quo minus in acta sua iuraretur: id est, obstitit, inhibuit, impedimento fuit. Per me non stetit, quo minus uiceris. Exclusus tempore non uenit: id est, temporis angustia obstitit, quo minus ueniret.

Dubitandi.

Non dubito, quin cupias redire. Non dubito te cupere reditum. Res in ambiguo est. Nondum satis constitui. Adhuc anceps animi sum. Adhuc hæreo. Etiādum ἐπέχω, quod est Academicorum. Nondum huc aut illuc inclinat sententia. Adhuc in æquilibrio uacillat animus, utrôque nutans. Hactenus suspendo decretum animi. Nondum liquet. Ampliatum est iudicium.

Sine & Citra.

Citra præceptoris operam doctus euasit. Sine præceptore doctus euasit. Nullo præceptore doctus euasit. Absq; pecunijs nihil efficias. Extra iocum, pro sine ioco, dixit Tullius.

Ostentandi.

Ostentat ingenium. Iactitat natales suos. Iactat se de natalium splendore. Vendicat sibi eloquentiā. Mire sibi placet de specie corporis. Vbiq; maiorum imagines de-

prædicat. Sunt qui se uulgò sanctimoniæ specie uẽditant. Ipse præco est. Ipse suiipsius tibicen est. Ipse suarum uirtutum apud omnes canit encomium. Mirum quàm ipse sibi pulcher est. De maiorum nobilitate gloriatur. Plurimum sibi tribuit. Suis ipsius suffragijs tantum nõ Deus est. Sibi Suffenus est. De generis nobilitate dictu mirum quas tollat cristas, quæ erigat cornua.

Corrigendi, sanandi'q;.

Huic incõmodo paulo mederi poßis. Huic malo illud erit remedio. Quod iactu cecidit, arte corrigas. Mẽdum litura tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis uitia ingenij dotibus pensantur. Febre leuatus est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorũ uitia ruta emendat. Orationis uitia grammatica castigat. Philosophia morbos animi pellit, medicaturq́;. Dẽtiũ cruciatũ uinum lenit. Vteri tormina leuat malua. Capitis dolores mitigat somnus. Sedat tormina. Fugat pruritũ. Sopit dolorẽ. Leuat dolorẽ. Stomachũ labascentẽ fulcit uinũ uetus. Stomacho cõducit peruigiliũ. Vxoris uitium aut mutandum est, aut ferendum. Morbis omnibus arte succurritur. Soli senectuti subueniri non potest. Aduersus podagrã efficax est apium. Contra carcinomata ualet mel. Obsistit ebrietati cicuta. Aduersus alui tormina remedio est crepitus.

Blandiendi, siue hortandi.

Dic age. Dic sodes. Dic obsecro. Dic quæso te. Dic amabò. Quod frequens est apud M. Tul. Blanditur, assentatur, palpatur. Horat. Palpũ obtrudere. Plautus, Demulcere caput. Ad gratiã loqui. Dare auribus. Trebonius Ciceroni. Noli putare mi Cicero me hoc auribus tuis dare.

Cæsar, Auribus Vari seruiunt, id est, blanditur. Fac uirum te præbeas. Quid habes quod ad hæc respondeas? Cedò. Agedum Eia agè. Vide sis. Quin uno tu uerbo rem expedis?

Tua causa.

Nolim id esse uerum, uel tua causa. Tibi metuo. Mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. M. Tull. Nam ego eo nomine sum Dyrrhachij hoc tēpore, ut quàm celerrimè quid agas, audiā. Catullus. Eo'ne nomine Imperator unice Fuisti in ultima occidentis insula? Tua gratia munus hoc suscepi. Vicem tuam doleo. Cōmoda illi respectu mei. Qua loquendi forma usus est Quintilianus. Inuenitur & Contemplatione tui. Tui causa. In tuam gratiam hæc feci.

Vtrum nec 'ne.

Vise utrum redierit, an non. Vise num iam redierit, an nōdū. Vise redierit'ne domū. Vise an redierit an non. Vise redierit'ne domū nec'nè. Vise redierit an nō. Cogita utrū famæ malis cōsulere, an pecuniæ. Cogita famæ'ne malis cōsulere an pecuniæ. Cogita famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita an famæ malis cōsulere, an pecuniæ. Cogita num famæ malis cōsulere, quà pecuniæ. Vide si potes esse possessor. Cicero in oratore suo lib. II. si pro an dixit, imitatus Græcos, apud quos ει bifariam significat.

Concedendi.

Finge hominem uiuere. Fac ita esse. Fac ita potuisse. M. Tull. Facite hoc meum cōsilium legiones nouas nō improbare. Vt donemus ita esse. Vt hoc interim tibi cōcedamus. Vt hoc interim tibi largiar. Cicero: Vt nō referat pedē, insistat tamen. Cato. Nō est in nostra potestate, sed

in natura, ut tamen multū sit in nobis. Pone sic esse in tabulis. Esto sane. Sit ita sane. Vt maximè iusserim, nō erat tuū id facere. Etiā si quid asperius dixisset, tuū erat obticescere. Sed imaginare me donasse, nō potes tibi rem uendicare. Etsi maximè donassem, nō tibi ius est rei uendicandæ. Donarim sanè, nō statim tibi ius est inijciēdi manum.

Parum abesse.

Penè scopum attigeras. Propè scopum attigeras. Propemodū attigeras scopum. Parum aberas à scopo. Parum abfuit, ut scopum attigeris. Parum abest, quin scopum attigeris. Res parū aberat à pugna. Parum aberat, quin pugnarent, Minimum aberat, ut homini manus inijceret. Minimo minus scopum attigeras. Plautus. Nihil fuit propius quā ut perirem. Vix hominem cohibui, quo minus manum inijceret. Tātum nō cōserebant manus. Tantum nō adorabant, quod Græcis est familiarius, μόνον οὐχί. Suetonius de Tyberio Cæsare: Ciuilē ad modū inter initia, ac paulò minus quā priuatum egit. Paulò minus dixit pro propemodum, ac paulò pòst. Quod paulò minus utrunq; euenit, id est, parū abfuit quin utrunq; euenerit. Idem de eodem: Sed tantum non statim à funere ad negotiorum consuetudinem redijt, id est, propemodum statim à funere. Pro tantum non, Terentius dixit modo non: Is senem pellexit per epistolam, modo non montes auri pollicens. Nihil longius abfuit, quàm ut hosti me dederem. M. Tul. Nec mihi longius quicquam est, quàm uidere hominum uultus.

Incertitudinis.

Annos natus est ferme uiginti. Annos natus circiter octoginta. Circa lustra decē, dixit Horat. Annos natus est

plus

plus minus quadragĩta. Ad dies uigĩti. Cic. Quũ annos ad quinquaginta natus esset. Hora quasi decima. Apud Suetoniũ. Annos habet, haud scio an duodeuiginti. Puerũ annos natũ fortasse decẽ. Sal. Diu ĩ incerto habuere.

Correptionis & occupationis formulæ.

CAP. LXV.

IN pietate præcipua felicitatis pars, uel tota potius felicitas hominis sita ẽ. Sallust. Vulgi more magis quã iudicio: Doctrina nihil ad uirtutẽ cõducit, imò nonnihil officit. Tibi præcipue, atq; adeò tibi uni calamitatem hanc acceptam ferre possumus. Ducem hostium intra mœnia, atque adeò in senatu uidemus. Tuũ opus uidi magis quàm legi. Græcas literas degustauit uerius quã didicit. Bonas literas sedulitate sua deprauauit uel (ut uerius dicã) euertit. Bonas literas nõ dico deprauauit, sed funditus euertit. Suos omnes læsit, quid dixi læsit? imò subuertit M. Tullius: Sed in hoc ferẽdus meus error. Ferendus autem? imò etiam adiuuandus. Quem historicum citius dixeris, quàm poëtã. Lucanum relegi non tam poëtam, quam historicum. Ni pater esses, dicerem te desipere. Hic exercitus, ductor, penè dixeram seductor. Vertit Homerum, penè dixerã peruertit. Respondebo non orationi tuæ, sed conuitio. In summa correctio fit uel augendo, uel minuendo, uel commutando. Augendo, ut, M. Tul. in. Catilinam: Qui de huius urbis atq; adeò orbis terrarum exitio cogitant. Idem pro Plãco: Insector, posco atq; adeò flagito, Hæc sermonis forma frequẽs est apud. Ciceronẽ. Minuẽdo: ut, Sic hic uiuimus, aut uictitamus uerius. Cõmutamus, aut in cõtra-

rium uerbum,aut in aliud commodius ac significantius. Pro hospite hostem fovi domi meæ. Hic legationibus nõ immoratur,sed ĩmoritur. Hic patrimoniũ omne absumpsit:aut,ut melius dicã,abliguriuit. Idem aliquoties facit At. Terent. Fucum factum mulieri: At quem Deũ? M. Tul. Vna mater oppugnat: at quæ mater? quæ, &c.

Autores citandi formulę. CAP. LXVI.

VT Ciceroni placet. Autore Platone. uel q̃a hoc sensit, uel quia suasit, uel quia narrat. Nã trifariã utuntur hac uoce. teste Varrone. Si Terentio credimus. Vti refertur Apud Pliniũ. Vt ait Protagoras Platonicus. Vt apud Xenophõtẽ Simonides dixit. Epicuro teste, felicitas in uoluptate sita est. Aristoteles bonorum tres ordines fecit. Nõ spirare animal, cui nõ sit sanguis calidus, autor est Theophrastus. Apud Pliniũ scriptũ est elephãtos decimo demũ anno parere. Pyrrho negat qcquam sciri posse. Id uerum esse testis est Liuius. Extat ĩ Annalibus. Veterum literis proditum est. Eius sentẽtiæ complures citat autores. Ad eã sententiam quàm plurimos allegat testes. Eam sententiam multorũ autoritate tuetur. Huic opinioni Plinius astipulatur. Huic sentẽtiæ suffragatur Plato. Idẽ sentit Pythagoras. Aristoteli animal est etiam spongia. Plinio sentiunt & arbores.

Variatio imperatiui modi. CAP. LXVII.

VAle, ualeas, fac ualeas, ualeto, ualebis, idẽ pollẽt & in quibusdã futurũ subiunctiui: Memineris pro memento, oderis pro odio habeto. In cæteris item, si addideris prohibendi signum, ne dixeris, ne dicas, ne dic.

Variatio futuri. CAP. LXVIII.

POenitebit olim te. Futurũ eſt, ut olim te pœniteat. Spero te gauiſurũ facto. Breui opinor tædebit te huius uitæ, Opinor fore, ut breui te huius tedeat uite Spero futurũ, ut facto gaudeas. Dixeris egregie. Horat. Alligaris filium Teren. Abibit hĩc propediẽ. Abiturus ẽ hinc propediẽ. In ea uero periphraſi, Futurũ ẽ, ut repetat creditũ, Latini uidẽtur reddere. Græcã figuram μελλήσειν, ideſt, dicturus eſt. Eſt autẽ familiaris Ciceroni. Neceſſaria quoq; quoties in uerbũ inciderimus, quod futuro careat: ut, Spero fore, ut artẽ breui perdiſcas. Nã perdiſciturum nõ poteras dicere. Eſt futurum quoddam quaſi mixtũ cum ſignificatione præteriti: ut, prius quã tu domum redeas, ego epiſtolam perſcripſero. Antequã in portũ peruenies, nauis ſoluerit. Si tales animos ĩ pugna præſtabitis, uicerimus, ſiue uicimus. id quod finitimũ eſſe uidetur τῷ μετ' ὀλίγον μέλλοντι. Quanquã id alioqui Latini circunloquuntur per Iam, Iamiam, et Mox. Iam aderit. Similis iamiã morituro. Mox audies. Sunt ĩ quibus neceſsitate abutimur futuro ſubiunctiui, ut meminero, odero, nouero. Ad futuri ſignificationẽ pertinent & illa, Cõfido commentarium hoc ſtudioſis probatum iri: &, Perſpicio te perditum ire filium.

De periphraſi generali uerborũ. Cap. LXIX.

COmmune fere ẽ modis omnibus, ut p fio uerbum, aut ſimilia circũloquamur. Ita charus eris omnibus. Ita fiet, ut charus ſis oĩbus. Hoc modo effugit ĩuidiã. Hoc modo factũ ẽ ut effugerit inuidiam, utinam ex æquo me amares. Vtinã fieret, ut ex æquo me amares. In uxorẽ peſſimã incidi. Mihi uſu uenit, ut in peſſimam

uxorem inciderim.

De modo potentiali. CAP. LXX.

AD modũ potẽtialẽ ferè pertinẽt, quæ per potest aut debet, aut simile uerbũ exponi poßũt, quid agas cũ eo, qui nihil intelligit? Est quod rideas, nõ est quod inuideas. Videas et flumina sicca. Cerneres alios trepidare, alios circũspectare fugã. Vidisses omnes obmutescere. Equidem istud nõ affirmarim. Dixerit hic aliquis. Maturius uenisses. Et apud. Teren. Prædiceres, p prædicere debuisses. Græci addunt syllabã ἄν, λέγοις ἄν.

Aestimandi uerba. CAP. LXXI.

PLurimi me facit. Parui habet. Pro nihilo ducit. Nihili pẽdit. Pro minimo ducit. Ne huius quidẽ facio, δεικτικῶς ostẽso pilo, aut flocco. Maximo ĩ precio est apud oẽs. Plurimi fit apud oẽs. Magni habetur apud suos. Pili nõ facio. Nauci nõ facio. Flocci nõ facio. Boni consulere. M. Tullius: Tranquillißimus autem animus meus, qui totũ istud æqui boniq; facit: Teren. Istuc æqui boniq; facio. Sallust. Supra ea, ueluti ficta, p falsis ducit. Idem fidem suã interposuit, quã non minoris, quàm publicam ducebat. Idem. Quæ prima mortales ducũt, id ẽ, quæ plurimi faciunt homines. In gratiã habere, pro eo qd' est, beneficij loco ducere dixit. Sallustius: Deniq; regi patefecit, q̃ pollicebatur, senatũ et P. R. quoniam armis plus ualuissent, nõ in gratiã habituros. Nihil habere pensi, pro nõ curare dixit. Sallust. Neq; id quibus modis assequeretur, dum sibi regnũ pararet, quicquã pensi habebat. Idem: Nihil pensi, nihil moderati. Idem: Vilia habere, pro contẽnere: Fidẽ, fortunas, pericula uilia ha-

bere. Vnius æstimemus aßis, dixit, Catullus, cōtra grāmaticorum leges. Cassa nuce non emam. Filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: Cicero.

Emendi formulæ, & similia. CAP. LXXII.

Nimio emisti, nō reuēdes tātidem Nimio liceris. Minoris addicturus erat. Quāticūq; indicaris, tanti mercabor. Vide ut quā maximo æstimes. Nō refert quāti res ipsa sit, sed quātopere tibi sit opus ea. Tu tuū agrum pluris cōducis, quam ego meum emerim. Paulò locas edes tuas: Cupiā maximo si queam. Eme quam potes minimo. Reuēde quam potes plurimo. Asse non emerim totam, Ciceronis famā. Labore dij bona sua uēdunt. Vili uendūt, minoris nō poßūt. Nō emit q nihilo emit. Care emit, qui rogat. Extrude merces quanticūq; potes uel gratis alicui obtrudito, si secus non potes. Redimas te captum, quàm queas minimo: Si nequeas paulo, at quanti potes. Cui addictus, est ager? Loduico, quanti? frumentū addictum est, sed nondum admensum. Quanti proscripsit ædes? ducatorum myriade. Quanti cœnastis? Percare. Magno hîc uiuitur. Amatur uilißime Bassus carius cacat, q̄ bibit, Magna mercede canit. Maxima tacuit Demosthenes. Quāto metiris pretio? Iuuenal. Quāti stipulatus es? Thais decē milibus drachmarū noctem uenditabat. Nimio cōstat elegātia. Suetonius: Quorum uni mellita quadragies sestertium constiterunt. Hic enī subauditur auferēdi casus quadragies cētū milibus.

Discriminis formulæ. CAP. LXXIII.

Nihil interest, facias, an dicas. Nihil refert p te facias, an per aliū. Parui mea refert qd nolis, aut

uelis. At mea plurimũ refert. Quid interest utrũ facias, an instiges? Plurimũ interest maxime refert, quo tempore uirum adeas. Equidẽ haud magno in discrimine pono apud Titum Liuium: et apud Val. Maximũ, Respõdit se uita malle excedere, quã metu uiolẽtæ mortis amicos inimicosq́; iuxta ponere, Sallust. Adero, me uosq́; oĩbus ĩ rebus iuxtà gerã. Ver. Tros Tyriusq́; mihi nullo discrimine agetur. Vtrum probes an improbes, manũ nõ uerterim. Ad ista sum indifferens: Ita Suetonius. Quædã p quàm tenui limite diuidũtur, apud Fabiũ. Verá'ne sint hæc an ficta, nihil laboro. Vtrum scripseris an dixeris, feceris nec'ne, manũ nõ uerterim. Susq́; deq́; fero. Susq́; deq́; habeo. Instigasti, perinde est ac si feceris. Ex æquo in noxia es. Tantundẽ peccasti. Citra discrimẽ amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatẽ recepta. Omnes promiscue mordet. Paßim hæc prædicat. Apud quoslibet hæc dicit. Amußis alba in albo lapide.

Affirmandi. Cap. LXXIIII.

PRomisit se uenturũ? Promisit. maxime etiã. Pro quo Græci ναί. M. Tul. Si nõ, quomodo tabulas cõficis? Si etiã, quãobrem, etc. Idem: Quasi aut etiã aut non, non modo uerũ esset, sed necessariũ. Hunc locũ ideo adduxi,, quòd sunt qui putent etiam, nõ esse cõfirmãtis. Scilicet, Admodum. Quam lubentißime, benigne. Sic habet. Sic erit. Ita ẽ. Factum est. Plane. Mirũ ni. Haud dubie. Dubio procul. Liquet. Cõstat. Confessum est. In cõfesso est. Extra cõtrouersiã est. Certum est. Pro certo. Cõpertum. Liquido. Indubie. Indubitato: Certo certius. Vero uerius ẽ. Veriora his quæ apud Sagrã gesta sunt.

Accuſandi formulæ. CAP. LXXV.

ACcuſatus eſt ſacrilegij. Hic ſe furti alligat. Poſtulatus eſt repetundarū. Delatus proditionis. Cæſar Cōmen.7. Principes ciuitatis inſimulati proditionis ab Romanis. Reū egit, uel peregit. In ius uoca. Lege agito. In ius ambula. In ius duxit hominem. In ius trahis. Litē ītēdit. Dicā ſcripſit. Filius cū patre litē agitat. Cum opulentiſsimo uiro illi lis eſt. Cū Mida iudicio decertat. Accerſitus eſt capitis. Delatus eſt ſacrilegij. Peculatus reū peregit. Plautus: Ad tres uiros deferā tuum nomē. M. Tul. Nomen hominis amiciſsimi detuli. Idē: Delationem nominis poſtulauit. Idē: Roſcij nomen deferendū curauit. Diem illi dixit. T. Liuius: Cæſoni capitis diē dicit. Idem: Rei capitalis diem Poſthumio dixerunt. Eū talionis agentē exceptiōe repulit. Agit cū eo malæ tractationis. Dānatus eſt repetundarū: uel, de repetundis. Abſolutus iniuriarū. An quiſquis gratiā cùm poſsit, non refert, ingrati teneatur? An teneatur Reip. læſæ, qui quod ſibi licuit, fecit? Læſæ religionis ſit actio. Nec audacem timoris abſoluimus, dixit Seneca. Ad hanc formam pertinent illa quæ referuntur in titulo Laudandi ac Vituperandi. Cic. Qui iā de maieſtate poſtulauit. Plautus: Cras ſubſcribam homini dicā. Idem: Quum iſtam cauſam ſubſcriberent. Vnde ſubſcriptores dicuntur, qui cum accuſatore cauſam & crimen ſubſcribunt, & actori adſunt. M. Tul. Accuſabat M. Aquiliū, ſubſcriptore C. Rutilio Ruffo. Inde & ſubſcriptio. Incuſat ſenis parſimoniam. Inſimulat herum malitiæ. Cauſatur tutorum perfidiam.

Formulę vtilitatis. CAP. LXXVI.

NIhil æquè cõducit ad beate uiuẽdũ. Nihil ad parãdas opes conducibilius. Nihil ad eam rem cõfert. Plurimũ adferet adiumenti. Vtilis ad parandos amicos assentatio. Plus adfert uoluptatis, quã utilitatis. Plurimas ad res hic libellus usui futurus est. Ad id patruus ĩ primis adiutare poterit. Quid faciunt ad uirtutẽ nũmi? Libet quidem, uerum nõ expedit. M. Tul. Visum est mihi hoc ad multa quadrare. Vtinam hæc res tã frugifera tibi sit, quàm futura est honesta. Vtinam tantundẽ frugis adferat, quantũ adfert gloriæ: Ad id sola doctrina fuerit adiumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura est. Ad id haud mediocriter adminiculantur uires corporis. In id quoq; prodest ornatus: Fabianum. Nõ parũ ad id efficiendũ momenti habet fama integra. Neq; uerò illud mediocriter profuerit. Adiuuat hoc quoque. Hac ratione nihil profecimus, reliquum est ut diuersam ingrediamur uiam. Nihilo plus explicet, ac si insanire paret, id est, nihilo plus proficiet. Horat. Eruditio ad pietatem plus adfert dispendij, quàm compendij, & non tam promouet, quàm moratur. Calida sunt amica stomacho, dulcia cõducũt hepati. Quod stomacho cõfert, idem prodest cerebro. Quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est. Quod stomacho bonum est, idem cerebro commodum est. Lactucæ aluo deijciendæ efficaces; & ad somnum conciliandum idoneæ. Ad ciendos menses ualet malua. Aluo sistendæ sunt utiles fabæ assæ. Stomachum acuunt excitant, iritant appetentiam edẽdi. Hac in re solus hic tibi poterit commodare. Plurimum cõmoditatis adferet pecunia studioso. Vtinam tam tibi commodo sit, quàm

mihi fuit graue. Magno meo malo tẽtaui. Et ſine prono mine. Liuius: Loquendo quæ in rem non eſſent die con ſumpto. Idem: Si è rep. cenſeret, ueniret. M. Tullius: Fa cis ex tua dignitate et è rep. Idem: Scio quæ ſtudio dixe rit, è rep. dixiſſe. Feciſti tuo commodo, noſtro incommo do. Si iudicabis in rem tuã eſſe. Si putabis ex uſu tuo fo re: Si putabis è re tua fore. Pro te facit, quod dico. Ad philoſophiã dialectica uiã aperit, uiã ſternit, uiam præ ſtruit. Ad eam rem iam iacta ſunt fundamenta. Aëtites partus adiuuat. Inflationem ſtomachi diſcutit. Pectoris dolores leuat. Bilem extrahit. Pituitam detrahit. Men ſium abundantiæ auxiliatur. Aduerſus ſerpẽtes in uino datur. Deploratis auxilio eſt Chironia. Morbis omni bus medicatur Panace. Elleboro phthiriaſis emendatur. Datur ad ſerpentũ ictus Chelidonia. Rhododaphnes fo lia homini præſidio ſunt aduerſus ſerpentes. Auiditatẽ cibi facit acetum: ualet ad ciborum appetentiam iritan dam. Abſynthium fulcit ſtomachum labentem. εὐστόμαχα, dicuntur Græcis quæ ſtomacho conducunt. Nullum ope ræ pretium fuerit.

Præſagii formulę. Cap. LXXVII.

SOl purus oriens neq; feruens, ſerenum diem nũtiat. Cõcauus oriens pluuias prædicit. Si circa occidẽ tem rubeſcunt nubes, ſerenitatem futuræ diei ſpondent: ſin ſpargẽtur, pluuiam uentoſq; ſignificabũt. Cum oriẽ te radij non illuſtres eminebunt, pluuiam portendent. Si in exortu rubeſcent nubes, maxima oſtẽdetur tẽpeſtas. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is ſe aperit, expe ctetur uentus: ſi totus defluxerit, ſerenitatẽ dabit. Lunæ

cornu ſeptentrionale acuminatum, inde præſagit uentum. ſic enim frequenter uſurpat hanc uocem Plinius, ut præſagire nõ ſit præſentire, ſed portendere. Si quartam orbis rutilus cinget, uentos & imbres præmonebit. Naſcens obatro cornu, pluuias decreſcens dabit. Rubicundã uenti protinus ſequuntur. Autumni ſerenitas uentoſam hyemem facit. Volitantes ſtellæ uentos nuntiant. Eædem in plures diſiectæ partes, inconſtantes uentos effundent. Quum ab Aquilone nocte ſerena fulgurauerit, uentum et imbrem demonſtrabit. Nubes uehementius atræ ab Oriẽte in noctem aquam minatur. Nube grauida candicante, grando imminebit. Nebulæ cœlo cadentes, ſerenitatem promittunt. Pallidi ignes tempeſtatum nuntij ſunt. Mare in tranquillo portu intra ſe murmurans, uentum prædicit. Camporum fragor & cœli murmur, non dubiam habet tempeſtatis ſignificationem. Echini effigentes ſeſe, tempeſtatis ſigna ſunt. His modis locutus eſt Plinius. Ipſa cœli facies futuram tempeſtatem loquitur. Exoriens Notus uenturam pluuiam præmonet. Iris hymbrium eſt nũtia. Halcyones nidulantes, futuræ tranquillitatis fidem non dubiam faciunt. Præcox pueritia uaticiniũ eſt uitæ breuis. Immodica felicitas, ſignum eſt uenturæ calamitatis. Criſpantes undæ nautis cooriturus uentos demonſtrant. Qui bene conijciet, hunc uatem puta optimum. Stridor dentium in ægrotis, mortis indicium eſt. Dentiũ ſeries breuis & cõtinua, longæuitatem arguit. Occurſus puellæ nuper nuptæ felix auſpicium eſt. Occurſus uirginis, parum læti ominis eſt Nec dubias ſignificationes ſæpe iecit, ne reliquis quidem ſe parſurum. Sueton. Euidens

specimen dedit, qualis sit futurus princeps. Ex pueritia diuina, qualis sit futurus senex. Hinc collige, hinc augurare, hinc ratiocinare.

Officiendi formulę. CAP. LXXVIII.

PYrorū esus stomacho grauis. Dulcia stomachū lædunt. Acida cōcoctioni officiunt. Salsa noxia sunt hepati. Lac uirilem stomachū offendit. Adusta inimicabiliosis. Non obsistam. Non fuero impedimento. Non obturbabo. Nō reluctabor. Nō obstrepam tuis conatibus. Non renitar. Non reclamo. Non remorabor institutum tuū. Fabius, Aures minus feriunt, pro offendunt dixit.

Functiones formulæ. CAP. LXXIX.

GEßit cōsulatum. Vbi tū procōsulē agebat. Prætoris officio fungebatur. Dictator erat. Bellum administrabat. Siciliā obtinebat. Ita Cicero frequēter, ꝓ administrabat, alioqui obtinet qui impetrat. Prouinciæ præsidebat. Annonæ præfectus erat. Regia negotia ꝓcurabat. Munia tribunitia obibat. Obire bella dixit Liuius: Obire legationes, Cicero. Censui præerat. Cū īperio esse, est habere magistratū. Gerere potestatem dixit Cice. in Verrem 4. Idem dixit, piraticā facere. Hoc negotij tibi mādamus. Tibi prouinciā hāc delegamus. Duram suscepisti prouinciam. Duram sustines prouinciam. Fac ut Imperatorem te præbeas. Vide ut præstes amicum. Scurræ, nō amici functus es officio. Ego te absente, tuis fungar uicibus. Tuas agam partes. Tuarum partiū est, siue tuæ partes sunt retundere petulātiam hominis. Defunctus consulatu. Defunctus uita. Defunctus malo. Defuncte periclis, Verg. Defendere uicē. Hora. Defen-

dente uicem modo rhetoris, atq; poetæ. Pontificis personam gerit. Paulatim exercuit principem: Sueton. pro eo quod erat, functus est munere principis, Tractare Rēp. Gubernare Remp. Ducere bellum. Gerere, exercere bellum. Nauare operā. Satagit rerum suarū. Ductare exercitū. Patrare bellū. Quæ duo uerba Fabius notat à Sallustio nouata in usum honestū, quum antè fuissent obscœna. In familia bene instituta omnes in officio sunt. Non deero officio meo. Nusquā cessabo in officio meo. Salust. Curare dixit absolute: Nam is in ea parte curabat.

Quibus modis tribuimus aliquid. CAP. LXXX.

SVmmo ingenio puer. Summi ingenij puer. Summus ingenio puer. Summus ingenium: poeticum est. Vir admiranda sapientia. Vir admirādæ sapientiæ. Vir admirandus sapientia. Vir admirādus sapiētiam: in carmine. Vir incredibili præditus sapientia. Vir omnijugis corporis atq; animi dotibus exornatus. Vir omnibus īstructus dolis. Vir ex meris mendacijs cōflatus, atq; compositus. Id omnibus natura insitum est. Id natura nobis indidit. Ita natura cōparatū. Id cunctis attribuit natura. Multa uitia nobis recepta consuetudo conciliat, nōnulla natura ingenerat. Omnibus innatum est, ut uitam suam incolumem esse uelint. Id uitii nō tibi natura adiunctum est, sed accersitum ac receptum praua consuetudine. Inest in homine incredibilis quædam astutia. Inest homini.

Titulorum. Cap. LXXXI.

EIus rei meminit Plato in dialogo, qui inscribitur συμποσιον, Testis Cicero in eo libro quē inscripsit

Oratorem pfectum. Plinius i opere, cui titulus. Historia mūdi. Varro i Satyra, cui titulū fecit, Nescis quid serus uesper uehat. Verg. i Alexide. Terent. in Adel. Hesiodus in opere, cui titulū nūcupauit, Opera & dies. In libello cui titulum indidit, De uerborum copia. In cōmentarijs, quibus titulum prætulit, De nugis aulicorū. In Odarum libro, quē Syluās nuncupauit. In Phormione Terētiana.

Gratulandi. CAP. LXXXII.

GAudeo te nobis optātibus incolumē esse redditū. Gratulamur tibi uictoriā. Sic enī loquitur Suetonius & Seneca. Item M. Tul. Appellat hominem et ei uoce maxima uictoriā gratulatur. Isto nomine tibi gratulor. Gratulamur de uictoria. Gratulor uicisse te. Qd' uictor redieris, uehemēter gaudeo. Te noua prole auctū esse gaudeo. Saluū te aduenire uolupe est. Lætor tuo nomine, quòd, uxor feliciter peperit. Quòd gener tibi tātopere pbatur, magnopere tua causa gaudeo. Voluptati mihi est, quòd tibi res ex sententia cesserit. Tua gratia gaudeo, quòd res præter spem bene uerterit. Tuā uicem lætor, qui psperè pugnaris. Macte. Macte istius animi. Terent. Abi uirum te iudico. Item in Adel. Syrus.

Gratias agendi. CAP. LXXXIII.

QVòd tā officiose me cōmendaris principi tuo, gratiā et habeo, et habiturus sum immortalē. Quòd tāta fide mea negotia pcuraris, pares gratias agere uix possū, referre nequaquā. Quòd me passim amātissime prædicas, uideo quantū debeā tuo in me studio. Quòd meis commodis tantopere studes, et habetur à me gratia, & semper habebitur. Quòd argentum

ad diē promissum reddidisti, amo te, et habeo gratiam. Teren. Ecquid nos amat de uirgine. M. Tul. Quòd mihi polliceris ualde te amo. Idem: Multum te amo quòd spopondisti M. Octauio. Factum bene quòd epistolam obsignatam remiseris. Quòd nos pro tua uirili tueris, gratū est. Grates persoluere dignas, Nō opis est nostræ: Verg. Fateor me tibi magnopere deuinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quàm ut unquā soluendo esse poßim. Hoc officio arctius me tibi astrinxisti. Obligatiorem me tibi fecisti. Deuinctiorem reddidisti. Magis obnoxiū effecisti quàm ut uel uerbis agere gratias poßim. Maior est nostra neceßitudo, quàm ut uel tu mihi, uel ego tibi, pro illo officio debeam gratias agere. Maius est hoc beneficium, quàm ut orationem postulet.

Referendi beneficium Cap. LXXX IIII.

GRatiā referre. Reponere merita. Repēdere officia. Pēsare beneficiū. Remunerare beneficiū. Remetiri beneficiū. Reddere beneficium. Persoluere beneficiū. Respōdere meritis. Par esse beneficiis acceptis. Efficiā ut tuū in me officiū ad te nō sine fœnore redeat. Fœneratum hoc beneficiū tibi pulchrè dices. Dispeream, nisi beneficiū istud tibi cōduplicauerit. Statim regerere beneficium, est nolentis debere. Hoc non est referre beneficiū, sed refutare. Certemus mutuis inter nos officiis. Beneficium ultro citroq; cōmeare debet. Cum fœnore reponendum quod acceperis. Quisquis gratè minus accepit, iam gratiam retulit. Retaliare iniuriam in malam partē Respōdere malefactis. Reponere iniuriam. Pensare, Remetiri, Referre ac ferme omnia, et in malā partē poßunt

accipi. Inuenitur & retaliare apud Gelliũ, in bonã partẽ: neq; natura uocis refragatur, id tamẽ est inusitatius.

Originis verba. Cap. LXXXV.

HAud dubito, quin hæc ab amore quodã in me singulari proficiscantur. Vniuersum hoc malorum agmẽ è bello nobis natũ est. Hinc omnis illa simultas inter eos orta est. Tu malorum omnium autor. Cupiditas pecuniæ uitiorum omnium parens. Inuidia totius huius odii seminariũ fuit. Natura nobis paruulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba uenit. Hĩc fluxit. Hinc manat omne quo beati reddimur. Horat. Græco fonte cadũt. Hinc scatet omnis illa uitiorũ colluuies. His fontibus totus ille tumultus rerũ extitit. Hinc surgũt odia. Hinc lites ꝓueniũt. Hinc ueniunt iurgia. Ab his exordijs. Romana nobilitas ducitur. Oĩum magnarũ rerum à dijs ĩmortalibus principia ducuntur, dixit M. T. in Vatiniũ. Regibus ortus. Roma oriundus. Atauis edite regibus. Maximis ꝓgnatus ducibus. Sate sanguine diuũ. Ex his pullulãt odia. Gliscunt ĩuidiæ. Subnascitur simultas. Fruticãtur dißidia. Syluescunt factiones. Illa è Philosophorum fontibus haurienda. Reliqua è poëtis petenda.

Pensandi. CAP. LXXXVI.

QVod corporis uiribus deest id ĩgenij donis exæqua. Qđ corporis formæ detractũ, ẽ id animi dotibus natura pẽsauit. Tu opulẽtior, nos eru ditiores, atq; ita tecũ paria fecimus. Absentiã nostrã crebris literis sarciamus. Quod hactenus cessatũ ẽ, id oportet diligẽtia recuperare. Quod illius stultitia peccatum est id tua sapiẽtia restituas oportet. Quod illius inscitia

admissum, id oportet, ut tua prudentia redimas. Supplendum diligẽtia, quod ingenio deest. Quod corpori detractum, id ingenij dotibus accessit. Studio reponendum, quod negligentia prӕteritũ est. Quod ademptum est fortunӕ, id ingenij dotibus additum est. Quantum corporis uiribus deest, tãtum animi uirtutibus superest. Natura quod alibi d'trahit, alibi reddit. Quod suis eripit, hoc hospitibus accumulat. Ouidius: Ingenio formӕ damna repẽdo meӕ. Famӕ dispendium, pecuniӕ cõpendio resarcit. Famӕ iacturam pecuniario lucro solatur.

Aptitudinis formulę. Cap LXXXVII.

QVӕre uxorem aptã tuis moribus, aptã ad tuos mores. Amicum delige tuis moribus appositũ, accõmodatũ. uel, ad tuos mores. Amicũ delige, qui tuis moribus, uel ad tuos mores conueniat. Nõ est natura cõpositus ad artem poëticam. Ostentationi compositum, dixit Fabius, pro eo quod est, ad ostentationem paratũ. Idem: Iuri magis an ӕquo sit appositus, id est, propensior ad ius, an ad ӕquitatem. Rursus idem, Constatq; rebus ad faciendã fidem appositis. Ad Mathematica uidetur esse ꝓpẽsior. Vir maximis rebus, uel ad maximas res natus. Vir factus ad huius nequitiã. Ad huius mores factus, fictus, sculptus esse uidetur. Adeò ad huius mores quadrat. Oratio nõ ẽ naturӕ cõsentanea. Facta nõ respondent orationi. Hӕc non competunt in senem. Hӕc non competunt uiro graui. Non hӕret in. Catonem huiuscemodi crimen. Nõ consentiunt tui mores cum huius moribus. Non cõcinunt tua, atq; huius studia. Non concordat huius institutum cum tuo. Concinnus transitus,

Concin

Concinna digreßio. Iſta non cohærent, non conſiſtunt. Nō cadit in ſapientem animi perturbatio. Non *recipit tua ſimplicitas adulationis ſuſpicionem.* Non *congruunt literæ cum ſtudio pecuniæ.* Non *bene conueniunt, nec in una ſede morantur* Maieſtas *&* amor.

Ablegandi uerba. Cap. LXXXVIII.

H*Ic mihi eſt ablegandus aliquò.* Puerū hūc prius *amanda quopiā.* Hunc Argum *aliquò, ſi* potes, *amolire,* Non *poſſum hunc amouere quopiam.* Ego *hunc neq; uti amittam à me, neq; ut retineam, ſcio.* Non *poſſum memet ex hoc grege nebulonum excutere.* Hic *utcunque eſt extrudendus aliquò.*

Proficiſcendi. Cap. LXXXIX.

R*Vs hinc abeo.* Rus *hinc cōcedo.* Diſcedo, *abſcedo decedo,* Galliam *repeto, inde* Britaniā *aditurus.* In Italiā *iter inſtituit.* Tū Neapolim *cogitabā.* Apparas *iter.* Adornas *profectionē.* Componis *ſarcinas.* In *greſſus eſt uiā,* Quò *paras proficiſci?* Quò *paras profectionem?* Quò *tēdis?* Quò *te* Mæri *pedes?* Quò *tenetis iter?* Quonam *iter eſt?* Rus *me cōfero.* Domum *me recipio.* Domū *reuertor.* Certū *eſt in patriā reuolare.* Certum *eſt ueteres amicos reuiſere.* Redde *te patriæ.* Fac *recurras in patriā.* Reſtitue *te tuis.* Fac *te quā primùm reducem uideamus.* Ad *rem inutile eſt ſubinde mouere caſtra.* Haud *temere diteſcunt, qui crebro uertunt ſolū.*

Conatus. Cap. XC.

D*A operā ut cōualeſcas.* Cura *ut reualeſcas.* Enitere, *ut cū parētibus in gratiā redeas.* Adnitere *totis neruis, ut in uirum tuo genere dignū euadas.* Illud

totis uiribus agito, ut parentũ expectationi facias satis. Pro uirili conatus sum. Pro mea uirili. Pro uiribus. Hoc unũ stude, ut te in regis beneuolentiã insinues. Literis incũbas. In hæc studia incũbite. Ad id eluctare. Ad hoc inuigila. Efficies, si modò aduigilaris. Vigilandũ est, qui sua negotia uelit tempori conficere. Manibus pedibusq; connitere. Id unum elaborat. Eò uelis, equisq; contendit. Huc uelis remisq; festinat. Horat. Hoc studiũ parui properemus et ampli. Vt doctus euadas, dies noctibus continua. In ea re uehementer est sudatum. In id plurimum laboris exhaustum, exantlatum. Rem per difficilem conamur. Rem arduam molimur. Summo nixu. Summa ope. Summa ui. Quantum potes adlabora. Pecuniæ caussa nihil non tum facit, tum patitur.

Explicandi & Implicandi. CAP. XCI.

VBi his malis emersero. Vbi his turbis memet extricauero. Vbi ex his negotijs me expediuero. Cũ ex his negotiorũ exiero labyrinthis. Simul atq; his me tumultibus exoluero. Vbi his è nugis memet excussero. Si quando licebit memet ex his negotiorum fluctibus emoliri. Si licebit ab his curis discedere. Si continget liberari, leuari. Si qñ ab ijs negotijs meipsum uĩdicauero, asseruero, absoluero. Vbi ex ijs malis eluctatus fuero. Vbi ex his calamitatibus enataro. Implicitus malis. Inuolutus negotijs. Districtus curis, Occupatus negotijs. Distẽtus, Distẽdi, Distineri negotijs. Distorqueri curis. Immersus, obrutus, optus negotijs. Intricatus, Impeditus. Illigatus, Obuĩctus, Dispũctus, Obseptus, Oneratus negocijs, oppressus, oppletus. Tot me res circũuallant. Tot me

pericula circunstant, circunsistunt, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt, urgent.

Verba finis, seu propositi. CAP. XCII.

STOici in una uirtute summum bonum constituunt. Epicurus felicitatem uoluptate metitur. Peripatetici usu uirtutis beatitudinē definiunt. Herillus ī sciētia summum bonum collocat. Quidā in indolentia boni finem posuerunt. Est qui in pecunia felicitatem sitam esse existimet. Maxima pars hominū spectat utilitatem. Pauci sibi proponunt honestum. Huc omnes conatu, tui spectāt, ut ditescas. Huc respicis, huc tēdis. Omnes spes meas in te uno fixi. Quidā famæ seruiunt. Alij lucri rationem habent. Hic uoluptatē ubiq; sequitur. Ille captat gloriā. Hic ad priuatam utilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia sunt cōferenda. Huc omnia illa pertinent, spectāt. Horat. Quorsum hæc tam putida tendunt? In hoc etiam popularem laudem petit. Admirationem Aristoteles maximè petendam putat. Illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium uoluptatem. Negotiatorum unicus scopus est pecunia.

Qua est impudentia. CAP. XCIII.

SI crimen illi palàm obijcias, sat scio qua est ĩpudentia, Vel, Cuius est ĩpudentiæ, Vel, ea est hominis impudentia, inficias ibit. Vel sic, Sat scio, ut est ĩpudēs, ĩficias ibit. Vel sic, Sat scio, pro solita sua impudētia ĩficiabitur. Quanquā hoc postremum minus habere uehemētie uidetur. Adeo est impudēs ut mox sit ĩficiaturus. Vt nūc sunt mores, id est pro huius seculi moribus. Vt est barbarorum ingenium, id est, pro cōditione barbarici ingenij.

Quam ut. Quàm qui. Cap. XCIIII.

VIr melior est, quã q uelit mẽtiri: simplicior quã q possit. Superbior ẽ, quã ut uelit doceri. Stupidior, quam ut possit discere. Adeò pauper est, ut nec obulum habeat. Adeo ignauus, ut malit inedia perire, quam artem discere. Sic de me meritus es, ut tibi succẽsere nõ debeã. Sic mihi charus, ut irasci, ne si uelim quidẽ, possĩ. Melius de me meritus, es, quã ut tibi possim succensere.

Bene est. Cap. XCV.

BEne res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optimo in loco res est. Peiore in loco res esse nõ potest. Quonam in statu res sunt tuæ?

Mea sententia. Cap: XCVI.

MEa quidẽ sententia. Pro mea quidẽ sentẽtia. Vt ego quidẽ sentio. Vt mea fert opinio. Meo quidem animo. Plautinum. Meo iudicio. Vt mihi quidem uidetur. Ni fallor. Si quid iudico. Meo quidem suffragio Mar. Tul. uicit Demosthenem. Tuo calculo uictus est.

Plus, & Plusquàm.

Audiui plus milies. Audiui plusquã milies, Calesces plus satis, plusquã satis. Huiusmodi orationes oẽs bifariã proferũtur in aduerbijs ac nominibus, ĩ uerbis nõ itidem. Sapit plus, quàm expedit. Mulier plus, quàm decet erudita. Plus quã necesse est facũda. Rursum uixit annos plures, quam decem, uel plures decẽ. Plus quingẽtos colaphos infregit mihi. Plus quã quingentos, plures quĩgẽtis. Amplius quadraginta dixit, Suetonius. Hoc igitur orationis genus q̃drifariã effertur. Amplius & nõ am-

plius interdum præponitur, ĩterdum ſubijcitur, interdũ interſeritur. M. Tul. Cũ enim Syracuſis amplius cẽtum ciues Romani cognoſcerent, id eſt, plures quam centum Cæſar, Amplius horas quatuor fortißime pugnauerunt. Põpeius. L. Domitio, Nõ amplius quatuordecim cohortes. Luceriam coegi, Hic præponitur. Teren. Sexaginta annos natus es, ut conijcio, et eo amplius. M. T. Laodiceæ uiginti põdo, paulo amplius. Hic ſubijcitur. Vergil. Treis pateat cœli ſpatium nõ amplius ulnas. Hic ĩterſeritur. Eodẽ ferme modo uſurpatur Plus. Cic. ꝓ P. Quintio: Ac tecum plus anno uixit in Gallia. Idem ꝓ Planco, Sed nõ plus duobus aut tribus mẽſibus. Hic præponitur. Teren. Dies triginta aut plus eo, in naui fui. Hic ĩ medio ponitur. Cẽtũ deſiderati ſunt, aut plus eo. Hic poſt ponitur. Hũc igitur ſermonẽ ita uaries licebit. Amplius ducenti deſiderati ſunt. Ducẽti et eo amplius deſiderati ſunt. Ducenti deſiderati ſunt, et eo amplius. Deſiderati ſunt plus, quã ducenti. Deſiderati ſunt plures ducentis.

Ad ſummum. Vt minimum.

Semel hominem ſalutaui, ut ad ſummum bis. Vt multum. Vt plurimum. Non minus. Saltem. Vt minimũ. Vt minimum dicam. Non amplius, cum plurimum, quàm ſeptem horas dormiebat. Ita. Suetonius.

Morem gerendi. Cap. XCVII.

MOs gerendus eſt patri. Morigerandum eſt patri. Obſequẽdum eſt patri. Patri obſecũdãdũ. Patri cõcedẽdum. Inſeruiendum. Obſeruiendũ paternis moribus. Accõmoda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempus. Attempera te moribus omnium.

Rogandi. CAP. XCVIII.

MAiorẽ in modũ te rogo. Etiam atque etiã oro. Obsecro te atque obtestor. Illud unum abs te magnopere peto, contendoq;. Illud à me uehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis conuitijs. Implorauit opes hominis. Eblanditus est fauorem. Exambijt reperitur apud quosdã. Extorsit potius, quã exorauit. At istud poscere est, nõ rogare. Flagitabant uerius quã orabant.

Ignoscendi. CAP. XCIX.

REmisere mulctã. Hanc unam ignosce culpã. Remisit offensam. Cõdonamus admissum. Terẽ. Cõdonamus argentum, quod habes. Sallust. Condonare creditum. Da ueniã iuuenilibus erratis. Iurisiurãdi gratiã facere pupillus non potest: Est in Pandectis. Item apud Sallustium, Cæterum Boccho, quoniam pœnitet, delicti gratiam facit. Item Suetonius: Cõiurandi gratiã fecit. Ad quædam uitia conuenit conniuere.

Abrogandi. CAP. C.

REscindere cõuenta. Abrogare legẽ. Abdicare legẽ. Antiquare, abolere legẽ. Obsolescere neutrũ. Sustollere legẽ. Iritare pacta. In integrũ restituere. Mutare pacta. Obliterare legẽ. Hæc lex abijt ĩ desuetudinẽ. Exolescere metũ dominorũ dixit Plinius in epistolis, ꝓ extingui, atq; intercidere. Nusquam tui beneficij memoria apud me ĩtermorietur. Deposuit imperium. Abdicauit magistratũ. Abdicatus à magistratu dixit Sallustius.

Ornandi. CAP. CI.

COmere, expolire, ꝑpolire, exornare, uenustare, picturare, honestare. Pigmẽta, flosculi, lecythi,

Veneres, uenustas, lepos, nitor, gratia, decus. Lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci phalerae, dignitas, cultus, polities.

Inter coenam. Cap. CII.

INter coenam, Suetonius et Seneca. Inter coenandũ. Super coenã. Coenãtibus nobis. In coena idẽ efficiũt. Inter iocum: Suetonius. Inter iocãdum. Sic inter cõuentum, pro in conuentu dixit Suetonius, et inter poenam pro inter puniendũ. Per iocum. Inter pocula. Inter potãdũ.

Post coenam. Cap. CIII.

POst coenã. A coena. Sub coenã. Nã sub significat et paulò antè, uel ꝓtinus pòst. Ci. Sub haec lectae sũt tuae literae: id est, pòst haec. A tuo reditu. Post tuũ reditũ.

Similitudinis. Cap. CIIII.

ESt et diuersarũ rerum quaedã interse similitudo, affinitas, cognatio, uicinia. His finitima sunt illa. His confinia sunt illa. Simiae figura multum ad hominis formã accedit. Puro tamen fonti quàm flumini propior. Non multum à tuis moribus haec abludit imago. Huc alludit illa. Terentiana sententia. Virgilianam dictionem aemulatur, exprimit, refert. Haud multum abest, dißidet, discrepat à tuis moribus. Ab hac ratione nõ multum abhorret Fabius. Eiusdem generis est et illud. Eiusdẽ farinae, puerbialiter. Eiusdem notae. Eiusdem claßis. Mei loci atq; ordinis hominem. Ex aliquo circulo dixit Cicero. E sinu suo, pro è suis familiaribus dixit Cicero et Plutarchus. Ex eo numero est. Ex illo cõuentu quadruplatorũ dixit: M. Tul. in Verr. 4. E suis gregalibus dixit idem. Sub hac facie latet adulatio. Plerũq; uitia uirtutis ꝑsonã

induunt, ac uirtutis ſimulachrum repræſentant. Sub uirtutis ſpecie, uirtutis titulo, uirtutis prætextu. Sub imagine pietatis. Sub umbra pietatis. Patrē ore refert. Parentē moribus exprimit. Patruū nomine reddit. Auum uoce repreſentat. Patronum imitatur oculis. Amitam nulla re prorſus exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules. Faciē mentita Lyciſcæ. Formata in admirationem: id eſt ſimulās ſe admirari. Sueton. Vultu ad hilaritatē cōpoſito. Prætexere, præ ſe ferre. Ante ſe gerit. Effigie pietatis. Diſsimilis huic et huius. Non abſimilis facie Tyberio. Apud eundem eſt adſimilis, pro ſimilis.

Mutui. Cap. CV.

MVtuū dare. Mutuo dare. Mutuare. Cōmodato dare. Cōmodare. Vtendum dare. Vtendū accipere. Accepit uſurariam, Plautus. Opera commodatitia præſtat operas mutuas. Mutuum muli ſcabunt.

Fallendi. Cap. CVI.

IMpoſuimus Reipub. Feſellit nos. Decepit, circunuenit adoleſcentem. Circunſcripſit, circunduxit apud Iureconſultos. Verba dare mihi difficile eſt. Si ſenſeris eos fucum uelle facere. Impoſturam fecit, et paſſus eſt. Deluſit. Eluſit. Fruſtratus eſt nos ſperato lucro. Nō te fraudabo debita gloria. Technæ, doli, fuci, præſtigiæ, uafricies, uerſutia. aſtus, aſtutia fraus. Os mihi ſublitum eſt. In fraudem illexit, pellexit. Arte me tractauit. Dolo mecum egit. In ſpecie dixit M. Tullius, Præclara claſsis ī ſpecie, ſed inops, et īfirma. Quod ſi mea fiat captione. Abſit omnis captio. M. T. Quur igitur uos inducitis in eas captiones, quas nunquam explicetis?

Est amicus. CAP. CVII.

VTor patre familiariter. Est mihi cū illo arctissima necessitudo. Sū illi summa familiaritate cōiunctus. Sū illi amicus. Sūma mihi cū illo familiaritas intercedit. Multus mihi cū hoīe quōdam usus fuit. Mutua quædā beneuolētia iā pridē īter nos est. Sallu. Impator Iugurthā in amicis habebat: id est, ī amicorum numero.

Sperandi. CAP. CVIII.

SPero fore. Nōnulla spes est fore. Venio in spem. Vocor in spem. Erectus ī spem. Cōcipio spē de te optimam. Nōnulla me spes habet. Maxima teneor spe. Magna me spes tenet. Adducor in spem. Nonnulla me spes cepit. Spei nonnihil affulsit, arridet, blanditur. Omnia summa mihi de te promitto, Is est de quo tibi possis oīa polliceri boni uri officia, Nihil mediocre de te tui ciues expectant, Inijcere spem, Solicitare spe, Ostendere spem, Ostendit. futurū: Ducimur spe, Lactamur spe. Ad Comœdiæ gratiam Latini ne aspirarunt quidem. M. Tul. Ad eam laudem, quam uolumus, aspirare nō possunt. Sallu. Vt omnia bona in spe haberet: id est, nihil non speraret,

Ad verbum. CAP. CIX.

AD uerbum edidicit. Quem locum ad literam subieci. Fabius: Eius uerba subieci. p quo uulgò dicunt In forma Ipsa hominis uerba tibi reddam.

Ειρωνικως. CAP. CX.

HEus bone uir. Scilicet is superis labor est. Is nunc, si Dij placet, nos docebit, qui nihil unquā dedicit ipse. O mirum amicum. Mira uerò militi quæ placeant. Sanè uerò. Quasi uerò.

Extrahere diem. CAP. CXI.

SIc ille dies extractus est. Hoc agebāt, ut dies eximeretur. Ducere tempus. Terere tempus. Ducere bellum. Iam dies excesserat.

Paratum ac facile. CAP. CXII.

PAratum, Prōptum, In promptu, in pcinctu. Procliue, in pcliui. Obuium, expositum, exprōptum. In numerato habere. In statione, Ad manum, Ex tempore, Ex temporarium. Extemporaneum.

Depellendi. CAP. CXIII.

DEprecari īuidiā. Deprecari culpā. Depellerē crimē. Auersarij, abominari, reijcere, refellere negare, īficiari, īficias ire, ppulsare, pfligare, amoliri. Vergil. Dij meliora pijs. Quod Deus auertat. Diui phibeāt.

Agnoscendi. CAP. CXIIII.

AGnouit hæreditatē. Agnoscit crimen. Accipio cōditionem. Admitte testamentum. Adijt testamentum. Vt admirationem etiam plausu confiteretur. Amorem re testatus est. Odium & uultu præ se fert. Morbum incessu uultuq; fatetur.

Ab adulescentia. CAP. CXV.

IAm inde à puero. Ab adulescentia. A'teneris unguiculis. Sic à pueris æssueti sunt. Teren. Vsq; à pueris curaui ambos. Idem, Mihi magna cum eo iā inde usq; à pueritia semper fuit familiaritas. Varro: Iā inde à cunabulis. Liuius: Inde ab īcunabulis imbutus odio tribunorum. A'rudibus annis. A'prima pueritia. Ab ipso uitæ exordio. Ab ipso uitæ limine. Ab incunabulis. Cum ipso nutri cis lacte sugimus errorem. Ab ipsis crepundijs.

Accurate. CAP CXVI.

ACcurate, exacte, elaborate, ad unguē, ad amussī, examussim, amussatī, examussatī, ad ppendiculum, summa cura. Exquisite, conquisite, circunspecte, attente. Cōsideratus, p attentus dixit Cicero. Idem dixit, ad ppendiculum exigere. Sagaciter peruestigauit, apud eundem. Item diuinitus dicta, pro egregie. Preßius agamus, M. Tul. de finib. 4. Idem, Nunc cominus agamus.

Perficiendi. CAP. CXVII.

ABsoluit, pfecit. Exegi monumentum. Finem imposui. Finem dicendi faciām. Finijt. Summam manum imposuit. Ad umbilicum duxit. Fastigium imponere. Colophonem addere. Supremam addidit manum. Extremum actum addere. Fabulā uitæ peregit. Exacta ætate. Ad metam usq; perduxit. peregit fabulam, depuduit. Desultauit canticum; Sueton. Depugnatum est, pdoluit, deferbuit. Vita defunctus est. Desiit artem.

Committendi. CAP. CXVIII.

LEges inter se colliduntur euentu. Vt non cōpositi melius cum Bytho Bacchius. Quis te cum isto cōmisit homine? Concertasti cum hero. Conferre pedem. Conserere manum. Congredi cum uiro, confligere, colluctare, conflictari.

Amandi. CAP. CXIX.

VNicè te diligit. Amat effusißimè. Charißimum habet. Admirāda q̃dā charitate psequitur, Fama nihil habet antiquius. Nō amat modò, uerumetiam obseruat. Singulari beneuolētia psequitur. Animo toto te cōplectitur. Oculis atq; animo fert hominem. Corydon

ardebat Alexim. Deperibat uirginem. Deperibat ĩ uirginem. Perdite amat. Deperdita amore. Suetonius: Flagrat amore tui. Amantißimus est tui. Tui, tuorumq; est obseruantißimus. Studiosißimus est tui. Tui cupientißimus. Ex animo tibi bene uult. Bene cupit tibi. Hunc unũ habet in delicijs, habet in oblectamentis. Nõ perinde illi affectus erat, dixit Suetonius, ꝑ eo quod est, non perinde diligebat. Idem dixit, pronior Dolabellæ, ꝑ eo quod erat, in illum propensior. Sic omnia tua exosculatur, id est, sic amat.

Cupiendi. CAP. CXX.

LAudis auidus. Laudis auarus. Auens gloriæ. Cupiens famæ. Tui sitientißimus. Famelicus gloriæ Sitit famam. Sitit aurum. Esurientißimus laudis. Mira gloriæ fames habet hominem. Ambit honores. Nullius rei quàm laudis ambitiosior. Priuati cõmodi studiosus. Alieni appetens. Appetens laudis. Eloquentiæ candidatus. Inhiat lucris. Imminet exitio uir cõiugis, illa mariti. Gestio uidere hominem. Prurit illi tergum.

Male precandi vrba. CAP. CXXI.

QVoties caput tuũ diris deuouit. Execratus est tũ sese, tum suos omneis. Vt te dij ꝑdãt. Abi in malã rẽ, in maximum malum, in crucẽ. Dij te eradicent. Dij tibi factis dignum tuis supplicium dent. Dij mentẽ tibi dẽt tuã. βάλλ' ἐς κόρακας, Græcis est usitatißimum. Quæ res illi uertat male. In morbo cõsumat, ꝓuerbialiter. Plaut. Capiti uestro istud quidem. Vergil. Dij capiti ipsius, generiq; reseruent. Cic. Quod illorum capiti sit. Idem: Dij sint irati huiusmodi Græco.

Pollicendi. CAP. CXXII.

NEscio quid magni promittunt sydera. Magnificè pollicentur amantes. Promißis ductat hominē. Pollicitis diues quilibet esse potest. Caue fidas huiusmodi pollicitationibus. Spōdeo futurum. Despōdeo, Spōde, noxa præstò ē. Ego tibi huius nomine fideiubeo. Recipio tibi facturum hunc. Recipio ad me. Sallust. In se recipiunt. Hoc tibi meo periculo ꝓmitto. Ita mihi stipulāti pactus ē. Littoribus nostris ancora pacta tua est. Do fidem futurum. Cōfirmo futurum. Fidem suā interposuit. Clodio Tyberius ea lege cœnam condixit, id est, ꝓmisit se uenire ad cœnam: apud Suetonium. M. Tul. Nam quum mihi condixisset, cœnauit apud me. Prisci lingua nuncupatum dicebant, quod esset ore promissum, ac uerbis expreßis. M. Tul. in Officijs, Nā quum ex XII. tabulis satis esset ea præstare, quæ essent lingua nūcupata. Vouemus quod Deo pollicemur. Catullus, At non hæc quōdā blando ꝓmissa dedisti. Sallust. Quem illi casu oblatum promißis onerat. Dare ꝓmissa. Quum hic esses, longe alia promissa dedisti. Solicitat ingentibus promissis. Spes amplißimas ostendit. Veterum prouerbiis χρυσολόγοι ac dosones dicti, qui multa pollicerentur.

Principatus. CAP. CXXIII.

ESt copiosum dicendi genus, in quo Cicero principatū obtinet. Breue in quo Sallustius regnat. Subtile in quo nominatur Hortēsius. Floridū, in quo primas tenet Plinius. Variū, ī quo præcipuus est Hieronymus. Graue, in quo princeps est Seneca. Festiuum, in quo singularis est Martialis. Simplex, in quo primus est Terē-

tius. Acutum ĩ quo præcellit Quintilianus. Suaue, ĩ quo uicit Statius. Antiquũ, ĩ quo nulli secundus est Cato. Inaffectatum, ĩ quo nulli cedit, nullo inferior est, nemine posterior ē Cæsar. Huius negotij uelut antesignanus, dux, uexillifer, signifer extitisti. κορυφαῖος, Græci. Homerus omnes procul à se reliquit. Omnes à tergo reliquit. Lõgo ĩteruallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecellit. In literis Græcanicis palmam tenet. Eloquentiæ M. Tullius arcem tenet. Primã laudem obtinet. Primum locum obtinet: Præmia prima feres.

Ludorum. CAP. CXXIIII.

MVnera gladiatoria populo exhibuit. Edidit Circenses. Fecit ludos scenicos: apud Suetonium in Caligula. Cõmisit & subitos: apud eundem: Præter consuetudinem musicum agona commisit: in Nerone Claudio. Dedit populo centum gladiatorum paria. Centum camelos produxit.

Agere delectum. CAP. CXXV.

HAbuit delectum. Agere delectum. Delectibus undique acerbißimè actis. Cogere exercitum. Cõtrahere copias. Cõscribere exercitum. Parare manum. Comparare uim militum. Collectis copijs.

Adimendi honorem. CAP. CXXVI.

DEposuit dictaturã. Amotus est cõsulatu. Abrogatũ est illi ĩperium. Adẽptum ĩperium. Abdicauit se magistratu: Sueton. Priuauit honore: apud eundẽ. Redactus est in ordinem. Multos coëgit in ordinem, hoc est, priuatos reddit. Mißionẽ petijt. Rude donatus est. Dimisit cum ignominia. Exauctorauit totam legionem.

Persuadendi. CAP. CXXVII.

FEcit mihi lacrymis penitẽti.æ fidẽ. Lacrymis mihi ꝑsuasit sese facti pœnitere. Lacrymæ mihi ꝑsuaserunt illum pœnitere facti. Lacrymis effecit, ut crediderim illum pœnitere. Adduxit, ꝑtraxit, pellexit, perpulit me in suã sententiã. Coactus est uerius quàm persuasus.

Inferendi seu ratiocinandi. CAP. CXXVIII.

QVod animal est, idẽ corpus sit necesse est, Qđ autem corpus est, nõ statim et animal. Is pauꝑ est, qui plurimũ cupit. Porrò quò quisq; magis abundat opibus, hòc est opum appetentior. Igitur ditißimus quisq; pauperrimus sit necesse est. Si Deus est animus, animi puritate, nõ uictimis corporeis eum conuenit colere. Cum animus sit corpore prestãtior, uirtutes autem animi sint poßeßiones, pecuniæ corporis, cõsentaneum est uirtutes pecunijs anteponendas esse. In quẽ cadit misereri, in eundem cadit inuidere: Nõ cadit autem inuidere ĩ sapientẽ: ergo ne misereri quidem. Ipse sibi utilis esse nequit, & uobis erit usui? Felix nõ est, cui multa desunt, Atqui diuitibus desunt plurima, Quî poßunt igitur diuites esse felices? Solum bonum uirtus, nã id demũ bonum est, quo nemo male potest uti, Virtute nemo male uti potest, Bonum est ergo uirtus. Bonum est uirtus, ut qua nemo male uti potest. An bonum pecunia, qua quisque potest male uti? I nunc, inferendi uim habet, sed uelut cum exprobratione. I nũc, argentum, marmor uetus, &c. Quæ cum ita sint, quis audeat inficias ire? Hoc cũ sic habeat, an non dedisti damnum? Vtrum damnum dedisti, an non? Et dubitamus adhuc?

Nil nisi. Cap. CXXIX

NIl nisi poëta es. Nil aliud es nisi poëta. Nil aliud quã poëta es. Tantũ poëta es. Poëta es, præterea nihil. Nihil es præterquã poëta. Nisi poëta esses, nihil esses. Nil aliud quàm flebat, pro tantum flebat, apud Fabium: sed apud Suetonium frequentius: Nihil aliud quàm uectabatur. Idem: Nihil amplius quàm monuit. Cui contrarium est, Non tantum osculatus est.

Laudandi ac Vituperandi. Cap. CXXX.

NOn omnes probabũt istud consiliũ, culpabunt plurimi. Animũ insimulabunt nonnulli. Nemo mihi uitio uerterit. Terẽ. Nunc quam rẽ uitio dẽt, quæso animaduertite. Dare crimini dixit M. Tullius ĩ Bruto, Istud uitupio dabunt oẽs. Tu tibi laudi ducis. Gloriæ tibi tribuis. Honori putas fore, at oẽs dedecori dabunt, probro dabunt, criminabũtur, damnabunt, reprehendẽt, improbabunt, suggillabũt, taxabunt, notabunt. Atro calculo notabunt. Sallustius. Quoniam adeo Syllam non pœnitet, ut et facta in gloria numeret. Album addere calculum. Subscribere sententiæ. Suffragari, refragari, laudibus ferre. Ad cœlum ferre, Horat. In cœlũ ferre, Cice. Laudibus uexit, apud Plinium in epistolis. Scis uitio nigrum præfigere Theta: Auaritiæ singulos increpãs, Suetonius. Tibi malũ imputabitur. Tibi feretur acceptũ. Tu fueris in crimine. Tam est in uitio qui deserit amicum in periculo quam qui prodit. Sic M. Tul. In te residet facti suspicio. In te redundabit. In te cudetur hæc faba, prouerbialiter. Male audies apud omnes, q̃ hactenus audisti bene. Catullus: Quisquis ẽ meliore nota. Vir pessime notæ

M. Tul.

M. Tull. Homo nullo numero. Nihil illo contemptius. Item, Vir primæ notæ. Vir extremæ notæ. Homo quintæ claßis. Homo ultimæ ſortis. Homo bonæ frugis, ſiue bonæ frugi. Aut abſolute, homo frugi.

Summæ. CAP. CXXXI.

AD ſummã, dixit Horatius. In ſumma. Vt ſummatim dicã. Deniq;, demũ, poſtremò. Breuiter. Vt ſemel dicã. Vt ſemel finiã. Dicã in genere. Rẽ omnẽ uerbo cõplectar. Quid quæris? pro denique, Ciceronianum eſt. Quid multa? Quid multis moror? Dicã uniuerſim. In uniuerſum habeo quod reſpondeam. Dicam uerbo. Ad ultimum pro deniq; dixit Q. Curtius, et eodem ſenſus Suetonius dixit ultimò: ad extremum, Cicero.

Perdendæ operæ CAP. CXXXII.

LVſit operã. Luditur opera. Opera et impẽſa perijt. Fruſtra ego hãc operã ſumo. Nihil agis. Laterẽ lauas. Actũ ago. Actã rem agis. In ſyluã fers ligna. Reliquaq; prouerbia, quibus inanis opera ſignificatur.

Fructus. CAP. CXXXIII.

MAgnũ ex ea re fructũ retulit. Cepit emolumẽtum. Lucrum reportauit. Senſit cõmodũ. Cõmoditatem demeſſuit. Collegit utilitatem. Frugem accepit. Lucrum fecit. Compendium parauit. Ea res illi frugifera fuit, fuit emolumento, fuit commodo, fuit uſui. Ex ea legatione meſſem opimam meſſuit.

Impudentiæ. CAP. CXXXIIII.

NIhil pudet. Depuduit. Depuditũ ẽ Dedidicit pudorẽ. Oblitus ẽ pudoris. Dedidicit pudeſcere, neſcit pudeſcere. Exuit pudorẽ. Per fricuit faciẽ. Perfri-

cuit frōtē. Nihil habet oris, nihil frōtis. Quo ore. Qua fronte. Affectandi, Cap. CXXXV.

AFfectata uerba. Affectatus ornatus. Ascitus ornatus. Ascititius decor. Fabius: Et gratiam rei nimia cooptatione consumpsimus. Cooptationem pro affectatione dixit. Captat laudem. Venatur gloriam, Aucupatur famam. Accersit sibi malum.

Ignorandi, aut contra. CAP. CXXXVI.

SCio. Non ignoro. Non me fugit. Non me latet. Non me præterit. Non sum nescius. Non me clā est. Quis nescit? Nemini dubium. Intelligo, uideo, sentio. Compertum habeo. Exploratū habeo. Perspectum habeo. Cognitum habeo. Non est obscurum mihi. Non me fallit. Sallu. Nec ea res me falsū habuit. Indoctus disci. Rudis horū malorum. Imperitus fallēdi. Ignarus ioci. Sallustianum.

Turpe est, & similia. CAP.: CXXXVII.

TVrpe est. Cum turpitudine coniunctum est. Laudabile est. Cum laude coniunctum est, Cum uitio coniunctum est. Vitio confine est. Non uacat uitio. Non caret uitio. Non abest à uitio. Periculosum. Cum periculo coniunctum. In uitio est. In probro est.

Quin, & vt non. CAP. CXXXVIII.

RVere illa nō poßūt, ut hæc nō eodē labefacta motu cōcidāt. Cic. pro Pōpeio: Quin hæc eodē labefacta motu cōcidant. Non potes studere opibus, ut animi trāquillitatē nō pdas. Nō potes quī pdas. Nō potest nisi pdas. Id quod, quod: Ita vt, vt. Ca. CXXXIX.

ID quòd pro quod, et Ita ut pro ut, frequens est apud Ciceronē. Ita ut facis. Id quod facis. Quod Idē facis

Amplificandi. CAP. CXL.

CEdendum erat hoſpiti, præſertim ſeni maxime ſeni. Pulſauit hoſpitem, eumq; ſenem, idq; ſenem, atq; hunc ſenem, atq; adeò ſenem.

Reciproca conſtructio quorundam. CAP. CXLI.

ERit humanitatis ueſtræ magnũ ciuiũ numerũ calamitate prohibere, Cicero. Prohibe infandos à nauibus ignes, Verg. Defendit capellas ab æſtu. Defendit æſtum capellis. Spargere humum folijs. Spargere folia humi. Sternere pallio lectum. Inſternere lecto pallium. Inſcripſit poculum literis. Inſcripſit poculo literas.

Non contentus. CAP. CXLII.

NOn cõtentus uictoria. Nõ cõtentus uiciſſe. Nõ ſat habeat uiciſſe, nõ ſat erat uiciſſe. Parũ erat uiciſſe, ni in uictos etiam ſæuiret. Nõ ſufficiebat uiciſſe. Pœnitebam rapinæ, niſi parentem quoq; ſpoliaſſet.

Satisfaciendi. CAP. CXLIII.

INterdũ nõ ſatisfacit Ciceroni Demoſthenes. Non implet aures Ciceronis Demoſthenes. Nõ reſpõdet optatis meis. Nõ facit ſatis hominũ de ſe expectationi. Tullius in demoſthene nõnunquã deſiderat aliquid. Nõ is es, quem expectarã. Non talis eſt, qualem uellem. Nõ nihil in te requiro adhuc. Nõ facit ad huius cupiditatẽ.

Impunitatis, aut contrà. CAP. CXLIIII.

OMnes plura habere cupimus, et tamẽ id nobis ĩpune ẽ. Haud ĩpune, feres Haud ĩpune feceris, nõ fuit illi fraudi magiſtratũ ꝓhibuiſſe ui. Sine fraude eſto. Se fraude dicebãt priſci. Nõ ſic auferes. Liui. Tulit, ne

cui fraudi seceßio esset, id ē, ut oībus eēt īpunitas. Mirabar hoc si sic abiret. Militē impunitate donauit. Nullū facinus impunitū esse oportet. Quò impunius dicax esset, dixit M. Tul. pro Quintio. Nullas pœnas dedit eius facti. Pœnas pendit. Tum pendere pœnas Cecropidæ iußi. Irrogare mulctam dixit Cic. Exemplū in illos editum. Persoluit, exoluit, luit, dependit. Nullum de eo sumptum supplicium. Ei facto nulla irrogata pœna. De tanto flagitio non est animaduersum. In omnes grauiter animaduersum. Exacta pœna. Opinor capite plectendū. Noxæ deditus est. Animaduersa flagitia, p punitis dixit Sueto. Nec ī deditos grauius cōsultū, Q. Curtius. In te cudetur hæc faba. Vnus depēdes pro oībus. Tergo lues.

Suadendi aut consulendi. Cap. CXLV.

ID ne estis autores mihi. Te autore suscepi negotiū. Tuo impulsu feci. Te impulsore feci. Tuo suasu. Tuo inductu, Cic. Te suasore, Te consultore, Tuo cōsilio. Abs te persuasus id feci. Tuo instinctu. Amorē in cōsiliū adhibuisse uideris. Tuo psuasu, Cicero. Te flagitatore suscepi negotiū. Tuo uerberatu eodem sensu dixit Q. Curtius.

Prudens. Cap. CXLVI.

PRudens fecit. Sciens fecit. De industria fecit. Studiose fecit. Data opera. Dedita opera fecit. Destinato fecit, dixit Seneca. Studio fecit. Consulto fecit. Consilio fecit. Contra, imprudens, nesciens fecit, per errorem errore factum est. Per imprudentiam. Peccaui inconsultè. Ex industria, pro de industria aliquoties dixit Quintilianus. Composito factum, ex composito, ex destinato, pro consulto, apud Suetonium est in Caligula.

Causę. CAP. CXLVII.

PLurimis de causis mihi tuæ literæ iucūdæ fuerūt. Duas ob res hominē odi. Multis modis tua mihi iucunda fuit epistola. Duobus nominibus es mihi charissimus. Duplici nomine. Duplici de causa tuis scriptis delector. Bis mihi iucunda fuit epistola tua. Multifariā me tuæ literæ delectarunt.

Dierum notatio. CAP. CXLVIII.

CAlēdis Ianuarijs Ad Calēdas Ianuarij, id ē, circiter eū diē. Sub idē tempus, ꝓ circiter idem tēpus aliquoties dixit Suetonius. Statis tēporibus. Stata uice ꝓ certis uicibus dixit Q. Curtius. Calendarū die. Nonis Ianuarij, Ad Nonas, Die nonarū, Idib. Maijs, Ad Idus Maij, Iduū Nouembriū die. Pridie Calendas, aut Calendarū: Pridie Nonas Maias, Pridie Nonarū. Pridie Idus, Pridie Iduū Nouēbriū. Postridie Calēdas Ianuarias, Vel, Quarto Nonas Ianuarias. Postridie Nonas Ianua. Vel, Octauo Idus Ian. Postridie Idus Ianuarij, Vel Decimonono Cal. Februarij. Præterea decimo Cal. Februarias, Vel, Ad decimū Calend. Februarij. Ad eundem modū de reliquis mensibus ac diebus dicendū.

De Numeralibus. CAP. CXLIX.

IN numeris illa uarietas est generalis, de addita aut omissa cōiunctione. Annos natus quatuor et uigīti. Annos natus uiginti quatuor. Annos natus centū et uiginti, centū uiginti, uiginti supra centū. Deinde ꝙ duos numeros prīcipali proximos uel cōposite, uel īcōposite efferre licet. Duodeuiginti pro Octodecim. Vndeuiginti pro Nouemdecī. Duodetriginta, undetrigīta, ac deinceps

consimiliter usque ad centum. Supra centum composite per adiectiuum, ut incõposite per aduerbium efferimus. Ducentos, bis centum. Trecentos, tercentum, atq; eodem modo usq; ad mille. Mille multiplicamus uel substantiue uel adiectiue cum aduerbio. Mille nummûm. Mille nummos. Bis mille nummos. Duo millia nummorum. Pergendumq́; cõsimili ratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnũquam eandem sententiã efferimus & per cardinalia, quæ uocãtur, et per ordinis numeralia. Annos natus uiginti. Annum egressus uigesimum. Annum excessit uigesimum. Annum agit primũ et uigesimum. Biennium est, quòd patriã non reuiserim. Tertius hic annus agitur quòd patriam nõ reuisi, siue cum nõ reuisi. Dic quotus esse uellis, id est, quot cõuiuas uelis. Hîc nõ ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributiuis pro simplicibus in carmine licet uti. Vbi uerò apponitur quippiam quod distributionẽ explicet, liberum est, uti uel distributiuis, uel cardinalibus. Quotãnis duo talenta capit. uel, Quotãnis bina talenta capit. In singula capita mille nũmûm distribuit, uel millenos nũmos. In diem uiuunt, qui uiuũt absq; solicitudine futuri. M. Tul. Qui in horã uiuerẽt: hoc est, ex tẽpore. In dies idem ualet, quod in singulos dies. Liuius: Senescit in dies, et mutatur in horas. Horatius In diẽ dixi, pro quotidie: Ille potẽs sui letusq́; deget, cui licet in diem dixisse uixi. Hic annotandũ quòd in coniunctione numeri maioris et minoris, pro uno aut primo licet ponere alterum. Cicero: Literas accepi tuas quas mihi Cornificius altero et uigesimo die reddidit: id est, uigesimo primo. Idẽ pro Milone: Centesima lux est

hæc ab interitu P. Clodij, & opinor altera: id est, centesimus primus dies. Item Liuius: Anno trigesimo altero quàm condita Roma erat: id est, trigesimo primo. Quin & citra talem coniunctionem. Alterum frequenter pro secundo ponitur. Cicero Vnum, alterum, tertium annum Saxa quiescebat. Similiter, unus & alter, pro unus & iterū unus. Vnus uel alter, pro unus uel duo. Rursus in aduerbijs semel atq; iterum, pro bis. Quoties aduerbio additur genitiuus, Sestertium, subaudiuntur, centies mille: ut, Decies sestertium, id est, decies centum millia sestertiorum.

Aduerbia temporis. Cap. CL.

TEmpus uixdum præteritum, per modò aduerbiū significamus: Paulò longius, per dudum, ac iandudum: Hoc etiam longius, per nuper & pridem: Longißimum, per olim & quondam. Futuri temporis hi sunt ordines. Mox aderit. Iam ueniet. Protinus, cōtinuo, ilico, extemplo, euestigio, tempus significant et hæc continenter insequens, sed ferè respondent ad præteritum, ut, Literis tuis is lectis, extēplo domū me cōtuli. Accepto hoc nuntio, euestigio me domum conieci. Olim respondent ad utrunque tempus, præteritum & futurum. Olim floruerūt Græci. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. Proximus item ad utrūque tempus refertur. Proximo anno strenue se gessit. In proximum annū summas copias parat. Proximis his diebus. Proximo mēse. Proxīo partu. Proximo bello. Nouissimus, p eo quod est nuperrimus, præteritū duntaxat respicit. Superiore āno, Superiore mense, Superiore bello, Supioribus diebus, dicimus de re

nuper, aut proximè acta. Itẽ paucis his diebus. Quinq; diebus, pro intra, siue post quinque dies dxit Horatius. Itidẽ Sallustius: Paucis diebus in Africam proficiscitur. Et Ante pauculos dies. Paucis pòst diebus. Post paucos dies. Aliquanto antè. Aliquanto pòst. Paulo, multo antè et pòst. Dein, deinde, deinceps, exinde. Sub hæc, utriusq; tẽporis rationẽ obtinet, id est, paulo ante, aut paulo pòst. T. Liuius: Secundum orationẽ prætoris murmur ortũ. Idem: Secundum hæc silentiũ fuit, id est, post hæc. Certi temporis significationẽ hæc habent, Hodie, heri, nudiustertius, nudiusquartus. Quĩto, sexto, septimo, octauo ab hinc die, hodie, cras, perendie, perendino die. Quarto ab hinc die, quinto, sexto, &c. Porrò uerbum additum, temporis discrimen facit. Septimo ab hinc die mecum cœnabat. Septimo ab hinc die istic me uidebis. M. Tul. Attico Me ab hinc annis amplius XXV. spopõdisse dicit. Idẽ: Quo tẽpore? Ab hinc annis quindecim. Durior fit hæc loquendi forma, per accusandi casum, præsertim quũ nõ significatur spatium temporis actionis continuæ. Quod genus est illud Terentianum: Ab hinc triennium ex Andro cõmigrauit huic uiciniæ. Neq; enim triennium cõsumpsit in migrãdo, sed triẽnium intercesserat inter relictum Andrum, et aditas Athenas. M. Tu. Quæstor C. Papirio consule fuisti ab hinc annos quatuordecim. Horatius: Scriptor ab hinc annos ꝙ centũ decidit. Mollius illud Ciceronis in Verrem: Horũ pater ab hinc duos et uiginti annos mortuus est. Nam mortuũ esse perpetuũ est. Hæc et aliter efferimus. Septimus hic dies est, quòd mecũ cœnauit. Annus ẽ, quod nullas à te literas accepi.

Multum temporis est, quòd nos non uisis. Diu est quòd nos non uisis. Seculum exisse mihi uidetur, ex quo nullas abs te literas accipio. Iandudum ætatem, pro iam admodum diu, per Hyperbolen dixit Terentius. Quidam uice τοῦ quòd, ponunt quum. Plautus: Iam biennium est quum ille mecum esse cœpit. M. Tullius: Multi anni sunt, quũ ille in ære meo est. Idem Vigesimus annus est, quũ omnes scelerati me petunt. Reperiuntur apud Ciceronẽ aliosq; ueteres & hæ loquendi formæ. Cato, Postridie, aut post diem tertium quàm lecta erit, id est, altero tertio'ue die post lectam. Idem, Post annum tertium quàm seueris, incendito. M. Tul. Postero die quàm illa erant acta. Cicero filius: Aliquandò uenerunt post diem quadragesimum & sextum, quàm à nobis discesserãt. Ascon. Pæd. Post annũ quàm pro Cornelio dixerat. Scæuola in Pãdectis. Post annos complures quàm fecit testamentum. Eadem est ratio de aduerbio siue præpositione Ante. Ascon. Pædianus: Ante sedecim annos quàm hæc dicta sunt. Mollius est hoc sermonis genus, eò quòd Post & Ante, uim obtinent comparatiui, quemadmodum secus, contra, aliter. Sine his autem durior est oratio, quàm tamen crebrò reperias apud T. Liuium: Lilybæum tertio die, quàm profectus inde erat, rediit. Item: Die uigesimo quẽ creatus erat, dictatura se abdicauit. Id ætatis erat, ut turpe sibi duceret discere. Nõ pudet te isthuc ætatis lasciuire? Hoc ætatis quum sim, non admodum timeo mortem. Plerãq; noctem studet. Sallustius: Crebris ignibus factis plerunq; noctis barbari suo more lætari, id est magnam noctis partem.

Annumerandi. CAP. CLI.

IN deos relatus, in numerum deorum relatus est. Horatius: Inter quos referendus erit. Ascribe me ĩ numerũ tuorum. Ascribe me tuis amicis. Ascribito me inter amicos tuos. Veteribus annumerãdus. Inter summos annumerãdus. Inter primos cẽsendus, ponendus, collocãdus. Recipe me in tuum gregem. Multos obscuros legit in senatum. Cur hunc hominem asciuistis in uestrum cõtubernium? Cooptatus in collegium augurum, Ascitus. Additus ordini senatorio. Accersitus seu ascitus in militum numerum. Sueton. Vt ciuitate donatum, in decurias adlegeret. Adde hunc amicorum tuorum catalogo.

Initij ac Finis. CAP. CLII.

IN ipsis uitæ primordijs. In ipsis uitæ rudimentis. In primis literarum elementis. In capite tuarũ literarum. In prima statĩ frõte. In ipso uitæ limine. In ipso q̃si uestibulo uitæ. Ab ipsa statim linea. Ab ipso carcere. In exortu. In exordio uitæ. Ab ineunte ætate. Lubricũ tẽpus ineuntis adolescentiæ. Ineunte uere mox cũ hirundinibus aduolabo. Exacta ætate nupturit, puecta ætate, uergente ætate, affecta ætate, effœta, decrepita ætate, ĩgrauescẽte ætate, ĩclinata et præcipitata siue precipiti ætate. Piget hoc ætatis depugnare. Tacitus: Ad serum usq; diem. Liuius. Præcipiti iã die. Tacit. Flexo in uesperã die. Liuius: Primis tenebris mouit. Idẽ: Prima uespera primo diluculo, primo crepusculo. Item Tacitus: Aestate iã adulta. Liuius: Adulto autumno. Idem: Adulta nocte. Idem: In exitu iã annus erat. Cice. Quinto anno exeunte. Decurso uitæ spatio. Cygneam uocem pro su=

prema dixit M. Tul. de Ora. lib. 3. In principio. In initio operis. In calce tuarũ literarũ. In extremis tuis literis. In postrema parte tuarũ literarũ. Nunc ad metã festinat oratio. In extremo uite actu. In portu impigere. In porta canterio. Ne in apijs quidẽ. In ipso operis idẽ gressu. In ipso statim operis frontispicio. In ipsis uitæ foribus. Vitæ ianua. Fauces ĩferorũ. In philosophiã nõdum intulit pedẽ, nõdũ fecit uestigium, ita M. T. Ordiri telã, ptexere. Fundamẽta iacere. Auspicari. Inijt cõsulatum. Ineũte uere. Liuius: Hoc ultimũ utrinq; initũ finitumq; est prælium. M. T. Vellem à principio te audisse. Idẽ: Tuas epistolas à primo lego. Idem: Vtinam à primo tibi esset uisum. Hoc ab initio fuit. Vtinã initio adfuisses. Naso: Principiò quod amare uelis reperire labora. Horat. Ad extremum ridendus. M. T. Cõsuli nõ animus ab initio, non fides ad extremũ defuit. Habes operis primam manum. Oratorẽ tibi deliniaui. Adumbratũ accipies oratorẽ, nõ expressum: inchoatum, non absolutum. Ci. informatum dixit, quod inchoatum est, et cuius rude quoddam simulachrum cœptũ est: ductum à statuarijs et pictoribus. Exitus acta probat. Ordimur hic ferratã fabulam, quæ sit futura catastrophe nescio. Coronidẽ addere. Colophonem imponere. Supremã manum addere.

Maior opinione. CAP. CLIII.

MAiora fide. Maiora q̃ ut uera credi q̃ant. Minor opiniõe doctrina. Minor doctrina, q̃ p hominũ opinione. Citius spe aderat. Celerius expectatiõe redibat. Citius ac sperabatur. Añ expectatum redibat. Par famæ doctrina. Nõ minor doctrina, quã fama cele-

bratur. Supra fidē oīa: id est, maiora fide. Maiora ueris renūtiabāt. Minora, īferiora ueris prædicabāt. Infra uerū erāt, quæ nūtiabat. Minor consulari dignitate cognitio. Minus ē, quā ut à cōsule cognoscatur. Maior cōsulis dignitas, quā ut hāc causam cognoscat. Tua uirtus maior est omni præconio. Vincit omnem laudem tua uirtus.

Contingendi. CAP. CLIIII.

HOccine tantum malum mihi de repentè obiectum esse? Ingens huic uenit, siue obuenit hæreditas. Obtigit uxor qualem uolebā. Nō cuiuis homini cōtingit adire Corinthum. Nactus es uxorem te dignam. Felicissimum ingenium sortitus es. Similes habēt labra lactucas. Habet quod amet. Is nunc reperit. Meritò nobis accidit, ut mali uideamur, dum nimium studemus nos uideri bonos. Nō omnibus datum, ut impune, quæ lubeat, dicant. Non quibuslibet licet quæ lubeat facere. Mihi usu uenit siue usus uenit, ut cum intractabili monstro cōflictarer.

Refugiendi. CAP. CLV.

REfugit cōsuetudinē fœminarū. Alienus est à studiis. Abhorret à literis. Abhorret ostentū, ꝓ exhorret, dixit Sueto. Execratur, detestatur, abominatur literas. Ad studiorū mētionē nauseat. Horret mortē. Exhorret mare. Aduersatur oēs. Auertitur miseros Ad poëtices mētionē nauseat, uomiturit. Deprecatur publica munia. Grauatur splēdidos mēsæ apparatus, id est, molestè fert. Sic Suetōius, et Horatius: Eqtē grauatus Bellerophōtē.

Officiorum uocabula. CAP. CLVI.

ERat illa à pedibus. Aberat ꝗ mihi est à manibus. Nā tum aberat meus amanuēsis. Qui regi sunt à

corpore, à secretis, à sacris scrinijs. Rationales qui sunt à rationibus, à libellis, ab actis, siue actuarij. Laterones, anteambulones, à cyathis, à poculis, pocillator. Nomenclator, à consilijs, & consiliarius, apud Suetonium.

Studii. CAP. CLVII.

Totus est in literis. Vacat cõgerendis opibus. Dat operã rei nummariæ. Attendit huic negotio. Attendit iuri, ꝓ studuit. Sueton. Intentus est, uel intendit lucris. Inhiat gloriæ. Appulit animũ ad scribendũ. Adiecit animum ad uirginem. Accõmoda te rebus præsentibus. Applica animũ tuũ ad uxoris ingeniũ. Dedidit se Mammonæ. Dedicaui me Christo. Dica te totũ optimis literis. Dedit se ad leges, C. Seruos ad remũ dedit, Suet. Idẽ, Ad terrã dedit, ꝓ deiecit. Inseruit honori. Incumbite honestis disciplinis, incũbite ĩ honestas disciplinas. Deuotus arenæ, ꝓ addictus dixit Suet. Idẽ, Deuotus uobis, ꝓ addictus ac deditus. Adiunxit animũ ad ea, quæ ratio tẽporũ postulabat. Vt animum ad aliquod studium adiungant.

Vitiandi. CAP. CLVIII.

Corrũpunt bonos mores colloquia mala. Inficiũt, uitiant primam ætatem stultæ nutrices. Aurum plumbo adulterant. Gemme adulterinæ. Deprauant bonam causam mali rhetores. Deterũt laudem ducis ĩdocti poëtæ. Malus uicinus scabiem suam affricat uicino. Vas in syncerũ afficit ĩfusum liquorem. Obtrusit mihi subæratos nummos pro aureis. Vereor ne quid ueneni tuis afflet, ne quid pestis instillet in tenerum animum, ne quod syncerum est, trahat in uitium. Ne tibi morbum inhalet suum. Ne suum uirus insibilet. Ne quid inspiret mali.

Puerilem animum impijs opinionibus imbuit. Malitiam unà cum lacte nutricis imbibit, suxit, hausit. Frequẽtes offensæ reddunt supuratam amicitiam. Gloriam tuam dedecore contaminasti, Inquinasti, conspurcasti, fœdasti, obscurasti, deturpasti, offuscasti, denigrasti. Inussit tibi notam ignominiæ. Venenare, poëticum est: potionare, apud Suetonium.

Solitudinis. CAP. CLIX.

SEcum uiuit. Secũ loquitur. Solus est. Solitarius, est. Icomitatus incedit. Solus ambulat. In locis solis ambulare tutũ non est. Agit in solitudine. Ne musca quidẽ adest. Secretum agere, pro solum esse, dixit Suetonius. Foris se uenditãt: quum apud se sunt, nihil illis sordidius. Vix asse emeris, si totum hominem per se æstimes.

Sensus. CAP. CLX.

ORatio tua sapit tyrãnidẽ. Resipit stultitiã. Olet hircũ. Redolet uinum. Vox tua sonat asinũ. Rusticus abolet alium. Vineta crepat mera. Scripta tua spirãt Italum. Tinnit aurum. Fragras unguentum. Ad hãc formã pertinent, Toruum tueri, Titanicum obtueri, quæ figura mollior est apud Græcos, μηχανικὸν βλέπειν.

Prestandi re. CAP. CLXI.

FAc promissa appareant. Exhibe quod toties polliceris. Talem & se & exercitum approbauit, ut nulli præmia maiora perceperint, apud Suet. utrunq;. Si fortuna obstabit, quo minus præstem quod recepi, certe hunc animum tibi probabo Promittis amplißima, das nihil. Si munificus uideri uis, repræsenta beneficiũ. Ita Seneca & Suetonius.

Pœnitendi. CAP. CLXII.

Nondũ huius animi me pœnitet. Me quantũ hic operis fiat pœnitet: pro nõ satisfacit. Capit me pristine benignitatis pœnitudo. Pœnitẽtia ductus: pœnitẽtia tactus. Agere pœnitẽtiã, p pœnitere, est apud Plĩ. Iuniorẽ. Rursus eius pænitẽtiæ penitẽtiã ago: id ẽ, penitet qđ pœnituerit. Refertur aũt et ad rem et ad psonã. Ne te pœniteat istius patris. Initi matriomonij me pæni tet.

Disſidij. CAP. CLXIII.

Male sarta gratia nequicquã coit et resciditur Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorũ amicitias. Orta est ĩter illos simultas. Refrixit beneuolẽtia. Amor uersus ĩ odiũ. Discordãt. Intercesſit offensæ nescio quid. Offensam pro discordia aliquoties usurpat Sallustius. Dissuenda est amicitia, nõ abrumpenda. Disſilijt gratia fratrum. Parum inter eos conuenit. Miror non bene cõuenire uobis. Vtriq; cum altero conuenit, Concordant. Cõcordes sumus. Oratio tua cum factis nõ cõsentit. Summo omnium cõsensu. Magna inter molles cõcordia. Nulla ĩter nos discordia. Disſidẽt ĩter sese. Obortum est inter illos subitum disſidium. Digressa est à marito. Suetonius, Diuertit ab illo. Diuortium fecit cum illo. Repudiauit uxorem. Dimisit matrimonio, id est repudiauit. Dimisit matrimonium, p rescidit. Renuntiauit illi amicitiã, p eo quod est denuntiauit illi inimicitiam. Disſedit cum uxore, id est, disſidium habuit. Missam fecit uxorem, pro repudiauit dixit Suetonius. Serere disſidia. Est illi offensior, p subiratus, Suetonius. Est mihi cum illis ακσπονδος πολεμος.

Reconciliandi. CAP. CLXIIII.

SArcire, resarcire gratiã. Reducere, reponere, restituere in gratiam. Redigam uos in gratiam. Reconcinnare pristinam amicitiam. Recollige mihi illius animum. Fac ut mecum redeat in gratiam. Instaura pristinã inter nos beneuolentiam. Cice. In gratiam iam cum uoluptate redeamus. Idem: Pompeius à me ualde contendit de reditu in gratiam, sed adhuc nihil profecit. Sallust. Sicuti regi libuerat, pax conuenit.

Sapit, aut contra. CAP. CLXV.

POl homo tu nõ es sobrius. Insanit, delirat, desipit. Vesanire dixit Catullus. Nõ est integræ mentis, Non est compos mentis. Nõ constat animo. Laborat errore mentis. Motæ uel commotæ mentis est. Mente lapsi, dixit Sueton. Defectus animo. Mente excidit. Valet animo. Laborat ab animo. Sophocles reus actus est dementiæ. Destituit illum uis animi.

Excipiendi, siue excludendi.
CAP. CLXVI.

NVllus isthuc auderet, nisi tu solus. Nemo præter unũ te. Nemo præterquàm tu solus. Nullus aderat extra unã aniculam. Fortunatus sum cæteris in rebus absq; una hac. M. Tul. Extra ducem, paucosq; præterea. Extra prædã, id est, præter prædam. Hæc forma est aliquoties apud Cic. ex imitatione Grecorum. Extra iocum, extra causam, non omnino cõsimilis sunt formæ. Omniũ facundißimus, excepto Cicerone. Omnibus, nisi uno cicerone facundior. Omniũ doctißimus, si unum aut alterũ excipias. Nemini cedit, uno te excepto. Interdum

absque nomine: Horatius, Excepto quòd non simul esses, cætera lætus. Iureconsulti interdũ recipere usurpat pro excipere. Recepit sarta tecta. Vni tibi permitto, præterea nemini. Tibi quiduis apud me licet. Alioquin non ferrem, aliàs nõ ferrem, aliter non ferrem, quod postremum, est, apud M. Tul. in Officijs. Super, pro præter frequenter est apud Suet. quanquã hoc non tam excludentis est, quàm semouentis à cæteris. Super ueteres amicos ac familiares, id est, ultra. Politianus, Secũdũ te primas tenet, id est, te excepto.

Vt vis, aut contra. CAP. CLXVII.

VXorem nactus sum ex animi mei sententia. Vxor mihi contigit, qualem uolebã. Hic uenatus male respõdit uotis nostris. Nõ successit pro uotis nauigatio. Nihil accidit nõ præter animi sententiam. Omnia secus, quã uolebã. Omnia contra, quàm uolebã. Fortuna non respondit optatis meis. Fac ut lubet, fac pro tuo arbitrio, uiue tuo arbitratu. Nihil faciã nisi de concilij sententia. Faciam ut uoles. Faciam pro tua uoluntate omnia.

Comperta. CAP. CLXVIII.

HOmo spectatæ probitatis. Vir probatissimæ fidei. Animũ in me tuum habeo multis iam argumentis exploratissimum. Compertum, perspectum, exploratum habeo, quanti me facias. Delectus est, ut industriæ uir expertæ pro spectatæ, dixit Suetonius periclitatos mores, pro spectatos dixit Mar. Tul. Compertam mihi est hominis perfidia. Deprehensa est astutia. Re compertum est. Pro certo, pro comperto dicis. Certũ non habeo. Cum certum sciero, scribam ad te.

Copia. CAP. CLXIX.

ABundat opibus. Exuberat, redundat, exundat, superfluit, et superfluens, apud Seneca est. Est apud illos ingens aquarũ, et graminis copia. Copias pro diuitijs dixit M. Tul. et Suet. Multum, plurmiũ, satis uini. Abũde potẽtiæ, gloriæq́;, dixit Suet. Nimiũ licentiæ. Nimis insidiarũ, pro plus satis, dixit Cic. Affatim uini, pro multũ uini. Liuius, Ne cui maior, quã quinquaginta iugerum agri modus esset. Horat. Hoc erat in uotis, modus agri nõ ita magnus M. Tul. Frumenti in summa caritate maximũ numerũ miserã. Idẽ in Philip. Maximus uini numerus fuit, permagnũ optimi pondus argẽti. Hircius, Magno inuento numero hordei, olei, uini, fici, pauco tritici. Immensa pecuniarũ uis reperta est. Sallust. Quibus mala abunde omnia erant. Rursus, Abunde libertatẽ rati, quia tergis abstinetur. Idẽ, Inopẽ et coopertũ miserijs effecit. Idẽ, Hæc talia facinora impune suscepisse parũ habuere: id est, nõ satis erat. Itẽ, Satis habebatis animã retinere.

In dicta causa. CAP. CLXX.

IN dicta causa coniecit seruos in uincula. Cic. Quosdam inauditos condemnauit. Sueton. Inauditũ capite puniebat. Citra causæ cognitionem damnatus est: quod iurecõsulti uocant ἐρημοδίκιον.

Prosperitatis, aut contra. CAP. CLXXI.

PRospera ualetudine. Incolumi ualetudine. Incolumi fama. Secũdiore fama fuit, id est, minus laborauit infamia. Secũdo uento, secũdo æstu, secundo amne siue flumine. Secũdo rumore dixit Tacitus. Idẽ aduerso rumore dixit, pro sinistro. Idem dixit, secundis numinibus, pro

fauentibus Dijs. Idem: Secunda tempestate ac fama. Item, secundāte uento. Hic & Liuius secunda prælia dixerunt pro feliciter gestis. Et Iunone secūda, Verg. Dextro Hercule. Secundam existimationem collegit, Sueton. pro eo quod est, bonam opinionem. Si quem numina læua sinunt. Hîc tibi si aliâs unquam mens læua fuit. Restante fortuna nihil ages, Cic. Rebus aduersis, Rebus afflictis, Rebus tristibus erigendus est animus. M. Tul. Cecidit belle. Ita cecidit, ut uolebam. Hoc cecidit oportune. Valde optanti utrique nostrum cecidit: Hoc adhuc percommode cadit. Male cecidit. Hâc non succeßit, Terent.

Antiquitatis. CAP. CLXXII.

AB orbe condito ne extitit homo sceleratior. Duo post homines natos teterrima capita. Dolabella & Antonius Cōsules post hominum memoriam teterrimi atq; turpißimi. Post homines natos. Nostra ætate factum dicimus, quod nobis uiuis accidit. Nostra memoria, quod à maioribus uisum, ab illis audire potuimus. Patrū memoria utroque est antiquius, uidelicet quod sub atauis ac tritauis gestum est: Ex omni memoria, M. Tul. dixit, pro P. Sextio. Idem pro L. Cor. Balbo dixit, Superiore memoria, pro superioribus seculis. Post orbem conditum. Post urbem conditam, dixit M. Tul.

Totum. CAP. CLXXIII.

A Capite usq; ad calcē. A' sūmo capillo usq; ad imū pedis. Debes ī solidū. Reddes ad essem, dixit Pli. Iunior. Quod ijs ad denariū solueretur, dixit Cicero pro P. Quintio. Bona fide reddidit depositum, uel cum puluisculo. Cum tota ærugine, dixit Iuuenal. Quantus quantus

loco obscuro, tenuiq; ortus fortuna. Humili loco, infimo loco natus homo nouus. Sallustius M. Tul. repertitiū appellat, quòd obscuris esset maioribus. Vir equestri loco. Vir Senatorij generis. Vicanum pro ignobili dixit Cicero. Horatius Ignotus homines dixit pro ignobilibus.

Violentiæ. CAP. CLXXVI.

Vix à manibus tēperatū est. Res ad uim & arma spectabat: A' uerbis uentū est ad uerbera. Rixa in pugnā uersa est. Vbi geritur res. Ferro, nō rationibus decertabatur. In manibus ius erat. Ad saga properatum est, frequens est apud Ciceronē. Sagū enim uestis est militaris quēadmodum toga pacis. Collo obtorto reduxit hominē.

Rumoris. CAP. CLXXVII.

Vulgò fertur. Diu fuit populi fabula. Rumore uulgatū est. Cōstās rumor est. Fama paßim iactatum est. In ore est omni populo. Erat in sermōe res, dixit Cicero pro eo quod est, Rumor erat. Vox erat una totius prouinciæ. In ore et sermōe omniū, M. Tul. Male audire dicūtur, de qbus malus est rumor: cōtra, bene, de qbus bonus.

Exempli. CAP. CLXXVIII.

Maiorum suorū uestigijs ingreditur. Vetus institutū reuocauit: A' prisca Reip. cōsuetudine nō receßit. Cæsar: Agere ad præscriptum. Vetus exemplum est, siue ueteris exempli res est, fallere amicum, More hominum fecit, sibi quàm amico maluit consulere. Nouo more, pro nullo maiorum exemplo, frequens est apud Ciceronem. Exemplum subijcimus his ferme modis, per ut, & uelut. Simile gaudet simili, ut sus sue, uelut puer puero. Quod genus, pro eo quod Græci dicūt οἷον. Verbi causa.

tunc attribuebant. Item, ut alijs causam calamitatis attribueret. Si quid mali acciderit, tuæ socordiæ imputato. Quòd uiuo, tuæ clementiæ acceptum fero, siue acceptum refero: hoc est, debere me fateor. Scæuola in Pādectis, Creditores suæ negligentiæ expensum ferre debent. Hactenus in malam partem. Si quid feliciter euenit, non fortunæ, sed Deo adscribendum est, aßignandū est, tribuendū est, attribuendū est, acceptum ferre oportet, imputandū est. Hæc in bonam partem. His finitima sunt, uendico, assero, arrogo. Totius negotij laudem sibi uendicat, sibi arrogat, siue asserit, sibi usurpat. Illa priora sunt sumpta à codicillis rationum, in quibus notatur, quid quis debeat, aut cui quid persoluendū sit: Hæc posteriora ab actione iuris, qua quis sibi ius personæ, aut rei defendit legibus. Item illa: Totum me tibi debeo. Quòd spiro & ualeo, tui muneris est. Si quid abeo, id totum tuæ munificientiæ est. Siquid in me boni est, abs te uenit, abs te profectum est, abs te fluxit.

Addictionis. CAP. CLXXXIII.

GVlæ deditus, uoluptati addictus, hoc ab auctione trāslatū est. Ventris mācipiū. Seruit lucro. Horat. inseruit honori. In hoc totus incumbit. Aßidet literis. Affixus est poëticæ. M. Tul. Et ad genus id quod quisq; uestrum in dicendo probaret adherescerent, hoc est, affigerent sese. Deuotus, in bonam partē dixit Iuuenalis, Quod ni tibi deditus essem, Deuotusq; cliens, uxor tua uirgo maneret. Terent. Animum ad scribendum appulit. Idem, Vt animum ad aliquod studium adiungant Idem, Adiecit animum ad uirginem. Dedit se ad leges, dixit M. Tul. Me totum, meaq; omnia tibi dico, dedico, consecroq;.

Facultatis. CAP. CLXXXIIII.

TEret. Tibi in manu est, ne fiat. Sallust. Verũ id fru strа an ob rem faciã, in manu uestra est Quirites. Id in te situm est. Isthuc nõ est meæ facultatis. Verg. Nõ opis est nostræ. Nos pro nostris opibus extruimus mœnia Nõ est in potestate mea. In potestate, & in potestatem habere, dixit Sallust. Si in mea potestate esset. Filius nondum emancipatus in patris est potestate. Penes te ius est uitæ ac necis. Non est mearũ uirium. Meis auspicijs, meis copijs, meo Marte confectum est hoc negotium. Sall. noue dixit, Quibus in ocio uel molliter, uel magnificè uiuere copia erat. Idem dixit, in manibus. Cicero, Pro mea parte adiuui, pro mea parte uirili, pro uiribus, pro mea uirili. Sall. Pro parte uirili, absq; pronomine. In hunc numerum conferri possunt et illa, impetrauit commeatum. Facta est illi dicendi potestas. Sallustius: Pòst ubi fide publica dicere iussus, Idem, Si fides publica data esset. Idem, Eumq; interposita publica fide Romam perduceret. Magnatibus quicquid libet licet. Vtinam per fortunas liceret, pro tuis in me beneficijs gratiam reponere. Vtinam tam adesset facultas, quàm adest prompta uoluntas tibi gratificandi.

Iurandi CAP. CLXXXV.

PEr caput hoc iuro. Sanctè deierat, At sunt qui nihil uereantur conceptis uerbis peierare. In uerba iurabas mea. Horat. Nõ ego perfidum dixi sacramentũ: id est, non iuraui mala fide. Sacramenta militaria. Non uerear uel Iouem lapidem iurare. Sic me Deus bene amet. Sic mihi propitius sit Christus, ut ego te saluum cupio. M. Tull. Solicitat ita uiuam, me tua mi Tyro ualetudo. Idem, Ne

ſim ſaluus, ſi aliter ſcribo ac ſentio. Idē, Ne uiuā, ſi ſcio. Idem, Moriar, ſi quiſquam me tenet præter te. Idem, Male mihi ſit, ſi unquam quicquam tam enitar. Horat. Diſpeream, ni optimum erat, Abiuratas rapinas dixit Vergil. Salluſtius, Fidem prodiderat, creditum abiurauerat. Terent. Iuſiurandum dabitur. Apud iureconſultos defert iuſiurandum, qui parti aduerſæ cedit iurandi facultatem: refert qui oblatam transfert in offerētem. Huic citius credā iniurato, quam à tibi iurato.

Dictandi. CAP. CLXXXVI.

PRætor dictat iuſiurandum. Facilè ero facundus, ſi tu dicēda dictaueris. Plautus: Præi uerbis quoduis: hoc eſt, præcōcipe uerba, quibus me uelis uti: Liuius. Agedum pontifex, præi uerba quibus me pro legionibus deuoueā. Idem, Id uotū in hæc uerba præeunte P. Licinio pōtifice maximo, conſul nuncupauit. Idem pro præire dixit, præfari. Sunt qui M. Fabio pontifice maximo præfante carmen, deuouiſſe ſe eos pro patria, Quiritibusq; Romanis tradant. M. Tul. Vt uobis uoce præirent; id eſt, uobis præſcriberent, quid eſſetis pronuntiaturi. Præſcribere modum, præſcribere finem. Cæſar: Non ad alienum præſcriptum, ſed ad ſuum arbitrium imperare.

Tempeſtiue, &c. CAP. CLXXXVII.

OPportunè aduenis. Fac adſis in tēpore. Fac adſis tempori. Vigilet oportet qui tempori uult ſua cōficere negocia. In ipſo articulo ſuperuenit. M. Tul. Satis erat diei, ut Puteolos excurrere poſſem, & ad tempus redire. Idem, Aderis autem ad tempus. Matura reditū. Fac curētur iſta maturè. Plautus, Per tempus hic uenit miles.

Idem, Non potuisti per tempus magis aduenire. Fac adeas hominem in tempore: Tempestiuis conuiuijs delectantur & Philosophi. Horatius: Tempestiua uiro. Tempestiuius ista dixeris à cœna. Nihil suaue quod est in tempectiuum: Intempesta nox dicitur media, quòd non sit oportuna ad aliquid agendum. Commodum superuenit Chremes. Incō-mode me reuocauit senex. Suo quicq; tempore agendum est. Horatius, Pleraq; differat, & presens in tempus omittat: id est, in suum & congruum tempus. Siquidem hæc dictio, præsens, ad omne tempus pertinet. Laudatus est ab Augusto Cato, quod præsentem Reipub. statum noluerit immutari, hoc est, eum statum qui erat uiuo Catone.

Ante tempus: CAP. CLXXXVIII.

VErgilius, Sed cadat ante diem. Præmatura morte extinctus est. Ante tempus sapit. Persius, et rerū prudentia uelox Ante pilos uenit. Præpropere duxit uxorē. Nondū matura nuptijs elocata est. Liuius, Abi hinc cū tuo præpropero amore. Illud præcox ingeniorum genus non temere peruenit ad frugem. Præcocia siue præcoqua mala pluris emūtur. Accelerata consilia raro sunt felicia. Festinata consilia raro prospere cadunt. Precipitata consilia uix unquam felicem exitum sortiuntur. Ouidius, Et adhuc tua messis in herba est.

Post tempus. CAP. CLXXXIX.

SErò sapiunt Phryges. Sera est nūc cōsultatio. Serum est mortuo adhibere medicinam. Nulla ætas ad discendum sera est. Sera est in fundo parsimonia. Aduenit, sed post tempus. Seram rosam, præ serotina dixit Horatius. Serotini fructus sunt qui post tempus solitum proueniūt:

Post festum, ut aiunt, aduenitis.

Celeritatis. CAP. CXC.

MOx te reuisam. Breui te reuisam. Propediem te reuisam. Primo quoq; tempore conueniã hominẽ Puncto tẽporis fortuna uersa est. Momẽtò temporis corruunt omnia. Vergil. Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra. Sallust. De improuiso. Vergil. Antè expectatũ: Dicto citius tumida æquora placat. Simul cum dicto manus adfert homini. Actutum se domum contulerunt. Hæc loquutus, è uestigio se domum recepit. Protinus, ilico, continuò, statim. In ipso statim uitæ limine extinctus est. Confestim se in pedes cõiecit. Simul atq; hæc dixerat, repente abijt. Simul ut accepit nũmos, aufugit. Martia. Vixdum dictũ erat, illa dedit. Quàm maturißime siue maturrime, pro quàm primum, quàm ocyßime dixit Sallustius. Tacitus: Incisis uenis mortẽ approperat: id est, accelerat. Nec mora, manum inijcit homini. Omnium opinione celerius redisti. Omnium expectationem celeritate uicisti. Huc fac quàm primum recurras. Volasse dices. Vbi me his negocijs extricaro, nihil cunctatus ad uos aduolabo.

Ad hanc formã redigi possunt anticipandi uerba, quorum aliquot alibi recensuimus. Præuenire, anteuenire, præuertere, siue præuertit. Terent. Hæc dies illi antecesßit. Occupare. Hortat. Quum affectaretur, nunquid uis, occupo. Idem. Fortiter occupa portum. Anteuenire. Sallust. Sed ea omnia luxu antecapere, id est, præueniebat famem & sitim. Idem: Ac priusquã legiones scriberentur, multa antecapere, quæ in bello usui forent. Idem: Consul optimum factu ratus noctem quæ instabat antecapere. Matu-

randi uerbum frequenter habet celeritatis significationem. Verg. Maturate fugam. Sallust. Nisi maturasset pro curia signum socijs dare. Terent. At maturè. Maturitas & maturus non itidem usurpantur.

Spatium loci exiguum. CAP. CXCI.

PLautus: Si ex isto loco digitũ transuersum aut unguẽ latũ excesseris. Pedem ubi ponat nõ habet. Palmũ nõ habet. Pollicem latum agri non habet. Caue digitũ latum ab hoc discesseris locò Pedem latum nunquã a tuis præscriptis digrediar. Culmum latum nunquam recedit ab Epicuro. Pilum latum nõ recedit à pristinis moribus.

Spatium magnum loci aut temporis.

CAP. CXCII.

PLautus: Longe usq; a campis ultimis. Cicero, Vsq; à mari supero Romã proficisci. Terent. Ex Aethiopia est usq; hæc. Vsque à pedibus ad summum capillum. Plautus: Vsq; ex unguiculis. Quod Augures omnes usq; à Romulo decreuerũt. Sallust. Omnia quà uisus erat, constrata telis, armis, cadaueribus. Quà uisus erat, dixit pro eo quod erat, quàm procul undique patebat prospectus. Verg. Vsq; à proàuis uetus ordinis ætas.

Metuendi. CAP. CXCIII.

MEtuo, ne quod uis, non liceat per patrẽ. Timeo ne mihi succenseat. Nullus metus est, ne tibi quisquam det uerba. Nihil periculi est, ne regno excutiaris. Terent. Metuo ut substet hospes: id est, ne non substet. Idem Firme uereor ut hæ sint nuptiæ. Hor. O puer ut sis Vitalis metuo: M. Tul. Omnes labores te excipere uideo, timeo ut sustineas. Idẽ: Accepi à te literas, quibus uereri ui-

deris, ut epiſtolas illas acceperim. Solicitus ſum, ut tantum laborum poßis ſuſtinere.

Aptitudinis, & cōtra. CAP. CXCIIII.

ELoquentiæ caput eſt, apte dicere. Neq; enim diſerte dicitur, quod inepte dicitur. Nihil ad eam rē dici potuit accōmodatius. Delige uxorem tuis accōmodā moribus. Splendide dixit magis quàm apposite. Nihil adferri poterat appoſitius. Elegās iocus, ſed parū in loco dictus. Tua inſtitutio nō quadrat ad huius ingenium. Mulieri mulier magis cōuenit, magis cōgruit. Hic militiæ natus eſt. Hic ad huius mores factus ſcalptusq; eſt. Magnifica loqueris, ſed nihil ad Bacchū, ut aiunt, ſed ἀπροσδιόνυσα, ſed οὐδὲν πρὸς ἔπος. Iſta ſarcina non ſed humeris tuis. Hæc inter ſe nō cohærēt. Iſthuc ingenioſe interſeruiſti uerius, quā cōcinne. Nō ſibi cōſtat tua oratio. Nō conſonat uita doctrinæ. Nō cōcordāt facta cū dictis. Multa dixit extra cauſam, nihil ad rē pertinētia. Quid cani cū balneo? Iſthuc præclare quidem dictū, ſed alieno loco. Alieno tempore ſementem facis. Terent. Alieniore ætate pòſt faceret tamen. Ne boui clitellas. Feli crocoton addidiſti. In lente unguentum. Non facit ad luctum cithara.

Moriendi. CAP. CXCV.

MOrtē obijt. Vita defunctus eſt. Vixit. In uiuis eſſe deſijt. Exceßit è uiuis. Exceßit abſolute, ut deceßit. Satius eſt milies mortē oppetere, quā turpitudinē admittere. Cic. Mihi ipſi fuit mors æquo animo appetēda. Obijt ſupremū uitæ diē. Diē obijt. Cic. Obijt. Vitā morte cōmutauit. Cōceßit in fata, cōceßit uita, frequens apud Tacitū. Mortalitatem expleuit, apud eūdem. Item:

Supremum diem expleuit. Animam reddidit. Spiritum finiebat. Spirare desijt. Liuius et Cicero: Efflauit animã. Cic. Cuius in cõplexu libẽter extremũ uitæ spiritum ediderim. Expirauit. Cic. Antequam ex hac uita migro, emigro, demigro. Idẽ: Exire de uita. Teren. E' medio excessit. E mori malim. E' uita decessit inedia. Tacitus: Mortem occubuit. Et occubuit absolute Suetonius dixit: Voluntariam occubuit necem. Verg. Seu certæ occumbere morti. Viuis exẽptus est. Inter uiuos agere desijt. Agere animã dicitur, qui iam moritur. Deo naturæq; concessit. Sallu. Vbi anima naturæ cessit, demptis obtrectatoribus, ipsa se uirtus magis magisq; extollit. Idẽ: Pater uti necesse erat, naturæ cõcessit. Vitæ peregit fabulã. Leto datus est. Luce orbatus ẽ. Vita orbatus est. Lumĩe cassus: poëticũ. Mortuus absolute dicitur. Demortuus, qui morte sua locũ aut munus reliquit uacuum, in quod qui substituitur, in demortui locũ succedere dicitur. Excessus pro morte apud idoneos autores inuenitur. Item exitus frequens apud Tacitum: Exitu demum Neronis, positis odijs in medium consulere. Idẽ: Laudatis antiquorũ mortibus pares exitus. Quanquam exire à tua uita ferè dicuntur, qui spontaneã obeunt mortem: & exitus eorum qui sponte decedunt è uita. Quod peculiare est etiam, oppetere mortem. Finem pro excessu dixit Tacitus: Comperto fine Augusti.

Mortis spontaneæ. CAP. CXCVI.

Cicero: E' uita tãquã è theatro exeamus: Impatiẽs malorũ mortem sibi cõsciuit, necem sibi cõsciuit: Inedia uitam finijt. Veneno sumpto mortem accersiuit. Incisis uenis mortẽ approperat. Ita Tacitus: Desperatis

rebus decreuit sibi adferre manus. Idē, Vim suæ uitæ attulit. Idem frequenter dicit, mortem sumere, pro mortem sibi consciscere. Haud creditus sufficere ad constantiā sumendæ mortis. Morte spontanea uitā abrupit. Intercluso spiritu mortem inuenit. Suspendic quæsita mors est.

Mortis adactæ. CAP. CXCVII.

OCcidit, interfecit, peremit, necauit, extinxit, iure cæsus est. Neci dedit. verg. Dede neci. Vitā & Cantharides eripere possunt. Terent. Animam seni extinguerē. Vita priuauit. Vita seu luce orbauit. Nero Senecæ denunciauit ultimam necessitatem. Ad necem adegit.

Propositi. CAP. CXCVIII.

IVuen. Si te propositi nondum pudet. Erat animus, erat in animo. Proposuerā, statuerā, decreuerā, constitueram urbē relinquere. Si stat sententia literis te addicere. Non est sententia frustra niti. Non fuit cōsilium socordia atq; desidia bonum ocium cōterere. Non sum huius animi, ut inanem operam uelim sumere. Non est consilij. Non est ratio. Visum erat ad uos remigrare. Habebam in animo. Sic apud animum meum statuo, Sallust.

Periculi imminentis. CAP. CXCIX.

NOn sentis quid tibi malorum impendeat. Quanta immineat calamitas. Quanta instet tempestas. Nō ea procul abest. Iam urget ac premit. In foribus adest ultio, Sallust. Dux hostium cū exercitu supra caput est. Sic aliquoties & T. Liuius. Nihil malorū nō intentabatur. Vergil. Præsentemq; intentant omnia mortem. Hæc procemia nobis dira minitantur. In propinquo est discrimen. Nō sentis quæ te circūstent pericula, quæ malorum

procella te circum uallet. Quis te maneat exitus. Quàm tenui discrimine absis ab exitio. Vicinius malum est, quã credis. Propior est periculo, quàm suspicaris. Sallu. Quo usq; cunctando Rempu. intutam patiemini? intutam dixit, pro periculo obnoxiã. Idẽ, Eò respu. in extremo sita est. Rursus, Vbi intelligit omnes fortunas suas in extremo sitas. Et gnati uita in dubium ueniet. In dubijs rebus cõsilium adhibendum est. Naso: Omnia sunt hominum tenui pendentia filo. Horat. Et incedis per ignes suppositos cineri doloso, Periculosæ plenum opus aleæ.

Facile, Difficile. CAP. CC.

Dictu quàm factu facilius. Nihil facilius, facile est perfacile est, procliuò est, in procliui est, nihil est negotij. Nullo negotio rem cõficies. Sallust. Deniq; omnes Romani usq; ad nostram memoriam si habuere, alia omnia uirtuti suæ prona esse. Idem, Et profectò dijs iuuantibus omnia matura sunt. Id cuiuis promptũ est. Hoc mihi in prõptu nõ est. Sallust. Si hoc itinere uti decreueritis, cætera in prõptu erunt. In procinctu habere, ad manum esse. Difficile est, perdifficile est. Rem arduam moliris.

Prætextus. CAP. CCI.

Vergilius, Hoc prætexit nomine culpã. Hoc colore tegit culpam. Obtẽtu pietatis, rem impiam moliebatur. Specioso titulo molitur facinus omnium turpissimum. Plausibili titulo. Religiones fuco sese uẽditant. Amici specie gessit inimicum Sallust. Quicunq; Remp. agitauere honestis nominibus. Idem: Sed hæ res mirè sunt uitijs obtentui: id est, his prætexuntur uitia. Magni nominis umbra sese tuentur.

Teme

Temeritatis, CAP. CCII.

Nihil habet pēsi. Incōsultis cōsilijs agit omnia. Pro sua libidine rē gerit. Audacia illi pro sapientia in cōsilio est. Aequi atq; iniqui nulla ratio est. Quid deceat, quid nō, susq; deq; habet. Sall. Quæ etiā mediocres uiros spe prædæ trāsuersos agit. Idē: Quos priuata amicitia Iugurthæ parū cognita transuersos agit. Impetu fertur magis quā iudicio ducitur. Nihil habet pēsi, quid ī quē dicat.

Exequiarum. CAP. CCIII

EXequias ire. Curare funus. Parentare. Parentalia peregimus: Sallustius. Postquàm illi more regio iusta magnifice fecerunt.

Consuetudinis, aut contra. CAP. CCIIII

INsueuit fallere. Assueuit mētiri. Consueta relinquere durū est. Optimis assuescēdū. Armis belloq; desueti: Ad ista iampridē occalluit animus. Longo usu callū duxi. Teren. Quid tu Athenas insolens? Insolens iniuriarum dixit Sallust. Idē: Interdū timidos insolētia itineris leuare manu. Nihil noui facit. Isthuc insolens facis. Isthuc tuo more facis. Isthuc tibi solenne est. Moris est. In usu est. In usu esse desijt. Tacitus: Ne uetustißima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret. Idem: Greci amictus iam exoleuerāt. Liui. Res aut noua, aut uetustate exemplorum memorie iam exoletæ. Ista iam in desuetudinem abiere.

Tarditatis. CAP. CCV.

TArdat, quod Greci χονίζα. Tardus corpore sed ingenio tardior. Lentus abes. Festina lente. Age pedetentim, paulatim, sensim infunde. Contari bellum ducere. Sallust. Quem ubi contari accepit, & dubium belli atque

pacis rationes trahere. Idem: Ptolemæus pretio ad dies bellum prolatans. Tacitus: Diem ex die prolatabant. Liuius. Quum is diem de die differret. Cæsar: Diem ex die ducere. Cic. Procrastinare. Comperendinare.

Non ultra. CAP. CCVI.

INtra conuitia rixa constitit. Citra sanguinẽ pugnatum est. Perbenignus est, sed non ultra promissa. Idem efficit dictio Tenus, cui ueteres liberius, quàm nos addiderunt nomen nunc auferendi, nunc gignendi casu. Crurum tenus dixit Vergil. Tacitus: Non patruum saltem porta tenus obuium. Idem: Modo pectore, modo ore tenus extantes. Idem: Vsurpatas nomine tenus urbium expugnatas dictitant. Idem: Ianua ac limine tenus domũ claudit. Idem in uita Agricolæ: Vnum addiderim, nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec littore accrescere aut resorberi. Sentit mare transire littora. Liuius: In quos iecit magis hoc consul uerbo tenus, quàm ut re insimularet. Idem dixit, uulneribus tenus Aurium tenus dixit Fabius. Q. Curtius: Pauci hostium tenus exacti penetrauere usque ad portum: Apuleius: Pallio tenus philosophos imitatur.

DE RERVM COPIA COMMENTARIVS Secundus. Et mox de prima locupletandi ratione.

OSTEAQVAM de uerborum copia quæ ueniebant in mentem, qua potuimus bræuitate diximus, reliquũ eſt, ut ſimili compendio de rerũ copia perſtringamus. Atq; ut hãc operis partem exordiamus ab ijs, quæ ſuperiori generi ſunt quàm maxime ſinitima: Prima locupletandæ ſententiæ ratio uidetur, ſi quod ſummatim ac generatim dici poterat, id latius explicetur, atq; in parteis diducatur. Quod quidem perinde eſt, ac ſi quis primum mercem per tranſennam aut periſtromata conuoluta oſtendat, deinde eadem euoluat, aperiatq́;, ac tota oculis exponat. Huius rationis id erit exemplum.

Rem vniuerſam luxu perdidit.

Eam ſententiã in ſumma comprehenſam, quaſiq́; conuolutã hunc ad modum licebit euoluere, ſi plurimas poſſeſsionũ formas enumeremus, ſiq́; uarias perdẽdæ rei uias explicauerimus. Quicquid uel matris, uel patris nomine hæreditate obuenerat. Quicquid aliorum affinium morte aduenerat. Quicquid ex uxoris dote, quæ quidẽ neutiquã erat uulgaris, acceſſerat. Quicquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem ꝑmultũ) quicquid ex principis acceperat liberalitate. Quicquid peculij caſtrẽſis cõflauerat, Pecuniã omnem, uaſa, ueſtes, fundos, agros, unà cum ipſis

& uillis & pecoribus. Breuiter *rem omnẽ seu mobilem, seu soli.* Deniq; *familiam etiam ipsam, fœdißimis scortorũ amoribus, quotidianis commessationibus, sumptuosis obsonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, unguentis, alea, lusibus, paucis diebus ita absumpsit abliguriuit, absorbuit, ut ne teruncium quidẽ sibi reliquũ fecerit.* Hic *duo illa uerba,* Rem *uniuersam, &, luxu perdidit, suis partibus explicantur.* Adijciemus *& alterum.*

Cyclopædiam absoluit.

In *genere dictum est.* Id *ita poteris explicare, si singulas disciplinas, omnẽ doctrinæ speciem singillatim recenseas.* Nullum *omnino doctrinæ genus est, in quo non sit exquisite uersatus.* Nulla *disciplina, quam ille non ad unguem perdidicerit: & ita perdidicerit, ut in una qualibet sola laborasse uideatur.* Adeò *mire poëtarũ omniũ omnes fabulas tenet.* Adeò *rhetorũ flosculis abũdat.* Adeo *grammaticorum laboriosos canones excußit.* Dialecticorum *argutias callet,* Physices *arcana peruestigauit,* Vltramũdanæ *sapientiæ ardua superauit,* Theologorum *abdita penetrauit,* Matematicas *apodixes perceptas habet.* Sic *astrorum, motus, sic numerorum rationes, sic terrarum dimensiones, urbium, montium, fluminum, fontium situs, nomina, interualla, sic uocum concentus atq; discrimina callet.* Adeò *quicquid est historiarum tum ueterum, tum recentium meminit:* Quicquid *bonorũ autorum, quicquid uel antiquitatis, uel nouitatis, id omne tenet.* Adde *his parem* Græcanicæ *ac* Latinæ *literaturæ linguæq; peritiam.* Deniq; *quicquid unquam eruditionis ab egregijs, autoribus repertum ac traditum fuit, id uniuersum unus hic*

absolute perceptum, cognitumq́; habet, ac meminit.

Item: Omnibus naturæ fortunæq́; dotibus preditus: Hoc si cui libeat explicare, cõmemorabit singula corporis commoda. Deinde singulas ingenij atq; animi dotes. Postremò genus, opes, patriam, successus, & quicquid à fortuna solet obuenire. Rursum: tertium exemplum erit, Hippias omniscius. Hoc si quis uelit dilatare: referat licebit omnia illa quæ in eius uiri descriptione recenset Apuleius in Floridis: non sine uaria uerborum copia.

Extat huius rationis exemplum aptissimum apud Lucianum in Harmonide Etenim cum potuisset summatim dicere, τὴν αὐλητικὴν ὅλην ἐκμεμάθηκα, maluit explicatis partibus copiam ostentare ad hunc modum:

Ἐδιδάξω με ἤδη ἁρμόζεσθαι τὸν αὐλὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς, καὶ ἐμπνεῖν ἐς τὴν γλωσσίδα λεπτόν τι καὶ ἐμμελὲς, καὶ ὑποβάλλειν τοὺς δακτύλους εὐαφῶς ὑπὸ συνεχῆ τῇ ἄρσει καὶ θέσει, καὶ βαίνειν ἐν ῥυθμῷ καὶ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη πρὸς τὸν χορὸν, καὶ τῆς ἁρμονίας ἑκάστης, διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς φρυγίου τὸ ἔνθεον, τῆς λυδίου τὸ βακχικὸν, τῆς δωρίου τὸ σεμνὸν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρὸν, ταῦτα μὲν ἤδη πάντα ἐκμεμάθηκα παρὰ σοῦ.

Quæ tametsi uix possunt reddi Latinè, tamen ob Græcanici sermonis ignaros uertã, ut potero. Docuisti me iam exacte adaptare tibiam, atque in eius lingulam inspirare tenue quiddã ac modulatum: tum cõmodo faciliq; contactu submittere digitos in crebra sublatione ac demissione uocis: ad hæc ad numerũ ingredi: & ut modi congruant ad chorum, præterea quod cuiq; harmoniæ generi pro-

priũ est obseruare, Phrygiæ diuinũ impetũ, Lydiæ Bacchicũ furorẽ, Doricæ grauitatẽ ac modestiã Ionicæ iucunditatẽ. Quod si in proximo exẽplo placuisset in singulis disciplinis facere, quod hic Lucianus fecit in una musicæ parte, uides quanta sermonis copia fuerit futura. In his non ab re crediderim illud admonere, simul & in initio proponi summã rerũ, et eadẽ alia sermonis specie repeti, et ita redeundũ ad genus, quasi singulis enumerandis iam sis defatigatus, etiãsi nihil erit præteritũ. Præterea cauẽdũ, ne partiũ ordinẽ cõfundamus tumultuaria uerborum cõgerie, sursum ac deorsum miscentes omnia, ne molestam uocũ turbã nulla cõditã gratia cõglomeremus, sed uel ordine scito, uel apta distributione, uel elegãti descriptione, legẽtis aut audientis tædiũ excludamus. Ab hanc formam pertinet et illud, quoties totũ quod nõ formis, sed partibus cõstat, in eas diducitur. ut Hic totus mõstrũ est, hoc pacto dilatabitur, si prius hominẽ in corpus atque animũ partiaris, deinde singulas corporis partes, singulas item animi partes attingas. Et animo et corpore monstrũ est. Quacũq; uel animi, uel corporis parte cõtempleris, mõstrũ reperies. Caput tremulũ, oculos caninos, os draconis uultũ furiæ, uentrem abdomine distentũ, manus ad rapinam incuruas, pedes intortos, totã deniq; corporis figurã inspice, quid aliud quàm mõstrũ præ se ferũt? Linguam et uocem illã belluinã obserua, portentũ dices. Ingeniũ excute, prodigiũ inuenies. Mores expende, uitã scrutare, omnia mõstrosa cõperies. Et ne singula persequar, quantus quãtus est, nihil nisi mõstrũ est. Hic si quis uelit in singulis ueluti depingendis immorari, satis apparet, quantum

Totius in partes diuisio.

ubertatis sit accessurum orationi.

Item aliud Exemplum. Totus commaduit.

A summo capillo ad imū usq; calcaneū pluuia cōmaduit: caput, humeri, pectus, uēter, tibiæ totū deniq; corpus pluuia distillabat. Minutius quidē illud, haud tamen indignū qd' admoneatur, a t hāc formā referri posse, quoties de specie loquentes, genus adiūgimus, id quod fere sit amplificādi gratia. Qūū omnis eruditio plurimū adfert & ornamenti, et adiumenti mortalibus, tū præcipuè philosophia. Itē, Omni quidem ætati fœda est libido, uerū senectuti multo fœdißima. Itē, Cū omnibus ī rebus plurimū habet momenti prudētia, tū præcipue ī bellis. Sīplex enim erat, prudētiā ī bellis plurimū habere momēti. Huius generis est illud Cic. in oratione pro domo sua, apud pōtifices. Cū multa diuinitus pōtifices à maioribus nostris inuēta, atq; instituta sunt, tū nihil præclarius, quàm quòd uos eosdē et religiōibus deorū īmortaliū, et summæ Reip. præesse uoluerunt. Quāquàm quid attinebat unū hoc referre, quum huius formæ exempla nusquam non sint obuia?

Secunda variandi ratio.

Huic admodū affinis est secunda uariādi ratio. Quoties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ precesserunt, per se queant intelligi, singulatim ea quoq; cōmemoramus, per quæ ad eum exitum peruentum est. huius præceptionis hoc erit exemplum. Cicero Catilinæ conatus oppreßit. Id ita locupletabis. Catilinæ nefarios conatus per iuuenes perditißimos, totius Romanæ ciuitatis exitium atq; internecionem molientes, M. Tullius Cicero consul, sua sagacitate statim odoratus est,

ſingulari uigilantia perueſtigauit, ſumma prudentia deprehendit, miro in remp. ſtudio prodidit, incredibili eloquentia conuicit, grauißima autoritate repreßit, armis extinxit, magna felicitate ſuſtulit.

Item aliud. Ex ea uirgine filium ſuſtulit. Hac ratione dilates licebit. Eam uirginem, quòd eſſet ſingulari forma, miſerè deperibat. Deinde amoris impatiens, ſimplicem puellæ animũ promißis ſolicitauit, muneribus corrupit, blanditijs delinijt, officijs in mutuum amorẽ pellexit, improbitate uicit, deniq; conſuetudinem cum ea habuit, ac deuirginauit. Aliquanto pòſt tempore uterus uirginis cœpit tumeſcere, fœtu uidelicet concepto. Demum exactis nouem menſibus, parturijt, ac puerum peperit.

Item aliud exemplũ. Vrbem cepit: ita poterit amplia ri. Principio feciales rem repetitũ mißi, qui pacis etiam conditiones offerrent. Quas cũ oppidani non acciperent, copias undiq; cõparat, machinarum maximam uim comportat: admouet exercitum unà cum machinis ad urbis mœnia. Illi contrà è muris acriter hoſtem repellunt: tandem hic ſuperior in congreſſu, conſcenſis mœnibus, urbem inuadit, ac rerum potitur.

Tertia ratio.

Ab hac rurſum nõ ita uehemẽter abhorret tertia locupletãdi ſermonis ratio, quoties rem nõ nudã exponimus, ſed altius etiã cauſas repetimus à quibus initijs ſit ꝑfecta. Veluti ſi cui nõ ſatis ſit dixiſſe, bellũ interceßiſſe Gallis cum Neapolitanis, uerumetiã addat quæ fuerint ſimultatis cauſæ, quis inſtigator, quæ ſuſcipiendi belli occaſio, quæ uincendi ſpes, quæ utriſq; fiducia. Hoc ut eſt diluci-

dius quàm ut egeat præceptione, ita difficile sit exemplum nisi plurimis uerbis proponere. Quare supersedebimus, & lectorem ad Sallustium, ac Liuium relegabimus.

Quarta ratio.

Nec admodum discrepat ab his quarta locupletandi ratio, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enumeramus etiã illa quæ negotiũ comitantur, uel consequuntur. Quod genus sit, Bellum tibi acceptum feremus. Hoc pacto poteris ditare rem. Exhaustũ in barbaros milites ærarium, fractam laboribus iuuẽtutem, proculcatas segetes, abacta pecora, incẽsos passim uicos ac uillas, desertos agros, euersa mœnia; compilatas domos, direpta phana, tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot uiduas matronas, tot uirgines indigne cõstupratas, tot adolescentium licentia deprauatos mores, tantum funerũ, tantum luctus, tãtum lachrymarum: præterea extinctas artes, oppressas leges, obliteratam religionem, confusa diuina humanaq; omnia, corruptam ciuitatis disciplinam. Vniuersum inquã hoc malorũ agmen quod ex bello nascitur, tibi uni feremus acceptum, si quidem belli fueris autor.

Quinta ratio.

Quinta locupletandi ratio uidetur potissimũ ad ἐνάργειαν, quã euidentiã uertũt, pertinere. Ea utemur quoties uel amplificãdi uel ornãdi, uel delectandi gratia rem non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam in tabula spectãdã proponemus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, nõ legisse uideatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturã omnesq; circũstantias, ac ueluti faciẽ animo lustremus. Deĩde ita uerbis ac

ſiguris idoneis effingamus, ut quàm maximè fiat euidens perſpicuaq; lectori. Hac uirtute præcellunt cum omnes poëtæ, tum præcipue Homerus, quemadmodum ſuis indicabimus locis. Conſtat autem præcipue deſcriptione rerum, temporum, locorum, perſonarum.

Deſcriptio rei.

Rei deſcriptione locupletabimus orationem, quum id quod fit, aut factum eſt, non ſummatim, aut tenuiter exponemus, ſed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponemus, ut auditorem ſiue lectorem, iam extra ſe poſitũ, uelut in theatrum, auocet. Hanc ab effingẽda rerum imagine, Græci uocant Hypotypoſim. Etiam ſi uocabulum hoc commune eſt, quoties aliquid oculis ſubijcitur. Velut ſi quis expugnatam ciuitatem dicat, cũcta nimirũ in ſumma complectitur, quæcunq; talis fortuna recipit. Vtar enim Quintiliani uerbis. At ſi aperias hæc quæ uerbo uno incluſa erãt, apparebũt effuſæ per domos ac tẽpla flammæ, & ruẽtiũ tectorũ fragor, & ex diuerſis clamoribus unus quidam ſonus, aliorũ fuga incerta, alij in extremo cõplexu ſuorum coherentes, & infantium fœminarumq; ploratus, male uſq; in illum diem ſeruati fato ſenes. Tum illa prophanorum ſacrorumq; direptio, efferentium prædas, repetentiumq; diſcurſus, & ante ſuum quiſq; prædonem catenati & conata retinere infantem ſuum mater, & ſicubi maius lucrum eſt, pugna inter uictores. Licet enim hæc omnia complectatur euerſio, minus eſt tamen totum dicere, quàm omnia hactenus Fabius. Idem huius euidentiæ citat exemplum hoc ex Cælio in Antonium: Nanq; ipſum offendunt temulento ſopore profligatum, totis

præcordijs stertentem, ructuosos spiritus geminare, præclarasq; contubernales ab omnibus spondis transuersas incubare, & reliquas circumiacere paßim, quæ tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant, frustra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium uocem tactumq; noscitaret, proximæ cuiusq; collum amplexu petebat: nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat, sed semisomno sopore inter manus centurionum, concubinarumq; iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec uehementius exprobrari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionem conuiuij luxuriosi. Videbar, inquit, uidere alios intrantes, alios uerò exeuntes, quosdam ex uino uacillantes, quosdam hesterna potatione oscitantes. Humus erat immunda, lutulenta uino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium. Sed huiusmodi exemplorum usquam non magna copia: præsertim apud poëtas, ut dictum est, & apud historicos poëtis proximos. Præcipue uerò narrationes nunciorum in tragœdijs, quoniam uice spectaculi subijciuntur, dum ea referunt, quæ repræsentari in theatro aut non possunt, aut non conuenit, hac uirtute insigniter abundant. Veluti quum in Euripidis Hecuba Talthybius narrat Hecubæ, quomodo sit occisa Polyxena: & in Iphigenia Aulidensi nuncius exponit, quomodo sit interfecta Iphigenia. Et in Troade Senecæ nuncius refert Andromachæ, quomodo pijsset Astyanax ipsius filius. Hoc ad exemplum indicasse satis est:

quũ omnes tragœdiæ ſcateãt huiuſmodi narrationibus. Nec refert ad hoc inſtitutũ, ueræ ſint an falſæ, quẽadmodum in Electra Sophoclis, ſenex ficte narrat Clytæmnestræ, quomodo in certamine periſſet Oreſtes. M. quoque Tullius mirus eſt in hoc genere artifex: Verùm illud arbitror admonendũ, hoc genus deſcriptiones præcipuè quidem conſtare circonſtantiarũ explicatione, earũ præſertim quæ rẽ oculis maxime ſubijciunt, ac moratã reddunt narrationem: non mediocriter tamen adiuuari collationibus ſimilibus, diſsimilibus, imaginibus Metaphoris. Allegorijs: & ſi quæ prætera ſunt figuræ: quæ rem illuſtrant. Quin Epitheta quoq; in hunc uſum plurimum ualent: Veluti quum dicimus: aërios ſcopulos: turrigeras urbes: cæruleum aut uitreũ mare, curuum aratorem, ſuperciliòſum ph. iloſophum, patulas fagos, atram ſpecum, apud Homerum δυσηχὴς πόλεμος, et κορυθαιόλος Ἕκτωρ, βροτολοιγὸς ἄρης καὶ τειχεσιπλήτης. quo genere nuſquam non ſcatet hic poëta. Neque ſolum in deſcriptione cõplectimur: quæ præceſſerint: quæ adiuncta rei fuerint, quæ cõſequuta: uerumetiã ea quæ facta nõ ſint: uel fieri potuiſſe: ſi hoc aut illud e ueniſſet: uel fieri poſſe demõſtramus: Veluti ſi quis dicat, Vide in quod diſcrimen adduxiſti Rempub. qui temere congreſſus ſis cum hoſte: Etenim ſi forte fortuna ſuperaſſent hoſtes, hæc atque hæc erant euentura. Aut ſi quis monarchiam diſuadeat, deſcriptione ob oculos ponat omnem tyrannidis tragœdiam. Iamq; auditores admoneat, ut putent ſeſe hæc omnia uidere, quæ mox paſſuri ſint: ſi democratiam mutarint in regnum. Porrò ſi res agitur ſeria, tum ea-

tenus adhibẽdæ sunt ὑποτυπώσεις, quatenus ad causam cõducũt. Verum quum tota res ad uoluptatẽ spectat, quemadmodum in poëmatis ferme fit, & ἐπιδείξεσι, quæ exercendi ostentandi'ue ingenij causa tractantur, licebit effectionibus huiusmodi liberius lasciuire. Ad hanc formam pertinent discriptiones Homericæ, quoties armat Deos suos aut heroas, quoties conuiuiũ, quoties prælium, quoties fugam, quoties concilium describit. Quid enim iste non exponit oculis, tum aptis circunstantijs, quæ tametsi nonnunquam minutæ uidentur, tamen nescio quo pacto mirum in modum rem oculis subijciunt, tum Epithetis, tum adhibitis similibus? Præterea descriptiones turbinũ, tempestatum aut naufragiorum. Quales sunt apud Homerum locis compluribus, apud Vergilium libro Aenei. primo, apud Ouidium Metamor. undecimo, pugne barbaricæ apud Iuuenalem. Item pestilentiæ, qualis est apud Maronem Georgic. libro 3. apud Nasonem 7. apud Senecam in Oedipo, Item apud Thucydidem Præterea famis, cuiusmodi est insignis in quadam Quintiliani Declamatione. Item prodigiorum, Solis eclipsium, niuis, imbriũ fulminum, tonitruum, terræ quaßationum, incendiorum, inundationum. Quod genus apud Ouidium diluuij Deucalionei descriptio. Item seditionum, exercituum præliorum, stragis, excidij, deriptionum, monomachiæ, pugnæ naualis. Qualis est apud Lucanum libro 3. Epuli, conuiuiorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pomparum. Cuius generis est apud plutarcum in uita M. Antonij Cleopatræ nauis. Sacrorum, ceremoniarum, incantationum, ac maleficiorum, Qualis est apud

Lucanum in ſexto. Item apud Horatium in Sityris, ſub perſona Priapi narrantis, quæ uiderit. Venationum, cuiuſmodi extat Adriani Cardinalis: tametſi docti negant hoc carmen illius eſſe. Item animantium, quod genus eſt torpedinis, & hiſtricis deſcriptio apud Claudianum. Apud eundem, et itē apud Lactantium phœnicis. Pſittaci apud Ouidium in Amoribus, & apud Statium. Serpētium apud Lucanum in nono. Multorum piſcium apud Oppianum: apud Plinium cum innumerabilium animantium formæ, naturæ, mores, pugnæ, concordiæ, tum præcipuæ culicis deſcriptio: apud Maronē equi ac bouis expreßio, apum mira repræſentatio. Statuarum item, qualis eſt in epiſtolis Plinianis ſigni ſenilis: tabularum & imaginum, qualis eſt apud Lucianum Hercules Gallicus: apud Philoſtratum uaria picturarum argumenta: cuiuſmodi ſunt & argumenta textorum, & ſculpturarum, aut ſimilium operū, quorum apud poëtas & hiſtoricos exempla ſunt innumera. Vt apud Ouidium libro ſexto Metamor. textura Arachnes. Qualis eſt clypeus Achillis ab homero expreſſus. Aeneæ, à Marone. Ad hæc nauis, ueſtis, πανοπλίας, machinæ, currus, Coloßi, Pyramidis, aut ſi quid eſt aliud rerum conſimilium, quarum deſcriptio delectet. Equidem ad hoc genus referendum arbitror, quoties formæ gentis, uitæq; ritus explicantur. Veluti ſiquis Scytharum, Anthropophagorum, Indorum. Troglodytarum, aut ſimilium gentium imaginem, oculis exponat. Aut ſi uitæ militaris, philoſophicæ, aulicæ, ruſticanæ, priuatæ, regiæ ſimulachrum quoddam effingas. Verum ut iſta probe exprimas, non modo confert ars & ingenium

uerumetiam oculis spectasse, quæ uelis effingere plurimum refert, Sunt & fabulosæ rerum descriptiones, quæ tamen ad ueras alludunt. Velut ætatis aureæ, argenteæ, ferreæ. Qualis est & apud Cebetem humane uitæ pictura: apud Lucianum aulæ, calumniæ, eruditionis, aliæq; complures: apud Homerum Ossæ, Ates, et Litarum: apud Ouidium famis, liuoris: apud eundem, & item apud Maronem famæ. Quòd si quis malit hæc ad personæ descriptionem pertinere, de qua mox dicam, equidem non magnopere repugno.

Personæ descriptio.

H*Is igitur est proxima personarum descriptio, quã* προσωποποιΐαν *appellãt, tametsi nõnihil ab hac dißidet* προσωπογραφία, *uel hoc nomine quòd latius patet. Nam famis quoq;, inuidiæ, somni, de quibus modò diximus,* προσωπογραφίας *nõ absurde dixeris. Proponitur enim ceu persona quædam. Cuiusmodi sunt & illæ, uirtutis ac uoluptatis, quas Prodicus sophista apud Herculẽ inter sese decertãtes facit, ut autor est Xenophõ. Itẽ mortis ac uitæ, quas Ennius in Satyra cõtẽdentes inducit, teste Fabio. Item calumniæ apud Lucianũ: apud eundẽ eruditionis et statuariæ: Occasionis, apud Ausonium: Fortunæ, apud Horatium in Odis, & Q. Curtium: cupidinis, apud Moschum: Penias & Pluti, apud Aristophanem Iustitiæ, apud Chrysippũ referente Gellio: Phylosophiæ apud Boëthiũ Seuerinũ. Lamiæ: apud Politianum. Item Musarum, Gratiarum, Furiarum, Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charybdis, ac similium apud poëtas:*

Sunt quædã propiores uero, sed tamẽ ad ostentationem

accōmodatiores. Cuiusmodi est Hippiæ descriptio apud Lucianū, & eiusdem apud Apuleium in Floridis: sed oratori magis conueniunt illæ notationes. Sic enim appellant quoties amantis, luxuriosi, auari, uoracis, temulenti, somniculosi, garruli, gloriosi, ostētatoris, inuidi, sycophantæ, parasiti, lenonis'ue personam depingimus. Huius generis extat exemplum in quarto rhetorices ad Herēniū. Vbi suis notis depingitur Pseudo plutus, diuitiarum ostētator, quum esset pauper. Ceterum è comœdijs quantum libet exemplorum sumere licet, nil enim aliud agit comœdia. Extant ad hoc facientes notæ, Theophrasti titulo. mihi grammatici cuiuspiam uidentur magis quàm philosophi. Depingitur autē ab omnibus circūstantijs, præcipue uero ab his. A' natione seu patria, si Pœni, Greci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hispani, Scoti, Britanni formā, cultū, uocē, linguam, gestum, incensum, ritus, ingenium, ac mores expresseris. Fingendus autem Pœnus fœdifragus, uafer, insolens cultu ambiciosiore, atque item de cæteris. Sunt & singularum ciuitatum peculiares notæ: Vt mollis Atheniensis & ad dicendum quam faciendum instructior, Seueri Romani, Parci Florentini. A' sexu, Depingitur uir seuerior, mulier loquacior, inconstantior, superstitiosior.

Ab ætate tales effingimus, quales Horatius ostendit in Arte poëtica.

A' fortuna, Fastuosior inducitur diues. Humilior ac timidior pauper.

A' studijs fit gloriosus, & facinorū suorū immodicus iactator miles, periurus leno, tristior rusticus, adulantior aulicus, mitior urbanus, Medicus ad questum propēsior:

Poëta nominis auidior, fontibus, nemoribus, ac secessibus gaudēs, opū et honorum ciuilium cōtemptor. Sophista loquacior, quàm sapientior. Neq; negligendi cōmunes affectus, quo sit animo pater in, liberos, maritus in uxorem, ciuis in patriā, princeps in plebē, plebes in patricios, cæteriq; quos diligētißime tradidit ī rethoricis suis Aristoteles. Sunt autem peculiares etiā in singulis horum differentiæ. Neq; enim satis est tenere quid seni, quid iuueni, quid seruo, quid patrifamiliâs, quid lenoni cōueniat. Alioqui singuli horum semper sui similes inducerentur. At comici præcipue uarietatem in eiusdem quoq; generis psonis affectasse uidentur. Quid enim dissimilius, quàm Demea ac Mitio apud Terentiū? Quorum hic, cū etiā grauißime filium obiurgat, blandus est: ille cū maxime blanditur, amarulentus. Et tamen uterq; senex, atq; adeò fratres. Quid diuersius, quā Chremes semper placidus ac ciuilis, et Simo uehemēs ac suspiciosus? Item quam Pamphilus cordatus, et Carinus inops animi consilijq; ? Quid tā dißimile, quàm Phædria cum morbo pugnas, et Chærea nihil habens pensi ? Multum item interest inter Dauū ptinacißimum sperandi autorem, et Byrriā nihil præter desperationem adferentē. Plurimū inter parasitum Gnathonem, et Phormione, & ab utroq; longe dißident parasiti Plautini. Quemadmodum et huius meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, ueluti Philotim, & Bacchidem in Ecyra. Plautus senes amantes ac festiuos, et uxoribus ueteratorie imponentes, quanquam aliâs Euclionem prodigiose te-

nacem ac suspitiosum facit.

Quòd si personam tractamus ab alio occupatã, ab ijs qui priores finxerint, aut descripserint, decorum petendum est. Veluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, infensum regibus, infensum mendacibus, pedibus uelocè inducas oportet. Nam huiusmodi primus finxit Homerus. Rursum Vlyssem uafrum, mendacem, dissimulantem omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperij cupidum, timentem populum, uoluptatis auidiorem, quàm belli. Hectorem animo sublimi, mortis & auguriorum negligentem, patriæ omnia posthabentem. Aiacem factis magis, quàm oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatiẽtem. In summa, ut cuiusq; personam finxit Homerus, ita Tragici poëtæ inducant oportet. Item si quis Aristidem, Themistoclem, Phocionem, Alcibiadem, Pisistratum, Iulium Cæsarem. Fabiũ, aut Camillum, aut Timonẽ, Socratem, Platonem Epicurum cupiat effingere, ex historijs decorum petendum est. Quod exercitationis genus placuisse uidetur ijs qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ ac Pauli epistolas et orationes finxerunt. Idem spectandum erit scribenti dialogos quibus personis quem tribuat sermonem. Cæterum decorum, quod est in fictis personis: Veluti si Philosophiam producas uultu constanti & autoritatis pleno, Musas simplices ac blandiores: Gratias iunctas ac zonis solutis, Iustitiam rectis atque immotis luminibus, cæteraq; huius generis, id à rerum natura, ad quas alluditur oportebit sumere. Est quoque decorum in apologis, quod nemo rectè tuebitur, nisi naturas animã-

tium cognitas atque animaduerſas habet:ut ſciat docilem ac religioſum elephantum, Delphinum crocodilo inimicum hominis amantem, Aquilam in ſublimi nidum ponere, Scarabeum ſtercora, in quibus gignit ac gignitur, ex more protrudere, nec uideri temporibus quibus incubant aquilæ, Caßitam in ſegetibus oua ponere, Erinacium gaudere diſcurſu, inimicum ſerpentibus. Atque hæc quidem, hiſq; reconditiora facilè petũtur ex Ariſtotele, Plinio, Aeliano. Tractatur & hoc genus etiam ab oratoribus. Porrò duriores ſunt apologi, qui rebus inanimis, ut arboribus, aut ſaxis ſermonem attribuũt. Sed oratorũ magis peculiares ſunt illæ πρὸσωπογραφίαι quoties ſuis ceu coloribus certa hominis pſona depingitur, idq́; eatenus, quatenus ad rẽ propoſitũ attinet. Quemadmodũ apud Salluſt. Catilina, apud Liuium Annibal, apud Plinium Traianus. Rarius enim incidunt, ſed tamen incidunt, illæ formarum effictiones. Quod genus ſit, ſi quis mulierẽ formoſam omnibus ferme numeris exprimat, aut contra deformem anum. Quemadmodum Therſiten effinxit Homerus, et Græcorum multos proceres è mœnibus Helena Priamo ſciſcitanti indicat, & hũc imitatus Maro, ſexto, complures Romanos deſcribit. Ad hãc formã præcipuè pertinet ſchema διαλογισμὸς, id eſt, ſermocinatio, quoties unicuiq; ſermonem accõmodamus, ætati, generi, patriæ, uitæ inſtituto, animo, moribusq; congruentem. Nã huiuſmodi ſermones in hiſtoria licet affingere. Vnde tot Thucydidis, Salluſtij, Liuij orationes. Effinguntur et epiſtolæ, et apophthegmata: demũ & cogitationes, ueluti hominis ſecum loquen-

tis,quanquã hoc poëtis familiarius. Illæ propriæ προσωποποιίας nomen merentur,quoties perſonã hominis procul abſentis,aut iam olim defuncti, loquentem facimus, ſeruato decoro. Quod genus ſit: Quid ſi nunc reuiuiſcant priſci illi huius urbis optimates,uiderintq́; temporum horum mores,nõne in has uoces erumperent. Deinde ſubijciẽda oratio. Quid ſi nũc adeſſet proauus ille tuus,nõ ne merito his te uerbis obiurgaret. Quid ſi redeat in hanc lucem Camillus,non'ne iure his uerbis nobiſcum agat. Et iam mihi uideor audire illum ſic mecũ loquentem. Et Fingite Platonem ipſum ad hunc modum uobiſcum expoſtulãtem. Verecundiores ſunt huiuſmodi Proſopopœiæ,cùm ea loquẽtes fingimus,quæ ueriſimile ſit eos eſſe dicturos,ſi adeſſent. Duriores autẽ,ſed tamẽ etiam in ſeriis orationibus, nõ tantum in exercitationibus adhibendæ ſi quando rerum grauitas poſtulabit,quoties naturam aut Remp. aut prouinciam,aut patriam loquẽtem facimus. Vt in Catilinam fecit Cicero, Quæ tecum Catilina et quodammodo tacita loquitur. Rurſum: Etenim ſi patria,quæ mihi uita multo eſt charior,ſi cũcta Italia,ſi omnis Reſp. ſic loquatur M. Tulli qd agis? Et Socrates apud Platonem in Critone leges ſecũ diſputãtes inducit. Huius generis eſt,quoties diis ipſis,aut locis aut aliis multis rebus orationem accommodamus. At eæ quæ proprie προσωπογραφίαι uocãtur, Metaphoris, ſimilibus, & collationibus fiunt illuſtriores. Cuius generis apud poëtas magna uis eſt.

Loci deſcriptio.

Locupletatur oratio locorũ quoque deſcriptionibus,

quas Græci τοπογραφίας appellant. Ab ijs frequēter narrationum ſumitur exordium, nō à poëtis modo uerum etiam ab hiſtoricis, et apud oratores nōnunquam incidūt. Huius generis eſt quoties tota loci facies ueluti ſpectanda depingitur. Vt urbis, montis, regionis, fluminis, portus, uillæ, hortorum, amphitheatri, fontis, ſpecus, tēpli, luci. Quæ ſi ueræ ſint, τοπογραφίας appellari uolūt: ſin fictæ, τοποθεσίας. Prioris formæ ſunt, Carthaginis et portus apud Maronē deſcriptio: apud Plinium ī epiſt. Laurētis uillæ: apud Statiū Surrentinū. Pollij, et Tiburtinum Manlij. Poſterioris, ſedes Somni apud Ouidium. Domus famæ et regia Solis apud eundem. Inferorū. & Caci domus apud Vergilium. Tænari apud Statiū. Domus apud Lucianum. Regia Pſyches apud Apuleiū. Ad prius genus referendū arbitror. Veſuuij montis incendiū à Plinio minore deſcriptum. Aetnæ ardentis, apud Claudianum. Tum ſi quis Nilum, aut antrum Sibyllæ, arcus, atq; id genuus alia deſcripſerit. Quæ quo ſunt magis noua, hòc plus adferunt uolupatis, & diutius licebit immorari, modo omnino non ſint aliena.

Temporis deſcriptio.

Porrò tēporis deſcriptionē χρονογραφίαν appellāt. Vnde non raro narrationis ſumitur initium. Nonnunquā delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties poëtæ diem, noctem, aurorā, aut crepuſculū exprimunt. Quāquā næ hæ quidē omnino otioſe debent adhiberi. Quod genus eſt illa Vergiliana: Nox erat, et placidū carpebant feſſa ſoporē Corpora per terras, ſyluæq; et ſæua quierant Aequora, cum medio uoluūtur ſydera

lapsu, Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres, Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis Rura tenēt somno positæ sub nocte silenti Lenibāt curas, & corda oblita laborum. Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis, ad amplificandum Didonis dolorē, qui ne tum quidem conquiescebat cum omnia cætera quietē agerēt. Nā mox sequitur, At non infelix animū Phœnissa, nec unquā Soluitur in somnos. Veris, hyemis, autumni æstatis, uindemiæ, iustitij, Saturnaliū descriptiones ad hoc genus pertinent, quæ sæpenumero ualēt & ad probationē. Mixtæ sunt illæ, quoties temporū qualitatem exponimus, puta pacis, belli, seditionū, factionū monarchiæ, democratiæ. Simul cū ostendimus, quæ uirtutes, aut quæ uitia tum maxime ualuerint. Hæc quidē singillatim tractare cōueniet nonnūquam exercēdi ingenij gratia. Verum absoluta descriptio ex his omnibus constat. Nā Horatius in ea quam modo citaui Satyra, primum locum Exquiliarū describit, deinde tēpus, prætereà Priapi, ac maleficarū personas, postremò & sacrificium & fugam crepitu territarum mire exprimit.

Egressio, sexta locupletandi ratio.

Superioribus affinis sexta loclupetandi ratio, quam Græci παρέκβασιν Latini partim egreßionē, alij digressionem nonnulli excursum appellant. Ea est, definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad utilitatē causæ pertinētis, extra ordinem excurrens tractatio. Adhibetur autē uel laudandi gratia: qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio popularis illa uirtutum Cn. Pompeij cōmemoratio, in quā ille diuinus orator, nam Fabij uerbis utar

ueluti nomine ipso ducis, cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoauerat sermone, diuertit: aut uituperādi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur autē ex ijsdem ferme locis, quos modo retulimus. Ab expositione rerum gestarum, ac descriptione locorum, regionum, personarum. Item à tractatione fabularum apologorum, Præterea à locis cōmunibus, quoties amplificandæ rei gratia, in gloriā luxuriam, libidinem, auaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua uitia dicimus atq; his, causa uelut aliquātisper omissa, diutius immoramur. Aut contrà, quoties frugalitatē, liberalitatem, cōtinentiam, studia literarū, pietatem, taciturnitatem, laudibus efferimus: Hi tantum momenti habent ad copiose dicendū, ut clari aliquot autores eos ex professo tractauerint χρείας appellant. Sunt & illi loci cōmunes his nō dißimiles, quoties libertatis cōmoda ponimus ante oculos, contrà seruitutis incommoda, mutabilitatē fortunæ mortis æquā omnibus neceßitatem, quantum ualeat pecunia in rebus mortalium, uitæ humanæ breuitatē, atq; id genus alia innumera describimus.

Porrò longius immorari licebit excursionibus, uel in initio dictionis: qualis illa Herculis Gallici apud Lucianum, & lamiarum apud Politianum descriptio. Vel in fine, quo iam fessus recreetur auditor. Quemadmodū in Georg. ferè facit Verg. In medio, si quando digredi libebit, celerius eò redeundum, unde digressus, nisi pars causę iam absoluta digreßionis ansam præbebit: ueluti post narratam causam, quò ad secuturam argumentationem auditor redatur alacrior. Aut post probationem,

siue omnino post locos inamœniores, quo tædiū subtili tatis discutiatur. Aut nisi res ipsa locos huiusmodi suapte spōte offerat, qui inuitent ad diutius immorandum.

Septima ratio.

Septima locupletādi ratio sumitur ab Epithetis. Diomedes Epithetō facit speciē Antonomasiæ, finitq; hunc in modū: Epithetō est præposita distinctio proprio nomini aut ornādi, aut destruēdi, aut indicādi causa. Ornādi, ut diua Camilla. Destruendi, ut scelerūq; inuentor Vlysses. Indicandi, ut Larissæus Achilles. Sumūtur epitheta ab animo, ut Plato philosophorum sapientißimus A' corpore, Thersites Græcorum omniū deformißimus. A' bonis externis, neq; id simpliciter, nimirū ab oībus partibus bonorū, quæ proficiscūtur à fortuna. A' genere, ut Mecœnas generosißimus. Ab opibus Crœsus regū opulentißimis. A' forma, Nireus formosißimus A' uiribus, Milo Athleta fortißimus. A' patria, Vlysses Ithacēsis. Ab actu, Monstrorum domitor Hercules. Ab euētu, Bis capti Phryges. In summa ab omnibus fortunæ commodis aut incōmodis. Neq; refert an hæc epitheta sint adiectiua nomina, nec'ne, modo quocūq; pacto proprietas quædam attribuatur, non personis tantum uerū etiā rebus: ut, Præceps iuuenta, præceps et amens consultor amor, esca malorū uoluptas ac morosa difficilis senecta uitiorum expultrix philosophia, humane uite speculum comœdia, uitæ magistra historia. In poēmatis licebit naturalibus epithetis uti: ut, Candida nix, liquidi fontes, frigida nox, uolubilis annis, aureus sol. In oratione prosa non oportebit adhiberi, nisi Emphasim quandam ha-

beant, & ad rē propositā pertineant: ut, Non impetra bis causam tā iniquam ab Aristide iustißimo. Et coram Catone seuerißimo morū censore audes agere Floralia? Id potißimum fiet in citationibus exēplorū, aut sententiarū. Aristarchus eruditißimus, & idē diligentißimus. Cicero eloquentiæ princeps. Plato certißimus autor.

Octaua ratio.

Octaua dilatandi ratio sumitur à circunstantijs quas Græci Peristases uocant. Eæ partim sunt rerū, ut causa, locus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atq; id genus aliæ: Partim personarū, ut natio, patria, sexus, ætas, educatio, & disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, anteacta, cōmotio, consilium, nomen. Conducit autem ad multa circunstantiarū aptus ac tempestiuus usus. Primum ad amplificandum, atq; extenuādum, de quo mox paucis dicturi sumus. Deinde ad euidentiā, de qua paulò antè diximus. Præterea ad cōfirmationē et pbabilitatem. Facit enim, ut tota oratio densis ac crebris argumētis undiq; differta sit, et cōmunita. Quæ tametsi nō explices, quasiq; in aciem aducas, tamē pugnant per sese, causamq; nō mediocriter adiuuāt. Vt quemadmodū, licet aliud agentem, tamen agnoscere liceat, palæstricæ, aut musicæ peritū: ita ubiuis ex huiusmodi circunstantijs cōmode suo loco admixtis, rhetorem intelligere poßis. Quod quoniam per omnem orationem fusum est, exemplo breui ostendi non potest.

Nona dilatandi ratio.

Nona dilatandi ratio cōstat amplificatione. Eius cōplures formæ referūtur à Fabio. Nos eas breuiter atti-

genus, quæ ad præsens pertineāt institutū. Prima ampli ficandi ratio constat incremento, quoties gradibus aliquot peruenitur, nō modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum. Huius exemplū est apud M. Tullium in quinta in Verrē actione: Facinus est uincire ciuem Romanum, scelus uerberare, parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tā nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cùm, cōgestis ordine quodā circunstantijs in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de uomitu Antonij: O rem non uisu modò fœdam, sed etiā auditu. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis nō turpe duceret? In cœtu uerò populi Romani, negotiū publicum gerens, Magister equitum, cui ructare turpe esset, is frustis esculentis, uinū redolentibus gremium suum & totum tribunal īpleuit. Hìc singulæ uoces incrementum habent. Etenim per se deforme fuerat, uel non in cœtu uomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, uel si nullum negotium gereret, uel si nō publicū, uel si non Magister equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos gradus īmoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est comparatio. Nā ut incremento ad superiora tenditur, ita comparatio à minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio uel fictione, uel exempli collatione. Fictione quam ὑπόθεσιν uocāt, ut in prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cicerone. Fingit enim hoc inter cœnam accidisse pri-

uato. Eiusdem est illud in Catilinam, Serui mehercule mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes tui, domum meam relinquendã putarem. Collatione exempli, quoties propositio uelut simili exemplo efficimus, ut id quod exaggeramus, aut proximũ illi, aut par, aut maius etiam uideatur. Velut Cicero pro Cluentio, cum exposuisset Milesiam quandam à secundis hæredibus pro abortu pecuniam accepisse, Quanto est, inquit, Opianicus, in eadem iniuria, maiore supplicio dignus? Siquidẽ illa cùm suo corpori uĩ attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere nõ solum tota totis, sed etiã partes partibus comparantur, sicut hoc loco pro Milone, An uerò uir amplißimus Scipio, Tyberum Gracchum mediocriter labefactantem Rempublicam priuatus interfecit. Catilinã orbem terræ cæde atque incendio uastare cupientem, nos Consules perferemus? hic & Catilina Graccho & status Reipublicæ orbi terrarum, & mediocris labefactatio cædi, et incendijs, & uastationi, & priuatus Consulibus comparatur. Quæ si quis dilatare uelit, plenos per singula locos habeat. Amplificamus & ratiocinatione, cum aliud crescit, & aliud augetur, hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum uini in Hippiæ nuptijs exhausferas, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu uomere postridie. Colligitur enim quantum uini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas non quiuerit ferre & concoquere. Ad hanc formam referendum est, quoties res atrocißimas quasque in sum-

mam ipsi extulimus inuidiã, eleuamus cõsulto, quo grauiora uideãtur, quæ sequutura sunt. Quod genus est illud Ciceronis: Leuia sunt hæc in hoc reo. Metũ uirgarũ Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit. Humanum est. Atrocissimum quiddã expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt atrocia, cõparata, humana atq; usitata uideantur. Amplificamus et cõgerie uerborum, ac sententiarum idem significantium, quæ ratio finitima, est figuræ συναθροισμῷ, de qua prius dictũ est. Vtitur hac M. Tul. in actione pro Ligario: Quid enim tuus ille Tubero districtus ĩ acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorũ? quæ tua mẽs? oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? Hic uelut aceruo creuit oratio, Idẽ fit interim omnibus altius, atq; altius insurgentibus: ut ĩ hoc exẽplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors terrorq; sociorum, et ciuiũ Romanorũ lictor Sextius. Amplificamus etiam quasi correctione quadam, ut Cicero in Verrem, Non enim furem, sed raptorem: nõ adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumq;, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrum iudicium adduximus. Totidem autem sunt minuendi modi, quot sunt amplificandi. Pertinent ad orationis copiam & illi uulgares amplificandi modi cum uel aduerbijs, uel nominibus, uel alijs partibus appositis amplificamus, uel in laudem, uel in uituperium. Maiorem in modum me Cicero delectat. Dici nõ potest, quàm tibi faueat socer. Verbis consequi nequeam, quàm me delectet Cicero.

Verum de his augendi rationibus priore libro diximus.

Notus et usitatus est et ille modus amplificandi, cum speciem augemus generi collatam. ut, Cum omnes disciplinæ liberales plurimum homini conciliant uel ornamē ti uel commodi, tum in primis eloquentia. Quanquam hanc quoq; rationem superius attigimus.

Decima dilatandi ratio.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quàm maximum propositionum numerum reperiamus. Est autem propositio rhetorica, cui probandæ adhibentur argumē ta. Porrò quemadmodum inuenienda sit propositio, Fabius negat arte cōprehendi posse, cæterum ingenio, atque usu constat ea facultas. Atque inde fit, ut cum plures eadem didicerint, generibus argumentorū similibus utantur: alius tamen alio plura quibus utatur, inueniat. Sumuntur autē propositiones partī ex his quæ sunt uulgaria, partim ex his quæ sunt propria causæ. Exemplum sit hoc, quod placuit Quintiliano, Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centū talenta mutuo Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Eas tabulas. quòd esset usus commilitio Thessalorum, donauit his ultro. Posteà restituti à Cassandro reposcūt Thebani Thessalos. Res apud Amphictyonas agitur. Cē tum talenta & credidisse eos constat, & non recepisse. Lis omnis ex eo, quòd eas Alexander Thessalis donasse dicitur, pendet. Constat & illud, non esse iis ab Alexandro datam pecuniam Thebanorum. In hoc igitur argumento huiusmodi propositiones ac partes, ceu columnæ reperiendæ sunt. Prima pars erit, Ale-

xandrum nihil egisse donando. Secunda, nō potuisse donare. Tertia non donasse. Ac primæ quidem partis, prima erit ꝓpositio pro Thebanis, iure repeti licere quod ui sit ablatū. Pro Thessalis hæc erit, tabulas nō simpliciter ui qualibet, sed bello sublatas esse. Ius autem belli plurimum ualere in rebus humanis. Hoc regna, hoc populos, hoc fines gentium, atque urbium contineri. Huic rursum aliam propositionem opponunt Thebani, Non omnia in uictoris potestatem uenire iure belli, sed in his quæ in iudiciū deduci possunt, nihil ualere ius belli, nec armis erepta, nisi armis posse retineri. Itaque ubi illa ualeāt, non esse iudicem. Vbi iudex sit, nihil illa ualere. Atque ea quidem è causæ circunstantijs sumitur, quibus ostendi potest quid hæc causa distet a cæteris. Ad huius autem propositionis confirmationē sumitur à locis exēplum simile, Ideo captiuos, si in patriā suam redierint, liberos esse, quia bello parta, non nisi eadem ui poßideātur. Tertia pro Thebanis propositio ducetur et ipsa ex causæ proprijs. In eo iudicio potißimum esse spectandā æquitatem, in quo Amphictyones iudicent. Aliam enim apud centumuiros, aliam apud iudicem priuatum, in eisdem questionibus esse rationem. Atque hæc quoque eò ualēt, ut appareat hāc causām distare à cæteris, in quibus ius belli ualere debeat. Porrò secundæ partis pro Thebanis probatio fuerit. Non potuit donari à uictore ius, propterea quòd id demum uictoris sit, quod teneat, ius cum sit incorporale, apprehendi manu non posse. Rursum ad huius probationem adhibetur argumentum à dißimili: Aliam esse conditionem hæredis, aliam

uictoris. Ad illum ius, ad hunc rem trāsire. Iam ex causæ proprijs altera ſumetur propoſitio, ſuperiori ueluti ſubſeruiens. Nempe hæc: Vt donemus ius aliàs in uicto rem tranſire, certè ius publici crediti ad uictorē trāſire nullo modo potuit. Propterea quòd ſi quid populus credidit, id omnibus debeatur. Et quandiu unus ſuperfuerit, is ſit totius ſummæ creditor. Ad Thebanos nō omnes in Alexandri manu fuiſſe. Atq; hæc quidē nō eget probationibus. Tertiæ partis uulgaris, hoc eſt, cuius cauſæ congruens propoſitio erit huiuſmodi: Nō donauit Alexander, cum tabulas donaret: neque enim in tabulis eſſe ius. Eáq; propoſitio multis argumentis defendi poteſt. A' ſimili: Neque enim quiſquis hæreditatis habet tabulas, idē hæreditatis habet ius, et ſi fortè creditor tabulas amiſerit: nō cōtinuo liberatur debitor. Altera ꝓpoſitio coniecturalis eſt. Alexandrum non hoc animo donaſſe Theſalis tabulas, ut honoraret, ſed ut deciperet. Eáq; uarijs coniecturis erit probanda. Tertia iam non propriè ad hunc gradum attinet, ſed eſt ueluti nouæ cōtrouerſiæ initiū. Sumitur autem è proprijs materiæ. Eſtq; huiuſmodi: Vt omnia donemus Theſalis, ius belli ualere in iudicijs, & apud hos iudces & in publico credito, atque item de cæteris: tamen ſi quid amiſere Thebani ab Alexandro uicti, id à Caſſandro reſtituti receperint oportet, maximè cum id uelit Caſſander. Item ſi quis ſuadeat M. Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe, ut uiuat exuſtis Philippicis, his ferme propoſitionibus poterit uti: Non eſſe cuiquam egregio uiro tanti emendā uitam, ut immortalem famā amittat.

Exēplū in genere ſuaſorio.

Huic generali subseruiet particularis, è circunstantijs sumpta, Præsertī Ciceroni, qui tot laboribus clarißimū, semperq; uicturum nomen sibi peppererit, ac mortē esse contemnendam tot præclaris uoluminibus editis facundißime demonstrarit, maxime cum iam seni non multum æui superesse uideatur. Rursum altera principalis sumetur à circunstantijs, Nihil infelicius esse, quā Ciceronē uirū optimū debere uitā Antonio omnium peßimo. Tertia cōiecturalis erit, Callide hoc agere Antonium, ut exustis prius Philippicis, in quibus intelligat et suā infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriā esse sitam: deinde erepta uita quoq; totum extinguat Ciceronem. Itē si cui matrimonium dissuadeas, his licebit uti. Prima fuerit, si pietatem spectes, matrimoniū est impedimento properantibus ad Christum. Secunda, si uitæ iucunditatē, innumeras curas secum adducit & felix cōiugium. Atq; hic protinus aperit se latißimus cāpus de cōparatione commodorum cœlibatus, & incommodorum matrimonij. Tertia, si libertatem, quam multi & uitæ anteponunt, hanc in primis adimit coniugij uinculū. Deinde ad particulares uenies, quæ possunt esse innumerabiles: ut Non hæc ducenda est, non hoc tēpore. aut Tibi non est ducenda uxor, pauperi, seni, studioso, ualetudinario. Crescit autem numerus propositionum etiā hoc pacto, quoties à fictione incipimus. Quemadmodum pro Milone Cicero. Fingite à Milone per insidias occisum Clodium, tamen qui ciuem tam pestilentem, pro salute Reipubli. periculo capitis sui sustulerit è medio, summis etiam honoribus dignus uideatur. Deinde ad

Aliud in genere suasorio.

seriam

ſeriam accedit ſed non occidit. Creſcit item quoties præparandi cauſa duriorem aliquam propoſitionem extra rem propoſitam præmittimus, quò mollior uideatur ea, quam conamur euincere. Veluti ſi quis in conſultatione perſuadere cupiens ne Romanus pontifex Venetos bello adoriatur, iuxta prouerbium, quo dicitur, Iniquum eſſe petēdum, ut æquum feras: ſic rem prius labefactet: Sunt autores nequaquā contemnendi, qui putent imperium, ac prophanam ditionem nequaquam conuenire neq; dignitati ſummi Pontificis, neq; tranquillitati eccleſiæ, neque Chriſtianæ pietati, cui uni rebus omnibus neglectis, ille debet conſulere. Atque hæc propoſitio, uelut obiter ex abundanti plurimis argumētis probari poterit. Deinde ad alteram deſcendet ad hunc modum, Hæc quidem atq; huiuſmodi multa, alius fortaſſe diceret uerum donemus conuenire, tamen longe alienum eſt à clementia Chriſti uicem gerentis, qui dixit: Diſcite à me, quòd mitis ſum, et humilis corde: huiuſmodi principatum armis, tumultu, cæde ſanguine, uel petere uel repetere. Poſt ad tertiā ueniet. Vt maxime fas ſit: tamen parum eſt tutū, propterea quòd anceps euētus belli. Vnde periculum, ſit ne dū temporarijs ac fluxis rebus eccleſiæ ſtatum reſtituere conatur, penitus ſubuertat. atq; id quoq; compluribus exemplis, ac ſimilibus confirmari poteſt. Deinde digredietur ad tertiā hoc pacto, Vt deceat ut liceat, ut uincas tamen tāta malorum colluuies etiam bellum iuſtiſſimum conſequitur, ut non tanti uel prophano principi modo Chriſtiāo debeat eſſe terras aut urbes aliquot ferro repetere, nedum ei, qui ſanctiſſimi titulum præ ſe fert. Poſ-

set adijci & hæc propositio è circunstātijs personæ: Vt alium pontificem deceat, Iulium tamen non decet: Si is sit Iulius, cuius mite ingenium, & singularis uitæ sanctimonia à bello uideatur abhorrere. Quæ postaquàm argumentis probarit, tum ad id de quo proprie consulatur, descendet hac ratione: Vt nihil horum nos deterreat, quæ commemorauimus, tamen in presentia bellum cum Venetis suscipere parum esse consultum uidetur. Et hæc à circunstantijs sumitur. Atque hanc propositionem rursum diuidet. Primum, quòd sine summo rei Christianæ discrimine bellum id moueri non poßit. Deinde, quòd sedes Romana, apud quam pie factis semper summa fuerunt præmia, parum meminisse uidebitur officiorum, quæ sæpenumero ea gens summo cum uitæ discrimine in Christianam contulerit religionem. Postremò, quòd ne causa quidem idonea est, cur etiam aduersus nihil promeritos, arma mouere oporteat. Nisi quis has nō propositiones, sed rationes esse malit. Tametsi nihil uetat, quo minus eadem sententia propositio sit & ratio. Item si quis persuadere studeat regi cuipiam, ne bellum suscipiat cum Christianißimo Gallorum rege, his propositionibus munire uiam ad causam poterit. Primum bello conflictari, non esse hominis ad beneuolentiam nati, sed brutorum animantium, quibus natura arma quædam addidisse uidetur. Hæc est generalis. Huic subseruiet altera propositio: Imò nec omnium animalium, sed ferarum duntaxat: Rursum huic tertia subseruiet: Atque adeò ne feræ quidem hoc pacto inter se dimicant, quo mortales. Neque enim tigridi cum tigride bellum est, neque leo-

ni cum leone. At homo non in aliud animal æquè sæuit atque in hominem. Tum feræ non certant, nisi aut tuendi fœtus causa, aut fame in rabiem actæ. Hominem inanis ambitio, ac tituli, nescio qui leues et affectati, ad tam sanguinolenta bella concitat: . Huic iam succedet quarta è circunstantijs, quasi nouus gradus. Vt hominum sit bellare, certe barbarorum est, ac feris non admodum dißimilium, non eorum qui legibus uiuunt. Adde quintam: Vt horum etiam sit, haudquaquam tamen Christianorum. Quandoquidem Christiana religio nihil aliud est, quàm pax. Licebit adijcere sextam: ut deceat, non expedire tamen bellum suscipere, quòd omnibus pēsitatis, multò plus malorum est, quæ belli causa suscipiuntur, quàm bonorum, quæ uictor etiam consequatur. Id iam contentione erit explicandum. Septima quoque reperietur. Vt expediat: nō tamen esse tutum: & ancipitem esse belli exitum. Neque enim semper uincere, quorū melior est causa: aut qui superant apparatu: ipsas etiam copias in suum ducem nonnunquam arma uertere. Atq; hæ quidem propositiones magna ex parte generales sunt. Tum ad particulares uenire licebit, quæ sumētur a propioribus circunstantijs: ut omnia mittamus, tibi non est belligerandum, præsertim cū tali. Atque hæc in multas diuidi potest, uel quia puer es, & belli imperitus, uel quia nouus rex. Atq; item de cæteris. Nam exempla rationum duntaxat ostendo. Rursum, non cum hoc rege bellandum, tam potente, tam de patre tuo bene merito, tot uinculis tibi adstricto, tam in teipsum etiam officioso. Aut non hoc titulo, non hoc tempore, nō his præsidijs. Ad eundē modum, si quis

Aliud exemplum.

suasurus alicui, ne literis Græcis det operam, primū hāc tentabit propositionem. Aut non magnopere ad Christianam felicitatem ullas literas pertinere, aut etiā officere. Eam ubi probabilem effecerit argumētis, tum ad rem ueniet, hoc pacto: Vt demus esse causam, cur literis cæteris operam demus, certè à Græcis abstinendum: uel quòd tantum habeant negotij, ut his discendis uita mortalium alioqui fugax ac breuis, & imbecilla non sufficiat: uel si ætas maxime sufficiat, nō tantum adferunt fructus, ut operæ pretium sit eas etiam mediocribus laboribus parare. Postremò Græciæ subuersæ & oppressæ fortunam comitari fatò quodam eos quoq; qui literis huiusmodi sese dediderint. Aut si alijs discendæ sunt, illi certè non esse discendas. Quæ iam è circunstantijs sumitur, cuiusmodi plures sumi possunt. In huiusmodi propositionibus illud obseruādum arbitror, ut quoad fieri potest, ita disponātur, ut à priore ad proximam quamq;, quasi gradibus commode liceat descendere. Qua quidem in re mirus est Lucianus, ut in Tyrannicida, quem nos Latinum fecimus: Si tantum conatus essem facinus, tam egregium, cū tanto capitis discrimine, iā præmio dignus eram. Deinde hinc digressus: Atqui non tentaui solum, uerumetiam filium repulsis custodijs occidi, num præmium ferā? Hinc rursum discedens: At patrem quoq; sustuli, data mortis occasiōe. Item in Abdicato, quem ipsum quoque Latinum fecimus: Non licet abdicare, quem semel abdicatum denuo in familiam receperis. Tum si maxime liceat, ob istam tamen causam non licet. Postremò si causa maxime sit idonea, tamē ea est magnitudo superioris beneficij, ut eius respe-

ctu negligenda sint delicta patri. Quòd si turba propositionum nos offendet, tribus aut quatuor uniuersam causam complectemur, ac deinde in tractando unamquanq;, si uidebitur, in alias propositiones digeremus. Sumas illas nonnunquam in diuisione proponimus. Diuisionem appello quasi limen argumentationis, qua proponimus in summa, quid, quo ordine simus dicturi: nonnunquam in ipsa causæ tractatione, ab alia ad aliam, ueluti gradibus quibusdam descendimus. Aut si natura parum inter se cohærebunt, ipsi commodis transitionibus in hoc repertis apte connectemus. Nam affectanti copiam, in primis illud erit spectandum, ut eas reperiat propositiones, quæ quicquid ad causam pertinet, absolutè complectantur, deinde ut rectè diuidantur: postremò ut ordine quàm maxime ad causam idoneo disponantur. Si quidem eo pacto fiet, ut neque copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid, & in quod tendat animum, & quod meminisse poßit, & quod expectet: Tum is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in uiam. Sed propositionum inuentionem negat, ut dixi, Fabius arte tradi posse, cum ea tamen tum prior sit, tum difficilior. Verum adiuuabit principio, quod ubique ualet plurimum, natura & ingenium. Deinde iuris prudentia, præsertim in genere iudiciali. Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorum autorum cognitio, in genere suasorio, ac demonstratiuo. Postremò rerum plurimarum usus, exercitatio & imitatio. Nam ex similibus facilè similia, aut etiam diuersa colliguntur. Quanquam ex ipsa rei natura uulgares propositiones

reperiri poterunt, propriæ ex circunstantijs rei diligenter expensis. Denique felix ingenium adiuuabunt rhetorum præcepta de causarum capitis, quæ Fabius status uocat, Greci στάσεις. Porrò genus suasorium proprios habet locos, unde propositiones petere liceat, Rectum, laudabile, utile, tutum, facile, necessarium, iucūdum. Demōstratiuum item suos habet, nempe bonorum ordines, et quæ his comprehenduntur.

Vndecima ratio.

Vndecima locupletādi ratio sumitur ex accumulatione copiosa probationum, et argumentorum, quas Græci πίστεις appellant. Nam ad eiusdem propositionis cōfirmationē uariæ rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis confirmātur. Probationes autē partim sunt ἔντεχνοι, id est, artificiales, partim ἄτεχνοι, id est, ab arte semotæ. Posterioris generis argumēta ducūtur potißimū à præiudicijs, à rumoribus, a tormētis, à tabulis, à iureiurādo, à testibus. Prioris generis sumuntur primū ab his signis, quæ finitima sunt ἀτέχνοις. Horū alia sunt necessaria, quæ τεκμήρια uocātur. Alia nō necessaria quæ σημεῖα dicuntur. Deinde ab argumentis, nam hæc à signis distinguit Fabius. Quorū aliud est credibile, aliud ueluti propēsius, aliud non repugnās. Ea plerunq; ducūtur à circūstātijs, quæ quidē duplices sunt, personæ ac rei. Personæ ferme sūt huiusmodi genus natio, patria, sexus, ætas, educatio habitus corporis, fortuna, cōditio, animi natura, studia, affectatio, ante facta, antedicta, cōmotio cōsilium nomē. Rei sunt hæc, causa, locus, tēpus, occasio, antecedētia rem, adiuncta cōsequentia, facultas, instrumentū modus.

Loci communes.

Sunt item loci generibus, atq; etiam partibus causarum omnibus communes. Nam superiores, etiam si tractantur interim & alibi, tamen ad iudiciales controuersias, & in his quidem, coniecturales, sunt accommodatiores, Ducuntur autem generaliter argumenta, à finitione, seu fine, descriptione, etymologia, quæ finitionis ceu species quædam est. Ab his quæ ad naturam definitionis pertinent, genere, specie, proprio, differentibus, partitione, diuisione: Cuius uariæ sunt formæ, Ab exordio, summa, incremento. Ab inductione similium, dißimilium. A contrarijs, repugnantibus, consequentibus. A relatiuis. A causis. Ab euentis. A comparatione, quæ trifariam sumitur. A maiore. A minore. A pari. A iugatis. Et si qui sunt alij. Nam neq; de ordine, neq; de numero, neq; de uocabulis satis conuenit inter scriptores. Scripserunt autem de his copiosißime Aristoteles ac Boëthius, satis accurate M. Tul. sed subobscure, breuißime Quintilianus. Oportebit autem eum qui semet exercet ad eloquentiam, singulos excutere locos, ac uelut ostiatim pulsare, si quid possit elici: usus efficiet, ut deinceps sponte occurrant, Item ab ea, quæ rursum pluribus locis est communis, fictione: A causæ proprijs. Plurimum autem ualet ad probationẽ atq; adeò ad copiam, exemplorum uis, quæ Græci, παραδείγματα uocant, & adhibentur aut ut similia, aut dißimilia, aut contraria. Rursum aut ut maiora, aut ut minora, aut ut patria. Dißimilitudo & inæqualitas cõstat genere, modo, tempore, loco, cæterisq; ferme circunstantijs, quas suprà recensuimus. Hoc autem genus comple- Exempla.

ctitur & fabulam, & apologum, prouerbium, iudicia, parabolam, seu collationem, imaginem, & analogiam. Præterea si qua sunt similia. Atque horum quidem pleraque solent adhiberi non solum ad fidem faciendam, uerumetiam ad ornandam rem, ad illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ergo si quis ex locis dictis magnam uim supellectilis colligere uolet, quantumlibet copiosam orationem poterit efficere, neque tamen erit inanis uerborum congeries, & uarietas excludet satietatem. Sed quemadmodum sint uel inuenienda, uel adhibenda, id non est huius instituti persequi. Verum si quis desiderabit, ex Aristotele, Hermogene, Quintiliano petat licebit, qui diligentißime hisce de rebus conscripsere. Nos ea quæ pertinet ad copiam, persequemur, sed paucis, ne librum, non commentarium scribere uideamur. Ergo ad parandam copiã, exempla primas tenent, siue deliberes, siue exhorteris, siue cõsoleris, siue laudes, siue uituperes, & ut summatim dicam, siue fidem facere studeas, siue mouere, siue delectare. Horum igitur ut uim quàm maximam, maximeq; uariam comparare, & in promptu habere conueniet, ita uariè tractare oportebit. Varietas exemplorum ab ipso genere nonnunquam perpenditur. Sunt enim & antefacta, & antedicta. Et publicæ gentium consuetudines in exemplis sumuntur, & à discriminibus autorum, puta ab historicis, à poëtis. Et ex his à Comicis. Tragicis, Epigrammaticis. Heroicis, Bucolicis. A' philosophis, & horum uariæ sunt sectæ: à Tpeologis, à sacris uoluminibus. A' diuersitate nationum, quod genus sunt, alia Romanorum exempla & instituta, alia Græcorum: & inte

Græcos, alia Lacedæmoniorum, alia Cretensium, alia Atheniensium. Item alia Afrorum, Hebræorum, Hispanorum, Gallorum, Anglorũ, Germanorũ. Rursum à temporis uarietate. Nam alia sunt prisca, alia mediæ antiquitatis, alia recentia, nonnulla etiam domestica. Præterea à qualitate rerum. Nam quædam sunt militaria, quædam ciuilia. Et quædam clementer facta, quædam, fortiter, quædam sapiẽter. Atq; item de cæteris, nam id quidem est infinitum. Postremò è conditione personarum. Alia sunt principum, iudicum parentum, seruorum, pauperum, diuitum, mulierum, uirginum, puerorum. Hæc igitur ad unumquenq; locum plurima, uariaq; sunt adhibenda, non solum ex omni Græcorum ac Latinorum scriptorum genere collecta, uerumetiam ex barbaris annalibus. demum è uulgi rumoribus. Mouent autem potißimum animos antiqua, illustria, nostratia, domestica, id est, suam quæq; gentem suum quæq; genus. Aut longe minora, ut mulieris, pueri, serui, barbari.

Quomodo tractanda sint exempla.

Porrò non uariantur modò, uerumetiam augentur, et crescunt tractatione. Cuius rationes aliquot indicabimus. Primum augentur commendatione. Ea plerunq; sumitur uel à rei, uel ab autoris laude, uel gentis, unde ducitur exemplum. Veluti si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari poterit, Eam gentem sapientia, & rei militaris ac ciuilis disciplina cæteris lõge antecelluisse, & exẽplis pulcherrimis semper abundasse. Si quis è Plutarcho citabit exemplũ, præfer tur licebit. Eum autorem unum omnium esse grauißimũ: quippe qui summam

philosophiæ scientiam, cum historicorum eloquentia coniunxerit, ut in eo non solum historiæ fidem, uerum etiam autoritatem, & iudicium sanctißimi doctißimiq; philosophi spectare oporteat. Item si quis M. Attilij Reguli ad hostem redeuntis exemplum uelit adducere, poterit ad hunc præloqui modum: Inter tam multa Romanæ uirtutis insigna decora nullum unquam facinus pulchrius extitit, aut etiam laudatius: quam M. Attilij. Huiusmodi commendatiunculas licebit effingere uel longiores, uel breuiores, utcunq; locus postulabit. Affingendæ sunt autẽ, quæ maximè sint ad te quod agitur, appositæ. Veluti si in exemplo desiderabitur fides, autor à grauitate, fideq; commendetur. Si pium uideri uoles, quod adfers, sumatur à pietate commendatio. Atque item de cæteris.

Secundus modus locupletandi exempla.

Locupletantur item exempla, si fusius aut latius explicentur, cum exaggerationibus atque amplificationibus. Nam qui breuitati studebit, huic satis erit exemplum ceu notum uerbo significasse. Id quod facit M. Tullius pro Milone: Neq; enim poßit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimus, aut me consule Senatus non nefarius haberi, si sceleratos interfici nefas esset. At qui copiam affectabit, is id quod gestum sit, locupletius narrabit. Ita ut fecit in eadem oratione Cicero: Pudicitiam cum eripe rit militi tribunus militari in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, ab eo interfectus est, cui uim adferebat. Et addidit epiphonema: Facere enim probus adoloscẽs periculose, quàm turpiter perpeti maluit. Atq; hunc ille

summus uir scelere solutum periculo liberauit. Quanquã in his, quæ ad ostentationem parata sunt, licebit diutius exemplis locupletandis immorari, præcipuè si res sit huiusmodi, ut aliqua uoluptatis illecebra retineat auditorẽ. Quod genus fuerit, si quis persuadere studeat ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionem, in Solonis laude aliquandiu commoratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quam ob causam, & quæ maria transmiserit, & quas barbaras nationes, quo capitis periculo adierit, & quibuscũ sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis absuerit, & quantò illustrior simul ac sapiẽtior in patriam redierit, fusius poterit enarrare. Cuiusmodi ferme sunt exẽpla de Pythagore, atq; Apollonij peregrinatione, apud diuum Hieronymum in præfatione, quam uniuersæ scripturæ diuinæ præponunt. Sed huiusmodi rationis commodissimum exemplum est apud Mar. Tullium statim in principio secundi de Inuẽtione libri, de Zeuside, qui Helenam picturus, uirgines aliquot eximiæ formæ poposcit, ut ex singulis quod esset optimum eligens, absolutum formæ simulachrum ederet.

De exemplo fabuloso.

Atq; eadem dilatandi, contrahendiq; ratio locum habet in fabulosis quoque exemplis. Nam & fusius, & contractius exponi poterũt, si res ac decorum patietur. Verum in his, quæ omnino fide carẽt, nisi iocabimur, præfari conueniet à uiris priscis ac sapientissimis ista non sine causa fuisse conficta, neq; temere tot iam seculis magno mortalium consensu fuisse celebrata: deinde quid sibi uoluerint,

interpretabimur, Veluti si quis persuadere uelit, non esse sectandum id, à quo natura quis abhoreat, dicet hoc ueteres illos, ac sapientes scriptores, & perspexisse prudenter, & aptißimo figmento significasse, prodita gigantum fabula, quorũ temerarij conotus infeliciter cesserint. Aut si quis proponat hominem auarum, tam non habere quod habet, quàm id quod non habet, præfatus, adhibebit Tantali fabulam. Si proponat uiri sapientis esse munus, ut animi motus ratione, iudicioq́; coerceat, allegabit, quod est apud Homerum primo libro Iliad. de Achille, iam manum admouente capulo, & Pallade à tergo reuocante. Item si quis proponat, ueram uirtutis laudem non parari, nisi qui sit multis iactatus casibus, uarijsq́; exercitus periculis, cum huiusmodi, quam diximus, præfatione, Vlyssem adducet Homericum. Quanquam autem non ubiq; perinde obuia est allegoriæ ratio, tamen illud extra controuersiam est apud antiquitatis peritos, in omnibus ueterum poëtarum figmentis subesse allegoriam: uel historicam, uelut in pugna Herculis cum Acheloo bicorni: uel theologicam, ut in Proteo se uertente in omnes formas, aut Pallade è Iouis cerebro nata: uel physicam, ut in fabula Phaethontis: uel moralem, uelut in his, quos Circe poculo, & uirga sua uerterat in bruta animalia: nonnunquam unum atq; alterum allegoriæ genus permixtum. In quibusdam haud magni negotij est allegoriæ sensum deprehendere. Quis enim non intelligit (nam de his, quæ ad mores attinent, magis libet exempla ponere) Icari in mare delapsi figmentum admonere, ne quis altius, efferatur, quàm pro sorte sua? Sic nimirum fabula Phaethontis

monet, ne quis munus administrandum suscipiat maius quàm pro uiribus. Sic Salmoneus in Tartara datus præceps, docet non esse æmulandum quod longe supra fortunam nostram habeatur. Sic Marsias excoriatus docet non esse certandum cum potentioribus. Ouid. autem aliud sibi uult Danaës auro deceptæ fabula, nisi (quod & Flaccus interpretatur) nihil tam esse munitum, quod non expugnetur pecunia, nihil tam incorruptum, quod non muneribus uitietur? Quid Herculis labores, nisi sudoribus ac iuuandis alijs famam immortalē parari? Quid Midæ uotum, nisi auaros, & insatiabiles suis ipsorum opibus præfocari? Quid iudicium, nisi dotibus ingenij cum pecuniæ studio nequaquam cōuenire? Quid Bacchus à fulmine flagrans, in Nympharum aquas iniectus, nisi uini ardorem, sobrio elemento restinguendum esse? Quod Græco etiam epigrammate testatum est. Quid innuit Circes fabula, ueneficijs homines uertentis in feras, nisi eos qui nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam præter hominis uocabulū nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, puta libidine in ursos, somnolentia, ignauiaq; in sues, ferocia in leones, atque item de consimilibus? Quid Vlysses, qui solus poculo epoto, uirgaq; monstrifica percussus, non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec ullis affectuum illectamentis ab honesto potest abduci? Ouid. lotus semel gustata, iam non sinens ab re socios, nisi dulce, blandumq; turpium uoluptatum uenenum, à quo non admodum difficile sit absti=

nere, relinquere, posteaquàm gustaris, difficilimum? Quid Sirenum cantus, nisi assentationē, ut rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam? Quid Scylla & Charybdis angusto inter sese discrimine distantes, nisi uirtutis uiam angustam esse? hinc atque hinc finitimis instantibus uitijs, puta inter luxū & sordes frugalitatem. Inter quæ sic est moderanda uitæ ratio, ut quoniam medium in omnibus exacte tenere difficilimum est, eò potius uergas, ubi minus sit periculi, quemadmodum fecit Vlysses. Quid moly radice nigra, sed flore lacteo herba, mortalibus inuentu difficilima, nisi sapientiam, ad quam primus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suauissimi? Quid item ramus ille aureus apud Maronem nisi sapientiam in abdito sepositam, paucisq; deprehensam? Sed ne longiores simus, huius generis interpretationum quantamlibet uim suppeditabit Eustathius enarrator Homeri. Nos quoque quondam adolescentes hisce de rebus nonnihil attigimus in libris quos inscripsimus Ἀντιβαρβάρους. Porrò in hoc genere molliora sunt ea quæ à poëtis in hoc ipsum ficta constat. Velut quæ ad imitationem humanæ uitæ dijs affingunt. Quod genus, cum Martem à Vulcano uinculis irretitum facit Homerus. Cum Iupiter ἀγκυλομήτης emisso somnio, spem inijcit capiendæ Troiæ, cum longe aliud ageret. Nam hæc regnum ars est, quosdam rumores data opera in uulgus spargere, cum multo aliud apud se destinarint. Atque his etiam molliora, quæ sic à poëtis celebrata sunt, ut ad historiam, nō ad fabulas possint referri. Qualis est Orestes parricida, cumq; hoc Pyladis amicitia. Sunt enim

qui rem gestam affirment. Qualis Alcestis mariti mortem sua redimens, cuius etiam meminit Valerius Maximus. Item Codri ac Menœcei mors, Q. Curtij, Deciorumq́; factis annumeratur. Et inter amicorum paria Theseus & Pirithous, Castor & Pollux referuntur. Qualis item Arion à Delphino reuectus in patriam. Nam diuus Augustinus historiam autumat. Certè apud Vergilium, ac præcipue Lucanum non dubiũ quin pleraq; ad historiam pertineant. Quanquam & Herodoti pleraq; fide carent. Et Xenophon Cyropædiam magis ad exemplum instituendæ uitæ, quàm ad fidem historiæ scripsit. Quæ si pro ueris accipiantur, fide ualent: sin pro fictis, cum sint à sapientißimis ac probatißimis autoribus prodita, hoc ipso ualent, quòd ab ijs conficta sint, quorum autoritas præcepti uigorem obtinet. Contrà sunt apud poëtas exempla certæ atque historicæ fidei, de Scipione, de Annibale, de Augusto, de Pompeio, de Iulio. Sunt rursus alia, quæ nullus inficias eat esse conficta. Sed quoniam constat in hunc ipsum usum esse conficta, & à magnis conficta autoribus, nimirum exempli pondus habent. Quo de genere sunt Inuidia Dea, Fama, Ate, Litæ, de quibus suprà mẽtio facta est. Præterea personæ quæ in dramaticis, aut mixtis poematis inducuntur, præsertim comœdijs, cum quibus dialogi multum habent affinitatis. Etenim si quis suadeat cauendum esse parentibus, ne si quid peccent, testibus liberis peccent, non'ne exempli uim habebit Clitipho in sene seipsum excruciante, loquens ad hunc modum? Perij, is mihi ubi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora? Nunc ait, periculũ ex alijs facito, tibi quod ex

usu siet astutus. Ne ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam. Aut si quis suadeat iuxta sapientis respõsum æqualem esse ducẽdam uxorem, alioqui non uxorem duci, sed herã si pauper diuitem adiunxeris, non ne exempli instar habebit Chremes in Phormiõne Nausistratam perinde ut dominam timens? Item si quis suadeat neque formam satis, neq; tutam pauperi cum opulentis esse amicitiam, non ne pro exemplo ualebit Euclio in Aulularia Plautina, loquens ad hunc modum, pauper Megadori diuitis deprecãs affinitatem: Venit hoc mihi in mentẽ, &c. nã locus notissimus est. Rursum ubi disseras improbe facere parentes, qui sæuiunt in liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent grauiora, non ne recte citabitur modo dicta Nausistrata, loquens hoc pacto: Adeò indignum tibi uidetur, filius homo adolescens si habet unam amicam, tu uxores duas? Nihil pudet? Quo ore illum obiurgabis? Responde mihi. Sed næ ego ineptus unum aut alterum exemplum profero: cum tota Comœdia nihil aliud sit, quam humanæ uitæ simulachrum. Poteram item è Tragœdijs, Eclogis, Dialogis similes formas proferre. Sed in cõmentario abunde satis arbitror, uiam ingeniosis indicasse. Equidem existimo exempla non solum de his quæ diximus, uerumetiam à mutis animantibus, atque etiam in animis recte sumi. Quanquam uidentur ad ὁμοίωσιν magis pertinere, ueluti si quis proposita descriptaq; formicarum industria, ad rem labore parandam adhortetur. Aut si quis exposita apum politia, homines ad legum ac disciplinæ ciuilis obseruationem extimulet. Aut si qui ab impietate in parẽtes reuocet, proferat ciconiæ pullos,

qui

qui parentes ætate defectos uicißim alere ac gestare dicuntur. Aut si adhortans ad pietatem erga liberos, adducat asinam per medios ignes succurrentem pullis suis. Aut si quis detestetur ingratitudinē, adducto exemplo leonis, cuius ex Apione meminit Gellius, & draconis, qui nutricium à latronibus obsessum eripuit, autore Plinio. Aut si reprehendens hominē ab amicitia alienum, qui nec amet ullum, nec a quoquam ametur, delphini proferas exemplum, puerum adamantis, aut aquilæ uirginis amore flagrantis, aut magnetis ferrum ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortaßis, ubi de Parabola disputabimus. Nunc ad institutum.

Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla utriusque generis, hoc est, tam fabulosa, quàm historica, præter iam dictos modos etiam Parabola, quam eandem ὁμοίωσιν uocant: Cicero collationem uertit. Tum comparatione, siue contentione. Parabola est, cum accōmoda similitudo, quod adductum est exemplum, ostendit aut simile esse, aut dißimile, aut contrarium. Simile: ut, Non aliter quàm Camillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductā, sub uirtute depulsis barbaris restituit: Ita Laurentius Latinas literas inscitia ferè barbarorū deprauatas obrutas, extinctas in pristinum nitorem uelut ab inferis reuocauit. Dißimile, ut, Nō par gratia debetur Laurentio et Camillo, propterea quòd hic pietate adductus, capitis sui piculo patriā à barbaris liberauit, ille famæ cupiditate cōmotus, uel potius quàm plurimos taxādi li-

bidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ felicius ex eloquentiū autorum lectione discebatur. Contrarium: Marcellus ornamēta Syracusanis hostibus restituit: Verres eadem socijs abstulit. Pugnant enim restituere, cum auferendo: hostes, cum socijs. Item: Brutus occidit liberos, proditionem molientes, Manlius uirtutem filij morte multauit. Et apud Vergilium: At non ille, satum quo te mentiris, Achilles, Talis in hoste fuit. Porro comparatio demonstrat id quod adductū sit, aut par esse, aut minus, aut maius. Minus, ut Si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Itē: Maiores nostri sæpe pro mercatoribus ac nauiculatoribus iniuriosius tractatis, bella gesserunt uos tot ciuium Romanorum milibus uno nuncio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quòd erant appellati superbius, Corinthum patres uestri totius Græciæ lumen extinctam esse uoluerunt: uos eum regem tutum esse patiemini, qui legatum populi Romani consularem, uinculis ac uerberibus, atque omni supplicio excruciatum necauit? Par, ut apud eundem Ciceronē: Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero improbißimo, altero modestißimo atque optimo uiro peterem. Superaui tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Maius, ut pro Milone: Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua urbe tandem hoc homines stultißimi disputant? Nempe ea, quæ primum iudicium uidit de capite M. Horatij fortißimi uiri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus

est, cùm sua manu sororẽ interfectam esse fateretur. Ergo in eo quod proprie uocatur exemplum (est autem rei gestæ, aut perinde ut gestæ, utilis ad persuadendum commemoratio) aut breuißime significatur. quod genus est illud diui Hieronymi: Memento Daretis & Entelli: Aut latius per collationem accommodatur, per simile, dißimile, contrariũ, par, maius & minus. Atque ea collatio sumitur ab omnibus rerum ac personarum circunstantijs. Addiuuatur autem & orationis artificio, cùm uerbis ac figuris ad id accommodis, alia consultò eleuantur, alia attolluntur. Porrò qui copiosißime uolet exemplum tractare, is singulas similitudinis aut dißimilitudinis partes explicabit, atque inter sese comparabit. Quemadmodum facit M. Tullius in exemplo, quod superius retulimus, de legato occiso. Subijcit enim partium collationẽ: Illi libertatem ciuium Romanorum imminutum non tulerunt, uos uitam ereptã negligetis? Ius legationis uerbo uiolatum, illi persecuti sunt uos legatũ omni supplicio interfectum relinquetis? Videte, ne ut illis pulcherrimum fuit, tantam uobis imperij gloriam relinquere, sic uobis turpißimum sit, id quod accepistis, tueri & conseruare non posse. Quod tamen quantumlibet copiose licebit facere, si quis plures circunstantias inter se componat. Veluti si quis hortetur aliquem, ut filij mortem moderate ferat, & ex ethnicorum exemplis mulierem aliquã obijciat, quæ plurium liberorum mortem fortiter tulerit, post enarratam rem ita cõparabit, Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non feres? Illa cum sexu uicit & affectum matris, tu ab altero superaberis? illa cõplurium liberorum

iacturam animo infracto pertulit, tu unum extinctum inconsolabiliter defles? Adde quòd illius filij simul omnes naufragio perierunt, morte uidelicet in gloria, tuus in bello fortiter pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honeste imputaret, tu filium impendisti patriæ: Illi uere totiq; perierunt, tuus immortali gloria semper uicturus est. Illa nature gratias agebat, quòd aliquando tot liberorum mater fuisset, tu tantum meministi te optimum perdidisse filium. Illa non habebat sarciendæ orbitatis spem, quippe maior quàm ut uterum iam ferre posset, tibi & uxor fœcunda, & ætas etiamnū integra, ualensq;. Ergo quod barbara muliercula præstitit, tu uir Romanus non præstabis? Quod contemnere potuit literarum imperita, hoc te tot præditum literis, tantum philosophiæ professorem frangit? Deniq; quam animi fortitudinem præstitit pagana, hanc homo Christianus non exhibebit? Illa credens post rogum nihil superesse, tamē luctum indecorum existimauit: tu doctus eos demum uere uiuere, qui cum laude excesserint ex hac uita, sine fine clamas tibi perijsse filium? Et quod illa æquo animo reddidit nature, tu Deo repetenti non reddis? Illa fortiter paruit necessitati, tu Deo repugnas? Ex hac forma satis, opinor, apparet, quibus modis oporteat exempla conferre, quāquam in ueris causis quoniam maior est circumstantiarum copia, facilius est inuenire uarias contentiones. Illud obiter admonendum, in huiusmodi contentionibus sententias & epiphonemata non inconcinne posse admisceri. Velut in hoc eodem exemplo, post primam collationem. Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non poteris? Subijci po=

terant sententiæ: Natura discreuit sexum, tu non discernis animum. A' muliere nemo fortitudinis laudem expectat. Vir nisi forti sit animo, nec uiri nomine censetur. Vir utrunq; significat & sexum robustiorē, & animum infractum. Turpiter barbam gestat, qui pectoris robore superatur à fœmina. Item post illam contentionem, Illa non habebat, cui filium imputaret honeste, tu filium impendisti patriæ: poterant affingi sententiæ ferme huiusmodi: Magnum doloris solatium est, habere cui honeste poßis imputare fortunam. Vt nulli iustius, ita nec gloriosius impenditur filius, quàm patriæ. Rursum post illam: Illi uere totiq; perierant, tuus immortali gloria semper uicturus est: adijci poterant huiusmodi: Longe felicius honesta fama, quàm hoc communi spiritu uiuitur. Corporis uita & calamitosa est, & omnino ut nihil accidat, breuis, deniq; cum pecudibus communis: illa clara sempiternaq;, homines in diuorum consortium referens. Ad eundem modum singulis collationum partibus sententiæ subijci poterant. Sed hæc obiter indicasse sat fuerit. Nam de sententijs suo loco dicemus.

De Parabola.

Iam uerò si quis superstitiosius Parabolam ab exemplo separet, ut Exemplum sit certæ rei gestæ, Parabola similitudo sumpta ab his quæ fiunt, aut quæ notura, casu 'ue rebus adiuncta sunt: ut Attilius ad hostes reuersus, exemplum sit seruandæ religionis ac fidei: at nauis pro uentorum ratione uelum tollēs, aut cōtrahens, in hoc aut illud latus transferens. Parabola sit, quæ doceat sapientē tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese ac-

commodare: tamen eadem est dilatandæ Parabolæ ratio, quam in exemplo demonstrauimus. Nam aliquando uerbo notatur: ut, Non intelligis tibi uertenda uela. Aut, Desine lauare laterem. Vt iam uel Allegoria sit, uel Metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accōmodatur. Quod facit Cicero pro Muræna: Quòd si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicere summo studio solent tempestatum rationem, & prædonum, & locorum: quod natura fert ut his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediantur: quo me tandem animo esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram uidentem, in hunc cui uideo maximas tempestates esse subeundas? Rursum in eadem oratione: Vt aiunt, in Græcis artificibus eos aulædos esse, qui citharœdi fieri non potuerint: sic nonnullos uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studium deuenire. Superiorem Ciceronis parabolā sic imitatus diuus Hieronymus in epistola quadā ad Heliodorum: Et ego non integris rate uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuum & indoctus nauta præmoneo: sed quasi nuper naufragio eiectus in littus timida nauigaturis uoce denūtio. In illo æstu Charybdis luxuriæ, salutē uorat. Ibi ore uirgineo ad pudicitiæ perpetranda naufragia Scyllæum renidens libido blanditur. Hic barbarum littus. Hic diabolus pirata cum socijs portat uincula capiendis. Nolite credere, nolite esse securi: licet in mediū stagni fusum æquor arrideat, licet uix summa iacentis elemēti spiritu terga crispentur, magnos hic campus montes habet. Intus est periculum, intus est hostis. Expedite rudenteis,

uela suspendite. Crux antennæ figatur in frontibus: tranquillitas illa tempestas est. Hic si quis singula pericula, quæ à uitijs aut improbis, aut aliunde bonis moribus imminent, uelit conferre cum singulis, quæ nautis uitæ discrimen adducere solent: deinde per comparationem maius aut minus, item dissimile aut contrarium ostendere: postremo sententijs & epiphonematis, ut inciderint, exornare: nimirum copiosissime dilatabit orationem. Velut in hoc exemplo: Vt quo pretiosior est res, hòc & diligentius solet asseruari, & impendi circunspectius: ita temporis quo nihil est preciosius, summa habenda est ratio, ne quid effluat sine fructu. Etenim si curatores dari solent his, qui gemmas & aurum temere profundunt: quæ tandem erit insania, tempus pulcherrimum immortalis Dei munus aut otio, aut inhonestis studijs turpiter consumere? Quid enim perdis, cum tempus perdis, nisi uitam? At uita quid esse potest charius? Et cùm una gemmula perijt, iacturam uocas: cum totus perijt dies, hoc est, bonæ uitæ portio, iacturam non uocas? Præsertim cum illa perdita, aliunde possint recuperari, temporis irreparabilis sit iactura. Præterea illa cum tibi pereunt, alijs plerunque lucro sunt: at temporis dispendium in nullius transit compendium. Nullum est damnum, ex quo non aliquis emolumentum aliquod sentiat, præter damnum temporis. Adde his, quod illarum opum iactura sæpe saluti fuit. Nam diuitiæ plerunque uitiorum materiam ministrant, ita ut præstet temere profudisse, quàm attente adseruasse. Quantò cuiusque rei usus honestior, tantò turpior profusio: At nihil pulchrius, nihil præclarius, quàm bonas horas

bene collocare. Illa aut quàm maximè serues, sæpenumero tamen uel casus eripit, uel homo tollit, ut iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpem reddat: At temporis amißio, quoniam non nisi nostro uitio contingit, non miseros solum, uerum & infames reddit. Peßimum infamiæ genus quoties culpa in nullũ cõferri potest, prætérquàm in eum qui patitur malum. Illis fundos aut ædes mercari poteras, bonam mentẽ non poteras: Hoc præter alia animi ornamenta parare poteras immortalitatem. Nulla est tam breuis uitæ portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradus fieri poterat. Postremò de illis male insumptis, patri fortaßis rationem redditurus eras: de horis male transactis, deo. Sed satis est indicasse, in quãtam amplitudinem dilatari poßit collatio, si quis ad eum modum singulas circunstantias uelit componere atq; ornare. De dißimili eadem est tractãdi ratio, cuius hoc sit exemplum: Neq; enim ut nauis utilior noua, quàm uetus, sic & amicitia, Nec ut laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & qua formã. Nequæ enim ut in cursu melior est, qui lampadem accipit, quàm is qui tradit: ita in bello melior est Imperator, qui exercitum accipit quàm qui tradit. Porrò quemadmodum ab omni genere rerum collationes duci poßint, superiore commentario demonstratum est:

De Imagine.

Εἰκὼν, quam Latini uocant imaginem, collationi uidetur affinis: quam si explices fit collatio. Velut si dicas, Vt asinus fuste non depellitur è pabulo, nisi satur: ita bellator non conquiescit à cæde, donec expleuerit animum suum: Collatio est. Sin dixeris aliquẽ more draconis aut leonis

in hostes insilisse, εἰκὼν est: aut Achillem ignis aut solis in star armis relucẽtem uenisse in prælium, imago est potius quàm similitudo. In utroq; ut creberrimus, ita felicißimus est Homerus. Tametsi εἰκὼν magis ad euidentiam, aut grauitatem aut iucunditatem orationis facit, quàm ad probationem. Cæterum quanquam exemplorum & similium usus ad eadem ista confert, tamen ad faciendam fidem non uulgariter adiuuant, præsertim cum per inductionẽ, quã Græci uocant ἐπαγωγὴν, adhibentur. Quo in genere plurimus est Socrates Platonicus. Exemplum per inductionẽ adhibebitur hoc modo. Dic mihi quem tandem fructum attulit Demosthenì insignis eloquentia? Nempe præter alia incommoda, infelicißimum & miserandũ & exitũ. Quid autem præmij Tyb. & C. Gracchis attulit? Nimirum cædam & miseram, nec satis honestam. Quid porrò illi tantopere laudato Antonio? Certe & hic latronum sicis crudelißimè confossus est. Agè Ciceroni eloquentiæ parẽti, quam mercedem attulit? Non'ne mortẽ & acerbam, & miserandam? I nunc & tot uigilijs ad summam eloquentiæ laudem enitere, quæ præstantißimis quibusq; uiris semper exitio fuit. Simile adhibetur per inductionẽ hoc modo. De nauigando num melius disputabit nauita, quàm medicus? An non medicus rectius de medẽdi ratione differet, quàm pictor? Num pictor de colorum, & umbrarum, ac linearum ratione melius dicet, quàm sutor? Num auriga de ratione moderandi currum melius, quàm nauta? Ea si plurima conferantur, faciunt ut omnino probabile uideatur, unumquemq; melius de ea re dicturum esse, quam melius norit. Deinde ad rem accõmodatur simili-

tudo. At quid orator, qui de omni re profitetur se optime dicturum? Notum est exemplum de Aspasia, & Aeschyne.

De contentione demonstratiua.

Est & generalis quædam contentio, præsertim in genere demonstratiuo, quoties laudandi, uituperandi'ue gratia personam cum persona conferimus. Veluti si quis Iulium pontificem Romanum laudaturus, eum cum C. Iulio Cæsare componat, atque illius benefacta, cum huius comparet, aut cōtrà uituperaturus malefacta, cum malefactis conferat. Item si quis Maxi milianum laudaturus, eum componat cnm M. Antonio Imperatore. Est & rerum comparatio, quod genus est, si quis historiam laudans, eius utilitates comparet cum eorum benefactis, qui re bellica Rempublicam auxerunt. Aut poëticam laudare cupiens, huius commoda cum philosophiæ commodis committat atque expendat. Est & unius ad multa comparatio. Vt si quis historiæ laudes exaggerare cupiens, eam cum laudatißimis quibusq; disciplinis comparet. Atq; in his duplex ratio. Aut enim alterius partis bona eleuas, alterius amplificas: aut alterius partis sic exaggeras laudes, ut præferas tamen, aut certè æques, quod laudādum susceperis. In uituperādo attollis uitia, sed sic ut scelestiorem tamē aut æque scelestum ostendas quem insectaris. In his illud obseruandum, ut quæ adhibentur ad comparationem, sint tum confessa, tum insignia: ut si bonum principem conferas cum Traiano, aut Antonio philosopho: Contrà, malum cum Nerone aut caligula. Rursus si hominem maledicum cōferas cum Zoilo et Hyperbolo, aut hominem ob-

trectatorem cum dipsade aut regulo: hominem uoluptatibus effœminatum cum Sardanapalo. Crescet autem comparationis copia, si, quemadmodum modò attigi, ad unius hominis aut rei laudem seu uituperationem, personæ complures, aut res adhibeantur. Veluti si quis principem laudaturus è multis excerpat, quod in quoque maxime excelluit, è Iulio Cæsare felicitatem animiq; præsentiam, ex Alexandro magnanimitatem, ex Augusto urbanitatem, ex Tito seniore ciuilitatem, ex Traiano sanctimoniam & clementiam, ex Antonio gloriæ contemptum, atq; item de cæteris. Similiter & in uituperando. Præterea si iracundiam detestans cõferas eam cum enormi temulentia, cum phrenesi, cum morbo comitiali, aut dæmoniaco. Aut si linguæ uirulentiam damnans, componas eam cum habitu hominis pestilentia laborantis, cum afflatu serpentum, quibus est uenenum præsentissimum, cum exhalatione quorundam lacuum aut specuum subitam mortem adferente.

De Iudicijs.

Ad exemplorum genus, ut diximus, referuntur & iudicia, quæ Græci κρίσεις appellant. Eæ sunt sententiæ scriptorum illustrium, gentium, uirorum sapientum, aut clarorum ciuium. Ex antiquis ac celebratis poëtis magna uis iudiciorum colligitur. Item ex historiographis, ex philosophis, ex arcanis literis. Nam his rursum eadem uarietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt & apud Græcos, qui in his undecunque colligendis laborarunt, quorum de numero Stobæus quidam. Idem ualent sapientum apophthegmata. Cuiusmodi illa sunt celebrium

uirorum dicta, & quæ referuntur à Plutarcho. Et hoc uarium genus est. Etenim si spectemus rem, sunt militaria, sunt philosophica, si personas, sunt regum, sunt sapientum, sunt popularium: Si qualitatem, sunt grauiter dicta, sunt facete dicta, sunt acutè dicta. Huc pertinent & prouerbia, uel ab autoribus sumpta, uel uulgò iactata. Nam publica gentium instituta non uideo quid ab exemplis differant. Certe oracula & responsa numinum, iudicijs subijciuntur. Veluti si Socratem probes sapientem, quòd ita Appollinis oraculo sit iudicatum.

De Sententijs.

Est sententiarum genus, non illud quidem petitum ab autoribus, sed à nobis ad presentis rei cõmoditatem confictum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atq; adeò unus locus complures sæpenumero sententias parit. Incidunt enim & in enarrando, & in mouendis affectibus, non solum in probationibus. Quinetiã sæpenumero transitiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationi copiam adiungent, neq; id sine grauitate, aut gratia. Sunt autem sententiarum uariæ formæ. Siquidem aliæ sunt καθολικαί: ut, Inuidentia ipsa sui supplicium est. Aliæ non placent, nisi ad rem relatæ: ut, Nihil tam populare quàm bonitas est. Aliæ quæ ad personam referantur: ut, Princeps qui uult omnia scire, necesse habet multa cognoscere. Rursum alia simplex: ut, Omnia uincit amor. Alia rationem habet subiectam aut admixtam: ut, In omni certamine qui opulentior est, etiam si accipit iniuriam, tamen quia plus potest, facere uidetur. Quædam duplices sunt ex parti-

bus contrarijs, nulla tamen addita ratione: ut, Obsequium amicos, ueritas odium parit. Quædam ex diuersis: Mors misera non est, aditus ad mortem miser est. Huic generi si ad utranq; partem ratio subijciatur, quadripartita fuerit sententia, ad hunc modum: Qui adolescentium peccatis ignosci oportere putant, falluntur. Hæc prima sententiæ pars. Ei subnectitur ratio, propterea quòd ætas est impedimento bonis studijs. Deinde tertia pars erit: At hi sapienter cogitant, qui adolescentes maxime castigant. Et rursum additur ratio: ut quibus uirtutibus omnem uitam tueri poßint, eas in ætate maturrima uelint comparare. Id exemplum etiam si est in rhetorica ad Herennium scripta, tamen mihi sanè non admodum arridet. At non est arduum aliud huiusmodi fingere: Iuuentutem decet industria. Adijcitur ratio. Nam turpe sit eas dotes, quas natura ad bonas artes comparãdas illis annis attribuit, in otio, fœdisq; uoluptatibus consumere. At senectutem opulentia decet. Huic quoque subijcitur ratio, quò uidelicet ætas naturæ præsidijs destitutior, exterarum rerum adminiculis utcunque fulciatur. Item aliud: Senectus inops, calamitosa, indocta, turpis. Nam & miserum est tum egere, cum imbecillitas naturæ pecuniæ subsidia præcipue requirit. Et, Turpe tum res optimas nescire, cum nec discere decorum est, & docere pulcherrimum. Rursum est sententia recta: ut, Tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet. Est figurata: ut, Seruare potui, perdere an poßim rogas? simplex erat, Facilius est perdere, quàm seruare. Est communis rerum: ut, Nocere facile est, prodesse difficilius. Est ad personas accom-

modata, ut iam minus apareat sententia, ut est illud M. Ciceronis, Nihil habet Cæsar, nec fortuna tua maius, quàm ut poßis, nec natura melius, quàm ut uelis seruare. Est illud etiam tacitum & quasi dissimulatum sententiæ genus apud Maronem: Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ouidius. Tectus magis æstuat ignis. Itē in narrando. Pars maior uicit meliorē. Explicabis, si dixeris. Ferè fit, ut pars maior uincat meliorem. Iam aliud sententiæ genus, quod ἐπιφώνημα Græci, Fabius acclamationem appellat. Ea est rei narratæ uel probatæ summa acclamatio. Narratæ, ut apud Vergilium, Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Probatæ, apud M. Tullium pro ligario: Quorum igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio? Neq; tamen quoduis epiphonema continuò sententia est, etiam si plerunq; est uerum quicquid in clausula argute additum ferit aurem ἐπιφώνημα dici potest. Quod genus proprium est epigrammatis, ut in epigrammate, de oue lupi catulum uberibus alente: Natura haud unquam uertitur officijs. Vnde apud Martialem sæpenumero carmen epiphonemate clauditur: ut, Aut uigila aut dormi Nasidiene tibi, Item: Vis dicam quid sis, magnus es ardelio. Vtitur & Valerius Maximus frequenter hoc genere. Item Seneca suas epistolas fere claudit epiphonemate. Neque defuerunt quibus epiphonematum usus adeò impense placuit, ut omni loco, omni sensu clausulam acclamatoriam subijciendam existimarint. Sed ut sententiarum omnium, ita & acclamationum debet esse modus, ut ibi demum adhibeas, ubi locus

postulat, aut certè patitur. Est Noëma sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelligitur. Quod genus est illud dictum in quendam agentem cum sorore talionis, quòd sibi dormienti pollicem resciderat, cùm illa fratrem sæpius à ludo gladiatorio redemisset. Eras dignus ut haberes integram manum: nam intelligitur, ut rursum in ludo depugnares. Simile est illud Hortēsij, ni fallor, qui negabat se unquam cum matre aut sorore redisse in gratiam, intelligitur enim nunquam illi cum matre aut sorore incidisse dißidium. Sunt noua sententiarum genera, ex inopinato, & ex alio relatis, & ex alio trāslatis, ex geminatione, ex contrarijs. Quorum exempla si quis desideret, ex Quintiliano petat licebit.

De expolitione.

Cum hoc sententiarum genere, quod superius ostendimus, ex quatuor constare partibus, cognationem habere uidetur expolitio. Sic enim uocant, quoties eodem in loco diutius commoramur, & eandem sententiam alijs atque alijs modis uariamus, simul & locupletamus. Commutatione uerborū, cùm eadem res alijs atque alijs uerbis, alijsq; figuris, sæpius effertur, Commutatione pronuntiationis, cum alio atque alio uult, gestu, uoce, Commutatione tractationis, cum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulò aliter dicentem facimus. Vel cum quod sedatius est disputatum, id acrius atque inflammatius efferimus. Verùm copiosißima expolitio septem constat partibus: Propositione, ratione, duplici sententia, cui ratio item duplex subijci potest, contrario, simili, exemplo, conclusione. Exemplum erit

huiusmodi. Sapiens nullum pro Republica uitabit periculum. Ideò quòd sæpe fit, ut cum pro Republica perire uoluerit, necessariò cum Republica pereat. Et quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria graue putandũ est. Hæc est prima pars, qua tota res simpliciter exposita est, & rationibus cõfirmata, cui subditur duplex sententia, aucta totidẽ, aut pluribus rationibus: Ergo qui fugiunt id periculum, quod pro Republica subeundum est, stultè faciunt. Hæc est sententia, cui subnectitur ratio: Nam neque effugere id possunt, & ingrati in ciuitatem reperiũtur. Deinde additur altera sententiæ pars è cõtrario: At qui patriæ pericula suo periculo propellunt, hi sapientes putandi sunt. Mox adijciuntur rationes, Cum et eum quem debet honorem, Reipublicæ reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Iam adiungitur huic contrarium: Etenim uehementer est iniquum, uitam à natura acceptam per patriam cum seruaueris, naturæ cum cogat, reddere, patriæ cum roget, non dare. Et cum poßis cum summa uirtute & honore pro patria interire, malle per dedecus et ignauiam uiuere, pro amicis & parentibus, ac cæteris necessarijs adire periculũ cũ uelis, pro Republica in qua & hoc, et illud sanctißimum patriæ nomen continetur, nolle in discrimen uenire. Deinde adhibetur simile: Itaque uti contemnendus est, qui nauigando se, quàm nauim mauult incolumem, ita uituperandus qui in Reipublicæ discrimine, suæ saluti plus quàm communi consulit. Additur collatio similitudinis, à maiori: Naue fracta, multi incolumes fuerunt: ex naufragio patriæ

saluus

ſaluus nemo poteſt enatare. Sub hæc exemplum annectitur: Quod mihi uidetur Decius intellexiſſe, qui ſe deuouiſſe dicitur, et pro legionibus ſe in hoſtes immiſiſſe medios, Huic annectuntur ſententiæ, Vnde uitā amiſit, nō perdidit. Re enim uiliſsima maximam redemit. Vitā dedit accepit patriam Amiſit animam, potitus eſt gloria, quæ cū ſumma laude prodita uetuſtate, quotidie magis eniteſcit. Demum apponitur concluſio tanquam epilogus: Quod ſi poro republica debere accedere ad periculum, & ratione demoſtratum eſt & exemplo comprobatum, hi ſapientes ſunt exſtimandi, qui nullum pro ſalute patriæ periculū uitant. Ergo conueniet huiuſmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandā inſtituuntur. Quanquā ne hoc quidem exemplum ex Herenniana rethorica mihi magnopere probatur, niſi quod utcunq; rationem indicat. Poteſt autem copioſius etiā tractari, ſi plures ſententias et rationes, ſi plura ſimilia, ſi exempla plura congeras.

De Apologis.

Ad fabuloſorum genus proxime accedunt apologi, niſi quòd & delectant uehementius, & efficacius perſuadent. Delectant, morum faceta quadā imitatione: faciunt fidem, quia uerum ueluti ponunt ante oculos. Capiuntur his præcipue ruſtici et imperiti, et ſi quis alius eſt, qui mores aurei ſeculi ſapit. Celebrātur apologi maximè Aeſopi nomine, qui unus è ſapientum numero ob hoc ipſum eſt habitus. Etiā ſi Quintilianus ab Heſiodo ſcriptas fuiſſe, certe maioris cuiuſpiam ingenij opus exiſtimat. Quo minus mirandū, ſi Menenius Agrippa ple-

bem Romanã à periculosissima seditione reuocauit, cõ
ficto in id apologo de corporis humani membris aduer
sus uentrẽ conspirãtibus, ut refert Tit. Liuius. Et The
mistocles Atheniẽsibus persuasit ne nouarent magistra
tus, fabula de uulpe muscis obsita. quin liberum est cui
que pro re confingere genus huiusmodi. Verum ut aptè
confingas, cùm ingenio ualeas oportet, tum animantiũ
naturas (sũt autẽ infinitæ uarietatis) penitus animad=
uersas habeas necesse est. Porrò quod ad usũ attinet, si
gnificantur uerbo, quemadmodum exempla, maximè si
notus sit apologus. Veluti si dicas, Si tua scripta lace=
rãt, ac damnãt imperiti, noli laborare, certè doctissimo
cuique maximè probantur. Quid enim mirum, si gem=
mã aspernãtur gallus Aesopicus. Aut si quis dicat: Nul=
lus hostis quamtũlibet impotens humilisq; , negligẽdus
aut contemnendus est. posteaquàm nec scarabeum impu
nè contempsit aquila Aesopica. Aut hoc pacto. Tuis ip
sius benefactis nitere, non maiorũ splendore, ne tibi usu
ueniat, quod Aesopi corniculæ. Dilatantur autem præ
fatione commendationis. Commendamus tum autorem
ipsum, tum apologorum genus: ita ut fecit Aulus Gel
lius in explicanda cassitæ fabula: Aesopus ille è Phry
gia fabulator, &c. nam locus in promptu est. Deinde
si describendis animantium, aut rerum formis ac natu
ris quo inducis, longius immoraberis. Quandoquidem
hoc iam ipsum & cũ uoluptate accipitur, & ad erudi
tionem liberalem pertinet: ueluti si scarabæi formam,
deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo
pacto posterioribus pedibus erectis stercora protrudat,

atque id genus alia describas. Ad eundem modum aquilam regnū in auium genus obtinerere, armigeram esse Iouis, non offendi fulmine, non conniue ad ardentissimos solis radios pernicissimo uolatu ultra nubes ferri. Denique quæcunque uel ad scarabæorum humilitatem exagerandam, uel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Quod quidem argumentum nos per lusum tractauimus in prouerbijs. Atque hac in re nō prætermitendum, si quid animanti cuipiam fabulis poëtarum est attributum; Quod genus è Lycaone natos lupos, ex adulescente perdicem, cycnum Apollini sacrum esse, & sub fatalem horam suauissime canere, coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid proditū est historijs insigniter ab his factum, uelut de aquila, quæ uirginem adamauit, apud Pliniū: de Bucephalo Alexādri Magni equo; atque item de cæteris: nam rationem duntaxat ostendimus: Deinde cum ad ipsum apologum erit uentum fusius ac latius narrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominū uita, ad fabulæ mores accōmodabimus. Prætereà si ad eandē rationē sermones, sententias, dictáq; affingemus. Exemplū aptissimum est apud Horat. in Saty. Rusticus urbanum murē mus paupere fertur. Accepisse cauo, ueterē uetus hospes amicum, Asper et attentus quæsitis, ut tamen arctum Solueret hospitijs animum, etc. nam in promptu locus est, Est item exemplum dilatati apologi apud Apuleiū de coruo et uulpe. Rursum apud Aul. Gel. de cassita auicula. Cæterū quod ἐπιμύθιον uocant, id est, apologi

interpretationem,nõ admodum refert initio ponas,an in fine.Quanquam & hinc incipere licebit,& in hanc desinere,modo sermonis accedat uarietas.

De Somnijs.

Affinguntur à nõnullis somnia quoque,quæ fortaßis adhibenda non sunt,nisi in ostentatione:quod genus Luciani somnium.Aut quoties ea pro ueris uisis,hortandi deterendi'ue gratia narramus.Tale est Prodici figmentum de Hercule ambigente, utrã uitæ uiam ingrederetur,uirtutis arduam,an uoluptatis procliuẽ.Simile de Momo qui hoc reprehẽdit in homine, quod Demiurgos illi finxisset cor sinuosum,nec addidisset fenestram:in boue,quod si summis cornibus non addidisset oculos,ut uideret,quid feriret.Huiusmodi uidetur illud diui Hyeronymi,de sese flagris cæso,quod Ciceronianus esset. Et nos item pueri in hoc genere lusimus.

De Fictis narrationibus.

Iam fictæ narrationes rerũ gestarum, si persuadẽdi gratia pro ueris adhibeãtur, quàm maximè fieri potest ad uersimilitudinem componatur oportet. Sunt autem ex arte rethoricà notæ partes,quibus probabilitas constat.Cuiusmodi est fabula de Memmio apud Ciceronem et fortasse de Vulteio apud Horatium.Genus hoc uideo nõnullis nimiũ placuisse,qui uulgi credulitate freti,stultißima quædam miraculorũ ostenta pro certißimis inuexerunt Christianorum literis.Porrò que risus causa finguntur, quò lõgius absunt à uero,hoc magis demulcent animos modo ne sint anicularũ similia deliramentis,& eruditis allusionibus doctas etiam aures capere poßint:

Quo de genere ſunt Luciani Veræ narrationes, & ad huius exēplū effictus Aſinus Apuleij. Preterea Icaromenippus, & reliqua Luciani pleraq;. Item argumenta ferme omnia ueteris Comœdiæ, que nō imagine ueri, ſed alluſionibus & allegorijs delectant. Nam illud fictionis genus, quod ad ſimulachrum rerum adūbratur, haud dubium eſt, quin ad parabolem pertineat. Exemplum huius eſt apud Platonem de ſpecu, in quo uincti quidam umbris perinde ut ipſis rebus delectantur.

De Allegorijs Theologicis.

Ad quoties ad pietatē adhortamur, aut dehortamur plurimum adiumēti conferent exempla ueteris ac noui teſtamenti: id eſt euangeliorū. Que per allegoriam uarie tractantur, et eadem modo ad mores hominum, modo ad corpus eccleſiæ Chriſto capiti connexum & cohærens modo ad cœleſtem illam communionem, rurſum ad priſca naſcentis fidei tēpora, & ad hæc noſtra poſſunt accommodari. Sed hiſce de rebus copioſius & exactius diſſeremus in libello, quem inſtituimus de Theologicis allegorijs. Atque hæc ferme omnia ad exemplorū genus referuntur, in quibus ſumus paulò diutius immorati, quod ex hoc potiſsimum mundo copiæ ſupellex depromatur. Sed priuſquàm ab his digrediamur, uiſum eſt etiam nonnulla paucis admonere.

Ratio colligendi exempla.

Iam primum quemadmodum unumquodlibet horum uarie poßit accommodari per ſimilitudinem, per cōtrarium, per cōparationem, per hyperbolen, per epitheton, per imaginē, per metaphorā, per allegoriam, ſuperiori

commentario demonstratum est. Nunc qua ratione fieri poßit, ut amplißimā horum uim in prōptu, ac uelut in numerato poßimus habere, indicabimus. Consiliū quidem non perinde magnificū ut frugiferum: quod utinam iuuenes olim ipsi fuissemus sequuti (nam tum quoq; ueniebat in mentem) uideo quantū momenti literulis nostris fuerit accessurum. Attamē candidi est ingenij nō inuidere bonæ spei iuuenibus, quod tibi uel negarit fortuna, uel non pararit diligentia. Ergo qui destinauit per omne genus autorū lectione grassari (nā id omnino semel in uita faciendum ei, qui uelit inter eruditos haberi) prius sibi quam plurimos cōparabit locos. Eos sumet partim à generibus ac partibus uitiorū uirtutūq; partim ab his, quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quæq; frequentißime solent in suadendo incidere: eaq; conueniet iuxta rationē affinitatis & pugnantiæ digerere. Nam et quæ inter se cognata sunt, ultro admonēt quid consequatur. Et cōtrariorum eadem est memoria. Puta sit exēpli causa primus locus Pietas et impietas. Huic subijciētur species inter se cognatæ. Prima est pietas in Deū: Secunda in patriam: Tertia in parentes, aut in liberos, aut etiam in eos quos oportet parentū loco colere, ueluti preceptores, et quorum beneficio seruati sumus. Ex aduerso est impietas. Iam his cognata superstitio, adijciendo igitur. Atque hic aperit sese campus latißimus de prodigiosis Deorū cultibus, ac uarijs diuersarum gentium ceremonijs. Item inepta parentum in liberos indulgentia, quæ falsa est pietas. Sit proximus, si uidetur, titulus, Fides: hāc ī species seces licebit,

Est fiducia erga Deum, est fides humana est fides in amicos, fides seruorũ in dominos, fides in hostes, totidemq́; de perfidia. Item sit titulus Beneficẽtia: Huic quũ suas species subieceris, restat gratitudo: nõ illa quidem huic subiecta, neq; rursum cõtraria, sed adhærens, eq́; ea ueluti cõsequens. Hæc per omnes locos tractari possunt, primũ qui sit pietas, quomodo differat à cæteris uirtutibus, qui habeat peculiare, quibus officijs præstetur, aut uioletur, quibus rebus alatur aut corrũpatur, quid fructus homini pariat. Hic sese aperit campus exemplorum ac iudiciorum. Sed uirtutum ac uitiorum ordinẽ sibi quisque suo fingat arbitrio, uel è Cicerone, siue malit, è Valerio Maximo, aut ex Aristotele, aut ex diuo Thoma petat. Denique si malit, elementorum ordinem sequatur. Neque enim id magni refert: quanquã nolim illum omnes huius generis particulas tã minutim concisas in ordines referre, uerum eas duntaxat, quæ uideãtur frequenter in dicendo usu uenire. Id autẽ uel ex locis causarum licebit cognoscere, nempe demõstratorijs suasorijs et iudicialibus. Quod genus ferme sunt tituli apud Valerium Maximum, & nonnulli apud Plinium. Cæterum quæ extra uitiorũ ac uirtutũ genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Prioris generis ferme sunt huiusmodi: Insignis longæuitas uiuida senectus senilis iuuenta, insignis felicitas insignis memoria, subita rerum cõmutatio, subita mors, mors spontanea, mors prodigiosa, partus prodigiosi, insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili genere clari, uafricies ingenij insigne corporis robur,

insignis forma, egregium ingenium in deformi corpore atque id genus innumera alia. Quorum singulis oportebit subijcere, quæ cum his pugnant, quæque cum his habent affinitatem, ut insigni æloquentiæ opponitur insignis infantia. Finitima sunt, uocalitas, felicitas in gesticulando, histrionica, & si qua sunt huiusmodi. Posterioris autē generis sunt istiusmodi: Plurimum interest, quibus studijs puer adueſcas. Magni refert, quibſcum uiuas. Suum cuique pulchrum Facilis offensa, recōciliatio difficilis. Tutißimum est nulli credere. Ama tanquā osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat, qui citò dat. Fortunam sui cuique mores parāt. et, Lentæ regum iræ & Periculosa principum amicitia. et, Dulce inexpertis uellum. &, Infida societas regni. &, Optimū senectæ uiaticum eruditio. Sed quid ego hæc recensere pergo, cùm sint sexcenta millia? Ergo ex his ea sunt diligenda, quæ uidebuntur ad dicendum maximè commoda. Ad hunc gregem pertinent & illa cōparatiua, Cœlibatus'ne fœlicior, an coniugium? Vita priuata, an secus? Potior monarchia, an democratia? Vita studiosorum, an idiotarū? Tum autē ex superioribus, si qua sunt, quæ uirtuti, aut uitio uidebuntur esse confinia, ea licebit suo titulo subijcere. Vt illa: Bis dat, qui citò dat. et, Nihil carius cōstat quàm quod precibus emitur. &, Beneficium dādo accepit, qui digno dedit. &, Nihil tam perit, quàm quod cōfertur in ingratum. &, Beneficij gratiam perdidit, quisquis exprobrauit. Hec atque huiusmodi ad liberalitatis titulum referri possunt. Verum ne indigesta rerū turba pariat confusionem, profuerit titulos qui latius patent,

in aliquot secare partes. Liberalitatis titulũ, ut exẽpli caussa loquamur, ita licebit partiri. Si subieceris, Beneficium promptè, citoq; datum. Beneficium aptum. Beneficium digno aut indigno collatum. Beneficium exprobratum. Beneficium mutuum. Et si qua iudicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo postea quàm tibi titulos cõpararis, quot erunt satis, eosq; in ordinem quem uoles, digesseris, deinde singulis suas partes subieceris, rursum partibus addideris locos communes, siue sententias, iam quicquid usquam obuium erit in ullis autoribus, præcipue si sit insignius, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus, siue sententia, siue lepide aut alioqui mirè dictum, siue parœmia, siue metaphora, aut parabola. Atq; ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideãt animo quæ legeris, et adsuescas uti lectionis opibus. Sunt enim qui plurima teneant uelut in mundo reposita, cum in dicẽdo, scribendoq; mirè sint inopes ac nudi. Postremò utcunq; postulat occasio, ad manũ erit dicendi supellex, certis ueluti nidis constitutis, unde quæ uoles, petas. Porrò nulla disciplina tam semota est à rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à mathematicis, quæ remotissimæ uidentur, sumuntur similitudines. Quandoquidem cũ sphæra undiq; sui simili, cumq; tetragono quocunq; cadat pariter quatuor angulis nixo, cõfertur sapiens suis opibus felix, nec aliũde pendens, & quæcunq; inciderit fortunæ procella, sua uirtute firmus & immobilis. Vt ne dicam interim, quòd Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à ma-

thematicis petunt, propter arcanam quandam rerū, ac numerorum analogiam. Nam à Physicis non solum parabolæ, uerumetiā exempla quædam petuntur. Parabola fuerit, si dicas, Quemadmodum fulmen summos montes frequentißimè ferit: ita summa potestas, grauißimis casibus est obnoxia. Item quēadmodū fulmen æs liquefacit, intacta cera: ita principum animus in rebelles & obsistentes sæuire debet, in cæteros uti clementia. Exēplo fuerint Elephanti pudore in abdito coëuntes, si quis etiam in coniugatis modestiam, ac uoluptatis dißimulationem desideret. Et Delphini fœtus adultos diutius comitantes, nec sinentes paruulos suos ingredi, nisi grādior aliquis ceu pædagôgus adsit & custos, si quis admoneat quanta cura seruari atque institui debeat à parentibus prima illa & lubrica puerorū ætas. Itaque studiosus ille uelut apicula diligens, per omnes autorū hortos uolitabit, flosculis omnibus adsultabit, undique succi nonnihil colligens, quod in suum deferat aluearium. Et quoniam tanta est in his rerū fœcunditas, ut omnia decerpi non poßint, certè præcipua deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt autem quæ eadem non solùm ad diuersos, uerum ad contrarios usus quadrare poßint, eoq; diuersis annotanda locis. Quod genus si de insanabili cupiditate hominis auari agas, rectè accommodabis Charybdis fabulam. Rursum, si de inexplebili uētris ingluuie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum conueniet eadem. Item apologus Aesopi de hirco ac uulpe simul in puteum descendentibus, quadrabit uel in prospicientiam, qua fit, ut non aggrediare

negotium, nisi prius apud te perpenderis, qua ratione queas explicare. Vel in fictum amicorum genus, qui quum uideantur amici commodis consulere, maxime tamen agunt suum negotium. Præterea ex morte Socratis non solùm ducitur exemplum, mortem non esse formidandam uiro bono, cum ille tam alacri uultu cicutam biberit: uerumetiam uirtutem inuidiæ obnoxiam, neque satis tutam esse in turba malorum. Rursum, inutile uel potius perniciosum esse philosophiæ studium, nisi te ad mores communes deflexeris: Iamq; hoc ipsum factum trahi potest & in laudem Socratis, & in uituperium: Laudandus enim qui nulla sua culpa, sed sola inuidia damnatus, tam fortiter mortem neglexerit. Vituperandus qui inutili philosophiæ studio, neglectuq; morũ communium, amicis acerbißimum luctum, uxori liberisq; calamitatem, sibi exitium conciliarit, cum alij soleant utiles esse patriæ, suis præsidio simul & ornamento: eoq; uerè sapientis esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, uulgi studijs & opinionibus accommodare sese, temporiq;, quod aiunt, seruire. Iam si partes exempli circunspicias, quot locos licebit elicere? Accusatus per inuidiam ab Anyto & Melyto perditißimis ciuibus. Locus communis est, Veritas odium parit. Item alter, Insignis uirtus conciliat inuidiam. Rursum alius, Apud iudices plerũque plus ualet nobilitatis ratio, quàm respectus honesti. Rursum alius, Nihil impudentius opulentia, si cum improbis moribus copuletur. Quid enim absurdius, quàm omni facinore dedecorosos, Soccratem in ius uocare? Rursum alius locus,

Non quidlibet cuiuis decorũ est. Eoq; Socrates nõ abijcit sese ad iudicum pedes: neq; enim conueniebat, ut qui per omnem uitam docuerit mortem non esse formidandã nisi turpis esset, cũ nunc ueluti ob mortis metum abiectè supplicem esse. Quæ eadem causa cõmouit, ut neque in iudicium declinaret, neq; in media causa exilium eligeret, neque postremò cum liceret, e carcere uellet effugere, ne ipse à seipso discrepare uideretur. Atque hæc quidem una pars est. Deinde cũ moriturus tam ociose, tãq; placide disputat, cùm non alio uultu cicutam bibit, quàm quo uinũ solet, cùm mox emoriturus iocatur in Phædonem, admonens ut gallum persoluat Aesculapio: locus est, Mortem etiã optabilem esse ijs, qui sibi uitæ integrè actæ conscij sunt. Rursum alter locus, Cuiusmodi fuerit hominis uita, id morte potißimum apparere. Rursum, Constantis suiq; perpetuò similis exemplum est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni uita Socratis uultus oratioq; talis erat & morituro. Tertia pars est, Dum in carcere agit Socrates, interim nusquam Alcibiades, nusquam Agathon, nusquam Phædrus, sed Crito, Phædon, Simias: Atque hic locus est, In periculis demũ apparere qui sint ueri amici: nam uulgares illi sibi tum consulunt, cum in officijs communibus adsunt. Quarta pars est, Cum amicis de animæ immortalitate multa disputant, uxorẽ ac liberos, quum pauca mandasset, dimittit. Locus est, Philosophum leuiter tangi oportere uulgaribus affectibus, id quod mire congruit cum doctrina Christi. Quinta pars est, Statim à morte Socratis uersus est in accusatores, populi furor. Socrati desiderato aurea posita statua. Lo-

cus erit, Vulgus temere odisse et amare. Rursum alius, Virtutem præsentem odimus, sublatam ex oculis quæri mus inuidi. Rursum alius, Fucatam gloriam unà cum ui ta perire, uirtutis splendorē à morte maximè inclaresce re. Hinc arbitror liquere in quot usus idem exemplum poßit accommodari. Similiter & in parabola fiet, uelut in nauigatione, quot similia duci poterunt? Vt optimum gubernatorem tempestas, ita optimū imperatorem ad= uersæ res declarant. Itē, Vt nemo clauū cōmittit ami= cißimo, sed nauigandi peritißimo: ita nemo Reipub. gu= bernacula mandabit ei, cui studeat maximè, sed quē ma= ximè iudicarit idoneum. Rursum, Quemadmodum uen= tis nimium secundis nautæ uela contrahunt, cum parum prosperi sunt, tum latius pandunt sinus: ita quum res ue hementer succedunt, temperandus est animus, ne insole= scat: contrà, cùm inimica est fortuna, tum fortitudine ac spe secuturæ felicitatis, dilatandus ac fulciendus. Item, Quoties rectum cursum per tempestatem tenere non li= cet, tum obliquis flexibus eò nihilo secius, quò perueni= re uelimus, contendere oportebit. Item, Quoties artem uincit tempestatis impotentia, tum ancorā iaciunt nau= tæ, uelis collectis: ita uesanienti multitudini nonnunquā cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item, Quemadmodū nauta nō semper, eodem modo te= net uelum, uerum nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, utcunque uen= torum ratio postulat: ita sapiens non in omni loco, om= niq; tempore & negotio simili uitæ tenore debet uti, sed uultum, orationem, mores præsentibus rebus ac=

cōmodare. Item, Sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautæ, uel ab imperito nōnunquam admoneri sese patiuntur quod alijs alia soleant in his casibus in mētē uenire: ita bonus rex in magnis Reipubli. periculis nullius consilium audire grauabitur. Itē, Vt minimo periculo nauigatur eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis: ita tutißimis est ciuitatis status eo prīcipe qui grauißimis casibus sit exercitatus. Itē, Vt qui clauū regit, non satis arbitratur sese suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuique faciendum, admonuerit: ita principem non agit, nisi qui magistratuum etiā inferiorum officia moderatur, ac prestat. Item, Quēadmodum insaniat nauta, si propter odium aliquorum, quos naui uehit, nauim perire sinat, qua perdita nec ipse possit esse incolumis: ita sanæ mentis non sit, qui ob factiones, patriæ incolumitatem non tueatur, quæ nisi sit incolumis nec ipse incolumis esse poßit. Item, Vt non nisi sæuißimis tēpestatibus sacrā ancorā naute iacere solēt ita non est, nisi in grauißimis periculis, ac rebus prope desperatis, ad extrema remedia ueniēdū. Sed næ ego ineptus, qui ista persequar cum iam uideas aliquot similitudinum millia hinc sumi posse. Nonnūquam eadem quoq; collationis pars ad diuersa trahitur. Quod genus sit, si lunæ crebras mutationes uel ad fortunæ uices accommodes, uel ad humanæ uitæ instabilitatem, uel ad stultorū inconstantiā. Quin eadem quoque sententia uarios in usus deflectitur: ut, Facundus comes in uia pro uehiculo est. Iucundior est uita, si non solus agas, sed cum lepidis ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum,

Sẽper bonus aliquis liber circunferendus, cuius lectione tædiũ discutias. Item, Si te lætus animus comitetur & bene sibi conscius, nulla pars uitæ sentiet tædium: hic optimus est uiæ comes, si læta narret: sin turpium facto rum memoriã tibi refricet, tædio enecat. Eadem est prouerbiorum & apophthegmatum ratio, quorum usum ostendimus in principio Collectaneorum prouerbialiũ. Proinde quædam erunt eadem diuersis adscribenda locis, aut annotanda certè, Nã sat erit aliquando tribus significasse uerbis, adscriptis autorũ locis unde peti possunt, præsertim si paucis exponi non queant. Sed iã quò res exemplo magis fiat perspicua, sit titulus inconstantia, aut morũ inæqualitas, experiamur' que quot res ad hunc conferri poßint. Primum è poëtarum fabulis petam Mercurium uarias formas sumere solitum, ut est uafer deus, nunc apud superos, nunc apud inferos, nunc apud mortales agentem, uarijs etiam fungentem officijs, nunc Ganymedis agentem parteis, porrigendo Ioui pocula, nunc nuncia perferentem, nunc animas deducentem ad Charontem, nunc negotiatoribus ac patronis operam dantem, nunc cithara utentem, nunc uirga, galero etiam bicolore, postremò uarijs gaudentem cognominibus. Ea sunt apud Aristophanem in Pluto: dicitur enim στροφαιὸς, ἐμπόλχιος, δόλιος, ἡγεμόνιος, ἐναγώνιος, apud Homerũ, & apud Hesiodum διάκτορες, ἀργειφόντης. Dicitur & Cyllenius, & ἐριούνιος. Petam Vertumnum deum, cui inde etiam nomen, quòd subinde uertat formam. Petam Proteum omnia uertentem sese in miracula rerum. Petam Empusam ex Aristo-

phanis Ranis, id est, dæmonis, genus, identidē alia atque alia specie sese offerentis. Item Morphea, quoscunque uelit uultus inducere solitum. Itē Circen ueneficijs ac magica uirga homines in uarias ferarum formas uertentē. Nam improbi secum non constant, sed diuersis agitantur affectibus. Petam Καίρον uolubilem deum, nunquàm sui similem: & huic similem, si uidebitur, Rhamnusiam. Petam Iouem, nunc aquilā, nunc cygnum, nunc taurum, nunc aureum imbrem factum. Præterea Chimærā capite leonis, uentre uirgineo, cauda draconis. Ac uariū illud portentum quod fingit Horatius in ipsa statim fronte Artis poëticæ. Adducā & Ianum bifrontem, & triformem Geryonem, & Bacchū, cui poëtæ tribuunt ευηθειαν, hoc est, morum leuitatē ac facilitatem. ac talem in Ranis fingit Aristophanes. Et si qua sunt alia apud illos, quæ prodigiosæ uarietatis imaginem habent. Adducam & Vlyssem, quamlibet pro tempore personam gerentem. Vnde et πόλυτροπον statim in operis initio uocat Homerus. Deinde à physicis petam lunæ similitudinē, nunquà eodem uultu nobis redeuntis, nunc semiplenæ, nunc plenæ, nunc emorientis, nunc renascentis, nunc pallentis, nūc rubentis, nunc albicantis, nunc antecedentis solem, nunc à tergo sequentis. Petam similitudinem cœli uerni aut autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nunc tranquilli, nunc uentis commoti. Petam collationem maris aßiduè uicibus æstuarijs decurrentis ac recurrentis, præcipuè Euripi mira celeritate septies die ac nocte reciprocantis. Addam polypum, cuius mutabilitas etiam prouerbio locum fecit. Addam chamæleontem colorem subinde

inde

inde mutantem. Item pantheram ac pardum uersicoloribus maculis uariegatum, aut si quòd est aliud animal huiusmodi. Item anguillam lubricã. Adiungam pueritiæ in horas mutatum ingenium. Adijciam mulieris peculiarem inconstantiam, Vulgus leui momento mobile. Præterea argenti uiui miram mobilitatem, Arundinem ad omnem auram facilè mobilem, Foliorum arentium, plumæ, tamentæq; leuitatem, Ceræ flexibilem, ac mollem naturam, Somniorum incõstantiam, rotæ uolubilitatem. Adducam laminam, quæ summis turrium, de templorum fastigijs solet imponi, quò uentum circumactu suo indicet. Adducam bilibrem, facili momento huc atq; illuc uergentem. Adducam opus uermiculatum, uersicoloribus tessellis miram uarietatem ostentans. Quædam etiam ingenio finguntur. Veluti si quis comparet inconstantis hominis animum, nunc hoc, nunc illud cogitantis, speculo rotundo in foro frequentißimo suspenso, quod huc & illuc discursante turba, figuris innumeris uarietur. Aut uitro, quod quemcunq; colorem subieceris, eum imitari uidetur. Aut pensibili chalybi, quod hinc atque hinc admotis magnetibus, quorum alter alliciat ad sese, alter depellat, leui momento nunc huc nunc illuc rapiatur, nec unquam conquiescat. Aut sphæræ in plano uolubili. Iam ex historijs mutuo sumam Græcorum genuinam leuitatem, quam describit Iuuenalis. Lubricam Allobrogum fidem. Pœnos simili morum inconstantia. Scythas in dies mutatis pascuis nullam certam incolẽtes sedem. Virgã Moysi subinde in aliam atque aliam uersam speciem. Aristippum quamuis agentem personam, ut quem omnis, ut inquit

Flaccus,decuit color,nunc Cynico utentem pallio , nunc regia purpura. Item ἥμιλουκον illum , de quo meminit Lucianus. Catilinam uario ingenio,ex Sallustio. Annibalem ex T. Liuio. Ex Valer. Maximo,quibus alius fuit uitæ tenor in adulescentia atq; in senectute. Rursum ex tertia Horatij Satyra Tigellium: Nil æquale homini fuit ille,sæpe uelut qui Currebat fugiēs hostē,persæpe uelut qui Iunonis sacra ferret,&c. E Comœdijs exemplum sumetur muliebris incōstātiæ: Sostrata in Adelphis: Au, mi homo sanus'ne es ? An hoc proferendum tibi uidetur esse usꝑiam? Ac paulò post: Ah minime gentium,non faciam,proferam. Amantium inconstantiā, exprimet Phædria,è rure repentè rediens. Puerilem inconstantiam Antipho ex Phormione. Sed hoc persequi longū est. E Tragœdijs mutuabor Phædram uariatis secum sententijs, nunc nolentem,nunc uolentem. Medeam item ante filiorum cædem , diuersis agitatam affectibus. Ab Ouidio Biblidem, Narcissum. A Marone Didonem, iam Aenea parante discessum. Atque hoc genus innumerabiles personas passim exhibent poëtæ. Ex apologis allegabo rusticum illum, qui satyro admirante,eodem ex ore modò calidum,modo frigidum efflabat. Et si quo sunt alij. nam in præsentia rationem duntaxat ostendimus. E prouerbijs mutuebor τὴν παναγχιαν ἄρτεμιν Item,ἀνέμου πεδίον. Et,εὐμεταβολώτερος κοθόρνου. Et,ὕδρου ποικιλότερος. Et,λιβυκὸν θηρίον,aliaq; consimilia. Nam ipsi in prouerbijs locos adiuximus,unde ista peti possint. Et,saxū quod subinde uoluitur,nō obducitur musco. Et,arbor quæ subinde transplantatur,non grandescit. Rursum ex

apophethegmatis addã illud dictum in Ciceronem, Duabus sedere sellis. Et in eundẽ à Sallustio scriptum: Aliud stãs, aliud sedens loquitur. Ex Homero ἄλλο πρόσαλλος· Sic enim uocat Martem incertarum partium, quiq; nũc cum his sentit, nunc cũ illis. Ex Ouidio, ni fallor, Et tantum constans in leuitate sua Ex Horatio, Leuior cortice, Et, Mutat quadrata rotũdis. Et, Romæ Tybur amo, uentosus Tybure Romam. Ex Plauto, Tibula leuior. È Terentij Phormione, Volo nolo, nolo uolo, quod dictum est, non dictum est, &c. Ex Euripide, πλάγια γὰρ φρένας τὰ μὲν νῦν τὰ δὲ πάλαι τὰδ᾽ αὐτίκα. Iam apparet, opinor quãta huius quoque generis supellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarũ ratio, quas nõ tãtum ab autoribus sumere, uerumetiam pro re nouas parêre licet. Quibus omnibus si totidem opponas cõtraria, deinde subiũxeris utrinque finitima, nimirum quàm immensus orationis penus futurus sit. uides. At cum tam uarius sic usus, id quod diligentius ostendemus in opere De ratione conscribendarum epistolarum, nihil erit, quod non aliquo pacto possis ad locupletandam orationem accommodare. Quandoquidem contraria quoque adhibentur uel per ironiam, uel per dissimile, uel per cõparationẽ. Per ironiam, ut si quis hominem nunquã sui similem Socratem appellet, qui in omni uita semper eodem uisus est uultu. Per dissimile, ut si dicas, C. Iulium Cæsarem nullius unquã facti pœnituit. Hic nihil unquã decreuit, quod non mox resciderit. Per comparationem, si dicas, Quam Cato ille, quem Cicero præfractum uocat, a sententia non potuit abduci, tam hic non potest in eadem reti-

neri sententia. Porrò finitima quæ sunt, facili deflexu ad uicina trahuntur. Quod genus Persianum illud: Tecum habita. Nam etsi proprie quadrat in eum qui maiora molitur, quàm pro sorte sua, tamen quia non esse sua sorte contentum, cum inconstantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat, Plurimũ argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari. Quin eadem simul & in laudem torqueri possunt. Vt si omnium horarum hominem, uersatiliq; ac dextro ingenio laudes, ex inconstantiæ penario sumes polypum, ad speciem subiecti soli mutantem colorem. Sumes Euripum, ac negabis mare hoc esse tam uersatile, quàm huius sit ingenium. Sumes flammam stare ne sciam. Sumes cœlum subinde alia facie. Sumes arundinẽ utcunque flauerint auræ, flectentem sese. Dices sapientis esse pro re nata, pro tempore, pro loco mutare sententiã, ac uitæ rationem. Stupida saxa, ac brutam tellurem unã non moueri: Cæterum ex animantibus, ut quodque præstantißimum est, ita maxime mobile esse. In uniuersa natura, quo quicquam præclarius est, hoc à quiete longius abesse. Infima est quæ nõ mouetur terra. At mobilis aqua, mobilior aer, ignis hoc quoq; mobilior, cœlum quàm maxime mobile. Proinde mentem hominis, auram atq; ignẽ ab antiquis uocari. Contrà stultos, tardos, stupidos, lapides plumbum. In quas res maxime cadit constantiæ uocabulum. Per huiusmodi locos pleraque è constantiæ supellectile ad uituperandum traxeris, & ex inconstantiæ ad laudem detorseris. Verum de his, ut modò dictum est, alias tempestiuius. Nunc reliquas dilatandi sermonis ra-

tiones perſequamur.

De partium rhetoricarum multiplicatione.

Creſcet oratio numero partiū orationis. Vt enim qui breuiſsimus eſſe ſtudet, quàm poteſt, paucißimis utitur partibus: ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis & arte præſcriptis partibus aliquid acceßionis curabit adiungere. Nam cum in ſumma tria ſint oratoris officia, docere, delectare, flectere, cui placet breuitas, is uno contentus tantum docebit, quod fit narrando & argumentando: cui copia, ſimul omnibus utetur, idq; in omnibus orationis partibus, non ſolum in peroratione aut exordio. Rurſum qui ſtudet breuitati, poterit narratione, aut hac quoque Pretermiſſa, ſi cauſæ ratio patietur, eſſe contentus ſola probatione. Atque hæc etiam ut omitti tota non poteſt, ita poſt coarctari cohiberiq;: Contra qui copiam affectabit, non modo ſex illis utetur, exordio, narratione diuiſione, confirmatione, confutatione, peroratione, ſed & ſuo loco latius explicabit exordiorum locos: & in tota oratione, quoties cauſa præbebit opportunitatem, exordiola quædam admiſcebit quibus fauorem, attētionem, docilitatem retineat, atque renouet, aut tedium diſcutiat, aut quæ dicturus ſit, præmolliat. Incidunt autem huiuſmodi perſæpe. Docilitatem potißimum renouamus commodis tranſitionibus, quarum formulas aliquot ſuperiore commentario propoſuimus. Quod genus fuerit, Audiſtis largitione, corruptela, ſanguine, ſtupro ac fedißimis artibus paratum honorem: Nunc oſtendā illud quod turpiter eſt adeptus, turpius adminiſtraſſe. Attētio renouatur hiſce ferme modis: Magna ſunt hæc, ſed leuia præ his quæ

nunc dicturus sum. Et nunc ad ipsum caput rei accedo. Proinde quæso, ut hæc animis quàm maxime attentis audiatis. Et, Sed his longius fortasse sum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam, si mihi, sicut antehac fecistis, aures atque animos præbere uelitis. Et, Altius paulò repetam, sed ita uerba sum facturus, ut neque sine fructu, neque sine uoluptate sitis audituri. Atque id genus alijs modis: nam bis mille pro rei natura fingi possunt. Tædium discutitur aut excluditur, hoc pacto: Rogo diligenter auscultetis. Prima fortasse fronte minutum uidetur quod tracto: uerum si paulisper attẽdetis, intelligetis nimirum, sub hac specie maxima Reipublice pericula occultari. Et, Quæso patiamini paulisper, mox aperiã, quorsum hæc spectent. Et, nunc rem antehac inauditam audietis. Et, Rem accipietis omnium maxime ridiculã Porrò fauor iisdem rationibus renouatur, quibus paratur. Insuper & argumentamur aliquoties in exordio: Si quid erit amoliendum, quod alioqui sit obfuturum reliqua disserenti. Verum id non nisi consilio ex rei circunstantijs sumpto. Narratio uehementer locupletatur schemate, quod quidã appellãt sermocinationem, qua uni aut pluribus personis affingimus sermonem cõgruentẽ. Veluti quũ Homerus Iliados χ. facit Priamum senem Hectorem dehortantem à prælio, post hunc Hecubam. Item Iliados ζ. Andromachen uxorem deterrentẽ à prælio, atque his respondentem Hectorem, mire seruato cuiusque personæ decoro. Neq; quicquam est admirabilius in historiarum scriptoribus: nam historicis hoc omnium suffragijs pmissum est, orationem personis affingere: de Ethnicis loquor: an

idem liceat Christianis, in dubio est, nisi quòd simile factum uidetur in historia Septem Machabæorũ. Ac præter alios qui martyrũ uitas conscripserũt, idem sibi permisisse uidetur diuus Ambrosius in uita beatæ Agnetis. Narratio, præterquam quòd aliquando fusius explicatur, & omnibus argumentis atque affectibus expletur, etiã crescit ἐπιδιηγήσει. Ea est, ut ostẽdit Fabius, repetita narratio, quoties res paucis, ac simpliciter exposita, denuo fusius & ornatius eadem enarratur. Id quod fit uel inuidiæ, uel miserationis causa. Præterea crescit itẽ egressione subiecta. Quod ita demum permittit Fabius, si excursus ille sic adhæreat, ut sit quasi narrationis finis. Veluti si atrox fuerit circa finẽ narratio, prosequamur eam ueluti spiritu protinus: erumpente indignatione. Atque id quidem in causis serijs ac periculosis. Ceterum in re ad ostentationem parata nihil uetat, quò minus exposita re, in locum aliquem quàm maxime plausibilem & amœnum expatieris quo simul & narrationis tædiũ abstergeas, & uoluptate sermonis ad futurã probationem reddas alacriores. Hi loci cuiusmodi sint, superius est demonstratum. Propositio dilatabitur primum, si pro simplici, duplici, aut multiplici utemur, etiam si una sit satis, propterea quod alios alia mouent. Vt, si fecisset, præmio magis, quàm supplicio dignus erat. Aut, res hæc nec ẽ honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quòd si maximè sit honesta, maximè expediat, maximè sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur. Deinde, si non nudam omnino, sed argumentis obiter interiectis, et affectibus accensam proferemus. Qualis est illa Cicero-

nis pro Milone. Hæc ſicut expoſui, ita geſta ſunt iudices. Inſidiator ſuperatus, ui uicta uis, uel potius oppreſſa uirtute audacia eſt. Deinde miſcet affectus. Nihil dico, quid Reſpublica cõſecuta ſit, nihil quid uos, nihil quid omnes boni: nihil ſanè id proſit Miloni, qui hoc fato natus eſt, ut ne ſe quidem ſeruare potuerit, quin unà Rempublicam uosq; ſeruaret. Deinde argumenta congerit. Si id iure non poſſet, nihil habeo quod defendam. Sin hoc & ratio doctis, & neceßitas barbaris, & mos gentibus, feris natura ipſa præſcripſit, ut omnem ſemper uim, quacunq; ope poßint, à corpore, à capite, de uita ſua propulſarẽt: non poteſtis hoc facinus improbum iudicare, quin ſimul iudicetis omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut ueſtris ſententijs eſſe pereundum. Mox redit ad effectus. Quod ſi ita putaſſet, certe optabilius Miloni fuit iugulum dare P. Clodio, non ſemel ab illo, neque tum primnm petitum, quàm iugulari à uobis, quia ſe illi iugulandum non tradidiſſet. Atque item in ſequentibus controuerſiam conſtituens, nam locus eſt notus, repetit ſummam argumentorum quibus uſus fuerat in exordio. Id tametſi magis licuit Ciceroni, propterea quòd in exordio quæſtiones aliquot tractauerat: tamen idem, & alibi continget uerbis commode interiectis, maximè in enumeratione aut expoſitione, que eſt altera diuiſionis pars, de qua ſupra nonnihil attigimus, cum de propoſitionibus ageremus. Quod genus fuerit, ſi dißuaſurus Ciceroni, ne uitam ab Antonio accipiat, exuſtis Philippicis, ſic proponas. Primum illud uide mi Cicero, num te dignum ſit, ut immortalem ingenij tui famam, tot paratam ſu-

doribus,quáq; tuos omnes illustrasti, ob tantulum æui, quod tam grandi longum superesse non potest,exusto pul cherrimo omnium monumento repentè aboleas. Deinde num forti uiro,qui semper omnia posthabuerit libertati, ferendum sit,ut uitam rerum omnium optimam, & in qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quouis etiam nomine obnoxius esse nemo liber uelit. Postremò uideat, ne parũ prudentis sit in re tanta fidem habere hosti perfidißimo,qui nec amicis unquam fidem seruarit. Neque perspicere,quod uel cæco appareat, nihil aliud aggere uersutißimum carnificem Antonium,nisi ut totum extinguat Ciceronem. Nam simpliciter proponi poterat hoc modo. Primum non est tanti uita. Deinde miserum debere uitam inimico. Postremò decipere cupit Antonius, non seruare. Quòd si qua propositio durior uidebitur, eam oportebit,uelut exordiolo præmollire. Vt si proposueris laudare Platonis dogma de uxoribus communibus,ut hoc exempli causa sumatur, dices te non fugere, quòd rem omnium sententia absurdißimam polliceri uideris. Verũ illud orabis,ut tantisper iudicium suum differãt,donec argumentorum summam audierint,nihil diffidere te, quin penitus exposita re,sint in diuersam sententiam pedibus ituri. Tantum illud cogitent, hoc quicquid est,nõ esse temere dictum à tanto philosopho, quiq; cæteris in rebus ob excellentiã ingenij, diuini cognomen promeruerit. Verum quod in formis hominum, idem in rerum iudicio usu uenire. Quasdam si procul & oscitanter aspicias,nihil uenustius,fugo uidelicet oculis imponẽte:sin propius ac fixius cõtẽpleris, iam quod paulò ante

mire blandiebatur oculis, maiorē in modum incipit displicere. Silenis, nisi explices, quid magis ridiculū? sin explices, quid augustius? Adeo ueritas latet in abdito, nec oportet in dijudicandis rebus populū autorē sequi, cui semper pessima pro optimis probari consueuerint. ergo seposita paulisper recepta illa & animis penitus in fixa opinione, rem ipsam iuditio perpēdant, nec prius in hāc, aut hanc partem flectant animum, quàm totum argumentorum orbem acceperint. Quædam enim fore, quæ per se stulta uideri poßint. Verum si quis inter se coniuncta perceperit, is demum ueri concentum, & harmoniam sensurus est. Huiusmodi præfatiuncula pro causæ natura commode affıcta, nonnunquam expedit auditoris animum ad secuturam argumentationem præparare. Iam uero probationes, præter eas locupletandi rationes, quas superius ostendimus, crescunt labefactatione, seu præcipitatione et asseueratione. Labefactamus autem seu præparamus duobus modis. Propositionibus. Nunc autem uoco propositiones, non quæ summam causæ complectantur, sed ueluti singularium partium collectiones, seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentorum proponere, & easdem in fine uehemētius per affectus aut per epilogum repetere. De hoc genere dictum est superioribus titulis. Præterea cum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus aut conciliemus. Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone: Sed antequam ad eam rationem ueniam, quæ est propria nostræ quæstionis, uidentur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis & improbis iactata sunt, & in concione etiam paulò antè ab accu-

ſatoribus. Cum inimicos & improbos nominat, iam hoc ipſo non parum fidei abrogauit aduerſariorum propoſitioni. Deinde propoſitionem ipſam per Ironiam eleuat. Negant intueri lucem fas ei, qui à ſe hominem occiſum fateatur. Nam atrocitas illa uerborum, Negant intueri lucem fas, pro eo quod erat, puniendus eſt, cum irriſione pronuncianda eſt. Adiunguntur huiuſmodi præparationes ſingulis etiam collectionum partibus. Quando quidẽ eodem in loco Tullius exemplis refutaturus, quod erat propoſitum, ita præparauit: In qua tandem urbe homines ſtultiſsimi hoc diſputant? Deinde adiungit exemplum M. Horatij, cum ſororem occidiſſet, abſoluti. His non abſimiles ſunt aſſeuerationes, quæ cum argumenta non ſint, tamen ſæpenumero pondus habent argumenti, ſi probationibus admiſceantur: ut, Quis tam cæcus qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Et illud, Stultius eſt, quam ut refelli debeat. Quis enim non intelligit? &c. Et, Perfrica faciem, & aude negare. Hæc cũ ita ſint, quæ tandem impudentia eſt, &c. Locupletantur & ſingulæ collectiones epilogis particularibus, quæ ſummam rationum paucis comprehenſam, auditori denuò ſub oculos reuocant, ut maiore cum fide concluſio ſuccedat: qua quidem in re frequens eſt M. Tullius, propterea quòd latius explicet argumentationis aciem. Huius generis exemplũ erit illud ex oratione pro Pompeio: Quare uidete, num dubitandum uobis ſit omni ſtudio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis ueſtri, ſalus ſociorum, uectigalia maxima, fortunæ plurimum ciuium cum Republica defenduntur. Denique creſcunt & ex-

cursionibus per amplificationem, ut singulis probationibus suos affectus adijciamus, ad quod proprie destinata est conclusio. Quam si copiosam esse uolemus, geminam efficiemus, ut simul & per epilogum precipua argumenta recenseatur, & affectuum omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotile, & Quintiliano petere licebit. Quin & poëtæ in hoc genere nuri sunt. Vehementiores, quos Græci πάθη uocant, suppeditant Ilias Homeri ac Tragœdiæ: moderatiores illos qui delectant potius quàm perturbant, subministrat Odyssea Homeri & Comœdiæ. Quanquam in Iliade, Græcorumq; Tragœdijs sæpe miscentur ἤθη, sic enim Græci uocant affectus Comicos: Latinorum Tragœdiæ parcius hoc genere utitur. Inter affectus autem ponēda delectatio, quanquam hæc non in peroratione tantum, uerum in tota oratione, cum res feret, debet admisceri. Porrò quid cuique iucundum sit, Aristoteles in affectuum locis diligenter prosequitur: & de facetijs M. Tullius, Quintilianus de risu scripsere, traditis iocādi rationibus. Delectatio quæ petitur è Comicis affectibus: præcipue locum habet in narratione, uel quia rem ueluti subijciūt oculis, uel quia ab omnibus agnoscūtur. Quis enim non cum uoluptate legat, quomodo apud Homerum Andromache Hectori armato occurrit ad portam ciuitatis, qua proditurus erat in prælium: non sola, neque enim id decet pudicas matronas, sed comitabantur pedisequæ, puerum in ulnis gestans Astyanactem Hectoris filium, patri unice charum, &, quod addit Homerus, pulchro syderi adsimilem, quo per hunc uxor expugnaret affectus mariti. Hector tacite arrisit cōspecto puero.

Andromache propius adstans, dextram porrexit, ac nominatim compellauit. Dein post affictam utrique congruentem orationem, quum Hector infantem apeteret osculaturus: ille territus armorum splendore, ac crista e galeæ fastigio minitante, clamans reflexit se in sinum nutricis. Hic risit uterque, pater et mater. At Hector sublatã e capite galeam humi deposuit, atque ita puerum amplexus, osculatus est. Mox ei fausta precatus, tradidit matri: illa eum excepit in sinum bene olentem δακρυόεν γελάσασα id est, lacrymabile ridens. Ea res Hectori mouit misericordiam, atque uxorem manu sustentans, consolatur, nomine eam appellãs, mox reponit galeam. Illa marito obtemperans, domum se recipit: ibi muliebri fletu complentur omnia, quod crederent eum ex eo prælio non rediturum. Itaque spirantem adhuc pro mortuo deflent. Interim nõ mediocrẽ addũt gratiam intermixta epitheta κορυθαίολος Ἕκτωρ. Et, οὗ παιδὸς ὀρέξατο φαίδιμος Ἕκτωρ. Et, ἐυζώνοιο τιθήνης. Et, λόφον ἱππιοχαίτην. Et, πατήρ τε φίλος καὶ πότνια μήτηρ. Et, κόρυθα παμφανόωσαν, καὶ φίλον υἱόν. Et, ἀλόχοιο φίλης, & quod indicauimus κηώδεϊ κόλπῳ. Et, κόρυθα ἵππουριν. Hæc uirtus præcipue in causa est, cur nemo legẽs Homerũ saturatur, sed perpetua uoluptate ducitur. Hi sunt affectus de q̃bus scribit Horatius, Morataq; recte Fabula nullius Veneris, sine põdere et arte, Valdius oblectat populũ, meliusq; moratur, Quam uersus inopes rerũ, nugæq; canoræ. Sũt huiusmodi narrationes aliquot insignes apud Mar. Tullium. Veluti in Philippica secunda de Antonio: Vehebatur in essedo tribunus plebis, lictores laureati antecedebant: inter quos aperta

lectica mima portabatur, &c. nam indicasse locum satis est. Sunt in eadem oratione & aliæ, quomodo capite inuoluto ad amicam literas amatorias pertulerit: quomodo consul in Lupercalibus cucurrerit Delectant & illa, quũ non actio tantum sed agentium, gestus quoq; describitur: quale est illud in Pisonem: Ita enim sunt perscriptæ scite & literate, ut scriba ad ærariũ qui eas rætulit, perscriptis rationibus secum ipse, caput sinistra perfricans, commurmuratus sit: Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται. Rursus illud: Respondens, altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatẽ tibi non placere. Quanquam hæc interim & ad fidẽ orationis faciũt, quum ea quæ uelut extra narrationis necessitatem adijciuntur, simplicitatis habent speciem. Fabius miratur narrationem M. Tullij pro Milone: Milo quum in Senatu fuisset, eo die quo à Senatu dimissus est, domum uenit, calceos & uestimenta mutauit. Paulisper, dum se uxor, ut fit, comparat cõmoratus est. Sunt item & figuræ, quæ ad orationis iucunditatem pertinent, quas non magni negotij est ex artis præceptis petere, & à nobis, nisi multis uerbis, referri nõ poterant. Delectant & allusiones, sed agnoscentem duntaxat. Itaq; in loco sunt adhibendæ.

EPILOGVS.

Ergo cui placebit Laconia illa breuiloquentia, primum Atticorum exemplo præfationibus, et affectibus abstineat. Rem simpliciter ac summatim exponat. Argumẽtis non omnibus, utatur, sed præcipuis duntaxat: eaq; non explicatim, sed confertim adhibeat, ut in singulis prope uerbis sit argumẽtatio: si quis explicare uelit, sit docuisse

contentus: ab amplificationibus, ab aſſeuerationibus, à ſimilibus, exemplis, ſententijs, epiphonematis, fabulis, apologis, alluſionibus, facetijs temperet, niſi quid horum ita erit neceſſarium, ut citra flagitium omitti non queat. Item ab omnibus figuris, quæ uel amplam, uel illuſtrem, uel acrem, uel ornatam, uel iucundam reddunt orationem abſtineat. Rem eandem ne alijs atque alijs formis tractet, & ita ſingula uerbis ſignificantibus explicet, ut multo plus intelligatur, quàm audiatur, & aliud ex alio colligi poßit. Contrà qui copiam ſequitur, ſingula dilatare ſtudebit his ferme quas dixi rationibus.

Quid utrobiq; uitandum.

At caueat uterq;, ne, quod ferè fit, affectatione in finitima uitia delabatur. Breuitatis amator uideat, ne tãtum hoc agat, ut pauca dicat, ſed ut optima quàm poteſt paucißimis. Et cui placet Homericum illud παυρα μὲν, eidem placeat & hoc quod protinus ſequitur, ἀλλα μαλα λιγέως. Et cui probatur ου πολύμυθος, non prætermittat & hoc quod ſtatim ſubijcitur, ουδ' ἀφαμαρτοεπης. Nã nihil æquè conuenit breuiloquentiæ quàm uerborum proprietas & elegãtia. Cui ſi acceſſerit ſimplicitas facilè uitabitur obſcuritas, uitium, quod plerunque breuitatis ſtudium comitari conſueuit. At hic rurſum uidendum, ne frigeſcat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut per ſe nonnullos aculeos tacite infigat animis: tum omnia Attico lepôre condienda erunt. Illud in primis cauendum, ne breuitatis ſtudio neceſſaria dictu prætermittamus. Contra, qui copiã petet, delectũ itẽ adhibeat oportet, & uerborũ, & rerum, & figurarum.

Ne rationes ſint futiles, exempla parũ idonea, ſententiæ frigidæ, excurſus æquo longiores, parumq; tẽpeſtiui, ne figuræ durius affectatæ. Quapropter ordinis ac diſpoſitionis ſummã oportet habere rationẽ, ne rerũ indigeſta turba, totus ſermo perturbatus ſit et cõfuſaneus. Et ubiq; tedium uarietate, iucunditate, riſuq; leuandũ. Varietas potiſsimum petitur à figuris, et ab eiſdẽ iucũditas. Riſus ab his præceptis quæ tradidit Cicero. Sunt autẽ et peculiares partiũ uarietates nõ negligẽdæ. Proinde expediet plurimas exordiorum formulas in promptu habere. Sunt & narrationis cõplures modi, ſunt argumentationũ diuerſæ formæ, neq; ſimplex affectuũ natura, ſed hæc à rhetorum præceptis petantur oportet. Admonendum hoc quoq;, ne quouis in loco parẽ copiã affectemus. Sunt enim quædam ſterilia. Verũ relictis his quæ natura copiã nõ admittũt, partes maxime fœcũdas ac tractabiles deligamus, niſi fortè periclitãdi aut oſtentandi ingenij cauſa, libeat aliquãdo ex muſca, quod aiũt, elephãtũ facere. Quẽadmodũ Fauorinus febrim, Syneſius, caluitiũ, nos ſtultitiã Encomio, & ancorã Aldinã laudauimus in prouerbijs. Sed in exercẽdo detur uenia, ſi luxuriet adoleſcẽs. Cæterũ ubi nõ luditur, ſed res ſeria cũ periculo agitur, ibi rhetor nõ ſtultus adhibito conſilio, copiæ modum ex utilitate cauſæ metietur.

Peroratio.

Adieceram exemplum thematis in arctum contracti, et eiuſdem fuſius explicati, quod hic non addo, ne ſarcina maior uideatur acceſisio. Liber extat ad illuſtriſsimum principem iuniorem Gulielmum ducem Cliuenſem, titulo, De pueris ſtatim ac liberaliter inſtituendis.

FINIS.

EPITOME LIBRI DE COPIA VERBORVM ERASMI ROTErodami, qua ratio uariandæ orationis exemplis atq; explanationibus paulò apertioribus traditur.

PRIMA VARIANDAE ORATIOnis ratio, quæ planè ſimpliciſsima eſt, conſiſtit in Synonymia.

Eſt autem Synonymia, cùm diuerſa uerba eandem omnino rem declarãt, ita ut ad ſignificationem nihil referat, hoc an illo malis uti: ut,

Enſis, Gladius, Mucro.

Domus, Aedes.

Codex, Liber.

Decor, Forma, Pulchritudo.

Terra, Humus, Tellus, Solum.

De Synonymis Fab. Quintil. lib. 10. cap. 1.

Sunt autẽ, inquit, alia huius naturæ, ut idẽ pluribus uocibus declarent: ita ut nihil ſignificationis, quo potius utaris, interſit, ut enſis & gladius: alia quæ etiamſi propria rerum aliquarum ſint, tropicôs tamen, quaſi ad eundem intellectum feruntur, ut ferrum & mucro. Hactenus Quintilianus, &c.

Synonyma Dialectici uniuoca appellant: dicuntur & hæc polyonyma. Iis uero contraria sunt quæ dicuntur homonyma, quæ Latini æquiuoca appellant: hæc autem una uoce multa significant, ut uinea pro machinamento belli, quo muri diruuntur, & loco uitibus consito. Aries machina bellica, & signum cœleste, & animal. Polypus piscis & narium morbus: sic taurus, canis, acies.

Antonius Mancinellus.

Dictio multa notans dicetur homonymon esse,
Vt lens ac acies, & olympus, palma, latexq;.
Quæq; unum signant dic esse Synonyma uoces,
Vt terra, ac humus, & tellus, ensis, gladius'ue.

Est itaq; Synonymorum maxima uis undecunq; è bonis autoribus contrahenda, uariaq; comparanda supellex, &, ut Fabius ait, diuitiæ quædam extruendæ, quibus ubicunq; desideratum erit, poßit nobis constare uerborum copia. Neque sat erit huiusmodi uocum mundum copiosum, ac penum parasse, nisi non solum in promptu, uerumetiam in conspectu habeas, ut protinus uel non quæsita sese ostentent oculis, &c.

Fab. lib. 10. cap. 1.

VARIANDI RATIO PER Enallagen siue ἑτέρωσιν.

ἑτέρωσις, uaria eiusdẽ dictionis paragoge, id est, deductio ac deriuatio.

Proxima uariandi ratio est, cùm uoce modicè deflexa uarietatis nonnihil conciliatur. Constat autem Heterosis duobus potißimum modis: scilicet,

Partis commutatione, cum permutatur
- Verbum nomine.
- Verbum participio.
- Verbum supino.

Qualitatis nouatione, cum mutatur
- Numerus.
- Persona.
- Genus, &c.

EXEMPLA VOCIS modicè deflexæ

In hisce tribus subsequētibus rationibus nō cōmutatur adhuc pars orationis.

Edax, Edo.	Bibax, Bibulus.	Bibosus, Bibo
Loquax, Loquutuleius.	Nugator, Nugo.	Blaterator, Blatero.
Fallax, Falsus.	Voluptuusus, Voluptuarius.	Nauta, Nauita.
Gulò, Gulosus.	Vorax, Vorator.	Dicax, Dicaculus.
Nasutus, Nasutulus	Tabellio, Tabellarius.	Pauxillum, Pauculum.

Homunculus, Homulus, Homululus, Homuncio.

HVIVS GENERIS EST CVM nomen substantiuum adiectiuo commutatur, aut contrà.

Iuxta sententiam Homeri,	Fausti literæ,
Iuxta sententiam Homericam.	Faustinæ literæ.

Vergilij est sententia, / Vergiliana est sententia, } Amorem omnia uincere.

Erasmi stylum / Erasmicum stylum } timent Barbari.

Macrob. li. 5. Saturn. Homeri maiestatem, / Homericam maiestatem } æmulatur Vergilius.

Genus hominũ) aßimilatur floribus qui matutino tpe
Genus humanũ) crescunt, uespere uerò arescunt.

AVT CONTRA' ADIECTIVVM substantiuo commutatur.

Vir mire facundus, Vir mira facundia.
Insignite impudens, Insignita inpudentia.
Homo egregie doctus, Homo egregia doctrina.

HIC VERBVM ACTIVVM commutatur in paßiuum, aut contrà.

Plurimo habeo gratiam,
Plurima à me tibi habetur gratia.

Magna me tenet admiratio,
Magna teneor admiratione.

Non sic amat filium mater,
Non sic amatur à matre filius.

Literæ tuæ maximopere me delectarunt,
Tuis literis maximopere sum delectatus.

Tua epistola magno me affecit gaudio,
Ex epistola tua magno affectus sum gaudio.

Porrò hic cauendum, ne perperam uertamus: neque enim hæc conuersio seu reciprocatio procedit in quibuslibet: ut, cepi cibum, & captus sum cibo: cepi prouinciam, & captus sum prouincia: qua de re uide Val-

lam, lib. 6. cap. 3.

Hic obserua non omina actiua licere mutare in paßiua: ut, Incredibilẽ uoluptatẽ tuæ mihi literæ attulerunt: non autem perinde usitatè dixeris. Incredibilis uoluptas tuis ex literis mihi allata est. Magnam cepi uoluptatem, non autem, capiebatur à me uoluptas.

CONTRA' PASSIVVM in actiuum.

Ex epistola tua non uulgariter exhilaratus sum,
Epistola tua non uulgariter me exhilarauit.
Eximia quadam lætitia tuæ me literæ affecerunt,
Tuis ex literis singulari sum affectus lætitia.

PRIMVS MODVS HETEROsis, ubi pars orationis mutatur.

VERBVM NOMINE COMmutatur, & contrà.

Non dubito, quin poßit,
Non est mihi dubium, quin poßit.
Non confido facturum me, Non est fiducia.
Iudicent alij, Aliorum esto iudicium.
Quid huc redisti? Quid huc reditio est?
Desine nugari, Desine nugas.

Pars orationis tunc dicitur mutari, quũ verbum mutatur in nomẽ, aut contra rursum verbum in participiũ. & sic de alijs.
Terent. in Eunuc.

ET CONTRA' NOMEN uerbo commutatur.

Est illi mira sitis auri, Mire sitit aurum.
Mea quidem sententia, Vt ego sentio quidem.
Iudicio Pauli melius est nubere, quàm uri, 1. Corint. 7.
Vt Paulus iudicat, melius est nubere, quàm uri.

Sophistarum est opinio,) quenquam se posse uel serua-
Sophistæ opinantur) re uel perdere.

Omnibus sapiens est, sibi uni non sapiens est.
Omnibus sapit, sibi uni non sapit.

INFINITVM VERBVM, pro Nomine.

Est autem infinitum uerbum, quod certos numeros & personas non habet: hinc etiam inditum nomen: alia enim uerba definiunt personas, primam, secundam, & tertiam: hoc autem sine personis ac numeris est, nisi adiungas, ego, tu, ille, nos, uos, illi: ibi enim fit quasi finitum. Porrò ubi non subiungitur ille uel iste, &c. manet infinitum.

IN HIS VERBVM INFINItum uice nominatiui ponitur.

Fabius li. 9 cap. 3. Nostrum istud uiuere triste, Persius Saty. 1. Nostra uita tristis.

Virtus est uitium fugere, Horat. lib. 1. Epist. Virtus est fuga uitiorum.

Hic etiam pars orationis mutata est, verbum scilicet in noemen.

Scire tuum nihil est, Persius Saty. 1.

Velle suum cuiq; est, Idem Saty. 5.

Idem uelle & nolle ea demum uera est amicitia, Cicero.

Legere & non intelligere, negligere est.

Bonum est legere Euangelium.

Terentius in Eunu. Extrema linea amare, non nihil est: id est, amoris.

Sic amare amor est, legere lectio, sapere sapientia, pœnitere est pœnitentia. Ego penitere tanti non emo, Demosthenes apud Gellium lib. 1, cap. 8.

HIC VERBVM PARTI-
cipio commutatur.

participio pro uerbo utimur. Fab,lib.6.cap.3.

Amantem redama,	pro eo quod est	Redama eum qui te amat
Promerenti benefac,		Benefac ei qui promeretur.
Tui desiderantißimus est,		Te maxime desiderat.
Nemo tui uidendi cupientior,		Nemo qui te magis uidere cupiat.
Volo datum, pro dare.		

VERBVM SVPINO MVTATVR:

Venit ereptum, Venit repetitum depositum. Vide cap. 61.
Venit eripere, Venit repetere depositum,
Venit ut eripiat, Venit ut depositum repetat.

VTIMVR VERBO INFINI-
to pro participio, seu Ge-
rundij loco.

Argenti magnum dat ferre talẽtum: ferre, pro ferendum Vergilius lib.5. Aeneid.

Græcanica est autem constructio, ij enim infinitiuis pro Gerundio utuntur, tametsi etiam Latini poëtæ ab hac loquendi forma non abstineant, presertim Horatius. Exemplum igitur unum, aut alterum, ex eo ac alijs, subijciam, quò dilucidior fiat res.

Et fundus nec uendibilis nec pascere firmus: id est, ad

pascendum: lib. 1. Epistola, ad Scæuam.

Et depugnare parati, id est, ad depugnandum. lib. 2. Epistol. Tempus abire tibi est, id est abeundi: ad Florum lib. 2. epist. Et cantare pares, & respondere parati, pro ad cantandum et respondendum: Vergil. Aeglo. 7.

Dederatq; comas diffundere uento, id est, ad diffundendum: idem.

Nec longus patrios labor est tibi nosse penates, id est, noscendi: Ouidius lib. 1. Metamor.

Ille etiam Thracum populis fuit autor, amorem In teneros transferre mares, pro transferendi: Ouidius li. 10. Metamor.

Habeo uobis dicere, id est, ad dicendum: Gellius. Adeamus uisere, id est, ad uisendum: Teren. in Hecyra. Consilium cepisse homines, fortunas euertere, id est, euertendi Cicero pro Quintio.

Sic dicitur, da bibere, id est, ad bibendum.

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros, id est, cognoscendi: Vergilius lib. 2. Aeneid.

Seruius in 1. Aeneid.

Paratus sum scribere, & ad scribendum. Vide Vallam lib. 1. cap. 27. &c.

NOMEN POSITVM PRO Gerundio.

Sthenelus sciens pugnæ, id est, pugnandi: Horatius lib. 1. Car. Ode 15. Fabius lib. 9. cap. 3.

Cupidus litium,	Peritus belli,
Cupidus litigandi.	Peritus bellandi.

GERVNDIVM GERVNdiuo commutatur.

Quid uerò pulchrius, quàm si pro Gerundijs, quæ appellant, utimur Gerundiuis nominibus? ac tritum est Prisciani exemplum, Veni causa amandi uirtutē, ueni amandæ uirtutis causa: gratia gerendi bella, gerendorum bellorum gratia: ad amplexandam uirtutem, magis quàm ad amplexandum uirtutem. Quæ una præceptio optima est, crebraq; eius apud M. Tullium, aliosq; eloquentes uiros fuit obseruatio, &c. Augustinus Dathus in elegantijs suis præcept. 9.

Est autem Gerundium uerbum participiale, quod in di uel in do uel in dum terminatur, sine certa generis & numeri terminatione, petitq; talem casum, qualē uerbum suum, à quo originem duxit. Gerundiuum autem est nomen adiectiuum à gerūdio formatū, eiusdem cum eo significationis, & declinatur per tria genera, & per omnes casus in utroq; numero, nec aliquem casum regit post se, sed pro suo substantiuo requirit casum sui Gerundij secum in omnibus accidentibus conuenientem.

EXEMPLA VBI GERVNDIVVM Gerundio commutatur.

Ad congerendas pecunias inhiat,
Ad congerendum pecunias inhiat.
Eo ad salutandos fratres, Eo ad salutandum fratres.
Profectus est Spiram ad uidendos Germaniæ principes,
Profectus est Spiram ad uidendum Germanicos principes
Causa uisendi tui, Causa uisendi te.

Pleriq; iuuenes sacras ædes uisitant ad spectandas puellas, pleraq; iuuenum pars, non ob aliud templa intrant, nisi ad spectandum puellas.

Legendo libros doctus euades,
Legendis libris doctus euades.
Non est mihi otium huius rei narrandæ,
Non est mihi otium narrandi hanc rem.
Erasmus natus est ad restaurandas bonas literas,
Erasmus natus est ad restaurandum bonas literas.
In scribendis epistolis opus est arte,
rum, In scribendo epistolas opus est arte:
Et eo pacto uaria formari possunt exempla, pro gene-numerorum, & casum diuersitate.

HIC INFINITVM VERBVM Supino commutatur

Hoc dictum oportuit, Hoc dicere oportuit.
Si quid rectè curatum uelis, Si quid rectè curari uelis.

SVPINVM PRO VERBO positum:

Libitum est, pro libuit.
Misertum est, pro misertus sum,
Pertæsum est, pro tæduit.
Placitum est, pro placuit
Puditum est, pro puduit.
Licitum est, pro licuit:
Pigitum est, pro piguit.
Scriptum est, à Cicerone, Cicero scripsit.
Dictum est à te, Tu dixisti.
Nunciatum est nobis, Nunciauerunt nobis.

ADVERBIVM NOMINE commutatur.

Meliuscula est, Meliuscule est.

Plurimus in foro, Plurimum est in foro.
Rarus est conuiua, Raro est conuiua.
Multus est apud mulierem,
Multum apud mulierem uersatur,
Perpetuus est in studio, Perpetuò studet.
Continuus es in literis, Continuò incumbis literis.
Frequens est in aula, pro frequenter.
Aßiduus est in literis, pro aßiduè.
Sublime uolans, pro sublimiter. Vergilius, Transuersa tuentibus hircis, pro transuerse. Vergil. Aeglo. 3.
Sole recens orto, pro recenter. lib. 3. Georg.
Viuite fœlices id est, fœliciter.

ADVERBIVM ITEM in Nomen transit,

Iam cras hesternum consumpsimus, ecce aliud cras — Persius.
Hodiernus dies plurimum nobis attulit lætitiæ.
Vide Seruium in Commenta. in 5. Virgilij lib. &c.

Tantum de primo modo Heterosis, qui est ubi pars ipsa orationis mutatur, Verbum Nomine, &c. ut satis uisum ac declaratum est. sequitur nunc secundus modus Heterosis.

SECVNDVS MODVS HEterosis, ubi qualitas nouatur.

HETEROSIS NVMERI.

Vsurpatur numerus pro numero. Fit autem hæc numerorum uarietas per Synecdochen, in qua figura plurimū ualet illa numerorum libertas, ut attestatur Fabius.

Vide infra ubi de Synecdoche.

SINGVLARIS PRO plurali.

Romanus prælio uictor, pro Romani uictores: est autem exemplum Liuianum.

Eques maxime resistebat, pro equites resistebant: est & hoc Liuianum, ex lib. 4.

Haud secus in patrijs acer Romanus in armis, pro acres Romani: Vergil. lib. 3. Georg.

Vterumq; arbitrio milite cõplent, pro armatis militibus: idem lib. 2. Aeneid.

Omnem pecunia absumpsit, pro omnes pecunias.

Barbarus certat cum Erasmo, pro barbari certant.

Turca insectatur Christianos, pro Turcæ insectatur Chr.

PLVRALIS PRO singulari.

Cicero de seipso loqai tur.

Populo imposuimus, id est, imposui.

Oratores uisi sumus, id est orator uisus sum.

Dico pluraliter quod singulare est quod singulare est, pluraliter: Fab. lib. 8. cap. 6.

Nos formulas quasdam Copiæ, ceu fontes ostendere sumus conati, pro ego Erasmus conatus sum.

Sed nos immẽsum spatijs cõfecimus æquor. Ver. 2. Geor.

Hominis uultus, pro uultu.

Animi, pro animo.

PLVRATIVVM PRO SINGVLAri prima persona ponere, usitatissimum est apud scriptores.

Exemplum Vergilianum ex Tityro:

O Melibœe, Deus nobis hec otia fecit:
Nanq; erit ille mihi semper Deus: illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.

Ille meas errare boues, &c.

Hic de se loquens Tityrus, nunc nos, nunc me ait. Vide Vallam libro tertio, cap. 11.

ALIQVOTIES MODEstiæ causa.

Principes modestiæ gratia, ne soli uideantur omnia agere, & quò Tyrannidis speciem fugiant (Tyrannicum enim uidetur, potestatem cum nullo prorsus habere communem) loquūtur ferè pluraliter de se: ut, Nos Maximilianus Romanorum imperator. Nos Philippus diuino fauore Hessorum princeps. Hinc & olim apud ueteres, si quispiam magistratu fungens, hunc in modum scripsit: Cōsiderauimus, retulimus, statuimus: nimirum, munus publicum cum suis collegis communicans, & potestatis inuidiam declinare uolens.

Vide Erasmū in libello de cōscribendis Epistolis.

IN SECVNDA NVNQVAM, nisi genus ipsum significans, non personam.

Quæ uestra libido est, id est, uirorum.

Penelope ad Vlyssem apud Ouidium:

Hæc ego dum stultè meditor, quæ uestra libido est,
Esse peregrino captus amore potes.

Taxat enim uirorum genus, ueluti si quis uni meretrici dicat, Vos estis pernicies adolescentem, non unam notans, sed totum ordinem: Erasmus de Conscribendis epistolis.

IN TERTIA INVIDIAE causa mutauit Terentius.

Cùm ad uxores uentum est, tum fiunt senes. Verba

sunt Nausistratæ in Phormione Terentij, actu 5. scena ultima, ad Chremetem uirum, quem ob inuidiã in tertia persona, senes appellauit, &c.

Inexplicitosq; Platonas, Martialis de uno Platone.

HETEROSIS PERSONAE.

Variatur & persona pluribus modis, uel quum certa pro quauis alia ponitur.

SECVNDA PERSONA pro quauis alia.

Quid faciat? ut homo est, ita morem geras, Terentius in Adelphis.

Videas & flumina sicca, Verg. Aeglo. 7.

vide Vallam lib. 5. Deuenere locos, ubi nunc ingentia carnes Mœnia, Verg. Aeneid. lib. 1.

Priusquàm incipias, consulito, ubi consuleris, maturè facto est opus, Sallustius.

Quid agas cum eo qui nihil intelligit?

Cerneres alios trepidare, alios circunspectare fugam.

Vidisses omnes obmutescere.

Nescias præstare uelint minus, an poßint, Fabius lib. 4. cap. 3.

PRIMA ET SECVNDA PERSONA ponuntur pro qualibet.

Ne mihi tum molles sub diuo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas,
Quum positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta
Voluitur. Vergilius de serpente, lib. 3. Georg.
Ne'ue tibi ad solem uergant uineta cadenetm

In his duobus exemplis Vergilianis, ad uniuersos sub Prima & secunda persona præcipitur, id quod frequentißimum est in omni genere scribēdi: ut si dicam, Stultum est laborare dum nihil proficis, idem est ac si dicerē, Stultum est homines laborare, dum nihil proficiunt. Si tu hic sis, aliter sentias, id est, si alij tales essent, aliter sentirent.

Non sibi uni sed omnibus præcipit, Fab. li. 9. cap. 3.

TERTIA PERSONA NONnunquam pro prima aut secunda usurpatur: ut,

Ait Clodius, id est, tu ais. Dicit Seruius. Negat Cicero, id est, ego nego, negat Tullius.

De nobis tanquā de alio loquimur.

Nec me meminisse pigebit Elyßæ, id est, tui, lib. 4. Aen.

Naso parum prudens artem dum tractat amandi.

Hic Ouidius in tertia persona de se loquitur tanquam de alio quopiam.

Nunquam Erasmus Gulielmi queat obliuisci, pro eo quod est, nunquam tui potero obliuisci.

Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ. In tertia persona dixit telo Camillæ, pro telo meo, Verg. 11. Aen.

Et tandem Turnum experiatur in armis. 7. Aeneid.

AD PERSONAE HETEROsim pertinet & Apostrophe, id est, conuersio.

Apostrophe est cum per secundam personam ad aliquem conuertimus sermonem, præter reliquam narrationis compositionem, ut Vergilius 2. Georg. de Italia:

Extulit hæc Decios, Marios, magnosq; Camillos,
Scipiadas duros bello, & te maxime Cæsar.

Hic ad Augustum per Apostrophen se conuertit, tametsi ad eum non erat sermo constitutus.

Vergilius libro 3. Aeneid.

Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Idem libro primo Aeneid.

Sin absumpta salus, & te pater optime Teucrûm
Pontus habet Libyæ.

Idem libro 2. Aeneid.

Nec te tua plurima Pantheu
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.

Idem lib. 6. Tu quoq; magnam
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.

Elegantißimam etiam habes Apostrophen erasmi nostri ad Philippum Beroaldum, in uita Hieronymi.

Vergilius Parenthesin cum Aprostrophe coniunxit in illo:

Haud procul inde citæ Metium in diuersa, quadrigæ
Li. 8. Aen. Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus.

Parenthesin Græci uocant, ait Fabius lib. 9. nos interpositionem dicimus, dum continuationi sermonis medius aliquis sensus interuenit. Hãc Diomedes διάλυσιν, id est, dissolutionem uocat.

HVC QVOQVE PERTINET, QVOties uerbum personale impersonali commutamus: ut,

Non te hæc pudent?
Non te horum pudet?

dicitur

Dicitur paßim, Pontificem aduentare,
Pleriq; dicunt, Pontificem aduentare:
Vbi uentum est ad ædes: In Heauton.
Vbi uenimus ad ædes.
Scholasticos pœnitet inscitiæ,
Scholastici pœnitent se nihil didicisse.

HETEROSIS GENERIS.

Est nonnihil uarietatis & in generis commutatione. *Fab. lib. 9. cap. 3.*

Commutatio generis in uerbis,

Lacrymat,	pro *Lacrymatur.*
Luxuriat,	pro *Luxuriatur.*
Fluctuat,	pro *Fluctuatur.*
Præuertere,	pro *Præuerti.*
Præcipitat,	pro *Præcipitatur.*
Auertit,	pro *Auertitur.*
Malignat,	pro *Malignatur.*
Naufragat,	pro *Naufragatur.*
Medicare,	pro *Medicari.*

Hæc prædicta uerba ac similia, tam in terminatione actiua, quàm in paßiua proferuntur, idemq; significant sub o, & or, &c.

Multa sunt uerba in or quæ ab antiquis, teste Priscia. tam actiua quam passiua signi ficatione probata inueniuntur, quæ nihilominus Priscian. ipse enumerat.

In his actiuum passiuo commutatur,

Solebat fieri,
Solitum est fieri.
Non quiuit compesci,
Non quita est compesci.
Desijt haberi in pretio,
Desita est haberi in pretio.
Causa cœpit agi,
Causa cœpta est agi.

Vide Gel liu lib.18. cap.13.

Assentio,	Assentior:		
Impertio,	Impertior, non impartio, autore Prisc.		
Comperio,	Comperior:	Reuerto,	Reuertor:
Fabrico,	Fabricor:	Alterco,	Altercor:
Iurgo,	Iurgor: sed posterius usitatius est.		
Partio,	Partior: Valla lib. 5. cap. 33.		
Conuerto,	Conuertor:	Significo,	Significor:
Munero,	Muneror:	Sacrifico,	Sacrificor:
Cœno,	Cœnor:	Pignero,	Pigneror.

Pleraq; alia recēset Nonius Marcellus de cōtrarijs generibus uerborū, uarie à uetustißimis Latinorū usurpata in quibus usus postea repudiauit alterā terminationē, etc.

Conspicor & conspicio.

Vbi mutatur et συζυγία, id est, cōiugatio: alterū enim est primæ, alterum uero tertiæ coniugationis, &c.

Illa uerò quæ refert Diomedes,

Sunt enim inusitata. Frustro. Patio: Populo: Moro: Demolio: Auxilio: Digno: atque id genus alia, priscis arbitror relinquēda, nisi in carmine inciderint: tum enim excusatius adhibebuntur, &c.

VARIATIO GENERIS in Nominibus.

Pileum, & Pileus: Hic ficus, hæc ficus.

Ficus arbor fœminini generis tantum est secundi & quarti ordinis. Ficus fructus masculino & fœminino genere, in utraq; declinatione usurpatur. Aridæ fici, Macrobius in Saturnal. ut ficus uirides apud Suetonium in August. uide Vallam lib. 1. cap. 4.

Martialis epigrammatum lib. 5.

Cùm dixi ficus, rides quasi barbara uerba:
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci:
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Idem lib. 7. de familia ficosa:

Cùm sint ficosi pariter iuuenesq; senesq;:
Res mira est, ficos non habet unus ager.

Hic barbitus,	Hoc barbiton.
Hic helleborus,	Hoc helleborum.
Hic angiportus,	Hoc angiportum.
Hic tonitrus,	Hoc tonitru.
Hic baptismus,	Hoc baptismum.

HETEROSIS CASVS.

Et casus quoq; uariatur, quũ alius pro alio ponitur.

Eius rei } uenit mihi in mentem.
Ea res }

Non sum	id	nescius,
Non sum	eius rei	nescius.

Casus pro casu positus:

Vsurpatur interdum casus, pro casu. Genitiuus casus ponitur nonnunquam pro nominatiuo. Tullius lib. 1. de Diuinatione: Quum illius diei mihi uenit in mentẽ. Genitiuus pro ablatiuo. Autor ad Herenniũ lib. 1. Oratoris officium est, de his rebus posse dicere, quæ res ad usum ciuilem moribus, ac legibus cõstitutæ sunt, cum assensione auditorum, quoad eius fieri poterit: idest, quantum ab eo. Datiuus pro ablatiuo. Vergilius lib. 5. Aeneid. Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit: pro à me. Accu-

ſatiuus pro nominatiuo Ver.lib.1. Aeneid. Vrbem quam ſtatuo, ueſtra eſt, ſubducite naues. Vrbẽ pro urbs. Nominatiuus pro uocatiuo. Plin.lib.7. Naturalis hiſtoriæ, de Cicerone: Salue primus omnium pater patriæ appellate. Virg. Natæ meæ uires, mea magna potentia ſolus. Nominatiuus pro cuſatiuo. Terent.in And. Quæ ſeſe optauit inhoneſte parare hic diuitias potius, quam in patria pauper honeſte uiuere. Ouid.lib. 13. Metamorph. Sed enim qui retulit Aiax Eſſe Iouis pronepos. Plura uide apud Nonium Marcellum de numeris & caſibus.

Excidit mihi memoria huius rei, in nominatiuo.

Hæc res excidit mihi memoria, in ablatiuo.

QVAEDAM ETIAM CITRA tropum duplicem habent conſtructionem.

Vide infra: ubi de ſyntaxeos uariatione.

Vtor hanc rem, & utor hac re. Abutitur operã. Teren. in prolog. Andr.

Egeo tui, & egeo te.

Diues pecore, & diues pecoris. Inſula diues opum. Vergil. 2. Aeneid.

HAEC EODEM MODO DIuerſam habent conſtructionem.

Dono te libro, Dono tibi librum.

Imperitior heram hoc malo, impertior heræ hoc malum.

Indiget auxilij, uel auxilio. Studeo huic rei, & in hanc rem. Ineſt huic loco, & ineſt in hoc loco.

Ego ſum particeps laborum tuorum, Sum tibi in laboribus particeps.

Impende curam, uel operam, uel laborem, uel ſtudium. huic rei, & in hanc rem, & ad hanc rem:

Tu es natus laudi, & ad laudem.

HETEROSIS SPECIEI.

Species est, qua nomen primogeniũ aut deriuatũ discernitur. Omne enim nomen uel primitiuum, uel deriuatiuum est. Primitiuum, quod ex se nascitur, ut mons, schola, urbes. Deriuatiuum, quod aliunde formatur, ut montanus, scholasticus, urbanus. Porro deriuatiuorum plures sunt species, Patronymicum, Possessiuũ, denominatiuũ. Diminutiuum, Verbale: de quibus consule grammaticos.

SPECIES VARIATVR,

Quum deductitijs utimur pro primogenijs: ut,

Magnis negotijs prohibitus,

Magnitudine negotiorum prohibitus,

Cùm diminutiuis loco simplicium: ut,

Loquaculus pro loquax: Paucula pro pauca.

Cùm frequentatiuis uerbis, pro primitiuis: ut,

Dictitio, ꝑ dico: Gellius lib. 9. ca. 6. Volito, pro uolo: Iactito, pro iacto: Clamito, pro clamo.

Sũt uerba primitiua, uerba, quæ à nullo alio uerbo deriuãtur, sed suas habẽt radices: ut, lego, scribo, dico, uolo. Hæc autem uerba Varr. lib. 1. de Origine linguæ Latinæ primogenia uocat, Cicero uerò natiua appellat, & c.

SPECIES VARIATVR,

Cùm substantiuo, pro adiectiuo: ut si quis, pro pestilente, pestem appellet: Pro scelerato, scelus dicat: Pro dedecoroso, dedecus: Pro portentoso, portentum: Pro flagitioso, flagitium.

Cùm comparatiuum aut superlatiuum absoluti loco ponimus:

Vtimur uulgo & cõparatiuis ꝓ absolutis, ut cũ se quis infirmiorem esse dixerit. Fab. lib. 9. cap. 3. Videas & Vallam lib. 1, cap. 13.

Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes, Vergilius lib. 1 Aeneid.

Facundißimus, pro uehementer facundus. uide cap. 43

Cum patronimicum loco primogenij ponitur: ut,

Scipiadas, pro Scipionibus. Verũ hoc in carmine fortasse liceat: in oratione prosa nemo tulerit. Est enim poëta multò liberior in uerbis et luxuriantior ipso oratore ut Quintilianus de schematis tradit.

HETEROSIS FIGVRAE.

Figuræ mutatio copiam adiuuabit, quoties simplici dictione pro composita utimur, aut contra: siue id tropo fiat, siue citra tropum.

Fabius lib. 9. cap. 1.

Tropus est sermo à naturali & principali significatione translatus ad aliam, ornandæ orationis gratia. Vel ut plerique grammatici finiunt, dictio ab eo loco, in quo propria est, translata in eum, in quo propria non est. Figura est, sicut ipso nomine patet, conformatio quædam orationis, remota à cõmuni, & primum se offerente ratione, &c.

DIFFERENTIA TROPI ET *figuræ, ex Institutionibus Rhetor. Philippi Melanchth.*

Tropus, est uerbi uel sermonis in aliam significationem, à propria mutatio: ut cum Apostoli piscatores uocantur, iam cognatum quiddam piscator significat, non id quod antea propriè solebat. Schemate non mutatur uocis significatum, sed uariatur eius inflexio, aut in ora-

tione compositio: ut quo de, pro, de quo. aut cum eloquen diforma mutatur: Quid non mortalia pectora cogis. Auri sacra fames? Nam hoc aliter affertur, quàm si dicam, Nihil non cogit habendi cupiditas. In tropo mutatur significatio: ut, Progenies uiperarum: nam hîc uiperæ non significat proprie, quod solent serpentes, sed per tropum alio transsumuntur. In figura non est significationis mutatio. Nec enim mutatur significatio uerborum per interrogationē: ut, Tantæ'ne animis cœlestibus iræ? aut per exclamationē. O Ilium, & ingens Gloria Dardanidûm. Sunt autem tropi duplices, dictionum & orationum. Dictionum tropos uoco, non quòd per se posita dictio, non in oratione significationem mutet, sed quòd in oratione unius solius dictionis significatio mutatur. Suntq; dictionum hi tropi:

Tropi dictionum,	μεταφορὰ,	Translatio.
	συνεκδοχὴ,	Intellectio.
	μετωνυμία,	Transnominatio.
	ἀντονομασία,	Permutatio nominis.
	ὀνοματοποιΐα,	Nominis confictio.
	κατάχρησις,	Abusio.
	μετάληψις,	Transsumptio.

Tropi orationis.

ἀλληγορία, Inuersio.

Cui adnumerātur Aenigma, Parœmia, Ironia, &c. Dicūtur autem tropi ex eo quòd uertant orationem, unde & motus dicuntur, autore Fabio, &c.

MVTATVR FIGVRA, CVM simplex pro composito ponitur.

Hic fit mutatio pes Aphæresim,	Temnere, pro Contemnere.
	Ruere, pro Eruere.
	Ponere, pro Deponere.
	Mittere, pro Omittere.

RVRSVM VTIMVR COMPOSITO pro simplici: ut,

Hæc uariatio fit per Prothesim	Conscribere,	pro scribere:
	Comedere,	pro Edere.
	Demirari,	pro Mirari.
	Inaudire,	pro Audire
	Ignoscere,	pro Cognoscere.
	Consipere,	pro Sapere.
	Complacare,	pro Placare.
	Dependere,	pro Pendere.
	Deridiculus	pro Ridiculus.
	Quandoquidem	pro Quando.

FIT ET HOC MODO,

Huiusmodi inchoatiua interpretantur per uerbum fio	Non potest pudescere,
	Non potest pudefieri.
	Tempus est, ut expergiscaris,
	Tempus est, ut expergefias.
	Calescere, & calefieri.
	Tepescere, & tepefieri.

AD HVNC FORMAM FORTASSE referendum est illud, quoties compositam dictionem simplicibus circunloquimur, hoc pacto:

Magnanimus uir,	Vir magno animo.
Pusillanimus,	Pusillo animo.
Relege, denuo lege.	
Viripotens uirgo,	Virgo quæ uirum sustinere potest.
Magnopere te rogabat,	Magno te rogabat opere. Sic maximopere, summopere, tantopere & quantopere.
Non animaduertit,	Non aduertit animum.
Malo, magis uolo.	Nolo, non uolo.
Non satisfacit,	Non facit mihi satis.
Indoctus, non doctus.	
In dies, de die in diem.	

INTERDVM VARIATVR compositionis ratio.

Compositum pro composito. — Exprobrare, et opprobrare: Persoluere, Dissoluere, Exoluere, Resoluere — æs alienum.

HETEROSIS TEMPORIS.

Tempus quoque non raro commutatur, hoc est, sæpe unum tempus pro alio ponitur, ut præsens Coniunctiui pro præsenti Indicatiui, ut gererē pro gerebā, cœnarē pro cœnabam, cantarem pro cantabam. Præteritum perfectum Coniunctiui pro præsenti Indicatiui: ut, dixerim pro dixi, scripserim pro scripsi, docuerim pro docui, crediderim pro credam. Interdum præteritum perfectum

Indicatiuo pro futuro eiusdem, ad asseuerandam rem, ut non futura sed iam esse uideatur. Interdum imperfectum Coniunctiui pro præterito plusquamperfecto eiusdem, ut prædiceres, pro predixisses. Præteritum plusquamperfectum Coniunctiui uel Optatiui, pro plusquamperfecto Indicatiui, & è diuerso, ut fuisset, pro fuerat, excæcaueram, pro excæcassem. Item plerunque in præterito plusquamperfecto Optatiui subintelligitur uerbū debeo eiusdem temporis, ut Cicero pro Sextio: Restitisses, repugnasses, mortem pugna oppetisses, pro eo quod est, resistere, repetere, mortem pugna oppetere debuisses. Deniq; circa uerba plusquamperfecti temporis & imperfecti, cōiunctio Si, sæpe subintelligitur: ut, dedisses huic parco, id est, si dedisses. Venisses solus, aperuissem tibi, id est, si uenisses. Id ferè poëtæ in carmine crebrius obseruant. de hac re uide Vall. lib. 3. cap. 50.

Memini legere, Vide Vall. contra Rauden.
Memini legisse.

Prediceres, pro eo quod est predixisses, uel prædicere debuisses, Teren. in Andria.

Laurus erat, pro laurus esset.

Vicimus, pro uincemus, Præteritum pro Futuro.

Salutato, pro Saluta.

Imus, uenimus, uidemus, p iuimus, uenîmus, uidîmus, Præsens pro præterito,

Si tales animos in prælio habebitis, quales hic ostenditis, uicimus Liu. lib. 1.

Fabius lib. 9. cap. 3.

Tranferuntur & tempora: Timarchides negat esse ei periculum à securi. Præsens enim pro præterito positum est. Et Vergilius: Hoc Ithacus uelit.

HETEROSIS MODI.

Temporis mutationi affinis est Modi uariatio.

Vicero, pro uincam, futu. Coniunct. pro futu. Indica.

Salutabis, pro salutato, futu. Indica. pro futu. Impe.

Valebis, pro ualeto.

Memineris, pro memento, futu. Coniunct. pro Imper.

Oderis, pro odio habeto.

Ne crede, ne credas, Imperatiuus, pro Coniunctiuo.

Si uoles, si uolueris, Optatiuus, pro coniunctiuo.

Vbi uoles, ubi uolueris.

Cùm uacabit, cũ uacauerit. Indica. pro præte. perfec.

Quia bene natus est, quia bene natus sit, Indicatiuus, pro Coniunctiuo.

Erasmus in Similibus:

Vt insaniat, qui fratris imaginẽ ueneretur, corpus pulset ac uerberet: Ita stultum sit amare in adoptiuis nomẽ uerum fratrem abdicare, aut odisse. Hîc Cõiunctiuus, pro Indicatiuo positus est, id quod Erasmo admodũ familiare est, Vt insaniat, pro insanit, seu insanus est, Ita stultũ sit, pro stultum est, &c.

Venari, pro uenabatur. Infinitiuus, pro præterito imperfecto Indicatiui, quod frequentißimum est apud scriptores, præcipuè autem apud historiographos. Sallustius: Milites Romani subitò pculsi timore insolito, arma capere, alij se abdere, pars territos cõfirmare: pro capiebant, abdebant, confirmabant. Terentius in Andria: Omnes omnia bona dicere, & laudare fortunas meas: id est, dicebant & laudabant. In Eunucho: Inuidere mihi, mordere clanculum, ego flocci pendere, pro inuide-

bant, mordebant, flocci pendebam.

Coniunctiuus sæpe loco infiniti ponitur: ut, Studeas uelim, nolo legas, taceas uelim.

Coniunctiuus etiam interdum pro Indicatiuo usurpatur: ut, Si pergis, abiero, pro abibo, &c.

HETEROSIS DECLINATIONIS.

In nonnullis licebit & declinationem uariare: ut,

Hilarus, & Hilaris.

Violens, & Violentus.

Iuger, & iugerum.

Iugerum uocabatur, ut fribit Pli. li. 18. quod uno iugo boum in die exarari potuisset, uideas & Quin. li. 1. Cap. 11. Vall. lib. 1. Cap. 3.

Capo, & capus.

Pauo, & Pauus.

In his uariatur declinatio, sunt enim duplicis declinationis. (*Scorpio, & Scorpius.* (*Strabus, & strabo.* (*Delphinus, & Delphin.* (*Comedus, & Comedo.* (*Senectus, & Senecta.*) *De hac re uide Marcellũ de mutata declinatione.*

Pinus, & Pinea.

Contagium, & contagio.

Hebdomada, æ, & Hebdomas, adis.

Elephantus, & Elephas.

HIS ADNVMERANT grammatici,

Duplicis ordinis.

Inermus, pro Inermis.
Vnanimus, pro Vnanimis.
Imberbus, pro Imberbis.
Syncerus, pro Synceris.
Procliuus, pro Procliuis.
Infirmus, pro Infirmis.
Effrænus, pro Effrænis.
Bijugus, pro Bijugis.
Imbecillus, pro Imbecillis.
Eneruus, pro Eneruis.
Enormus, pro Enormis.
Incolumus, pro Incolumis.

Semisomnus, quod secundum Vallam frequentius in secunda declinatione reperitur, uerùm alia indifferenter us, uel is, terminantur.

HETEROSIS CONIVGATIONIS.

Variatur coniugatio in aliquibus: ut,

Lauêre, pro Lauare.

Vide Marcellum de mutata con.

Feruêre, & Feruere.
Accersere, & Accersire.
Lactare, & Lactere.
Durare, & Durêre.

Lauere uerbum est 3. cõ sicuti dicimus, sono sonas, & sono sonis. hinc ait, ille, Littora lata sonunt, ut Priscia. scribit.

Conciliatur etiam nõnihil uarietatis, quum eadem dictio ijsce mutatur figuris, prothesi, Epenthesi, &c.

PROTHESI.

Prothesis est figura quædam, estq; appositio literæ uel syllabæ ad principium dictionis, teste Diomede.

Tetuli, pro Tuli, apud Terentium.

Gnato, pro Nato.

Conſcribere, pro Scribere.

Comedere, pro Edere.

Vergil. lib. 2. Aeneidos:

Arduus armatos medijs in mœnibus aſtans. Hic aſtans per Protheſim, pro ſtans ponitur, &c.

EPENTHESI.

Eſt autem Epētheſis interpoſitio, quum inter primam & ultimam dictionis ſyllabam adijcitur litera uel ſyllaba, ut religio, pro religio, apud Vergilium: induperator, pro imperator, apud Iuuenalem Saty. 4. Mauortis, pro Martis. Horatius in arte, Fingere cinctutis nō exaudita Cethegis: ubi cinctutis pro cinctis ponitur. Eſtq; hæc figura contraria Syncopæ: illa enim apponit, hæc autem demit. unde Mancinellus:

Syncope de medio tollit, quod Epentheſis auget.

PROPARALEPSI.

Proparalepſis, quam præaſſumptionē dixeris, eadem Paragoge, et ſi Diomedes ſeparat, cum ad finem quippiā accedit, ut dicier, pro dici extulit Perſius: item admittier, accingier, pro admitti, accingi.

Paragoge cōtraria Apocopæ, addit in ultimo ſyllabā aut literā, ut dominarier pro dominari: amarier, pro amari: poteſtur, pro poteſt. Verg. li. 1. Geor. Sin maculæ incipient rutilo immiſcerier igni, pro immiſceri, &c.

APHAERESI.

Aphæreſis, ubi ſimplex pro compoſito ponitur, ſeu ubi ſyllaba aut litera aufertur à principio dictionis: ut ruit, pro eruit. Vergilius 2. Aeneidos: Ruit omnia late.

Temnere pro contemnere extulit poëta ibidem. Linquere castra, pro relinquere.

Ouidius primo Metamorph.

Pone metum, dixit, nunquàm tibi causa doloris.

Ibi pone, simplex ponitur pro composito depone. Plura exempla require superius in Heterosi figura. Est autem Aphæresis contraria Prothesi, &c.

SYNCOPE.

Syncope est ablatio de medio dictionis: ut,

Dixti, pro dixisti, Terentius.
Repostum, pro repositum, Verg. in 1. Manet alta (mente repostum.
Accestis, pro accessistis.
Extinxti, pro extinxisti.
Glutisse, pro glutiuisse.
Audacter, pro audaciter.
Commorit, pro commouerit.

Ouidius: Et quoties raro duxti suspiria motu. Duxti pro duxisti, estq; hæc figura planè contraria Epenthesi.

APOCOPE.

Apocope, est abscisso, amputatio seu subtractio literæ uel syllabæ de fine dictionis, contraria Paragogæ. hinc Mancinellus: Aufert Apocope finē, quem dat Paragoge.

Literæ, { Achilli, pro Achillis. Verg.
Peculi, pro peculij.
Fac, pro face.
Mage, pro magis. }

Syllabæ, { Vin', pro uis'ne.
Sat, pro satis. }

Claudite iā riuos pueri, sat prata bibere, Verg. Aegl. 3.

Metaplásmus est transmutatio quædam recti, solitiq; sermonis in alteram speciem, uel metri ornatus, uel necessitatis causa. Huius uerò species sunt supra positæ figuræ, scilicet:

Prothesis,	Epenthesis,	Paragoge,
Aphæresis,	Syncope,	Apocope.

Et cæteræ, quæ quia non admodum ad copiam facere uidentur, prudenter impræsentiarum omittamus. Si quis autem illas uolet, requirat uel ex Donato, uel ex tabulis Petri Mosellani, à quo sunt aptißimè digestæ.

VARIANDI RATIO per Antonomasiam.

Satis copiose, ut opinor, huc usq; de Heterosi seu Enallage dictum est, & in quibus potißimum consistat: superest, ut nunc reliquas uariandi rationes aggrediamur. Proxima uerò uariandi sermonis ratio constat Antonomasia, id est, nominis permutatione. Fit autem cum proprium nomen mutamus, ac aliud uice nominis ponimus. Autor ad Herennium lib. 4. Pronominationem hunc Tropum appellat: ut,

Pelides, Aeacides, pro Achille.

Hic cognomē pro certo nomine collocatur.

Romulidæ pro Romanis.

Priamides, Dardanidæ, pro Troianis.

Anchisiades, pro Aenea.

Pelasgi, pro Græcis.

Tirynthius, pro Hercule.

Roterodamus, pro Erasmo.

Cytherea, Cyprides, pro Venere.

Cynthia, pro Diana.

Tritonia

Tritonia,pro Pallade.
Saturnia,pro Iunone.
Cynthius,pro Apolline.
Cyllenius,pro Mercurio.
Tytides,pro Diomede.

Nonnunquam Epitheton pro nomine ipso subijcere licebit,ut Vergilius lib.4.Aeneid.

=Thalamo quæ fixa reliquit Impius.Hic impium pro Aenea dixit Dido.

Penelope apud Ouidium in Epistolis:

O' utinam tunc,cum Lacedæmona classe petebat,
O brutus insanis esset adulter aquis.Hic per contumeliam Paridem adulterum dicit, omisso proprio nomine. Liuius Pœnum pro Annibale.

Videte nunc iudices quemadmodum Plagiosippus iste me tractauit:Ex rhetorica ad Herennium.

In Terentio sæpe senex pro persona heri. Sic Vergi. lib.10.Aen.Tros Rutulus'ue fuat:pro Aen.& Turno. Idem lib.2.Aen.Hoc Ithacus uelit.Ithacus pro Vlysse.

Eius generis est,si quis

Poëtam,pro Homero,aut Vergilio.
Philosophum,pro Aristotele.
Saluatorem,pro Christo.
Principem mundi,pro Satana.
Principem eloquentiæ,pro Cicerone.
Apostolum,pro Paulo.
Virginem,pro Maria.
Vrbem,pro Roma.

Hæc per excellentiam dicuntur.

Quemadmodum Græci Persarum regem βασιλέα nominant, eò quòd præcipuus inter reges sit.

Neq; ab hoc genere abhorret, si quis,

pro	Fure,	Verrem	dicat.
	Molli,	Sardanapalum	
	Diuite,	Crœsum	
	Crudeli,	Phalaridem	

VARIANDI RATIO
per Periphrasim.

Periphrasis Latine (tametsi inuito Fabio) circunloquutio transfertur. Est autem periphrasis, cùm una res pluribus uerbis, quæ tamen uno aut paucioribus dici potest, designatur, & describitur. Hanc autor Rhethorices ad Herennium circuitionem nominat, &c.

Euersor Carthaginis, Scipio.
Euersor Numantiæ,

Scipionis prouidentia Carthaginis opes fregit. id est, Scipio Carthaginem fregit.

Horat. li. 1. epistola 2. Troiani belli scriptor, Homerus.
Mantuanus uates, Vergilius.
Venusinus poëta, Horatius.
Peripateticæ scholæ princeps, Aristoteles.
Stoicæ familiæ pater, Zeno.
Academicæ sectæ conditor, Plato.
Voluptatis assertor, Epicurus.
Romanæ eloquētiæ princeps. Cicero Fab. li. 8. c. 6.
Humani generis seruator, Christus.
Doctor gentium, Paulus.
Monstrorum domitor, Hercules.

Qui sub prætextu mendicitatis Satraparum opes poßident, Monachi.

Fit autem Periphrasis plurimis modis: scilicet,

Etymologia.

Notatione.

Finitione.

Etymologia, est expositio unius uocabuli, per aliud. Hæc ab alijs interpretatio nominis, à Cicerone tum ueriloquium (quod nomen tamen ipse reformidat) tum notatio appellatur, quia notam facit rem, de qua prædicatur. Hanc etiam quidam originationem uocant, eò quòd uerborum origines inuestigat.

Etymologia, uera nominis ratio, uera nominis interpretatio, quæ à nominis origine & primæua institutione depromitur: ut,

Hæredipeta, Qui hæreditates alienas appetit.

Parasitus, homo cibo uentriq; deditus.

Philosophus, Homo sapientiæ studiosus.

Grammaticus. Qui literas docet.

Aßiduus, Qui dat æra, Gellius lib. 16. cap. 10.

Locuples, Qui plurima loca poßidet, Gell. li. 10. ca. 5.

Pecuniosus, Qui magnam pecudum copiam poßidet,

Euangelium, Salutare nuncium.

Rhetor, Qui docet artem Rhetoricam.

Theologus, Qui de Deo loquitur.

Parasitus dicitur, qui quæq; laudat & suffert ventris replẽdi gratia. Fab. lib. 1. cap. 10.

NOTATIONE.

Constat & Notatione Periphrasis. Est autem Notatio, cùm notis quibusdam accidentium res quæpiam de-

ſcribitur. Hanc *autor ad* Herennium *ita deſinit:* Notatio *eſt, cùm alicuius natura certis deſcribitur ſignis, quæ ſicuti notæ quædam naturæ ſunt attributa.* Philippus Melachthon: Notatio *eſt cum accidentiũ indicio aliquid deſignatur, ut ſi quis iram intelligens, animi aut bilis efferueſcentiam dicat, quæ pallorem uultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat, huius rei exemplum habes apud Homerum lib. α.* Iliados, *&c.*

Eiuſdem generis eſt & illud,

Qui digito ſcalpunt uno caput. Hoc *dicto molles atq; effœminatos notat* Iuuenalis, *qui id unum cauent, ne comam ſtudioſe compoſitam perturbent.* Saty 9

Cubito ſe emungit ſalſamentarius. Solent *enim ſalſamentarij narium muccum cubito abſtergere, nimirũ manibus muria & ſalſugine oppletis.*

Qui peniculo abſternunt uulnera. Chirurgi *ſunt, qui curant uulnera.*

Non illibenter nomen domini agnoſcit. Ambitioſus eſt, qui gaudet uocari dominus.

FINITIONE.

De finitione Fabius lib. 7. cap. 4.

Finitione item conſtat circuitio: ut,

Rhetorica,	Ars bene dicendi.
Philoſophia,	Studium ſapientiæ:
Ciuitas,	Ciuium conſenſio.
Vir peculator,	Qui ciuitatis ærarium compilat.
Homo tyrannus,	Qui ui leges ac ciuium libertatem opprimit.

Porrò nihil attinet, ut Phil. Melanchth. *ait,* Finitionẽ *ac* Notationem *ab* Etymologia *ſeiungere.* Nihil *enim eſt*

Etymologia aliud, nisi qualiscunq; uocis descriptio, &c.

VARIANDI RATIO
per Metaphoram.

Alia uero uarietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ Latinè trãslatio dicitur, propterea quòd uocẽ à genuina ac propria significatione ad nõ propriam transfert, &c. De Metaphora Quintil. li. 8. cap. de Tropis.

Metaphora, Translatio à Cicerone dicitur, fitq; cum nomen aut uerbum ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est: ut Video à corporeo sensu, cui proprium est, ad animi intelligentiam transfertur. Hanc putat M. Cicero tanquam stellis quibusdam orationem illuminare, planeq; lumen orationi afferre. Libro 3. ad Qu. fratrem

Autor ad Herennium lib. 4.

Translatio est, cum uerbum in quandam rem transfertur ex alia re, quod propter similitudinem recte uidetur posse transferri, &c.

P. Melanchthon in Institutionibus Rhetor.

Metaphora est, cum uox à significatione propria ad cognatam trãsfertur: nam cum ignem uoracem dicimus, cognatã significationẽ notamus, raptim perdẽdi absumendiq;. Obserua in sacris crebras Metaphoras, onus, iugum messis, operarij. Item crux pro mortificatione: et cribrare, Satanas expetiuit uos, ut cribaret. Piscatores, Faciam uos piscatores hominum. & sexcenta hoc genus alia. Lucæ. 11 Matth. 4.

FIT AVTEM METAPHORA
pluribus modis, ut sequitur.

Corporis gestus ad animi rem transferuntur: ut, Pollicem premere, pro fauere.

Vide Chiliadũ opus sta tim in principio de figuris prouerbialibus.

Conuertere pollicem, pro nihil fauere.
Ringi, pro indignari,
Corrugare frontem, pro moleste ferre.
Frontem exporrigere, pro hilarescere.
Perfricare faciem, seu frontem, pro omnem pudorem deponere, nihilq́; pudere.

Contrahere / Caperare / Explicare } frontem: seuerum, tetricum seu tristem esse.

Contrahere / Attoller / Ponere } supercilium — Fastidiosum esse. / Arrogantem esse. / Ab arrogatia secedere, humilẽ esse, minimeq́; supbũ.

Hinc & superciliosi fastuosi dicuntur, & supercilium arrogantia.

Inflare bucas, est fastuosum ac turgidum esse. Vellicare, pro criminari, mordere ac lacerare.

Huc pertinent quoq; & illa:

Effrontes, pro inuerecundos dicimus, qui omnem deposuere pudorem.

Vide Erasmũ in puerbio, Pudor i in oculi.

Quo ore obiurgabis filium? in Phormione.
Quo ore appellabo patrem? in Heauton.
Qua fronte hæc audes facere?
Os impudens, Os durum, os ferreum, dicimus, cum impudentiam notamus.

TRAHVNTVR METAPHORAE à sensibus corporis ad animum, quo genere nihil est usitatius.

A uisu multæ ducuntur.

Video, pro intelligo.

Perspicere, pro cognitum habere.

Suspicere, pro admirari seu uenerari.

Despicere, pro contemnere seu fastidire.

Est autem proprie despicere, deorsum aspicere, sicut suspicere sursum aspicere. Inde per translationem cum quis alium cōtēnit ac parui facit, despicere dicitur, quasi infra se & ad pedes suos proiectum aspicere: quemadmodum suspicere est uenerari, quasi supra nos aspiciamus illum esse collocatum. Hæc Valla lib. 5. In his & aliis sequentibus metaphoris, quod est corporis ad animū trāsfertur.

Oculis ferre, pro uehementer amare, curæq; habere.

In oculis esse, id est, palàm, manifestū, ac in propatulo esse.

Obuersari oculis, pro eo quod est recordari, & in memoria, cognitioneq́; esse.

Respicere, curam agere, & rationem habere.

Prospicere, in posterum consulere.

Conniuere, pro data opera dißimulare.

Cæcutire, hallucinari, pro falli iudicio.

AB OLFACTV.

Odorari, pro rescisere, ac sagaciter deprehensum atq; animaduersum cognoscere. Vide Prou. Odorari.

Odor, pro suspitione ac rumore. Cicero: Est nōnullis odor dictaturæ.

Olfacere apud Terentium in Adelph. pro deprehendere

Subolere, pro tacite sentire aliquid, ut Plautus in Casina: Subolet iam uxori quod ego machinor.

Nasuti, pro irrisores, qui docte norunt alios irridere.

Emunctæ naris, dicitur is qui acri est, exactoq́; iudicio,

quasi purgatæ naris, & uehementer nasutus.
Muccosis naribus, Obesæ naris, dicuntur stupidiores.
Nasus, pro iudicio. Horat. Nō quia nullus Illis erat nasus.
Putere, pro displicere.

Huc pertinent & illa,

Olet mendacium.

Redolent Atticismum.

Olent lucernam.

Hierony. ad Pāmachum: Epistolæ tuæ olent Prophetas.

A GVSTV DVCTAE Metaphoræ.

Concoquere, pro ferre & uincere molestiam.

Decoquere, pro deterere, aut apud Quintilianum: Multa decoquit ætas.

Degustare, pro experiri.

Itidem gustum rei uocamus ueluti primam illā experientiam. Et degustationem quasi speciem. Cic. ad Attic. Hominem degustes. Idem ad eundem: Et Latinus ille tuus Atticismus ex interuallo regustādus. Hinc & prouerbiū, De gustu cognosco, id est, ex minima experientia.

Saliuam primam, dicimus illum gustum, quem pueri tanquàm à nutrice imbibimus.

Palato satisfacere dicitur, quod animo placet.

Deuorare dicimur, cum rem alioqui acerbam ueluti citra sensum perferimus. Trāslatione sumpta ab ijs qui amara catapotia tanquā inuito palato solent absorbere. Vnde aliquoties apud Ciceronem, & Fabium deuorare tædium, absorbere molestiam. Ita dicimus, semel deuorandum est tædium grammatices.

HIS AFFINIA SVNT ILLA,

Sapiunt arrogantiam.
Sapiunt hæreſim.
Μωρίας ἐγκώμιον planè ſapit Eraſmicum ingenium.
Reſipiunt iuuenile quiddam.
Nauſeare, cum tædio audire.
Euomere, dicere quod dolor non ſinebat reticere.
Expuere miſeriam ex animo.
Conſputare, pro laceſſere maledictis.
Deſpuere, pro contemnere.
Stomachari, pro indignari.

AB AVDITV.

Audire, pro obtemperare, aut credere.

A' TACTV SVMPTAE Metaphoræ.

Sentire, pro intelligere.
Complecti, pro amare.
Oſculari, pro amare.
Tangere ulcus, eſt mouere dolorem, eiuſq; rei facere mentionem, quæ nos magnopere urat.
Refricare cicatricem, pro eo quod eſt dolorem temporũ ſpatio lenitum renouare.
Sumpta Metaphora à corporali uulnere, quod iam coijt cicatrice obductum.
Refricare, Suffricare memoriam, pro eo quod eſt leniter renouare, ſed in malam fere partem.
Vulnus recrudeſcere, pro eo quod eſt reintegrare animi moleſtiam.

TRANSLATI A B IRRA-tionali ad rationale.

Gannire, Quid ille gannit? quod uulpium est.
Rudere hominem dicimus, odiosæ ac insulsæ loquacitatis.
Blaterare,
Grunnire,
Oblatrare, pro obtrectare.
Allatare, pro conuitiari.

Liuius: M. Porcius Cato, qui allatrare Scipionis magnitudinem solebat.

AVT CONTRÀ À RATIOnali ad irrationale.

Canorum		Olorem
Musicum		Lusciniam.
Perfidum		Vulpem:
Ambitiosum	dicimus	Leonem.
Assentatorem		Canem.
Voracem		Vulturem aut lupum.
Loquacem		Graculum aut picam.
Salacem		Passerem aut hircum.

Cuiusmodi multa Vergilius tribuit apibus, dum quicquid agitur in hominum Republica, id traducit ad hoc animal, lib. 4. Georg.

Magnanimosq; duces, totiusq; ex ordine gentis,
Mores, & studia, & populos, & prælia dicam.

Item paulò pòst:

At genus immortale manet, multosq; per annos
Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.

Omnia hæc de apibus intelligit, quæ proprie hominum sunt, &c.

AB ANIMALI AD NON animale, aut contrà.

Duriuscula ac longius petita erit translatio, si ab animali ad inanimale traducatur, aut contrà.

At procul excelso miratus uertice montis, Verg.

Hic animale ad inanimatum transtulit, cum uerticem hominis ad montem traduxit.

Exiccatus est uertex Carmeli, Amos 1.

Hic quoq; quod hominis est, ad montem transtulit.

Atlantis cinctum aßidue cui nubibus atris
Piniferum caput, & uento pulsatur, & imbri.

Hic quod animalium est, inanimato tribuit. Nam ut homines animales sunt, ita mons non habet animam, cui membra humana ascribantur. Caput enim, humerus, & huiusmodi, membra hominis sunt. Verg. lib. 4. Aeneid.

Et nunc omnis ager, nūc omnis parturit arbos, Aeg. 3
Omnia nunc rident, nunc formosißimus annus, Aeg. 7.
Ridet ager, uestitur humus, uestitur & arbos, Mart. lib. 10. Quum omnia nunc uernent ac rideant in agris: in conuiuio religioso.

Iratum mare. L. 8. Aene.
Indignatus Araxis. L. 2. Geor.
Auidum mare.
Mirantur Gargara.
Indignatum æquor.

Rebus sensu carentibus dectum quendam, & animos damus. Fab. lib. 9. cap. 6.

Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obuia, quàm ut hîc debeant referri.

AVT CONTRA' AB INanimali ad animal.

Si tantum pectore robur Concipis: Ver. lib. 11. Aeneid. Hic à non animali ad animal translationem fecit. Nam ut robur animam non habet, ita Turnus cui hæc dicuntur, animam habet.

Auferam à uobis cor lapideum.

Non enim lapis. sed homo ꝓprie cor et animã habet, &c.

Ambo florentes ætatibus: Verg. Aeglog. 7.

Viridis ætas. Vernat ætas.

AB ANIMALI AD ANIMAL.

Vt si q̃s { Coruum sui inequitatem / Pascentes apes } dicat.

AB INANIMATO AD inanimatum.

Scatere nõ solum aquarũm, sed herbarũ cæterorũq; sua sponte ubertim nascentium. Val. li. 1, cap. 27.

Vt si qs dicat,

Syluam scatere,	quod proprium	Fontium.
Odiũ suppullulascere,		Fruticum.
Pilos fruticare,		Arborum.
Barbam syluescere,		Arborum.
Orationem fluere,		Fluuiorũ.
Formam deflorere,		Florum:
Studium florere,		Florum.

Pelagus tenuere rates. Nam pelagus & rates animã non habent. In hoc autẽ facta est translatio, quia cum pelagus proprie retinere et circundare rates siue naues in=

telligatur, nunc rates ipsum pelagus tenere dicuntur.

Aliquando populi Romani uires, quæ malitia nocen- Ex Rhe-
tium exaruerant, uirtute optimatum reuirescent. Hic à re to. ad He-
inanimi ad inanimam facta est translatio, ab herbis uel ren.
arboribus ad ciuitatem. Nam herbarum & arborum est
proprie arere & uirescere, &c.

Fluctus & undæ negotiorum.

Quoties fluctus illos ciuilium causarum paulisper uoluisset effugere.

Nos miseri turbulentißimis illis negotiorum undis
sursum deorsum iactamur. In Anti-
Sumpta Metaphora à nauibus quæ à uentis intempe barba. lib.
stuosis fluctuantur ac agitantur.

Eiusdem generis est,

Si quis collem uerrucam dicat, quemadmodũ Cato in Gellius li.
libro Originum. Verba Catonis, hæc sunt: Maturũ cẽseo 3. cap. 7.
(inquit) si rem seruare uis, faciundum, ut quadringentos aliquos milites ad uerrucam illam ire iubeas, eamq; uti occupent, imperes, horterisq;. Porrò Quintil. hanc Metaphoram, ut humilem & sordidam notauit. Verecundia enim debet esse translatio (ut Cice. lib. 3. ad Qu. fratrem scribit) ut deducta esse in alienum locum, non irruisse, atq; ut precario, non ui, uenisse uideatur. Idem docet autor ad Heren. lib. 4. ubi de translatione scribit, &c.

DE METAPHORA RECIPROCA.

Quædam translationes, ut inquit Donatus, sunt reciprocæ, siue communes, quas Græci ἀκόλουτας uocant.

Hæc ἀκολουθοι sunt, possunt enim conuerti:

Auriga, pro gubernatore: Gubernator pro Auriga.

Altum mare, profundum cœlum. Possumus enim conuertere altum cœlum, profundum mare.

Sitire agros dicimus, cū exaruerunt longo tēpore sublatis pluuijs.

Herbæ florent,	Iuuenes pubent.
Prata rident.	Segetes sitiunt.
Naues uolant,	Aues natant.

Quædam uero non sunt communes siue reciprocæ, sed unius partis, non possunt enim conuerti.

ἀνακόλουθον, cum sequentia nō respondent superioribus. Eras. in Hiero.

Hæc ἀνακόλουθοι sunt, unius duntaxat partis.

Vertex montis, pro cacumine: Non cacumen capitis, pro uertice.

Segetes fluctuant.

Vites germinant.

Nubes uolant.

Nonnunquam necessaria est Metaphora, ut copiose docet Cic. lib. 3. ad Quintum fra.

Gemma rustici dicunt in uitibus. Vergi. Aeg. 7.

,Turgent in palmite gemmæ.

Gemmare uites. Columella: Cum primum gemmare incipiunt uites.

Sitire agros, Fab. lib. 8. cap. ultimo.

Fructus laborare.	Luxuriare segetes.
Læta ubera.	Lætas segetes.

Luxuriosa frumenta.

Fit etiam simplici nomine Metaphora.

Durum hominem, asperum dicimus.

Pecudem appellamus hominem uentri deditum.

Non enim proprium erat, quod daremus his affectibus nomen, Fab. lib. 8.

In Epitheto etiam interdum sita est, ut quum dicimus:

> Cicero ferreum scriptorẽ uocat durũ, & imperitũ. Nã in artibus dura dicuntur quæ parum sunt artificiosa contra mollia, q̃ summa arte perfecta sunt, &c.

Saxeum hominem.	*Ferreum scriptorem.*
Floridam ætatem	*Vitreas undas.*
Viridem iuuentam.	*Cor lapideum.*
Voracem ignem.	*Plumbeum ingenium.*

Interdum in uerbo simplici.

Auolat ætas. *Labuntur anni.*

Hic adiectione explicatur Metaphora.

Inflammat hominem cupiditate.

Incendit ira. *Labitur errore.*

VARIANDI RATIO PER *Allegoriam.*

Variatur et per Allegoriã oratio, ut per Metaphoram. Nã ut in uno uerbo fit Metaphora, ita in tota oratione & multorum uerborum contextu Allegoria. Est autem Allegoria, quoties aliud uerbis, aliud sensu ostenditur, id est aliud significatur, quàm dicitur, quale est illud: Ne detis quod sanctum est canibus. Hîc aliud intelligi debet, quàm quod propria uerborum significatio poscit, nempe, ne prostituamus diuinam doctrinam, præfractè impijs, & contemnentibus Dei. Taliaq; sunt omnia ferè Pythagorica symbola, de quibus uide Erasmi nostri Chiliadas, statim in principio. Nihil igitur est aliud Allegoria, quàm multorum uerborum continua quædam Metaphora: ut, Matth. 7.

In his aliud significatur, aliud dicitur.

Pedem conferre, pro eo quod est concertare argumentis. Iugulum petere, pro eo quod est caput causæ aggredi. In agendis autem causis iugulum orator dicitur petere, quando id quod potentißimum est inuadit, ac ualidißime aduersarium premit, uideturq; illum iugulare argumentis, perinde ac alij uibratis telis.

Tragulam inijcere, pro eo quod est dolos ad decipiendum struere, moliri insidias, fallacem intendere.

Vt etiam nauem perforet, in qua ipse nauiget, id est, ciuitatem euertat, qua subuersa sibi quoque sit pereundum: Allegoria est Cicer. in Actione Meloniana.

HVIVS FREQVENS EST VSVS in sententijs prouerbialibus ac prouerbijs: ut,

Flamma fumo est proxima: quo significatur periculum mature fugiendum esse.

Vino uendibili suspensa hedera nihil esse opus: Cùm significamus rei per se laudabili, nihil opus esse commendatione aliena: ut, Vera uirtus nullo eget præconio.

Cretizandum aduersus Cretensem: hoc est, cum mendacibus mendacijs, cum perfidis perfidia, cnm subdolis ac uanis dolo utendum.

Item in sacris frequentißimus est Allegoriæ usus, de qua re uide Philipp. Melanch. in institutione Rheto. Pollicitus est & Erasmus noster libellum quendam de Allegorijs Theologicis præscribere.

VARIANDI RATIO PER Catachresim.

Facit et Catachresis ad copiam sermonis. Est autem Catachresis tropus, quem nos abusionem dicimus, cùm

alienis

alienis abutimur perinde ac proprijs, cùm propria deficiunt. Differunt autem inter se, autore Fabio, Abusio, et Translatio: quia Abusio est ubi nomen omnino defuit: Translatio, ubi aliud fuit. Hæc uocabulū, quod habet largitur: illa quia non habet proprium, extraneo id demonstrat nomine, quod suo nomine appellari non potest: ut, Parricida, non qui patrem, id quod proprie significat, sed qui fratrem, aut alium occidit.

Hæc nisi extrinsecus sumerentur, suum vocabulum non haberent, Donatus.

Piscina in qua lauamus, nec pisces insunt, ut apud Suetonium in uita Tyberij.

Vires hominis breues sunt abusiuè dictum est, paruæ enim dici debuit.

Concilium longum, cum magnum dicendum sit.

Vti pauco sermone, cùm breui dicendum fuerit.

Parua statura, cum breuis dici debeat.

Grandis oratio, cùm magna dici debeat.

Minutum animum, pro paruo.

Folia librorum, cum arborum sint.

Facies similima lauro, cum facies hominis sit.

Instar montis equum diuina Palladis arte Aedificāt: cum ædificare proprium ædium sit, non equorum. Verg. lib. 2. Aeneid.

Pyxides uascula sunt ex pyxo confecta, sed per abusionem: dicuntur etiam pyxides, quæ ex alia materia conficiuntur. Fabius. li. 8. cap. 6.

VARIATIO PER Onomatopœiam.

Accedit etiā aonnihil uarietatis ex Onomatopœia. Est uerò Onomatopœia, nominis confictio. Ea utimur, quando res incidit, quæ nomen proprium non habet, uel

si habet, non satis idoneum uidetur esse. Hanc nominatione n grauem appellat autor ad Herennium.

Fabius lib. 8. cap. de tropis.

Onomatopœia, est fictio nominis, Græcis inter maximas habita uirtutes, nobis uix permittitur: inde tamẽ mugitus, & sibilus, & murmur uenerunt. Fit autem quando uocis, confusæ nomen ad imitandum sonum effingimus, ut ouium dicimus balatum: boum mugitum: equorum hinnitum: terribilem buccinæ sonitum, taratantara. Ennius: At tuba terribili sonitu, taratantara dixit, &c.

Onomatopœiæ nominum.

Taratantara, pro cantu tubæ.
Sibilus serpentis. Hieron. contra Iouinia. Hæc sunt sibila serpentis antiqui.
Murmur aquæ.
Mugitus boum.
Gemitus hominis & turturis.
Strepitus pedum.
Stridor dentium.

Bombus, quem Plinius apibus aßignat.
Ronchus stertentis sonus.
Sclopus.
Rugitus leonum.
Hinnitus equorum.
Latratus canum.
Balatus ouium.
Tinnitus, sonus, qui ex metallorum pulsatione efficitur.

Fragor à fractarum rerum sonitu dicitur.

Vagitus, uox infantium.
Bombarda à sono & tonitru nomen accepit.

De Analogia. Fab. lib. 1. ca. 10. Gel. lib. 2. ca. 25. Capella li. 3. de grammatica.

Huc quoq; pertinet paragoge: id est, deductio ac deriuatio nouarum uerborum ex Analogia sumpta.

Onomatopœiæ uerborum.

Syllaturire, pro Syllæ mores imitari. Cicero ad Atticũ: Syllaturit animus eius & proscripturit.

Cacaturire. Micturire. Esurire.

Et iuxta eandem Analogiam,

Dormiturire.	Scripturire.	Proscripturire.
Dicturire.	Bellaturire.	Nupturire.

Hæc uerba ad extremã ultimi supini terminatione formãtur, assumpta rio, ut mictu micturio, significantq́; cupiditatem, ut parturio, desidero aut opto parêre: esurio, cupio edere, &c.

Græcari, & eadem analogia,

Iuuenari.	Poëtari.	Cornicari:
Rhetoricari.	Philosophari.	Theologari.

Cornicari Persius a cornice fecit.

Item:

Laureati.	Nummati.	Scutati.
Pileati.	Laruati.	Personati.

Laruati dicũtur furiosi, & mente capti, qua si a laruis exterriti.

Sic & siccescere, & arescere dicimus.

VERBA ET NOMINA PER Analogiam ficta à proprijs.

Syllaturire. Philonissare. Pythagorissare. Scotissare.
Bacchari. Debacchari. Battologissare.

Ad hanc classem per tinent & illa:

Atticismus.	Battologismus.	Gnathonismus.
Phalarismus.	Dialogismus.	Christianismus.
Laconismus.	Platonismus.	Solœcismus.
Barbarismus.	Iudaismus,	Paganismus.
Hebraismus.	Monachismus.	

DE APPELLATIVIS ANIMATIS.

Patrizo.	Theologari.	à Græcis orta sunt:
Matrizo.	Poëtari.	
Monachari.	Philosophari.	
	Rhetoricari.	

A' GENTIBVS.

Græcari	Atticissare	Chalcidissare.
Cretizare	Laconissare	Carissare.
Corybantire	Sicul ißare	Romanissare.

A' BRVTIS ET ANIMATIS.

Vide Chiliades Eras.

Caperare	Caprire	Bouinare.
Hircire	Coccyssare	Cornicari.
Arietari	Glocitare	Vitulari.
Vulpinari	Equire	Subare.

Aristoteles lib. 6 .de natura animal. Ita subare dicitur in suibus, quemadmodum equæ libidine stimulatæ dicuntur equire, &c.

Hic quoq; notandũ est, non omnibus licere citrà Analogiã noua nomina, aut uerba effingere. Nam qui mediocri sunt ingenio, non inuenire uocabula, sed inuentis uti debebunt. Errant igitur imperiti quidam, qui ex rerum proprietate & inutilibus, obscurisq; significandi modis, noua rebus uocabula fingi posse tradunt. Fingere autem, ut attestatur Fabius lib. 1. & lib. 8. cap. 3. Græcis magis concessum est, qui sonis etiam quibusdam & affectibus non dubitauerũt nomina aptare, non alia libertate, quàm illi primi homines rebus appellationes dederunt: nostri autem in iungendo, aut in deriuando paulũ aliquid ausi, uix in hoc satis recipiuntur. Et idem dicit, Noua uocabula non sine quodam periculo fingimus. Nam si recepta sint, modicum laudis afferunt: repudiata etiã in iocos exeunt. Rursum lib. 8. ca. de tropis: Fictio nominis Græcis inter maximas habita uirtutes, nobis uix permittitur: deniq; tanquam consummata sint omnia, nihil generare au-

demus ipsi cùm, multa quotidie ab antiquis ficta moriantur. Et Cicero de perfecto oratore ad Brutum: Ergo ille tenuis orator, modo sit elegans, nec in faciẽdis uerbis erit audax, & transferendis uerecundus et parcus, et in priscis reliquisq́; ornamentis & uerborum & sententiarũ remißior. Si autẽ uelis fingere, a Græcis mutuabis. Hinc & Horat. in arte poëtica: Et noua fictaq́; nuper habebũt Verba fidem, si Græco fonte cadant.

VARIANDI RATIO per Metalepsim.

Confinis est abusioni Metalepsis, quæ Latinè trãsumptio dicitur. Ea est, ut inquit Diomedes, per translationem dictionum proprietatis dilatio, uel dictio gradatim à nomine ad propriam significationem descendens: ut, Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris. Nam nigræ intelliguntur, ex nigris tenebras habentes, & per hoc demum in preceps profundæ, &c. Verg. li. 1. Aeneid.

Metalepsis figura est, quam uos uarie translatiuam transumptiuam, trãspoßitiuam uocamus, ut Fabius ait in tertio. Fit autem quum aliqua dictio aliud à sua propria significatione ex his quæ præcesserunt, denotat, ut ibi:

Post aliquot mea regna uidens mirabor aristas.

Hic per Aristas segetes, per segetes æstates, atque ita demum annos intelligit.

Nox atra, colligitur & tenebrosa. Verg. lib. 1 Aneid.

Me quater undenos sciat impleuisse Decẽbres, id est, annos quadraginta. Horat. epi. ultima li. 1.

Labores manum tuarum manducabis. Hic labores posnit, pro his, quæ labore acquiruntur, &c. Psal. 127.

Fabius in octauo:

Transumptio est, quæ ex alio tropo in aliud uelut uiam præstat, & rarissimus & improprius: Græcis tamen frequentior. Meminit huius lib. 6. cap. de risu.

VARIATIO PER METONYMIAM.

Non mediocriter etiam auget copiam sermonis tropus, qui uocatur, Metonymia, quæ etiam transmutatio dicitur à Diomede lib. 2. Autor ad Herennium uocat hanc Denominationem. Cicero et alij Rhetores Hypallagen uocant, quidam uerò transnominationem.

Metonymia,
Transmutatio,
Denominatio, } *in idem recidunt.*
Hypallage,
Transnominatio,

FIT AVTEM METONYMIA
multis modis, quos dilucidißime hic exequitur Erasmus.

Inuentor pro re inuenta, aut qui præsidet, pro re subiecta ponitur.

Nomina Deorũ pro rebus quibus præsunt, ponimus: ut,
Martem pro bello. Bacchum pro uino.
Neptunum pro aqua. Vulcanum pro igni.
Cererem pro pane, seu frugibus.
Venerem pro libidine, seu coitu.
Cupidinem pro amore. Musas pro literis.

Vergilius lib. 1. Aeneid.

Cererem corruptam undis expediunt.

Terent. in Eunucho:

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Eleganter Cererem pro cibo, Bacchum pro uino, Venerem pro libidine dixit, continenter in figura persistens. nam illud ipsum uerbum, friget, Metaphoram habet. Erasmus in Chiliadib.

Onerantq; canistris Dona laborate Cereris,
Bacchumq; ministrant, Verg. lib. 8. Aeneid.
Implentur ueteris Bacchi. lib. 1. Aeneid.

Receptus terra Neptunus.

Classes Aquilonibus arcet. Hor. in Arte poëtica:

Vulcano dicare.

Vario Marte pugnare.

Fabius lib. 8. cap. ultimo: Vt Vulcanum pro igni uulgò audiuimus: & Vario Marte pugnatum, eruditus est sermo: & Venerem quàm coitum dixisse magis decet: ita Liberum & Cererem, pro uino & pane licentius, quàm ut fori seueritas ferat, &c.

Nihil conuenit Musis cum Marte.

Venus confert oculis & uoci.

Venus medetur oculorum hebetationi.

Venere uox reuocatur.

Venus eneruat uires, Verg. lib. 9. Aeneid.

Sic si quis in sacris literis pro lege ponat Mosen, qui est promulgator & uox legis, &c.

Aut conuerso inuentum, pro inuentore, quod durius tamen est.

Vinum precemur, nam hic Deus presens est: hic uinum pro Baccho uini inuentore positum est.

Continens, pro contento:

Epotos cados, pro uino, seu qđ in cadis cōtinetur, epoto.

Cœlo gratißimus amnis, pro Dijs, qui cœlo continẽtur, Verg. lib. 7. Aeneid.

Fab. lib. 8. Sicut ex eo qđ cōtinet, id quod cōtinetur, usus recipit: ut Bene moratas urbes, pro ciuibus bene moratis.

Poculum epotum, pro uino epoto.

Seculum felix, pro felicibus hominibus.

Nunc pateras libate Ioui: id est, uinum contentum in pateris, Verg. lib. 7. Aeneid.

Matth. 23. Hierusalem quæ occidis prophetas.

Sic etiam litera, pro lege.

DOMINVS REI, PRO RE IPSA, uel contentum, pro continente.

Iam proximus ardet Vcalegon: hîc dominum domus pro ipsa domo posuit Verg. lib. 2. Aeneid.

A possessore quod possi detur Fab. in. 8.

Eamus ad nos: id est ad ædes nostras, Terẽ. in Eunuc.

Non est, pater: Apud nos est, in Heaut.

Et cum dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur.

Hunc tibi comedendum propino: id est: eius bona deuoranda trado: in Eunucho.

De sene gustarit: id est de pecunia senis.

Crateras magnos statuũt, & uina coronãt. Nō uina, sed crateras in q̃bus uina cōtinẽtur, Verg. li. 1. et. 7. Aen.

1. Reg. 6. Dimitte arcam ire, & aspicies. Nō enim, ut dicit Beda, arca, sed plaustrum quo continebatur arca, uel boues ire poterant, &c.

EX EFFICIENTE EFFECTVM significamus.

Hic *melior remis: significat enim uelocitatē, sed quæ per remos fit.* Verg. li. 5. Aeneid.

VEL CONTRA', EFFECTVM pro efficiente.

Frigus pigrum: id est, efficiens pigritiam.

Mœstumq; timorem Mittite: id est, qui mœstos facit, Verg. lib. 1. Aeneid.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regumq; turres.

Id quod efficit ab eo quod efficitur.

Dicitur autem pallida ab effectu, quia pallidos homines reddit. Horat. lib. 1. Car. Ode. 4.

Pallentesq; habitant morbi: id est, pallidos facientes,

Tristisq; senectus, Verg. lib. 7. Aeneid.

Audax iuuenta. *Preceps ira.*

Hilaris adolescentia. *Inconsultus amor.*

Inuerecunda nox. *Audax uinum. Segne otium.*

Cruenta & tristis lex, quòd cruentas & tristes faciat conscientias, terret enim & angit hominem.

Letum Euangelium, quia lætas facit cōscientias: est enim nuntium gaudij & pacis, annuntians remissionem peccatorum per CHRISTVM.

DVX PRO SVBIECTIS.

Ab Annibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta milia.

Mahometes copiosam Christianorum turbam occîdit.

Huius pugnæ meminit Liuius li. 2. de. 2. bello Pu. Eutrop. lib. 3. In hoc autem prælio Romanorū 40. milia peditum cæsa sunt equitū duo milia ducenti.

AVTOR PRO OPERE.

Vergilius uenit à bibliopolis, non Vergilius, sed Vergilij liber seu opus.

Plinius semper in manibus habendus.

Semper in sinu gestandus Cicero, hic enim uere Latinum potest reddere.

SIMILE EST HVIC,

Cùm sacrilegiũ deprehẽsum dicimus, non sacrilegum.
Et armorum scientiam habere, non artis: id est, rei militaris.

VARIANDI RATIO per Synecdochen.

Vehementer adiuuabit Copiam & Synecdoche, quam quidam intellectionem uocant. Est autem Synecdoche pleni intellectus capax, cum plus, minus'ue pronuntiat.

Autor ad Herenium:

Intellectio est, cũ res tota parua de parte cognoscitur aut de toto pars. Fit autem hæc hisce sequentibus modis.

CVM DE VNO PLVRES INTELligimus, id quod frequentissime Liuius facit: ut,
Romanus prælio uictor, pro Romani uictores.
Pœnus fuit Hispanis auxilio.
Hostis habet muros, Verg. lib. 2. Aeneid.
Italus fugatus, pro Itali fugati.
Israëlita in deserto Deo seruatori, & suo duci ingratus extitit.

Huc pertinet Heterosis numeri, cùm singularis pro plurali usurpatur, aut contrà, quemadmodum superius attigimus, &c.

EX PARTE TOTVM.

Mucronem, acumem gladij, pro ipso gladio.
Puppim posteriorem partem nauis, pro tota naui
Tectum pro domo. Quadrupedem, pro equo.
Matt. 10. Gladium, pro bello: ut, Nõ ueni mittere pacẽ, sed gladiũ.
Matth. 5. Tale est: Si quis percusserit te in dexteram maxillam, ob-

uerte ei & ſiniſtram.

AVT CONTRA TOTVM PRO PARTE.

Ipſius ante oculos ingens à uertice pontus

In puppim ferit, id eſt magna pars ponti. Non enim hic totum pelagus fuiſſe dicit, ſed magnam partem pelagi, Vergil. lib. 1. Aeneid.

Idem: Fontem ignemq; ferebant, id eſt, partem fontis & ignis, &c.

EX SPECIE GENVS.

Iracundior Adria, pro quouis mari dixit Hor. li. 3. Ode. 9.

Acheloia pocula pro quo uis fluuio poſuit Vergil. de hoc uerò loco uide Macrob. lib. 5. Saturnalium. li. 1. Geor.

Idem: Denteſq; Sabellicus exacuit ſus: Sabellicū ſuem pro quouis poſuit.

Idem: Illas ducit amor trans Gargara, tranſq; ſonantem Aſcanium. Hic Gargara, pro quolibet monte, & Aſcanium pro quolibet flumine poſuit, teſte Seruio. li. 3. Geor.

EX MATERIA REM CONFECTAM.

Ferrum, pro gladio.

Abies, Pinus, pro naui.

EX PRAECEDENTIBVS SEQVENTIA.

Virgineam ſoluit zonam, pro deuirginauit.

Subdit equo calcaria, id eſt, cucurrit.

Pallet, timet, rubet, conſcius eſt.

CVM ALIVD EX ALIO intelligitur.

Vixerunt, pro mortui ſunt, dixit Cicero de coniuratis iam ſupplicio affectis.

Nos quoque floruimus.

Fuimus Troës, lib: 2. Aeneid.

Fabius. li. 8. Aliud etiam ex alio intelligitur.

Vergil. Aspice aratra iugo referunt suspensa iuuenci.

Aeg. 2. Vnde apparet noctem appropinquare.

Idē Aeg. 1. Et iam summa procul uilarum culmina fumant:
Maioresq; cadunt altis de montibus umbræ.

Per hæc innuit noctem instare.

EX SIGNO RES SIGNATA.

Ex Rheto. ad Herēn. Non illæ te nuptiales tibiæ eius matrimonij commonebant? Hic omnis sanctimonia nuptiarum uno signo tibiarum colligitur. Sunt autem tibiæ nuptiarū signa, ijs enim in nuptijs & Funeribus maiores nostri utebantur. Dicūtur autem hæc uerba in adulterum, à quo uiolatus alicuius sit lectus. &c.

VARIANDI RATIO PER Aequipollentiam.

Præcipua uariandi ratio sumitur per ἰσοδυναμίαν, id est, per æquipollentiam. Ea constat negationis additione, detractione, geminatione, & uerbis contrarijs, &c.

ISODYNAMIA NEGAtionis additione.

Hic additur negatio,

Primas obtinet, id est, primum locum:
Non est in postremis.
Vir egregie doctus
Vir minime indoctus.
Sine labore discis:
Nullo labore discis.
Est homo doctrina admiranda:
Est homo non contemnenda doctrina.

NEGATIONIS DETRACTIONE.

Hic aufertur negatio,
- Nonnihil fallaciæ intendēdū est homini,
- Aliquid fallaciæ intendendum est homini.
- Homo minime malus.
- Homo quiduis potius quàm malus.

NEGATIONIS GEMINATIONE.

Hic geminatur seu duplicatur negatio,
- Omnia fecit,
  Nihil non fecit.
- Omnes amicos alienauit,
  Neminem non alienauit.
- Omnibus maledicit,
  Nulli non maledicit.
- Vincit omnes candore,
  Neminē non uincit candore.

ISODYNAMIA FIT ETIAM VERbis contrarijs, addita uel detracta negatione.

Placet,	Accipio conditionem,
Non displicet.	Non recuso conditionem.
Omnes reijcit,	Nemini placet.
Neminem non reijcit.	Omnibus displicet.

Hic autem animaduertendum, quæ uerba cum quibus pugnent, quæ inter se contraria sint. Assumpto autē uerbo diuerso & apposita aut adempta negatione, statim nouam orationis faciem constitueris, ut iam uisum est: plura uerò hac de re uide ca. 48. et tribus sequētibus, &c.

VARIANDI RATIO per comparatiua.

In nonnullis comparatiuis dictionibus fit hæc commutatio, translatis duntaxat partibus.

Anteponit famam pecuniæ,
Posthabet pecuniam famæ.
Minoris facit famam, quam pecuniam,
Pluris facit pecuniam, quàm famam.
Prius habet lucrum, quàm honestum
Posterius habet honestum, quàm lucrum.

In his omnibus opponitur uerbum aut dictio contraria, & partes post uerbum rectè transponuntur.

Vide cap. 45.

HAEC AVTEM COPIA NASCItur ex contrarijs, cuiusmodi sunt,

Suspicit,	*Amat,*	*Indulget,*
Despicit.	*Odit.*	*Castigat.*
Arridet,	*Appetit,*	*Curat,*
Timet.	*Fastidi.*	*Negligit.*

VARIANDI RATIO PER commutationem Relatiuorum.

Relatiuũ est quod sine alterius adminiculo nõ potest intelligi. Dialectici dicunt Relatiuum esse, quod aliquid refert, sine quo nec ipsum potest consistere: ut pater & filius, dominus & seruus, Relatiua sunt, quia nec pater esse potest, nisi habeat filiũ: nemo enim dicitur pater nisi respectu filij: talis uerò respectus relatio uocatur, & c.

NOMINVM RELATIONES.

Vxor, Maritus.	*Socer, Gener.*
Nurus, Socrus.	*Pater, Filius.*
Præceptor, Discipulus.	*Dominus, Seruus.*
Nouerca, Priuignus.	*Locator, Conductor.*
Cliens, Patronus.	*Hera, Famula.*

VERBORVM RELATIONES.

Loco, Conduco.	Nubo, Duco.
Debeo, Credo.	Doceo, Disco.
Refero, Audio.	Capio, Adfero.

EXEMPLA.

Vxor illius esse non uult, Non uult illum maritum.
Recusat illius esse socer, Recusat illum generum.
Pudet me huius nurus, Pudet me huius socrũ uideri.
Non alium patrem mihi optem,
Nullius malim essem filius.
O me felicem Erasmo præceptore,
Felicem me, qui Erasmi sum discipulus.
Caue isti locaueris agrum,
Ne committas, ut hic agrum conducat tuum.
Iandudum expectat, ut uiro nubat,
Expectat, ut se uir aliquis ducat.
Nolim tibi debere, Nolim te mihi creditorem.
Hoc me docuisti, Hoc ex te didici.
Hoc mihi retulit Erasmus, Hoc ex Erasmo audiui.
Plurimum ex ea re capies emolumenti,
Ea res plurimum tibi adferet emolumenti.
Literæ non parum ornamenti tibi conciliabunt,
Ex literis non parum ornamenti tibi accedet.
Pater filio reconciliatus est,
Filius cum patre rediit in gratiam.

VARIANDI RATIO per amplificationem.

Auxesis est, quando plus dicimus, quam res ipsa uidetur poscere.

Ex auxesi, hoc est, amplificatione, uariatur oratio, cùm Amplificandæ rei gratia uerbũ atrocius subijcimus

loco proprij, ut cum dicimus:

Occisum, qui sit cæsus.

Latronem, qui sit improbus:

Occidisse, cui res acerbior acciderit.

De Amplificatione uideas ll. 2. Cop. in libello de conscribendis Epistolis. Melanch. li. 3. Rhetor.

Exanimatum,
Enectum, } Dolore affectum.
Cruciatum,

Mutum, qui nihil responderit.

Reuixisse, qui spem receperit.

Huic pertinent & appellationes illæ, quum

Carnificem hominem im nitem
Sacrilegum, scèleratum } appellamus.
Veneficam, malam
Meretricem, impudicam

Præterea & illæ denominationes, quæ ab ipsa re sumuntur.

Vide Eras. in initio operis prouer. & cap. 56. Cop.

Scelus appellamus hominem uehementer scelestum.

Dedecus,	Dedecorosum.
Pestem,	Pestilentem.
Barathrum,	Lurconem,
Tenebras,	Tenebrionem.
Labem,	Contaminatum.
Cœnum,	Spurcum.
Quisquilias,	Contemptum.
Sterquilinium,	Impurum.
Portentum,	Portentosum.
Carcerem,	Carcere dignum.
Monstrum,	Monstrosum.
Perniciosum,	Pestem.

Pecudem

Pecudem,	Brutum
Viparam,	Virulentum.

POSTREMO' ET HAE A' persona insigni sumptæ:

Atreus,	pro Crudeli.
Sardanapalus,	pro Effœminato.
Corœbus,	pro Stupido.
Stentor,	pro Clamoso.
Irus,	pro Paupere.
Crœsus,	pro Diuite.
Aristides,	pro Iusto.
Momus,	pro Mordaci.
Thersites,	pro Deformi.

VARIANDI RATIO per Hyperbolē

Commutat & Hyperbole orationem. Habet autem hæc quid commune cum Auxesi & Miosi: nam ubi Auxesis rem amplificauit, quæ fidem excedit, in Hyperbolen transit, Miosis cum rem ita diminuit, ut fides abrogetur, Hyperbolen sapit.

Hyperbole, est dictio uel oratio fidem ueritatis excedens, augendi minuendi'ue gratia: hæc ab autore ad Herennium. Superlatio, à Fabio Superiectio interpretatur à quibusdam uerò Eminentia & Excessus dicitur, &c.

Hyperbole,
Superlatio,
Superiectio, } in idem recidunt:
Eminentia,
Excessus,

Autor ad Herennium:

Superlatio est oratio superans ueritatem, alicuius augendi, minuendi'ue causa: In hoc tropo Quintilianus lib. 8. monet, modum in primis seruare oportere, ne κακόζηλιαν uitium notatum inducat. Eius uerba hæc sunt: Sed huius quoque rei seruetur mensura quædam, quamuis est omnis Hyperbole ultra fidem, non tamen debet esse ultra modum: nec alia magis uia in κακοζηλίαν itur, &c.

Minuendi causa:

Tardior testudine. Leuior folio.
Vitro fragilior Pluma leuior.
Vento instabilior. Breuior Pygmæo.
Vix oßibus haberent.

Augendi causa:

Niue candidior. Ocyor Euro
Fulminis ocyor alis. Vox astra ferit.
Saxa clamore rumpit. Cœlum territat armis.
Cœlum tonat omne tumultu.

Fit autem pluribus modis Hyperbole, de quibus uide Quintilianum, lib. 8. cap. de Tropis.

Obserua etiam in sacris multa ὑπερβολικῶς dicta esse, ut illud, Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos, cum uehementem tempestatem undarum intelligi uellet psalmista. Neq; continuò mendaciū est, quod ultra ueri fidem dicitur: sed in hoc adhibetur Tropus, ut acrior & ardentior sit oratio. Ac ne quis absurdum putet, in diuinis libris Hyperboles meminisse, facit hoc non rarò Origenes, facit Chrysostomus, facit Augustinus & Hieronymus. Huius generis sunt illa: Facilius est Ca-

melum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum: cum nihil aliud intelligi uellet, quàm esse difficilium ut diues obtemperet Euangelicæ doctrinæ. copiosius uideas Erasmum nostrum in Methodo ueræ Theologiæ, &c.

VARIANDI RATIO per compositionem.

Variatur oratio nonnihil et ex compositione: ea sita est in his ferme figuris: Asyndeto, Polysyndeto, Syzeugmeno, Epanalepsi, & Synonymia. &c.

Asyndeto, cum multa sine coniunctione cohærent, Rhetores uocant articulum.

Veni, uidi, uici. uerba Cæsaris deuicto, fugatoq; Pharnace: de quo Appi. lib. 2.

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos, Vergil. lib. 4. Aeneid.

Iamiam erigite animos, tela sumite: obuiam ita hostibus, habetis in manibus uictoriam, Liuius.

Polysyndeto, ubi oratio multis coniunctionibus cohæret, estq; hoc schema contrarium superiori.

Tectumq;, laremq;, Armaq; Amicleumq; canem, Cressamq; pharetram, lib. 3. Georg.

Demissum lapsi per funē, Athamasq;, Thoasq; Pelidesq; Neoptolemus, lib. 2. Aeneid.

Syzeugmeno, quoties ad unum uerbum plures sententiæ referuntur, quarum unaquæque desideraret illud, si solæ ponerentur, Fab. lib. 9. cap. 3. Accidit autem tribus modis:

Aut quum uerbum præponitur: ut, Deflorescit forma uel ætate, uel morbo.

Aut quum postponitur: ut, Vel morbo uel ætatæ forma deflorescit.

Aut quum interponitur. ut, Aut ætatæ forma deflorescit, aut morbo.

Hic uerbum clausulis præponitur:

Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia, Cicero.

Hic uerbum subiungitur in fine:

Neque enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio, à furore reuocari: Cicero in Catilinam.

Epanalepsi, cum per iterationem repetitur non coniunctio, sed nomen aut uerbum.

Nihil'ne te nocturnum præsidium palatij, nihil urbis uigiliæ, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munificentißimus senatus habendi locus, nihil horum ora, uultusq; mouerunt? Cicero. I actione in Catilinam.

Synonymia, cum multa uerba eiusdem ferè significationis eidem tribuuntur. Autor ad Herenn. uocat interpretationem. Vicit timorem audacia: Rationem superauit amentia Libido pudorem expugnauit.

EXPERIAMVR IGITVR QVOT rationibus eadem sententia per has figuras uariari poßit:

Contemnit deos, contemnit homines.

Deos contemnit, homines contemnit.

Contemnit & deos, & homines.

Et deos & homines contemnit.

Deos contemnit atq; homines.

Ad hunc locum pertinent et illa.

Inediæ quàm frigoris patientior.

Lucri quàm gloriæ cupientior,

Cupientior lucri quàm gloriæ,

Lucri cupientior quàm gloriæ.

Chariorem habeo neminem: &,

Neminem habeo chariorem.

Quãquàm hæc non ita multũ adferunt momẽti, adiuuant tamen &c.

De quibus causis: &, Quibus de causis.

Ob eam rem, Eam ob rem.

Ob causam tam paruulam, Tam paruulam ob causam.

Veniam ad te, quando ita uult pater,

Quando ita uult pater, ueniam.

Eiusdem rationis est, quum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contrà.

Omnia tua mihi debes,

Quicquid habes, id omne mihi debes.

VARIANDI RATIO PER συνταξιν, id est, constructionem.

Ex ordine siue constructione item nonnulla sermonis uarietas existit, id quod superius attigimus, eo loco ubi de Heterosi casus egimus. Sunt autem multa uerba, quæ eodem modo diuersam habẽt constructionem. σύνταξις est congrua & Latina uerborũ ordinatio: deducitur autẽ à συν præpositione, quæ con Latinè interpretatur, & ταττω ordino, quasi dictionem ordinatio.

Multum pudorem, & Multum pudoris.

Scripsit mihi, & scripsit ad me
Diuersum seu alienum huic, & diuersum seu alienum ab hoc.
Iactat maiores suos, & iactat se de suis maioribus.
De te somniaui, te somniaui.
De te ridet, te ridet.
Tota nocte potauit, totam noctem potauit.
Romanorum summus, summus inter Romanos.
Seruitus morte durior: seruitus durior quàm mors.
Damnatus est de repetundis, dãnatus est repetũdarũ.
Natus gloriæ, natus ad gloriam.
Tuæ partes sunt, tuarum est partium.

Plura de συντάξεως *uariatione uide apud* Diomedem *lib.* 1.*cap.de* Heterosi: & *apud* Antoniũ. Mancinellum, *qui hac de re peculiarem quendam libellum conscripsit, cui titulum indidit, Thesaurus uariæ constructionis.*

VARIANDI RATIO PER MUTATIONEM *figuræ, alijs atq; alijs modis.*

Variatur oratio, quoties alio atque alio effectu, ac ueluti habitu profertur: Quã interim figuræ mutationem licebit appellare. Sumitur autem hoc loci figura, nõ pro tropo, sed pro qualicunq; forma sententiæ.

Hic *per interrogationem uariata est figura.*

Fab.lib.8. cap.6. *Non est miserum mori, Vsq; adeò mori miserum est?*
Nihil te uanius, An quicquam te uanius?
Nihil non cogit habendi cupiditas,
Auri sacra fames, quid non mortalia pectora cogis?
Nihil tua epistola unquàm euenit gratius,

Quid epiſtola illa tua nobis euenit gratius?

Interrogatio notior eſt figura, quàm quæ hîc prolixe deſcribi debeat. Græci uocant ἐρώτημα, Multæ ſunt autem interrogationis ſpecies, quas enumerat Quintilianus, lib. 9.

Hic per Ironiam commutata eſt ſermonis facies.

Non magnam laudem aſſecutus eſt,
Egregiam uerò laudem aſſecutus eſt.
Non iſta curat populus,
Id populus curat ſcilicet.

Εἰρωνεία, Illuſio, cum aliud dicitur, & aliud re ipſa apparet. quæ non ex uerbis, ſed uel pronuntiatione, uel perſona, uel rei natura intelligitur. Helias de ſacerdotibus Baal, 3. Regum, 18. Clamate uoce maiori: Deus enim ueſter eſt, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur.

Per admirationem uerſus eſt orationis color.

Vehementer amat pecuniam,
Dij boni quàm amat pecuniam?
Magnum bonum porto,
Dij boni, boni quid porto?
Epiſtola tua mirum in modum me exhilarauit,
Deum immortalem quàm ingens gaudium nobis è tua prouenit epiſtola?

Per dubitationem hic commutata eſt orationis forma.

Tum Deos contemnit, tum homines,

Haud scio magis'ne Deos contemnat, an homines.

Es homo omnium improbißimus,

Adeò improbus es, ut quo nomine debeas appellari, non satis sciam.

Dubitatio, cum quærimus, quid ex multis dicamus: ut, Siue stultitiam, meam, siue fortunã causari licet. Fabius, lib. 9. cap. 2. Dubitatio cum simulamus quærere nos unde incipiendum, ubi desinendum, quid potißimum dicendum, an omnino dicendum sit: cuiusmodi exemplis plena sunt omnia.

Hic per adiurationem uariatus est sermo.

Nihil mihi charius aut antiquius fama,

Dispeream, si quid mihi charius fama.

Nihil mihi literis iucundius,

Emoriar, si quicquam mihi iocundius literis:

Formulæ adiurandi, Emoriar, nisi te amo. Moriar. Pereã. Ita me Deus amet. Ita me Musæ bene amẽt. Omnes Musas iratas habeam. Omnes Deos iratos habeam. Superi parum propitij mihi sint. Dij omnia mihi male uertant. Tellus mihi prius ima dehiscat, Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras, Pallentes umbras Erebi, noctemq; profundam, lib. 4. Aeneid. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit.

Per abominationem hic commutatus est dictionis color.

Ista nunquam cogitaui,

Dij meliora, quàm ut ista cogitarim.

Vita orbabor antè, quàm, tui me relinquet memoria,

Absit ut mihi brevior fuerit tui memoria, quàm uita.

Est uir insigni uanitate:

Hic per exclamationem:

O' singularem hominis uanitatem.

Est uir impurus, O' hominem impurum.

Miserum me, O' miserum me.

Hic per occupationem uariatus est sermo,

Non modo uirgines aliquot cõstuprauit, uerumetiam Vestalem incestu polluit.

Virgines complures stuprauit, ut interim de Vestali incestu polluta sileam.

Occupatio, schema Rhetoricũ, cum dicimus nos praeterire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maximè dicimus, lib. 4. ad Herennium. Cicero, Non dico Catilina quàm turpiter adolescentiam egeris, quam omnibus probris contaminasti, &c.

In hoc exemplo uariatus est orationis habitus per subiectionem.

Cũ & genere sis obscurißimo, & re nulla, nullis literis, nullo ingenio, quid est cur te adeò iactes? Quid habes, cur tam sis insolens? Nataliũ splendorem? Atqui genere es obscurißimo. Opes? at uel Iro ipso pauperior es. Eruditionem? sed bonas literas nec attigisti unquam. Formã? at ipso Thersite deformior es. Ingeniũ? at istud profectò nactus es stupidißimũ. Quid igitur ista tua iactantia est, nisi mera insania?

Subiectio est, cum interrogamus, aut quærimus ipsi, deinde respondemus nostræ interrogationi, hoc modo: Quæro igitur unde iste tam pecuniosus factus? amplum patrimonium relictum est. Paulus ad Romanos apte interpellat ipse sese, cum dixisset: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: statim subijcit: Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato? Nunc sibijpsi responsum subijcit: Absit, &c. Hanc, opinor, ratiocinationem Cicero dixit.

Hæc sunt quæ ad communem studiosæ iuuentutis utilitatem, ~~ex Erasmi~~ commẽtarijs de Copia excerpsimus. Accipe igitur studiosa cohors, obuijs, ut aiũt, ulnis quicquid id est, ac ~~Erasmo~~ nostro gratulare, qui tibi hanc sementem fecit, ut ipse metas.

AD ERASMO COMMENTARIORVM DE COPIA AVTOREM.

Laudibus aßiduis igitur studiosa iuuentus,
Hunc effer, tibi qui condidit istud opus.

FINIS.

INDEX CAPITVM

SEV TITVLORVM COMmentariorum De copia. Et primo, libri primi De uerborum copia.

Depellen

FINIS CAPITVM PRIORIS commentarij. Sequentes autem tituli non sunt per capita distincti.

COMMENTARII SECVNDI, QVI EST de rerum copia, index.

FINIS.

